

Denne fil er downloadet fra
Danmarks Tekniske Kulturarv
www.tekniskkulturarv.dk

Danmarks Tekniske Kulturarv drives af DTU Bibliotek og indeholder scannede bøger og fotografier fra bibliotekets historiske samling.

Rettigheder

Du kan læse mere om, hvordan du må bruge filen, på
www.tekniskkulturarv.dk/about

Er du i tvivl om brug af værker, bøger, fotografier og tekster fra siden, er du velkommen til at sende en mail til *tekniskkulturarv@dtu.dk*

337 Wul

Wulff, J.

[En samling småskrifter om toldproblemer].

1896-1908.

Have en Nations Forbrugere og Producenter modsatte Interesser?

Et Indlæg til Overvejelse i Tolddiskussionen

ved

Jul. Wulff. /

Særtryk efter Tidsskriftet „For Industri og Haandværk“. 5te Aargang, 2. Hefte.

Kjøbenhavn.
Trykt hos Nielsen & Lydiche.

1896.

#

11237

Harvard University

Department of the History of Art and Architecture

Harvard University Library

337 Wul

337 Wul

1896.

(i konvolut)

Have en Nations Forbrugere og Producenter modsatte Interesser?

Til Overvejelse i Tolddiskussionen.

Ved **Jul. Wulff.**

I. Fordelen ved Forbrug af indenlandske Varer.

En velbekjendt frihandlerisk Læresætning paa-
staar, at

Indførselen af fremmede Varer til et Land *altid*
dækkes ved Udførsel af indenlandske Varer, og at
Kjøbet af fremmede Varer *derfor* opmuntrer den
indenlandske Virksomhed lige saa meget som Kjø-
bet af indenlandske Varer.

Denne Sætning, som i Grunden er Hovedhjørne-
stenen i Frihandelstheorien, danner et fuldstændigt Side-
stykke til den Lære, som for nogle Aar siden prækedes
her i Landet af et socialdemokratisk Provinsblad, nem-
lig at Arbejderen ikke maatte spare, fordi Produktionen
da vilde tage af og han selv blive erhvervsløs; han skulde
tværtimod bruge saa meget som muligt, desto mere vilde
der da blive for ham at bestille.

Men begge Sætninger bero paa en iøjnefaldende
Forvexling af Aarsag og Virkning: Forbrug fremkalder
vel Indtægt hos andre, men ikke hos den forbrugende.
Det er altsaa ikke Forbrug fra min Side, der skaffer
mig Arbejde og Indtægt; derimod er det Arbejde og
derigjennem vunden Indtægt, der sætter mig i Stand til

at forbruge. Altsaa kommer Arbejdet først, medens Forbrug eller Forøgelse af Forbrug kun er en Virkning deraf. Og paa samme Maade maa Frembringelse af indenlandske Varer være det første Skridt til Opnaaelsen af national Velstand; ved Hjælp af den derigjennem tilvejebragte Indtægt kan der saa indføres og forbruges fremmede Varer — men Forbruget af disse vil ikke fremkalde nogen Nationalindtægt. Dette turde være klart.

Praxis viser da ogsaa, at Indførsel af fremmede Varer ingenlunde altid dækkes ved Udførsel af indenlandske Varer; den kan saaledes dækkes ad to andre Veje: ved Forbrug af opsparet Formue og ved at *gjøre Gjæld*. Den sidste Udvej, som er saa vel kjendt fra Privatlivet, er heller ingenlunde fremmed for Nationerne; der kan saaledes peges paa det Faktum, at Sverrig i de 27 Aar fra 1858 til 1885 forøgede sin private Obligationsgjæld til Udlandet fra 77 op til 600 Millioner Kroner. Dette Fænomen kan i det store og hele næppe tydes anderledes, end at Sverrig i hin »Frihandelsperiode« indførte for 523 Mill. Kr. Varer mere, end det evnede at betale ved Udførsel; Landets Erhvervskilder vare ikke udviklede nok til at producere en til Indførselen svarende Varemængde — saa tog det det overskydende paa Kredit. Desuden er det jo en vel kjendt Ting, at der er noget, som hedder *Arbejdsløshed*, og at den godt kan være meget udbredt i Lande, der indføre Varer i stor Mængde fra Udlandet; ogsaa dette viser jo noksom, at en Indførsel af udenlandske Fabrikater ingenlunde plejer eller behøver at virke ansporende paa den indenlandske Virksomhed — hvad der da heller ikke paa Forhaand var nogen Grund til at vente.

Altsaa er Præmissen i den ovenfor anførte Sætning falsk, og med Præmissen maa da selvfølgelig ogsaa Konklusionen falde til Jorden. Men Sætningens Urigtighed kan ogsaa paavises uafhængig af Præmissen, og det

endogsaa gennem Betragtninger, der skyldes selve »Frihandelens Fader«, den berømte *Adam Smith*. I sit Værk »*Wealth of Nations*« udvikler han nemlig med megen Styrke det indenlandske Forbrugs Fordele fremfor Forbruget af udenlandske Varer. Han siger saaledes:

»Den Kapital, som sender skotske Frembringelser til London og bringer engelsk Korn og andre engelske Frembringelser tilbage igjen til Edinburgh, den sætter ved hver saadan Operation *to indenlandske Kapitaler* i Bevægelse, saa de begge anvendes til Fremme af Storbritanniens Agerbrug eller Industri. — Den Kapital, som anvendes til Indkjøb af *fremmede* Varer til indenlandsk Forbrug, sætter ganske vist ogsaa, dersom den betaler sit Indkjøb med indenlandske Varer, ved hver saadan Operation *to forskellige Kapitaler* i Bevægelse, men *kun den ene* af dem støtter da det indenlandske Arbejde. Den Kapital, der sender britiske Varer til Portugal og bringer portugisiske Varer tilbage til Storbritannien, den omsætter ved hver saadan Operation *kun en britisk Kapital*, den anden Kapital er portugisisk. Derfor: selv om den fremmede Omsætnings Kredsløb kan udføres lige saa hurtigt som den indenrigske Omsætnings, vil den dertil anvendte Kapital *kun yde halvt saa megen Opmuntring til Landets egen Industri eller dets produktive Arbejde*.«

Med Rette betegner den engelske Forfatter Sir *Barnard Byles*, af hvis bekendte Værk »*Sophisms of Free-trade*« vi have laant det her gjengivne Citat, de anførte Linier af »Frihandelens Fader« som en Undergravning af Frihandelstheorien paa det mest afgjørende Punkt. Og *Adam Smiths* Betragtning staar ikke ene; Franskmanden *Léon Say* og andre fremragende Nationaløkonomer staa her paa hans Side, og deres Opfattelse af Forholdet er da følgende: Kjøber en Nation indenlandske

Varer for indenlandske Varer, saa har denne Nation *to Erhvervsgrenes sammenlagte Udbytte* til Indtægt; men skifter den System og lader en Del af sine egne Arbejdere gaa ledige for at købe udenlandske Varer for indenlandske, saa *giver den derigjennem Afkald paa den ene Industris Udbytte* og overlader det til Udlandet. Saaledes taber Nationen ved dette Systemskitte Evnen til at forbruge Halvdelen af det Udbytte, som den før kunde forbruge, og den lider altsaa derigjennem et Tab, som i første Linie falder paa det paagjældende Erhvervs Arbejdsgivere og Arbejdere, men som fra disse forplanter sig ud over alle de Producenter og Handlende, som forsynede det ødelagte Erhvervs Udøvere med Fødevarer og andre Livsfornødenheder, og derigjennem i Virkeligheden *ud over hele Nationen*.

Lad os tænke os, at vor Nation giver 10 Millioner Kroner ud til en eller anden absolut Nødvendighedsartikel, f. Ex. Hvedemel. Vi have da at gjøre med en Udgift, som Nationen slet ikke kan blive fri for; men den kan udgive disse Penge paa to meget forskellige Maader: til dansk Hvedemel af dansk Raastof eller til indført Hvedemel af fremmed Oprindelse. Hvori viser nu Forskjellen sig imellem disse to Former af Forbrug?

Kjøbe vi det paagjældende Mel fra Udlandet, saa betyder det, at vi have en *national Udgiftspost paa 10 Millioner Kr.* Men skifte vi om og give os til at forbruge Hvedemel af dansk Fabrikat og Oprindelse, saa sker der to Ting: først ophøre vi at have den nævnte Nationaludgift, og dernæst vinde vi — igjennem vore Hvededyrkere og Møllere — *en national Indtægt paa 10 Mill. Kr.* Før var det en udenlandsk Befolkning, der tjente disse Penge, nu er det danske Producenter, der vinde denne Fordel for *deres* Nation. Vor Nationalstatus gaar altsaa frem fra $\div$ 10 Mill. til $+$ 10 Mill. Kroner, hvilket er en samlet Fremgang paa 20 Mill. Kr.; i alt

er altsaa Fremgangen *dobbelt saa stor som den Sum, vi udgive til Hvedemel.**)

Lad os saa — da det er af stor Betydning at klare alle herhenhørende Forhold — se samme Sag fra en anden Side. Lad os antage, at vi hidtil have forbrugt Hvedemel af dansk Oprindelse for 10 Mill. Kr., men at vore Forbrugere nu af en eller anden Grund — ikke Prishensyn, som fremdeles lades ude af Betragtning — foretrække at købe udenlandsk Hvedemel for det samme Beløb. Saa vil dette Systemskitte, i Henhold til det ovenfor vundne Resultat, skaffe os af med en national Indtægt paa 10 Mill. Kr., som vi før havde, og skaffe os en national Udgift paa 10 Mill. Kr., som vi før vare frie for; altsaa vil det i alt volde os et Tab paa *den dobbelte Sum: 20 Mill. Kr.*

Men vilde de uheldige Virkninger af denne Forandring ikke hæves, dersom den hvedemelsforbrugende Befolkning samtidig aabnede en Export til Udlandet paa 10 Mill. Kr. af *sine* Produkter (Industrivarer f. Ex.) og saaledes dækkede sin Udgift til udenlandsk Hvedemel? Er der, naar den nye Indførsel paa den Maade dækkes ved en ny Udførsel af samme Størrelse, ikke paany opnaaet Balance i Nationens Status? Nej. Balancen er kun gjenoprettet for den ene Befolkningsdel, nemlig for *Hvedeforbrugerne*; denne Del af Befolkningen har fremdeles den til Indkjøb af Hvedemelet fornødne Indtægt — kun at den nu henter den fra Udlandet, medens den før indvandt den i Indlandet. Hermed er ganske vist den nye Nationaludgift paa 10 Mill. bleven dækket. Men den

---

*) Det bedes erindret, at Hvedemelet i det sidste Tilfælde tænkes helt igjennem at være af indenlandsk Oprindelse, og at det danske og det fremmede Mel tænkes produceret til ganske samme Pris. Herfra afvigende Forhold behandles senere.

udgjorde jo kun Halvdelen af Nationaltabet — den anden Halvdel faldt paa *Hvedemelsproducenterne*, og de have jo endnu ikke faaet nogen Erstatning for det Indtægts-tab paa 10 Mill. Kr., som de have lidt, fordi deres tidligere Kunder have slaaet sig paa udenlandsk Hvedemel. Skal ogsaa dette Tab dækkes, saa kan det kun ske ved, at vi skaffe ogsaa *den hvedeproducerende Del* af Befolkningen en ny Export til samme Beløb (10 Mill. Kr.), hvortil den før afsatte sit Hvedemel i Udlandet. *Saa først* vil den samlede Nationalindtægt paa 20 Mill. Kr. flyde ind som før og Balancen være gjenoprettet.

Af disse Betragtninger fremgaa nogle Resultater, som det vel er værd at lægge Mærke til, nemlig følgende:

1) At gaa over fra Forbrug af udenlandske Varer til Forbrug af tilsvarende fremmed Arbejde medfører et Nationaltab, der løber og til en Sum, der er dobbelt saa stor som det paagjældende Forbrugs Beløb.

2) Overgang i modsat Retning — fra Forbrug af fremmede til Forbrug af danske Varer — medfører en national Fordel, der er dobbelt saa stor som det paagjældende Forbrugs Beløb.

3) Tabet af en indenlandsk Afsætning for indenlandsk Arbejde medfører et Nationaltab, der kun kan dækkes ved Erobring af to lige saa store udenlandske Markeder (et til Dækning af Udgifterne ved den nye Indførsel af fremmede Varer og et til Opretholdelse af den indenlandske Virksomhed, der har mistet sin indenlandske Afsætning).

Disse Sætninger, som Byles med uafviselig Logik udleder af selve Adam Smiths foran aftrykte Udvikling, kunne næppe bestrides, og de vidne højt nok imod Frihandelstheorien og for Vigtigheden af at bevare det indenlandske Marked for Landets egen Industri og Landbrug. Men det maa jo ikke glemmes, at de hvile paa

den Forudsætning, at den udenlandske og den indenlandske Vare ikke alene var af samme Kvalitet, men *kostede ganske samme Pris*; og under den Forudsætning synes Sætningernes Indhold jo at være saa soleklart, at kun helt fanatiske Frihandelsmænd kunne antages at ville bestride dem. Men hvorledes stiller det sig, naar vi gaa over fra en *dyrere indenlandsk* til at bruge en *billigere udenlandsk* Vare?

Her komme vi til et Punkt, der netop for Tiden har den største aktuelle Interesse. At de afgjorte Frihandelsmænd ville give os den Besked, at det utvivlsomt vil være en Vinding at købe billige udenlandske i Stedet for dyrere indenlandske Varer, er en Selvfølge; thi deres Feltraab er det jo, at vi alle i Egenskab af Forbrugere fremfor alt ere interesserede i lave Varepriser. Og naturligvis er der noget sandt i denne Sætning; kun bliver den, som alle saadanne theoretiske Paastande, ved at fremsættes med skrigende Ensidighed aldeles vildledende. Med samme, eller sikkert med større, Ret kunde da det modsatte hævdes, nemlig at vi alle (eller paa meget faa, særdeles heldige Undtagelser nær!) ere Producenter og derfor interesserede i *høje* Varepriser. Klart er det ogsaa, at *nationalt set* har det indenfor ret vide Grænser meget større Betydning at kunne byde Befolkningen forøget Indtægt end at skaffe den Adgang til at købe billigt.

Betragte vi Spørgsmaalet paa samme Maade, hvorpaa vi ovenfor drøftede det uden- og indenlandske Forbrugs Betydning i Almindelighed, kan det opstilles saaledes: Vor Befolkning har hidtil udgivet 10 Mill. Kr. til dansk Hvedemel, men nu opdages det, at et tilsvarende Kvantum og en tilsvarende Kvalitet af denne Vare kan faas fra Tyskland for 9 Mill. Kr.; saa forlader Forbrugeren den danske Vare og bruger den tyske. Har Nationen nu vundet eller tabt ved dette Bytte?

Selvfølgelig har den tabt, og det klækkeligt. Forbruger kan synes at have vundet, men *Nationens* Tab er en given Sag. Thi ganske vist har den i sin *Egenskab* af Forbruger spare en Udgift af 1 Mill. Kr., men i sin *Egenskab* af Producent har den tabt 10 Mill. Kr., og *Facit* bliver altsaa, at *Nationen som Helhed har tabt 9 Mill. Kr.* ved at gaa over til at købe det billigere tyske Mel. Kun hvis den Befolkning, der før producerede Hveden og malede den til Mel, gennem *anden* Produktion skaffer sig en Indtægt paa mindst 9 Mill. Kr., vil den uheldige Følge af Forbrugernes Undladelse af at tage Hensyn til *Nationens* Tarv hæves, og Balancen være genoprettet. Og kun hvis den hvedeproducerende Befolkning ad nye Veje faar *højere* Indtægt end 9 Mill. Kr., vil Nationen vinde ved Systemskiftet; hvis den f. Ex. opnaar de 10 Mill. Kr., som den før havde, da — men *først da* — har *Nationen* vundet den Mill. Kr., som Forbrugerne sparede ved at købe billigt tysk Mel. Og enhver, der ved, hvor vanskeligt det er slaa ind paa nye Produktionsretninger eller skaffe arbejdsløse Hænder *anden* Beskæftigelse, vil indse, at det i et Tilfælde som som det tænkte vilde have været *nationalt* fordelagtigere paa en eller anden Maade at forhindre Forbrugerne i at benytte sig af det billige tyske Tilbud.

Atter her staa vi overfor et Ræsonnement — laant fra *Barnard Byles* — der sikkert er logisk rigtigt, og som ogsaa har sin store Betydning som retledende Fyrtaarn i Tolddiskussionernes vildsomme Taager. Men paa den anden Side er det klart, at Ræsonnementet har sine Mangler, og disse samle sig da navnlig i én Ting: dets altfor theoretiske Beskaffenhed. Ikke alene fordrer det, at vi i Modsætning til de udenlandske Varer opstille andre, der i saa afgjort Forstand ere indenlandske, at de ikke have et Gran af udenlandsk Stof i sig, — og saadanne Varer forekomme næppe i Virkeligheden her

i Danmark; selv om en Vares egentlige Raastof er indenlandsk nok, saa har vel dog f. Ex. en Hammer eller Fil af udenlandsk Metal sin Del i dens Tilblivelse, saa der dog bliver *lidt* af dens Værdi at sætte paa Udlandets Regning. Heller ikke lader en saa skarpt igjennemført »national« Betragtning af Forholdene, som vi her have anvendt, sig praktisk gjennemføre. Et kjendt spøgefuldt Ord taler om at »spekulere paa Byens Bedste og Borgernes Undergang«, og den Maade at ræsonnere paa, som vi hidtil have laant fra vor engelske Hjemmelsmand, er ikke fri for at gaa saa ensidigt ud paa »Nationens« Bedste, at Spørgsmaalet om Existens eller Ikke-Existens for en betydelig Del af dens Medlemmer bliver af underordnet Betydning, naar blot andre Medlemmer trives des bedre. Medens vi i det nylig benyttede Exempel have valgt en *rimelig* Prisforskjel (9 Mill. Kr. mod 10 Mill.), kunde saaledes det samme logiske Resultat være naaet med ganske urimelige Prisforskjelligheder som Forudsætning; vi kunde f. Ex. have faaet til Facit, at det nationalt betalte sig at producere dansk Vin i Drivhuse til en 20 Gange saa høj Pris som den, hvortil Vinen kan kjøbes fra Frankrig. Men det er klart, at saadanne Ting vel kunne theoretisk opstilles, men i Praxis kan en forbrugende Befolkning ikke leve derunder — og det er jo Opgaven at indrette Forholdene i Landet saaledes, at Mennesker og ikke blot Theorier kunne trives deri.

Det gjælder derfor — og det skal være vor Opgave i det følgende — dels at uddybe de træffende og sunde Tanker, som vi have fremdraget efter Sir *Barnard Byles*, dels at opsøge de begrænsende Faktorer og andre Momenter, der kunne tjene som passende Korrektiver for de givne, altfor almindelige Ræsonnementer, saa disse kunne faa praktisk Brugbarhed som Vejledere i udviklede nationaløkonomiske Forhold. Og ganske særlig

maa vi søge at faa et Indblik i Beskaffenheden af den *Solidaritet*, der saa aabenbart sammenbinder en Nations Medlemmer til en Enhed ogsaa i materiel Henseende, modsat enhver anden Nation.

II. *Den indenlandske Produktions Betydning.*

Inden man kan tillade sig at hengive sig til nogen-
somhelst Anskuelse om de i det foregaaende berørte
forskjellige nationaløkonomiske Anskuelser Værdi, er
der et Spørgsmaal, der maa klares, nemlig dette: I
hvilket Omfang og paa hvilken Maade kommer Udbyttet
af den indenlandske Produktion Nationen tilgode?

Dette Spørgsmaal staar sikkert meget uklart for de
fleste, og det kan heller ikke ventes, at det skulde være
anderledes; thi den enkelte vil overføre sine fra *Privat*-
driften hentede Forestillinger og Erfaringer paa Na-
tionaløkonomien, og der ville de i de fleste Tilfælde
slet ikke slaa til. Der foresvæver vistnok i Almindelighed
Folk en Forestilling om, at Summen af de mange en-
keltes Forstaaelse af deres Særinteresser maa som Re-
sultant give den rette Bedømmelse af det heles Inter-
esse; men det forholder sig næppe saa. Den enkeltes
økonomiske Ødelæggelse er ikke i alle Tilfælde til Skade
for Nationen, og hans Opblomstring til Velstand er heller
ikke altid Led i en Udvikling, der fører til hele Nationens
Bedste. I de allerfleste Tilfælde er dertil den enkeltes Dom
i høj Grad kortsynet; han holder sit Øje saa skarpt fæstet
paa det, der er hans nærmeste tilsyneladende Fordel, at
han ganske taber Forstaaelsen af, at Opfyldelsen af
hans egne Ønsker kan fremkalde et ødelæggende Bag-
slag fra en anden, helt uventet Side; han glemmer, at
det nu en Gang er saa, at vi som Medlemmer af vor
Nation ere interessebundne til Medborgere i helt andre
Erhvervslag, ja maaske i fjærne Egne af Landet. Trives
de godt, ville vi igjennem den nationale Solidaritet faa

Andel i deres Velstand; gaar det dem galt — saa er det os, der maa fattigforsørge dem.

Formulere vi det Spørgsmaal, som her skal besvares, lidt mere bestemt, f. Ex. saaledes: *Hvad har det at sige, at en indenlandsk Virksomhed frembringer Varer for 10 Millioner Kroner? Hvad betyder det som Indtægtskilde for Nationen?* — saa ville vi vistnok fra mange faa det Svar, at de 10 Millioner ingenlunde komme Nationen tilgode, men kun et vist Antal Fabrikanter (henholdsvis Landmænd); fremdeles, at heller ikke disse Fabrikanter paa nogen Maade tage den *hele* Sum ind, men kun en Del deraf: visse Procent, der udgjøre Fabrikantens eller Landmandens Renindtægt eller Avance.

Men [er denne Opfattelse rigtig? Betyder f. Ex. en Landbrugsudførsel paa 180 Mill. Kr. kun en Indtægt for Nationen af 9—18 Mill. Kr.? Nej, her have vi just et fortræffeligt Exempel paa, hvorledes man ledes vild, naar man slutter fra sit Enkeltmandserhverv til nationaløkonomiske Forhold. For *hver enkelt* af os er det rigtigt, at vi kun tjene en vis Procentdel af vor Produktions Salgs-værdi, idet vi have at afholde Udgifter til Raastoffer, til Forrentning, Arbejds løn o. a. Driftsudgifter, inden vi selv faa noget. Men for Nationen er det helt anderledes: For den forholder det sig saaledes, at *den fulde Salgs-værdi af en helt og holdent i Landet selv fremstillet Vare kommer Landets Indbyggere tilgode som Nettoindtægter*.

Et Exempel vil hurtigt overbevise enhver om denne Sætnings Rigtighed.

Tag f. Ex. et Kvantum dansk Hvedemel, der sælges fra Møllen for 100 Kroner: *Hver Øre* af disse 100 Kr. kan da paavises at komme Danske tilgode som Nettoindtægt. Omtrent 2 Kr. 50 Øre er saaledes Møllerens reen Nettoudbytte, som han kan bruge til sit og sin Families Underhold; 7 Kr. 9 Øre har han betalt i Løn til sine Kuske, Møllersvende og Kontorfolk, og for hver

af disse er Lønnen den Nettoindtægt, hvoraf de og deres Familie leve; 5 Kroner medgaa til Vedligeholdelse af Møllerens Bygninger og Redskaber, det vil sige Nettoindtægter for de Mestre og Arbejdere, som udføre Reparationsarbejdet, samt for Teglværksfolk o. a., der levere Materialierne dertil. 2 Kr. 8 Øre medgaar dels til Forrentning af Møllerens Gjæld — og det giver Nettoindtægt for Ejerne af hans Prioriteter, hvilken Indtægt disse Ejere anvende til deres Familiers Underhold —, dels til Skatter, som afgive Nettoindtægter for Statens eller Kommunens Embedsmænd, dens fattige og syge. Hveden, hvoraf Melet maledes, købte Mølleren for 83 Kr. 33 Øre af en Landmand. Af denne Sum var 8 Kr. 67 Øre Nettoindtægt for Landmanden, hvoraf han og hans Familier ernærede sig; 22 Kr. 50 Øre gives ud til Arbejds løn — altsaa Nettoindtægter for Landmandens Karle, Piger og Høstfolk; 6 Kr. 75 Øre medgik til Vedligeholdelse af Gaardens Bygninger og Redskaber og kom altsaa, ligesom de tilsvarende Udgifter for Møllerens Vedkommende, dels Haandværkere og Arbejdsfolk tilgode, dels f. Ex. de Skovejere, der leverede Tømmer o. lign.; for dem alle afgav Summen Nettoindtægter, hvoraf de og deres Familie ernærede og klædte sig. Til Indkjøb af Heste, til Furage til disse og til Saasæd medgik 21 Kr. 92 Øre, hvilket Beløb paa tilsvarende Maade opløser sig i Nettoindtægter for Hesteopdrætttere og Hestehandlere med deres Folk samt for de Landmænd med Folk, som avlede og solgte Furagen og Saasæden. 15 Kr. 66 Øre svarede som Rente af den i Landbruget indestaaende Kapital — udgjorde altsaa Nettoindtægt for Prioritetshaverne — og 5 Kr. 83 Øre gik som Skatter til Stat og Kommune for, ligesom i det tidligere Tilfælde, at afgive de Nettoindtægter, hvoraf Præster, Lærere og andre Embedsmænd samt Sognets Almissemænd leve.

Altsaa: Salget af et Parti Hvedemel for 100 Kr. var

ikke blot en Forretning, der kom Mølleren tilgode. Nej, den indkomne Sum fordelte sig igjennem Salget af Melet som en frugtbargjørende Strøm ud over Møllersvende, Kontor- og Tjenestefolk, Landbrugere med Karle og Piger, Landarbejdere, Haandværkere og Fabrikanter med deres Arbejdere, Embedsmænd og Fattiglemmer. *En hel Befolkningsdel* med alle sine Led — en *Produktionskreds* ville vi kalde den — fik altsaa godt af dette Salg; *alle* forsynedes de gjennem de 100 Kr. med *Nettoindtægter*, som de kunde give ud til Mad og Drikke, Klæder og Fornøjelser, til deres Børns Opdragelse og alt andet, som Livet kræver. Bliver Melet produceret og solgt for de 100 Kr., saa faar hele denne talrige og vidtforgreneede Kreds det at mærke gjennem Opretholdelse eller Forøgelse af den Nettoindtægt, hvorefter de leve, og med hvilken de underholde deres Familier. Standser Produktionen, fordi Melet ikke længer kan finde Kjøbere, saa synker Vandstanden i den frugtbargjørende Strøm, og *Slaget rammer hele den store Skare*, som den hidtil tilførte Næring. Ikke alene for Mølleren og hans Folk, men for Landmanden, Daglejeren, Reparationshaandværkeren, Rentenyderen og Kommunekassen — altsaa for *hele Produktionskredsen* — medfører Ikke-Salget af det oftnævnte Kvantum Mel et *Tab af Nettoindtægt*, som giver Smalhans i Huset: hver enkelt af de mange har da saa og saa mange Kroner eller Øre mindre at give ud. Og gjentager Tabet sig: kan heller ikke det næste Kvantum Mel til 100 Kr. finde Kjøbere — bliver Indtægtsnedgangen altsaa varig — saa betyder det en Nedsættelse i Levefoden hos *alle* de i Produktionen interesserede. Antager Tilbagegangen et saadant Omfang, at hele den paagjældende Produktion — her Hvededyrkning og Mølleri — maa standse, saa betyder det *Ruin i vide Kredse af Befolkningen*.

Men som det her er skildret for Hvedemelets Vedkommende, forholder det sig med al indenlandsk Pro-

duktion. Tag en hvilken som helst Vare — fra Agerbrugets eller Industriens Omraade, hvorsomhelst — *blot den helt igjennem er af indenlandsk Oprindelse, lige fra Raastoffet af* — saa vil en tilsvarende Undersøgelse vise, at dens fulde Salgsværdi paa samme Maade kan opløses i lutter Nettoindtægter for en talrig Kreds af Nationens Medlemmer. Og er Varen helt eller delvis fremstillet af fremmede Raastoffer (er den f. Ex. af Metal, eller er Hvedemelet i vort Exempel helt eller for en Del malet af udenlandsk Hvede) — ja saa gjælder ganske det samme, kun at det fremmede Raastofs Værdi maa fradrages i det Beløb, der kommer os til Indtægt. Raastoffets Værdi vil jo nemlig komme vedkommende fremmede Lands Beboere tilgode som Nettoindtægt, men hele den Værdiforøgelse, som Raastoffet er undergaaet ved Bearbejdelse i Danmark, vil afgive Nettoindtægt for Danske, paa samme Maade som i det før gennemgaaede Exempel med Hvedemelet.

Saaledes komme vi da til den vigtige Sætning, som vi ville slaa fast og nøje indprente os om et Hovedfundament i vor nationaløkonomiske Bevidsthed og som en Betingelse for at forstaa det efterfølgende: *Den fulde Salgsværdi af enhver Produktion, forsaavidt den er skabt i Landet selv, kommer en Kreds af dette Lands Beboere tilgode som Nettoindtægt.* Eller, i omvendt Form: Maa en national Produktion, som hidtil har været dreven i Landet, af en eller anden Grund (udenlandsk Konkurrence, Toldspærring o. lign.) ophøre, saa betyder det *et sig i vide Kredse af Befolkningen forplantende Tab af Nettoindtægt — et Nationaltab — lig den producerede Vares fulde Salgsværdi.*

III. Den nationale Solidaritet.

Den Sætning, hvormed vi afsluttede Udviklingen i vort forrige Afsnit, betegner, hvor betydningsfuld den

end syntes, alligevel kun et Minimumsresultat — et Mindstemaal. Saaledes som Sætningen affattedes, har den i Grunden kun sin Gyldighed under den Forudsætning, at Produktionen i et Land kun er en Fordel for *Produktionskredsen*, hvorved vi jo forstaa selve Producenterne og de øvrige i Produktionens Udbytte direkte interesserede Dele af Befolkningen (Rentenydere, Reparationshaandværkere m. fl., se Exemplet Side 51—52 med Hvedemelet), men aldeles ikke vedkommer Landets øvrige Befolkning. Selv om den i Produktionen direkte interesserede Kreds ikke bruger en Øre af sin indvundne Nettoindtægt i Landet; selv om de alle leve udelukkende af udenlandske Produkter, ja endog indforskrive disse paa en saadan Maade, at ikke en Gang danske Handlende eller dansk Skibsfart tjener noget derpaa — saa vil *alligevel* det Udbytte, de faa ud af Produktionen, forøge den danske Nationalindtægt med et Beløb lig Produktionens fulde Salgsværdi. Enten vil Produktionskredsen være at finde i den forud eksisterende Befolkning, og dennes Nettoindtægt vil da blive forøget med dette Beløb — dens Levofod vil altsaa blive saa meget højere — eller der bliver Plads i Landet for saa mange flere Indbyggere, som den paagjældende Produktion kan ernære; og i begge Tilfælde vil *Staten* som saadan vinde derved: dens Skatteindtægt vil blive større, Antallet af dens værnepligtige vil forøges osv. osv.

Men det lader sig ikke gjøre for nogensomhelst Produktionskreds at indrette sig saaledes, at dens Indtægt *slet ikke* kommer Landets øvrige Beboere tilgode; selv om den paa den tænkte Maade kunde indføre sine Forbrugsvarer fra Udlandet, kan den vanskelig undgaa at give vort Statsbanenæt Indtægt derved, den kan heller ikke unddrage sig Skatter til Stat og Kommune, der forholdsvis ville lette Byrden for Landets øvrige Beboere osv. Med andre Ord: det er praktisk umuligt for nogen at holde

sig udenfor det *Solidaritets Baand*, der forbinder alle Medlemmer af Nationen.

Solidariteten i Nationen ytrer sig paa de forskellige Maader, men her skulle vi kun holde os til den *økonomiske* Solidaritet, som giver sig tilkjende deri, at en Nations Medlemmer altid i større eller mindre Omfang *leve af hinandens Produkter og Industrifrembringelser*, og derigennem yde hinanden Betingelserne for at kunne existere. Vende vi f. Ex. tilbage til den Befolkningskreds, der — som vi skildrede i vort forrige Exempel — hentede Nettoindtægter gennem Salget af et Kvantum Hvedemel til 100 Kr., saa se vi, at vor Fremstilling af dette Exempel endnu ikke har udtømt de Virkninger, som den omhandlede Produktion udøver i Nationen; vi have kun fremhævet dens Betydning som ydende Nettoindtægt til Producenterne og deres Medinteressenter — altsaa til Produktionskredsen selv —, men der er jo en anden Side af Sagen: *de 100 Kroner gives jo af Modtagerne ud igjen og for en ikke ringe Del til danske Produkter*. Men herigennem ydes der jo aabenbart *andre* Danske Nettoindtægter, som de ikke vilde have tjent, dersom Hvedemelet for de 100 Kr. ikke var bleven solgt; med andre Ord: den Fordel, som Produktionen af Hvedemelet for 100 Kr. indbringer, forplanter sig ud i endnu langt videre Kredse, end vi før omhandlede, og den løber op til *endnu større Fordel for Nationen*, end vi før opgjorde den til.

Ville vi søge at komme dette Forhold nærmere ind paa Livet, saa møder os først det Spørgsmaal: Er det muligt at danne sig nogen Mening om, hvor stor en Del af sin Indtægt Befolkningen her i Landet anvender til Forbrug af indenlandske Varer? Og det viser sig da, at de ifjor af Universitetets statistiske Laboratorium udgivne Arbejderregnskaber byde os et Grundlag til Besvarelsen af dette Spørgsmaal; disse Regnskaber synes

nemlig at vise, at idetmindste den mindre bemidlede Del af den danske Befolkning anvender *mindst* $\frac{3}{5}$ af sin Indtægt til Varer, som ere — eller dog i Hovedsagen kunne antages at være — danske Frembringelser, medens henved $\frac{2}{5}$ af disse Folks Udgift gaar til Kolonialvarer, Kul og andre utvivlsomt udenlandske Produkter, eller maa regnes som Godtgjørelse for Metaller og andre udenlandske Raastoffer i danske Fabrikater. Og dette Resultat vinder stærkt i Sandsynlighed ved en Betragtning af vor Indførselsstatistik; denne viser nemlig, at der i Femaaret 1889—93 her i Landet forbrugtes for gennemsnitlig $278\frac{1}{2}$ Mill. Kr. fremmede Industri-, Landbrugs- og Fiskeriprodukter samt fremmede Raa- og Hjelpestoffer; dette giver et Forbrug af fremmede Stoffer = 121 Kr. pr. Hoved af vor Befolkning, hvilket er $\frac{2}{5}$ af en Gennemsnitsindtægt paa 300 Kr., $\frac{1}{2}$ af en Gennemsnitsindtægt paa 250 Kr. pr. Hoved. Altsaa vil der her efter forbruges henholdsvis $\frac{3}{5}$ eller $\frac{1}{2}$ af den nationale Gennemsnitsindtægt til danske Varer; og tages der fornødent Hensyn til, at der i de fremmede Varers Pris er indgaaet ogsaa en betydelig Profit til Landets egen Kjøbmandsstand, vil $\frac{3}{5}$ være det Tal, der har Sandsynligheden for sig.

Gaa vi ud fra, at dette Talforhold er gennemgaaende — hvorpaa der iøvrigt ikke ligger nogen større Vægt her, da det foreløbig kun drejer sig om at udvikle vor Tanke gennem et Exempel — og saa spørge os selv, *hvilke Følger det vil have for Nationen, naar en helt og holdent indenlandsk Produktion paa f. Ex. 10 Mill. Kroners Værdi af en eller anden Grund maa ophøre*, saa kunne vi gennem et logisk Ræsonnement arbejde os frem til Besvarelsen.

Vi kunne i vor Beregning gaa ud fra to forskellige Forudsætninger, nemlig enten at den omhandlede Produktionsindtægt kommer *hele* Nationen tilgode og altsaa

fordeler sig jævnt som en Velstandsforøgelse (Forhøjelse af Levefoden) paa alle dens Borgere, eller at den ernærer en bestemt begrænset Produktionskreds, saaledes at den udgjør denne Befolkningsdels eneste og udelukkende Underhold. Hvilket af disse to Alternativer vi end vælge, maa Resultatet nødvendigvis blive det samme, og Valget er forsaavidt fuldstændig ligegyldigt; men da de Fænomener, vi agte at belyse, vistnok træde simplest og klarest frem i det sidste Tilfælde, skulle vi gaa ud fra det og altsaa antage, at den Produktion paa 10 Mill. Kr., hvis Betydning vi ville undersøge, har ernæret en bestemt Befolkningsdel (f. Ex. paa en af vore Øer eller i et Amt). Endvidere forudsætte vi, at denne Befolkningsdel har levet *udelukkende* af den omhandlede Produktion, at den igjennem denne har opnaaet fuld »Levefod« (d. v. s. sin Nations fulde Gjennemsnitsindtægt, hvilken vi skulle sætte til 300 Kr. aarlig pr. Individ, Kvinder og Børn iberegnete), og endelig — for at forebygge Uklarhed af anden Art — at den producerede Vare er af saadan speciel og industriel Natur (f. Ex. Klæde, Tændstikker, Knapper), at enhver Forestilling om, at vedkommende Befolkning kunde leve af at forbruge sin egen Produktion, naar den mistede sin Afsætning, er fuldstændig udelukket. Vi tilføje, at vi, naar vi tale om den Befolkningsdel, der ernæres af Produktionen, selvfølgelig ikke derved forstaa alene Arbejdsgiverne og Arbejderne i det paagjældende Fag, men *hele Produktionskredsen*, under hvilken vi medregne alle Leverandører af Raastoffer, Rentenydere, Reparationshaandværkere, Embedsmænd m. fl., der nyde godt af Produktionen — jfr. vort oft-nævnte Exempel med Hvedemelet; dette maa nøje fastholdes i Tanken under hele den efterfølgende Udvikling, ellers vil Forstaaelsen ofte ledes vild.

Efter de saaledes givne Forudsætninger har vor nationale Produktion paa 10 Mill. Kr. altsaa givet Føde

og Udkomme (fuld Nettoindtægt paa 300 Kr.) til 33,333 Mennesker. Hvad sker der nu, naar Afsætningen pludselig ophører, saa denne Produktion maa standse?

Ja, først og fremmest ville naturligvis de 33,333 Mennesker blive brødløse. Men hertil vil Ulykken ikke indskrænke sig; thi de 33,333 have brugt deres Indtægt her i Landet — vi gaa ud fra, at *hele* Indtægten er brugt — og af dette Forbrug har $\frac{3}{5}$ (altsaa 6 Millioner Kroner) været anvendt til danske Varer. Men dette vil jo sige, at de 33,333 gennem deres Existens have muliggjort andre 20,000 Danskes Existens; thi de 6 Mill. Kr., som de førstnævnte anvendte til danske Varer, lade sig jo — ligesom de 100 Kr. for Hvedemel — opløse i lutter Nettoindtægter for danske Borgere, og med den sædvanlige tænkte Levelfod af 300 Kr. vil 6 Mill. Kr. afgive fuld Nettoindtægt for 20,000 Personer. Altsaa var de sidstes Tilværelse en Følge af de førstes; standser Produktionen til de 10 Mill. Kr., saa kunne de 6 Mill. ikke længere gives ud; altsaa vil Livsudkommet ved denne Produktionsstandsning forsvinde ikke alene for de 33,333, men ogsaa for de 20,000, der leverede dem deres Forbrugsfornødenheder. Saaledes er det Tab, der oprindeligt udgjorde 10 Mill. Kr., nu voxet til et faktisk Nationaltab paa 16 Mill. Kr. — eller til Arbejdsløshed for 53,333 Mennesker.

Men herved blive vi heller ikke staaende. Thi de sidst omhandlede 20,000 Mennesker havde jo ogsaa brugt deres Indtægt paa 6 Mill. Kr. her i Danmark, og deraf $\frac{3}{5}$ — altsaa 3,600,000 Kr. — til danske Varer. Dette Forbrug havde altsaa yderligere ernæret 12,000 Mennesker, der nu ligeledes blive brødløse; men af disse tolv tusindes Indtægt paa 3,600,000 Kr. anvendtes ligeledes $\frac{3}{5}$ til danske Varer, hvorved fremdeles 7,200 Mennesker hidtil have fundet Udkommet; de sidste drage atter den Befolkning med sig i Faldet, som levede af *deres* Forbrug

— og saaledes fortsættes Virkningerne af den oprindelige Produktionsstandsning paa 10 Mill. Kr. i videre og videre Kredse ud i Befolkningen.

Hvor længe fortsættes nu disse Virkninger af Produktionsstandsningen? Og er det muligt at beregne Tabets Totalbeløb?

Ja, Tabets Størrelse kan beregnes. Stilles det oprindelige Tab og dets paafølgende Virkninger op til Beregning, saa viser det sig, at det hele danner en saakaldet Kvotientrække, der ser saaledes ud:

$$10 \text{ Mill.} + 10 \text{ Mill.} \times \frac{3}{5} + 10 \text{ Mill.} \times (\frac{3}{5})^2 + 10 \text{ Mill.} \times (\frac{3}{5})^3 \text{ osv.}$$

Theoretisk bliver denne Række ganske vist uendelig, men da dens sidste Led nødvendigvis maa blive = 0, kan dens Sum alligevel beregnes efter en kjendt Formel, som gives i enhver mathematisk Lærebog. Det samlede Beløb, hvortil de sig i Bølgerekredse forplantende Tab løbe op, bliver herefter

$$(1). \quad \frac{10 \text{ Mill.}}{1 \div \frac{3}{5}} = 2\frac{1}{2} \times 10 \text{ Mill. Kr.}$$

Altsaa: Naar der gaas ud fra, at den danske Befolkning bruger $\frac{3}{5}$ af sin Indtægt til Forbrug af danske Varer, saa vil det Tab, der følger af Standsningen af en fuldtud indenlandsk Produktion, løbe op til et Nationaltab, der er $2\frac{1}{2}$ Gange saa stort som den standsede Productions fulde Salgsværdi.

Men det samme Ræsonnement, som saaledes er anvendt i negativ Retning — for at paavise Følgerne af en Produktions *Ophør* — kan naturligvis lige saa fuldt anvendes, naar man vil undersøge Virkningerne af en ny Produktions *Fremvæxt*. Antage vi saaledes, at vi her i Landet lægge os efter at fremstille et Fabrikat (atter her fuldtud af indenlandsk Oprindelse), der forhen ikke blev forfærdiget her, og som enten udføres herfra

til Udlandet eller fortrænger en Vare, der hidtil blev leveret af Udlandet til vort eget Forbrug — i begge Tilfælde altsaa saaledes, at Varen ikke paadrager os en ny national Udgift, men skaffer os en Indtægt, der *helt og holdent er erobret fra Udlandet* — saa vil denne nye Produktion i Henhold til det tidligere udviklede udøve følgende Virkninger paa Nationalhusholdningen: For det første vil Produktionens fulde Salgsværdi — lad den være 10 Mill. Kr. — komme Nationen tilgode som Nettoindtægt, og dette Beløb vil enten (hvis Produktionen fordeler sig paa hele Befolkningen) bringe denne Befolkning en Velstandsforøgelse af gennemsnitlig $4\frac{1}{3}$ Kr. pr. Individ (Folkemængden sat til $2\frac{3}{10}$ Millioner), eller den vil, (hvis den gamle Befolkning antages saa fuldt optaget, at den ikke kan paatage sig den nye Produktion) ernære en ny Befolkningsdel (Produktionskreds) paa 33,333 Mennesker, som Landet hidtil ikke var i Stand til at føde. Men derved bliver det ikke, thi de nye 33,333 Indbyggere skulle have Føde og Klæder, (eller den gamle Befolkning vil forøge sit Forbrug med sin forøgede Indtægt); i begge Tilfælde vil der altsaa være 10 Mill. Kr. at give ud i Danmark, som før ikke kunde gives ud i Landet, fordi de ikke tjentes her; gaa vi nu ud fra, at denne nye Indtægt fuldtud bliver givet ud*), og antage vi fremdeles (ligesom før), at $\frac{3}{5}$ deraf bruges til danske Produkter, saa betyder det altsaa, at der nu maa fremskaffes danske Produkter til et Beløb af 6 Mill. Kr., som der før ikke var Afsætning for. Men det vil jo igjen sige, at der er skabt en ny national Indtægt paa 6 Mill. Kr., som enten yderligere

---

*) Hvis en Del af Summen ikke gives ud, men sættes i Sparekassen, forandrer det ikke Forholdet. Thi det opsparede Beløbs Anvendelse er da kun udsat. Saasnt det en Gang hæves og gives ud, vil det fortsætte sin Rolle i Overensstemmelse med den her givne Udvikling.

vil forhøje den gamle Befolknings Velstand (Levefod) eller skabe Udkomme for 20,000 nye Indbyggere, der før ikke kunde leve i Landet, *foruden* de 33,333, der direkte vare interesserede i den nye Produktion. Men da de 20,000 maa forbruge deres 6 Mill. Kr., og $\frac{3}{5}$ deraf eller 3,600,000 Kr. gaar til danske Varer, skabe de 20,000 igjen Existensbetingelser for 12,000 nye Indbyggere i Landet — og saa fremdeles, indtil hele Kvotientrækken er gennemløben, ganske som i det tidligere skildrede Tilfælde. Altsaa faa vi, sideordnet med den nys anførte Sætning, en anden, der lyder saaledes:

Enhver nyskabt dansk Produktion udvikler sig — hvis Befolkningen bruger $\frac{3}{5}$ af sin Indtægt til danske Varer — til en samlet Nationalindtægt lig $2\frac{1}{2}$ Gange Produktionens Salgsbeløb (eller giver Føde for $2\frac{1}{2}$ Gange saa mange nye Indbyggere, som selve Produktionen kunde ernære).

Begge disse Sætninger, hvis Vigtighed er indlysende, vise, at *er national Produktion* en meget vigtig Faktor til Opelskning af Velstand i et Land, saa er *nationalt Forbrug* (Forbrug af Landets egne Frembringelser) det ikke mindre. Begge disse to Faktorer virke Haand i Haand, den første som oprindelig Aarsag, uden hvilken ingen Velstand kan vindes, den anden som et kraftigt Redskab til den skabte Velstands Mangfoldiggjørelse. Som tidligere berørt: alle Medlemmer af en Nation ere *solidariske*, og i »det nationale Forbrug« have vi nu fundet saa mægtig en Faktor i denne Solidaritet, at vi passende kunne betegne den Brøk (her $\frac{3}{5}$), som angiver, hvor stor en Del af sin Indtægt en Befolkning anvender til Forbrug af indenlandske Varer, som den nationale *Solidaritets-Koefficient*.

I det foregaaende have vi eksempelvis, men dog med nogen Sandsynlighed for at have truffet det rette, sat denne Brøk = $\frac{3}{5}$. Benytte vi, for at give det vundne

Resultat en almindelig Form, hvori enhver Værdi kan indsættes, de mathematiske Bogstavbetegnelser, kunne vi kalde Brøken (Solidaritets-Koefficienten) $\frac{q}{r}$, og Værdien af den Produktion, hvis Betydning for Nationalvelstanden skal undersøges, kunne vi betegne som P; herefter er da den samlede Sum, hvormed en ny Produktion til Værdi P beriger Nationen (eller det Tab, denne lider ved Standsningen af en saadan Produktion),

$$= \frac{r}{r \div q} \cdot P \quad (2).$$

Indsætter man nu forskjellige Værdier i denne almindelige Formel, kan man let klare sig Solidaritets-Koefficientens overordentlige Betydning. Var Koefficienten

$$\frac{q}{r} = \frac{3}{5}, \text{ saa blev, som vi have set, Størrelsen } \frac{r}{r \div q} = \frac{5}{2}$$

$$\text{eller } 2\frac{1}{2}. \text{ Er } \frac{q}{r} \text{ kun } = \frac{1}{2}, \text{ saa bliver } \frac{r}{r \div q} = 2, \text{ altsaa}$$

bliver Produktionens Udbytte gennem en saadan Koefficient kun fordoblet (ikke som før, $2\frac{1}{2}$ -doblet). Bruger Nationen kun $\frac{1}{10}$ af sin Indtægt til indenlandske Varer,

$$\text{saa bliver } \frac{r}{r \div q} = \frac{10}{9} \text{ eller } 1\frac{1}{9}; \text{ altsaa forøges Nationens}$$

Udbytte af en indenlandsk Produktion i dette Tilfælde kun med $\frac{1}{9}$ af Produktionens Salgsværdi; og bruges der

i Nationen slet ingen indenlandske Varer $\left(\frac{q}{r} = \frac{0}{r}\right)$, saa

$$\text{bliver } \frac{r}{r \div q} = 1, \text{ hvilket vil sige, hvad vi ogsaa let for-}$$

staa, at under denne Forudsætning indbringer en ny Produktion kun Nationen sin egen Værdi og ikke mere. Gaa vi derimod den modsatte Vej og antage, at Nationens Forbrug af egne Varer (Solidaritetskoefficienten) voxer

$$\text{til } \frac{9}{10} \text{ af dens Indtægt, saa bliver } \frac{r}{r \div q} = 10, \text{ hvilket jo}$$

vil sige, at i dette Tilfælde voxer hver Million, som Nationen ved ny Produktion skaber sig i Merindtægt, op til 10 Millioner. For en national Solidaritetskoefficient af $\frac{99}{100}$ vilde Produktionsudbyttet fordobles 100 Gange, og brugte Nationen udelukkende indenlandske Varer, vilde Fordoblingen fortsættes i det uendelige.

Selvfølgelig er det Tilfælde, at en Nation aldeles udelukkende lever af sit eget, utænkeligt; end ikke under barbariske Livskaar finder dette Sted. Men ogsaa under praktisk mulige Forudsætninger vil man nu forstaa Betydningen af, at det indenlandske Marked forsynes af indenlandske Producenter. Ikke alene direkte for disse sidstnævnte har det stor Betydning, men endnu mere indirekte gennem den *Mangfoldiggjørelse* af udenlands vunden Indtægt, som finder Sted igjennem en *høj indenlandsk Solidaritetskoefficient*. At gjøre denne saa høj som mulig maa derfor være en af de allervigtigste Opgaver for et Lands Nationaløkonomer og Statsmænd.

IV. Forbruger og Producent.

Efter at vi i de to nærmest foregaaende Afsnit have klaret vor Opfattelse af den nationale Produktions og det nationale Forbrugs store Betydning, vende vi nu tilbage til det vigtige Spørgsmaal, som sysselsatte os i Afsnit I (se foran Side 45—47), nemlig om den indenlandske Produktion er af *saa* stor Betydning, at det kunde betale sig for en Nations Borgere at *betale en indenlandsk Vare dyrere*, fremfor at bruge en billigere udenlandsk Vare.

Vi kom i vore tidligere Overvejelser — der væsentlig støttede sig paa den engelske Nationaløkonom Byles's Udviklinger — til det Resultat, at *rent nationalt set* vilde det *altid* være fordelagtigere at bruge Varer af indenlandsk Fabrikat, selv om disse vare *langt* dyrere end tilsvarende udenlandske; thi om end Nationen i

Egenskab af Forbruger tabte f. Ex. 1 Million Kroner ved at give 10 Millioner for den indenlandske Vare, som den kunde faa fra Udlandet for 9 Millioner, saa vandt den paa den anden Side i Egenskab af Producent de 10 Millioner — og Nationens Facit blev derfor $10 \div 1 = 9$ Millioner. Men vi indsaar tillige, at hvor ubestrideligt dette Ræsonnement end var theoretisk og rent nationalt set, kunde det føre til Konsekvenser, der i Praxis vilde være ganske umulige; thi efter samme Ræsonnement vilde det ogsaa være fordelagtigt for »Nationen« at give 10 Mill. for en Vare, som den kunde faa fra Udlandet for 1 Mill.; den vilde nemlig som Forbruger tabe 9 Mill., men som Producent vinde 10, saaledes at Facit blev $10 \div 9 = 1$ eller en national Vinding af 1 Million. Og — for endnu en Gang at benytte det kjendte Mundheld — et Forsøg paa at gennemføre denne Theori »til Byens (eller Nationens) Bedste« kunde let vise sig at være et skæbnesvangert Skridt imod »Borgernes Undergang«, idet der ikke uden videre kan regnes med den Mulighed, at *Forbrugerne have Raad* til i det nationale Arbejdes Interesse at betale 10 Kr. for den samme Ting, der udenlandsfra kun vilde koste dem 1 Kr.

Her er et Forhold, som det i høj Grad gjælder om at tage Hensyn til — ikke blot fordi »Forbrugernes Tab« altid føres i Marken fra frihandlerisk Side, naar det gjælder om at bekæmpe Anvendelsen af Toldbeskyttelse til det indenlandske Arbejdes Fremme, men af en mere reel Grund. Thi ganske vist kan der, naar en eller anden Foranstaltning tjener til det heles Bedste, forlanges Ofre af en Nation eller Dele af en Nation til dens Gennemførelse; men disse Ofre maa dog holdes indenfor en rimelig Grænse, ikke alene af Billighedshensyn, men ogsaa for selve Foranstaltningens Skyld; thi det er jo klart, at hvis Ofrene gjøres saa store, at de ofrendes Evne hurtigt udtømmes derved, saa har man ikke baaret

sig klogere ad end Konen, der af Begjærlighed slagtede Hønen, som lagde Guldæg — og med de ofrende vil da hele Foranstaltningen synke i Grus.

Den Opgave, vi nu skulle sætte os, bliver derfor at søge en Besvarelse af det Spørgsmaal: Er det muligt gjennem Beregning at udfinde, *hvad det koster den forbrugende Del af Nationen ved Fordyrelse af sit Forbrug at yde en given, producerende Del af Nationen Betingelser for at kunne existere?*

Tilsyneladende kan det jo synes lige saa utvivlsomt, at Forbrugerne i et Land maa tabe ved en Varefordyrelse, som simpelt at beregne dette Tab, naar Vareforbrugets Størrelse og Forbrugernes Antal kjendes. Der er da ogsaa under Toldagitationen her i Landet fremkommet adskillige Regnestykker af den Slags, i hvilke man har villet fortælle os, snart hvad Landbruget maatte ofre til Jærnindustrien igjennem sit Forbrug af Maskiner, snart hvad »den fattige Mand« maatte udrede i Klædetold o. lign. Men rent bortset fra, at Tolden i mangfoldige Tilfælde slet ikke fordyrer Varerne — hvilket Faktum vi her skulle holde helt ude af Betragtning — ere disse Regnestykker affattede med en ganske vildledende Ensidighed; de tage nemlig udelukkende Hensyn til den Fordyrelse af Varerne, som efter deres Mening maa finde Sted, men glemme ganske den anden Side af Sagen: den *Fordel*, der ad Solidaritetens Vej nødvendigvis maa tilflyde Forbrugerne gjennem den større Kjøbedygtighed, som vindes af den Del af Nationen, der nyder godt af Varefordyrelsen. Thi ogsaa denne Del af Nationen er jo Forbrugere, og den kjøber maaske netop sine Varer hos hin anden Del af Nationen, der i det forrige Tilfælde stod opført som den lidende Part: vi ere jo *alle* baade Forbrugere og Producenter.

Det er denne Ensidighed, som her skal søges undgaet, idet vi ville drage de i de to forrige Afsnit

vundne Resultater angaaende Produktionens og Solidaritetens Betydning med ind i Regningen. Men idet vi skride til Opstillingen af denne Regning, maa vi rette en Anmodning til Læseren: han maa ikke lade sig skræmme af de tilsyneladende »mathematiske« Bogstavtegn, vi benytte; hvad vi her udvikle, kræver nemlig aldeles ingen mathematisk Kundskab for at forstaas, men kun almindelig Eftertanke. Men det er paa dette Punkt af vor Fremstilling ganske umuligt at benytte et Talexempel; vi *maa* først have almindelige Udtryk, i hvilke Talværdier saa senere kunne sættes ind.

Vi gaa da ud fra, at vor Nation hidtil har forbrugt et vist Kvantum af en fremmed Vare, som den betalte med P Millioner Kroner; men nu benytter den — frivillig eller tvungen af Beskyttelsestold — samme Kvantum af en ganske lignende Vare, der forfærdiges her i Landet, men som koster $P + p$ Millioner Kroner. Denne Vare er, antage vi foreløbig, helt og holdent af indenlandsk Oprindelse, uden nogensomhelst udenlandsk Tilsætning, og dens Tilvirkning ernærer $\frac{1}{n}$ af Nationen, forstaaet paa samme Maade som i Exemplet med Hvedemelet; Varen forbruges af *hele* Nationen, men $\frac{n \div 1}{n}$ af den er altsaa overfor den omhandlede Vare *kun* Forbrugere. Nationens samlede Folketal er B Millioner, og den anvender $\frac{q}{r}$ af sin Indtægt til Forbrug af indenlandske Varer.

Hvad vi nu skulle have at vide, er hvorledes det stiller sig for de $\frac{n \div 1}{n}$ af Befolkningen, som ikke producere den omhandlede Vare, men alene forbruge den, og som derfor kunde antages at komme til at lide under den foretagne Forandring fra Forbrug af fremmed til

Forbrug af indenlandsk Vare. Hvorledes bliver altsaa denne Befolkningsdels Status?

Det er da klart, at *hele* Nationen (siden de alle forbruge Varen) *taber* de p Millioner Kr., som den danske Vare koster mere end den fremmede; og af den Side 63 vundne Formel (2) vide vi, at dette Tab gennem den nationale Solidaritets Indflydelse vil voxe op til $\frac{r}{r \div q} \cdot p$ Mill.; altsaa bliver den Del af dette Tab, som falder paa de $\frac{n \div 1}{n}$ Ikke-Producenter, $= \frac{n \div 1}{n} \cdot \frac{r}{r \div q} \cdot p$. Fordelen af den nye Produktions Overtagelse, hele Indtægtsbeløbet $P + p$ Mill. Kr. falder derimod paa den producerende $\frac{1}{n}$ af Nationen (d. v. s. paa en *Produktionskreds* i den tidligere anvendte Betydning af dette Ord, se foran Side 51—53); men denne bliver dog ikke ganske ene om det. Da den bruger $\frac{q}{r}$ af sin Indtægt til Indkjøb af indenlandske Varer, vil $\frac{q}{r}$ Gange Beløbet $P + p$ komme hele Nationen tilgode, og efter den nylig nævnte Solidaritetsformel vil denne Fordel voxe op til $\frac{r}{r \div q} \cdot \frac{q}{r} \cdot (P + p)$. Af denne Størrelse vil da atter $\frac{n \div 1}{n}$ falde paa den ikke producerende Befolkningsdel som en *Fordel*, denne høster af at leve i Samfund med den producerende $\frac{1}{n}$. Den forbrugende $\frac{n \div 1}{n}$'s samlede Vinding og Tab kan altsaa opskrive paa følgende Maade:

$$\frac{n \div 1}{n} \cdot \frac{r}{r \div q} \cdot \frac{q}{r} \cdot (P + p) \div \frac{n \div 1}{n} \cdot \frac{r}{r \div q} \cdot p$$

hvilken Størrelse ved en Smule Regning kan simplificeres, saa den bliver

$$= \frac{n \div 1}{n} \cdot \left(\frac{q}{r \div q} \cdot P \div p \right). \quad (3).$$

Denne Formel giver da i Millioner Kroner det *samlede* Tab eller den samlede Vinding, som den forbrugende $\frac{n \div 1}{n}$ af Befolkningen har af Overgangen fra fremmed til nationalt Forbrug. Ønsker man at kjende Tabets eller Vindingens Størrelse *gjennemsnitlig pr. Individ* — hvilket jo har størst Interesse — har man kun at dividere det opnaaede Resultat med $\frac{n \div 1}{n} \cdot B$, som angiver den alene forbrugende Befolkningsdels Antal, og Resultatet bliver da

$$= \frac{\frac{q}{r \div q} \cdot P \div p}{B} \quad (4).$$

Hvorledes kunne vi nu benytte disse Formler til at udfinde, om *vore* Forbrugere *virkelig* have Tab eller Fordel af at bruge dyrere indenlandske Varer? Paa en lige saa simpel som letfattelig Maade: ved at ombytte Bogstavstørrelserne med virkelige Talstørrelser, indsætte dem i Formlen og saa regne Resultatet ud. Lade vi f. Ex. Beløbet P , som den omhandlede Vare kostede i Udlandet, være 10 Mill. Kr., og den Tillægspris (p), som den danske Producent maa kræve, 1 Mill.; sætte vi Solidaritetskoefficienten $\frac{q}{r} = \frac{3}{5}$, Nationens Folketal (B) til $2\frac{3}{10}$ Mill. Individer, og lade vi den producerende $\frac{1}{n}$ være $\frac{1}{63}$ af Nationen, de forbrugende $\frac{n \div 1}{n}$ altsaa $\frac{62}{63}$, saa bliver Resultatet, naar vi indsætte Tallene i Formelen (4),

$$= \frac{\frac{3}{5 \div 3} \cdot 10 \div 1}{2^3/_{10}} = \frac{14}{2^3/_{10}} = 6 \text{ Kr. } 9 \text{ Øre.}$$

Dette er altsaa Udbyttet pr. Individ af den *forbrugende* Befolkning, og vel at mærke: **det er Vinding**, *ikke Tab*. Det viser sig altsaa, at den Fordel, de $\frac{62}{63}$ af Befolkningen har haft af at faa Del i den Indtægt af 11 Mill. Kr., som gennem den nye Produktion tilflød $\frac{1}{62}$ af Nationen, var langt større end det Tab, de led ved at maatte betale den paagjældende Vare $\frac{1}{10}$ dyrere!

Dette Resultat, som maaske i det første Øjeblik for-
bavser, vil ved nærmere Eftersyn vise sig at gjælde i
temmelig stort Omfang. Betragter man saaledes Forme-
len (3), vil man ved lidt Eftertanke indse, at for at
denne Formel skal give 0 til Facit — det vil sige:
for at Forbruget af den dyrere danske Vare skal give
hverken Tab eller Vinding for Forbrugerne — fordres

kun, at Størrelsen p (Varefordyrelsen) skal være $= \frac{q}{r \div q} \cdot P$.

Dette opnaas snarest, jo mindre Solidaritetskoefficienten

$\frac{q}{r}$ er; er den f. Eks. kun $\frac{1}{11}$, saa bliver $\frac{q}{r \div q} = \frac{1}{10}$,

og Varefordyrelsen p kan altsaa være $= \frac{1}{10}$ af den uden-

landske Varepris P . Dette vil jo sige, at selv naar Be-
folkningen kun bruger $\frac{1}{11}$ af sin Indtægt til indenlandske
Varer, saa kan den forbrugende Befolkning uden Tab
bruge danske Varer, der ere 10 Procent dyrere end
de tilsvarende udenlandske. Er Solidaritetskoefficienten
højere, saa bliver det en *Fordel*, ogsaa for Forbrugerne,
at anvende danske Varer, der ere 10 Procent dyrere
end Udlandets, eller der kan gaas til endnu højere For-
dyrelsesprocenter. Ja, forsøger man at indsætte for-
skjellige Værdier i de givne Formler, vil man opdage,
at det — under de givne Forudsætninger: at Varen er

helt dansk og en af alle brugt Artikel — kan betale sig for den blot forbrugende $\frac{n \div 1}{n}$ af Nationen at udrede forbavsende høje Varefordrydelser — langt højere end nogen af os paa Forhaand vilde have tænkt. Saa stor er den Fordel, som gjennem Produktionen ydes ogsaa Forbrugerne i Kraft af den nationale Solidaritet.

Tabel 1 paa Side 72 vil vise dette. Naar en Vares Salgspris i Udlandet (Verdenspris) er 10 Mill. Kr. og Befolkningen her i Landet $2\frac{3}{10}$ Mill., angiver denne Tabel for vexlende Værdier af Solidaritetskoefficienten $\frac{q}{r}$ og af den Fordryelse (p), som Varens Fremstilling i Danmark antages at medføre, hvad hvert Individ af Forbrugerne vinder eller taber, angivet i Kroner og Øre, ved at bruge den danske Vare i Stedet for den fremmede. Varefordryelsen (p) er angivet i Procent af Verdensprisen (P).

Det viser sig her, at Størrelsen $\frac{q}{r \div q}$ ligefrem angiver, ved hvilken procentisk Værdi af p Nulpunktet naas.

Ved $\frac{q}{r \div q} = \frac{2}{3}$ bliver $p = 66\frac{2}{3}$ Procent, som jo er $\frac{2}{3}$ af P, o. s. fr.

Men, som vi atter maa minde om: de i Tabellen paa Side 32 opnaaede Resultater ere byggede paa den Forudsætning, at den Vare, hvis Produktion vi begunstige, er aldeles fri for Bestanddele af udenlandsk Oprindelse. Men saadanne Varer gives næppe i Praxis, og derfor ville de høje Fordryelsesprocenter, hvortil man efter Tabellen kunde gaa, naar man vilde fastsætte en Beskyttelsestolds Højde, heller ikke være af praktisk Betydning. I Virkeligheden have de ogsaa kun theoretisk Interesse — som et Stadium paa Vejen til Sandheden, udviklende vor Forstaaelse af den nationale Solidaritets høje Betydning.

Tabel 1.

Solidaritets- q =	0	$\frac{1}{11}$	$\frac{1}{6}$	$\frac{1}{3}$	$\frac{2}{6}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{3}{6}$	$\frac{2}{3}$	$\frac{3}{4}$	$\frac{10}{11}$
Varefordyrelsen p udgjør i Procent af Verdensprisen P.:										
0	0	+ 0,43	+ 1,09	+ 2,17	+ 2,90	+ 4,35	+ 6,52	+ 8,70	+ 13,04	+ 43,48
10 %	÷ 0,43	0	+ 0,65	+ 1,74	+ 2,47	+ 3,91	+ 6,09	+ 8,26	+ 12,61	+ 43,04
25 %	÷ 1,09	÷ 0,65	0	+ 1,09	+ 1,81	+ 3,26	+ 5,43	+ 7,61	+ 11,96	+ 42,35
50 %	÷ 2,17	÷ 1,74	÷ 1,09	0	+ 1,16	+ 2,17	+ 4,35	+ 6,52	+ 10,87	+ 41,30
66 $\frac{2}{3}$ %	÷ 2,90	÷ 2,47	÷ 1,81	÷ 0,73	0	+ 1,43	+ 3,62	+ 5,78	+ 10,13	+ 40,57
100 %	÷ 4,35	÷ 3,91	÷ 3,26	÷ 2,17	÷ 1,45	0	+ 2,17	+ 4,35	+ 8,70	+ 39,13
150 %	÷ 6,52	÷ 6,09	÷ 5,43	÷ 4,35	÷ 3,62	÷ 2,17	0	+ 2,17	+ 6,52	+ 36,96
200 %	÷ 8,70	÷ 8,26	÷ 7,61	÷ 6,52	÷ 5,80	÷ 4,35	÷ 2,17	0	+ 4,35	+ 34,78
300 %	÷ 13,04	÷ 12,61	÷ 11,96	÷ 10,87	÷ 10,14	÷ 8,70	÷ 6,52	÷ 4,35	0	+ 30,43
1000 %	÷ 43,48	÷ 43,04	÷ 42,34	÷ 41,30	÷ 40,58	÷ 39,13	÷ 36,52	÷ 34,78	÷ 30,43	0
$\frac{r-q}{q} =$	0	$\frac{1}{10}$	$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{2}{3}$	1	$\frac{3}{2}$	2	3	10

Men ville vi naa *praktiske Resultater*, maa vi altsaa søge at inddrage det Forhold i vore Beregninger, at en vis Del af enhver Vares Værdi, selv om den er produceret i Indlandet, skyldes udenlandske Raastoffer, udenlandsk Brændsel eller Anvendelsen af udenlandsk Værktøj.

Denne Del — vi ville sige, at den udgjør $\frac{1}{u}$ af den indenlandske Vares samlede Værdi $P + p$, altsaa $\frac{P + p}{u}$

— maa da fradrages i vore Beregninger af det Udbytte (hvad enten det er Vinding eller Tab) som de blot forbrugende $\frac{n \div 1}{n}$ af Nationen har af at yde den pro-

ducerende $\frac{1}{n}$ en vis Beskyttelse, der udnyttes i Form af

en Varefordyrelse p , ud over Verdensprisen P . Men denne Ændring i vore Formler sker meget let; vi have simpelthen i vor Beregning Side 68 at formindske det Produktionsudbytte, der faldt paa den producerende Del af Befolkningen og fra denne delvis meddelte sig til hele Nationen, med de fremmede Bestanddeles Værdi $\frac{P + p}{u}$. Man vil da ved Efterregning finde, at Formel

(3) med denne Forandring vil blive

$$= \frac{n \div 1}{n} \cdot \left[\frac{q}{r \div q} \cdot \left(P \div \frac{P + p}{u} \right) \div p \right], \quad (5).$$

og som *Gjennemsnitsudbytte pr. Individ* faas (ved at dividere med den ikke-producerende Befolknings Antal $\frac{n \div 1}{n} \cdot B$):

$$\frac{\frac{q}{r \div q} \cdot \left(P \div \frac{P + p}{u} \right) \div p}{B} \quad (6).$$

I denne sidste Formel have vi da omsider naaet vort Maal. Den er Svaret paa vort paa Side 66 opkastede

Spørgsmaal, idet den angiver *det paa hvert Individ af den ikke-producerende (forbrugende) Befolkning faldende Udbytte (Vinding eller Tab) af den Støtte, som der gjennem en Varefordyrelse (udnyttet Beskyttelse) er ydet en producerende Del af Nationen.*

Hvor stor eller en lille Del af Nationen, den producerende Befolkning udgjør, spiller i den sidste Formel (6) slet ingen Rolle. Der kræves kun opgivet Nationens Folketal (B), den omhandlede Vares Verdenspris (P), den Fordyrelse, som den indenlandske Produktion medfører (p), Værdien af de udenlandske Bestanddele i Varen ($\frac{1}{u}$) og Solidaritetskoefficienten ($\frac{q}{r}$). Kjendes disse

Størrelser, er Resultatet givet. Indsættes der Værdier i Formlen, f. Ex. $P = 10$ Mill. Kr., $B = 2\frac{3}{10}$ Mill. Mennesker, og sættes $\frac{1}{u} = \frac{1}{3}$ (hvilket jo vil sige, at $\frac{1}{3}$ af den

i Indlandet producerede Vares Værdi udgjøres af udenlandske Raa- og Hjelpestoffer), lader der sig let udregne en lignende Tabel, som den paa Side 72 anførte. Denne *Tabel 2* (Side 75) angiver for skiftende Værdier af den indenlandske Varefordyrelse (p), angivet i Procent af Verdensprisen: 10 Mill. Kr., og for Solidaritetskoefficienten ($\frac{q}{r}$), hvad

hvert Individ af den ikke-producerende Befolkning har tabt eller vundet i Kroner og Øre ved den nye indenlandske Produktions Fremvæxt.

Som man ser, er der ikke saa ringe Forskjel mellem denne Tabel og den forrige. Saa store Forandringer frembringes altsaa ved det Forhold, at $\frac{1}{3}$ af den producerede Vares Værdi udgjøres af udenlandske Bestanddele. Medens det saaledes paa Tabel 1 med en Solidaritetskoefficient af $\frac{3}{5}$ endnu lige betalte sig (gav Forbrugerne 0 i Tab eller Vinding) at producere $2\frac{1}{2}$ Gang saa dyrt som Udlandet, naaes denne

Tabel 2 $\left(\frac{1}{n} = \frac{1}{3}\right)$.

Solidaritets- koefficienten	$\frac{q}{r} =$	0	$\frac{1}{11}$	$\frac{1}{5}$	$\frac{1}{3}$	$\frac{2}{5}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{3}{5}$	$\frac{2}{3}$	$\frac{3}{4}$	$\frac{10}{11}$
Varefordyrelsen p udgjør i Procent af Verdensprisen P.:	0	0	+ 0,29	+ 0,73	+ 1,45	+ 1,93	+ 2,90	+ 4,35	+ 5,80	+ 8,70	+ 28,99
	10 %	÷ 0,43	÷ 0,16	+ 0,25	+ 0,94	+ 1,40	+ 2,32	+ 3,70	+ 4,93	+ 7,83	+ 27,10
	25 %	÷ 1,09	÷ 0,83	÷ 0,45	+ 0,18	+ 0,60	+ 1,45	+ 2,72	+ 3,99	+ 6,52	+ 24,28
	50 %	÷ 2,17	÷ 1,96	÷ 1,63	÷ 1,09	÷ 0,72	0	+ 1,09	+ 2,17	+ 4,35	+ 19,57
	66 $\frac{2}{3}$ %	÷ 2,90	÷ 2,70	÷ 2,41	÷ 1,93	÷ 1,61	÷ 0,97	0	+ 0,97	+ 2,90	+ 16,42
	100 %	÷ 4,35	÷ 4,06	÷ 3,99	÷ 3,62	÷ 3,38	÷ 2,90	÷ 2,17	÷ 1,45	0	+ 10,13
	150 %	÷ 6,52	÷ 6,45	÷ 6,34	÷ 6,16	÷ 6,04	÷ 5,80	÷ 5,43	÷ 5,07	÷ 4,35	+ 0,72
	200 %	÷ 8,70	÷ 8,70	÷ 8,70	÷ 8,70	÷ 8,70	÷ 8,70	÷ 8,70	÷ 8,70	÷ 8,70	÷ 8,70
$\frac{r \div q}{q} =$	300 %	÷ 13,04	÷ 13,19	÷ 13,41	÷ 13,77	÷ 14,01	÷ 14,49	÷ 15,22	÷ 15,94	÷ 17,39	÷ 27,54
	1000 %	÷ 43,48	÷ 44,64	÷ 46,38	÷ 49,28	÷ 51,21	÷ 55,07	÷ 60,87	÷ 66,66	÷ 73,26	÷ 159,42
		0	$\frac{1}{10}$	$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{2}{3}$	1	$\frac{3}{2}$	2	3	10

Grænse paa Tabel 2 allerede ved en Fordyrelse af $66\frac{2}{3}$ Procent. Og endnu mere indskrænkes de theoretisk høje Procenter fra den første Tabel, naar vi gaa til endnu højere Værdier af $\frac{1}{u}$ (de i Varen indeholdte fremmede Raa- og Hjælpestoffer). Udgjøre disse *Halvdelen* af Varens Værdi $\left(\frac{1}{u} = \frac{1}{2}\right)$ faas de Resultater, som *Tabel 3* (Side 77) viser.

Og gaa vi endnu højere, sætte vi $\frac{1}{u} = \frac{2}{3}$ af den producerede indenlandske Vares Værdi, forandre Resultaterne sig endnu mere, som det ses af *Tabel 4*, ligeledes paa Side 77. Her naas Højdegrænsen for den Varefordyrelse, som uden Tab for Forbrugerne kan bæres med en Solidaritetskoefficient $= \frac{3}{5}$, allerede ved en Forhøjelse af Varens Verdenspris med 25 Procent.

Ønsker man paa en let overskuelig Maade at danne sig en Forestilling om den Indflydelse, som Størrelsen $\frac{1}{u}$ (de fremmede Raa- og Hjælpestoffers Del i en indenlandsk Vares Værdi) udøver paa Spørgsmaalet om Tab eller Fordel ved Optagelsen af en indenlandsk Produktion, der nødvendigvis maa medføre en Prisfordyrelse paa vedkommende Forbrugsvare, kan dette lettest ske ved en *grafisk* Fremstilling, saaledes som den ses paa omstaaende *Tabel 5* (Side 78). De paa denne trukne Kurver vise for vekslede Værdier af Varefordyrelsen (p) og Solidaritetskoefficienten $\left(\frac{q}{r}\right)$ *Nulpunkternes* Beliggenhed baade for en *rent* indenlandsk Produktion og for en saadan, hvori udenlandske Raa- og Hjælpestoffer udgjøre henholdsvis $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{2}$, $\frac{2}{3}$ og $\frac{5}{6}$ af den frembragte Vares fulde Værdi ($P + p$). Ved Nulpunktet forstaas her den Grænse, hvor den *forbrugende* Befolknings Tab og Fordel opveje hin-

anden, saaledes at Facit af den indenlandske Produktions Fremvæxt for *dens* Vedkommende bliver $= 0$; denne Grænse betegnes altsaa af Kurverne, saaledes at de Fordyrelsesprocenter, der give Forbrugerne *Fordel*, ligge ovenfor Kurverne, de, der give Forbrugerne *Tab*, nedenfor Kurverne*).

Det vil saaledes ses af Tavle 5, at med $\frac{1}{u} = \frac{5}{6}$ af Varens Værdi (hvilket Forhold f. Ex. vil passe paa en Produktion af Hvedemel med udenlandsk Hvede som Raastof), lader det sig gjøre uden Tab for Forbrugerne at gaa til en Varefordyrelse (udnyttet Beskyttelse) af 11,1 Procent af Verdensprisen, dersom Solidaritetskoefficienten er $\frac{3}{5}$; er den kun $\frac{2}{5}$ (og Koefficienten vilde synke, hvis Befolkningen maatte leve af udenlandsk Korn), taales kun en Fordyrelse af 7,1 Procent, og brugte Befolkningen kun $\frac{1}{11}$ af sin Indtægt til indenlandske Varer, kunde der ikke taales højere Fordyrelse end $1\frac{1}{2}$ Procent af Verdensprisen, hvis ikke den indenlandske Produktion skulde give Forbrugerne Tab. Er Varefordyrelsen i hvert enkelt Tilfælde *mindre* end her anført, faa *ogsaa Forbrugerne* positiv Indtægtsforøgelse gennem Varefordyrelsen, men med *højere* Fordyrelsesprocenter lide de Tab.

Som Hovedresultater af dette Afsnit have vi da paa den ene Side faaet stadfæstet, hvad allerede *Barnard Byles's* Ræsonnement viste, nemlig at det ingenlunde er

*) Nulpunkternes Beliggenhed beregnes let efter Formlen (6).

$$\text{Sættes } \frac{\frac{q}{r \div q} \cdot \left(P \div \frac{P+p}{u} \right) \div p}{B} = 0,$$

$$\text{faas ved Beregning } p = \frac{P q (u \div 1)}{ur \div q (u \div 1)}. \quad (7)$$

Ønsker man Resultatet direkte i Procent af P, kommer Formlen til at lyde:

$$p = \frac{100 q (u \div 1)}{ur \div q (u \div 1)} \quad (8)$$

Denne sidste Formel gjælder for hvilken som helst Værdi af P

Tilfældet, hvad der idelig raabes paa fra frihandlerisk Side: at enhver Varefordyrelse er et Tab for Forbrugerne. Fremkalder Varefordyrelsen en indbringende indenlandsk Industri, kunne Forbrugerne have positiv Fordel af at bære endogsaa en ret høj Varefordyrelse — højere jo større Solidaritetskoefficienten er. Men paa den anden Side er det lykkedes os at give Byles's Theori den fornødne Begrænsning; det er lykkedes os at finde forskellige Faktorer, som sætte os i Stand til sige: Ja, det er ganske vist rigtigt, at theoretisk har en Nation Fordel af enhver Produktion, hvor kostbar den end maatte være; men i Praxis kan der under de og de Forudsætninger kun gaas saa og saa vidt i Retning af Varefordyrelse — ellers vil Nationen lide større Tab som Forbruger, end den kan vinde Fordele som Producent. Gjennem Paavisningen af disse Grænser, der klart anskueliggjøres i foranstaaende grafiske Tavle 5, er det lykkedes os at udvikle Byles's Theori *praktisk Brugbarhed*, saaledes at vi virkelig kunne bruge den som Rette-snor og Vejleder i de indviklede Problemer, som hver Dag stilles os i vor Tid, hvor Spørgsmaalet om *Toldbeskyttelses Berettigelse i Almindelighed og om den Højde, hvortil Toldsatserne kunne sættes og bør sættes* for at give Nationen den størst mulige Fordel, trænge sig mere og mere frem.

Vi minde sluttelig endnu en Gang om, at der her overalt er gaaet ud, som fra noget givet, fra at Beskyttelsestold *altid* vil fordyre en Vare. Som bekjendt er dette *ikke* Tilfældet; det er da klart, at hvor en indenlandsk Produktion ikke medfører nogen Fordyrelse af Varen, vil Fordelen for Forbrugerne af den indenlandske Industris Fremblomstring være endnu større, end her angivet. Thi de faa da hele den Fordel, som den nationale Solidaritet yder dem, uden at den formindskes ved noget Tab.

V. *Tilbageblik paa Afsnit III—IV.*

Den ledende Tanke i hele den forudgaaende Udvikling har jo været at gjendrive den tomme Paastand, hvorefter Forbrugerne i et Land kun kjende Beskyttelsestold som en Skat, idet de altid og selvfølgelig skulle tabe ved at betale indenlandske Varere dyrere end udenlandske. Tyngdepunktet i Udviklingen var derfor Læren om *Solidaritetens* Betydning, saaledes som den er fremstillet i Afsnit III; det er Tappen, hvorom alt i denne Afhandling drejer sig, og mod hvilken en eventuel Kritik altsaa navnlig maa ventes rettet. Derfor skal den givne Begrundelse af dette Afsnit her suppleres med nogle yderligere Bemærkninger, dels til Vejledning for de Læsere, som ville skænke Udviklingen en dybere Eftertanke, dels til Imødegaaelse af nogle Indvendinger eller Betænkeligheder, som maaske ville dukke op ved den første Gjennemlæsning af de forudgaaende Afsnit.

Først og fremmest skal der da mindes om, at hele vor Undersøgelse af Solidaritetens Væsen hviler paa den Forudsætning, at de Varer, hvis Produktions Betydning vi søge at udforske, *allerede forud forbruges af vor Nation*. Dette maa nøje erindres, ellers vil det ikke kunne undgaas, at Spekulationer om Produktions Betydning i Almindelighed for hele det store Menneskesamfund paa forvirrende Maade gribe ind i den Tankegang, vi her maa fastholde. Vi befatte os ikke med denne Side af Sagen; vi tage Verden, som den er, med sin Produktion i fuld Gang. Det Spørgsmaal, som vi opkaste, og som vi søge at besvare, er dette: Hvad ville *vi som Nation* vinde eller tabe ved, at denne bestemte, allerede eksisterende Produktion, som leverer os en Forbrugsartikel, flyttes fra hint fremmede Land til vort? Med andre Ord: Vi sysle med et Spørgsmaal, der kan være »Verden« som saadan ligegyldigt; thi Verden bliver lige rig eller

lige fattig, enten et vist Kvantum Klæde forfærdiges i Belgien eller i Danmark; men for *den enkelte Nation* — for Belgien eller for Danmark — er dette Spørgsmaal alt andet end ligegyldigt.

Paa saadanne nye Produktioner, der vilde bevirke *nye Udgifter* hos vor Nation, passe de i det foregaaende givne Formler slet ikke. Sæt f. Ex. at en driftig Mand finder paa at destillere et mirakuløst Tandvand, som vi derefter allesammen anse det for nødvendigt at købe og anvende; sæt fremdeles, at Produktionen af denne nye Vare løber op til en Værdi af 1 Mill. Kroner, saaledes at den kan ernære en Produktionskreds paa 3,333 Individer med gennemsnitlig 300 Kr. aarlig — ja, saa er der ganske vist derved skabt en national Merindtægt paa 1 Mill. Kr., og med en Solidaritetskoefficient = $\frac{3}{5}$ vil denne Merindtægt forøges til det $2\frac{1}{2}$ -dobbelte. Men samtidig vil der ogsaa være skabt en national *Merudgift* paa 1 Mill. Kr., som ikke kjendtes før, og denne Merudgift vil ligeledes løbe op til et $2\frac{1}{2}$ Gange saa stort Beløb for Nationen i dens Helhed, idet de Penge, som nu anvendes til Tandvandet, maa fragaa i Udgifterne til andre Fornødenheder, hvortil vi tidligere anvendte dem. For *Nationen* vil Tab og Vinding ved en saadan ny Produktions Fremkomst altsaa hæve hinanden. Rent pekuniært set vil Facit blive = 0; om der til syvende og sidst vil være Tab eller Vinding for Nationen ved den nye Produktion, maa da bero paa, om Forbrugerne virkelig have Gavn af at bruge det nye Tandvand — større Gavn end af den Anvendelse, de før gav de samme. Penge*).

---

*) Paa et modsvarende Forhold skal Opmærksomheden her i Forbigaaende henledes. Hvis vor Befolkning ophørte at drikke dansk Brændevin, men blot for at drikke svensk Snaps i Stedet, saa vilde Resultatet være et Nationaltab: vi beholdt Forbrugsudgiften, men mistede Produktionsindtægten. Ophørte

Ikke saaledes, naar Forholdet er det, at vi bruge f. Ex. 1 Mill. Kr. aarlig til Klæde, der forfærdiges i Belgien, og da spørge: Vilde vi blive bedre stillede, naar dette Klæde forfærdigedes her i Danmark? Thi Svaret herpaa maa nødvendigvis blive et Ja, dersom Klædet kan fremstilles her til samme Pris som i Belgien; vi overtage nemlig da en Produktion, der *ikke vil volde vore Forbrugere nogen ny Udgift*, men kun berige vore Producenter. Og bliver Klædet dyrere, naar det fabrikeres i Danmark — nuvel, saa maa vi søge at udregne Vinding eller Tab for Nationen og for Forbrugerne efter de i Afsnit IV givne Formler.

Det nys anførte understreger én Ting, som stadig bør have i Minde, nemlig at vor Undersøgelse aldeles udelukkende bygger paa *national* Grund. I Sammenhæng hermed staar da ogsaa, at den fra først til sidst gaar ud fra de bestaaende *civiliserede Samfundstilstande*, under hvilke det ikke lader sig gjøre at erhverve Føden ved simpelt hen at ryste Frugter ned af Træerne, men Brødet maa erhverves ved *specialiseret* Produktion paa moderne Vis. Primitive Forestillinger kunne derfor heller ikke føres i Marken mod denne Afhandlings Ræsonnement; det kan f. Ex. ikke siges — hvad der mundtlig har været indvendt inden dens Trykning — at den Mand, der avler Frugter for 300 Kr., ikke derved har forøget Samfundets Velstand, men kun skaffet Føde til sig selv; han behøvede nemlig netop dette Kvantum Frugter til Føde, spiste dem altsaa selv, og dermed var

---

Nationen derimod *helt* at drikke Brændevin for at nyde Vand i Stedet, saa vilde Producenternes Tab fuldstændig dækkes af Forbrugernes Vinding; disse kunde da bruge de samme Penge, som før anvendtes til Brændevin, til Brød m.m. Rent pekuniært set vilde Facit for Nationen altsaa blive = 0, hvad der jo vil sige, at den fysisk og moralsk heldbringende Virkning, som maatte kunne ventes af en saadan Forandring, vilde have som rent Overskud.

hele Velstandsforøgelsen afskaaren, idet Frugterne ikke kom til at gavne nogen anden end Manden selv. Dette kan maaske have sin Rigtighed under primitive Forhold, hvor det er ethvert Individ's egen Sag, om han kan skaffe sig Føden eller ikke, og hvor ingen bekymrer sig om, hvorvidt Andenmand lever, eller han dør af Sult. Men i en Udvikling, der baseres paa *Nutidsforhold*, er en saadan Betragtning ikke brugelig.

I vor Tids nationale Samfund erkjendes det jo for *ethvert Individ's Ret at blive ernæret*, om fornødent paa *Nationens Bekostning*. Danmarks Grundlov bestemmer saaledes udtrykkelig, at den, der ikke skaffer sig selv Føden — hvad enten han nu ikke kan eller blot ikke vil — skal ernæres af det offentlige Fattigvæsen. Men det vil jo sige, at ethvert Individ af vor Nation, i det Øjeblik han indtræder i den voxne Alder (vi se her aldeles bort fra hans Ernæring og Opdragelse i Barnealderen), melder sig som Indehaver af en Vexel paa Nationen, altsaa som en *Byrde* paa denne, der nedsætter dens gjennemsnitlige Levefod. Lad f. Ex. vor Nation tælle 2 Mill. Mennesker med en samlet aarlig Indtægt af 600 Mill. Kr., saa er den gjennemsnitlige Aarsindtægt pr. Individ (Nationens Levefod) = $\frac{600 \text{ Mill.}}{2 \text{ Mill.}} = 300 \text{ Kr.}$ Saa

snart der melder sig et nyt Medlem af Nationen, stiger dens Tal med 1; forøger den nye Mand ikke samtidig Nationens Indtægt, vil altsaa Gjennemsnittsindtægten synke til $\frac{600 \text{ Mill.}}{2 \text{ Mill.} + 1} = 299 \text{ Kr. } 99\frac{197}{200} \text{ Øre}$. Først naar den nye Mand finder et Arbejde, som han kan udføre, og hvorved han tjener 300 Kr., stiger den nationale Gjennemsnittsindtægt atter op til sin forrige Højde, idet $\frac{600 \text{ Mill.} + 300}{2 \text{ Mill.} + 1}$ bliver = 300 Kr. Saa betaler den nye Mand selv for sit Underhold; han sparer Nationen for en

Udgift af 300 Kr*), og det vil jo igjen sige, at han sætter sine Medborgere i Stand til at bruge 300 Kr. til deres egne Fornødenheder, som de før vare tvungne til at anvende til hans Underhold. Altsaa er den nye Mands Optræden som Producent virkelig *en Rigdomsforøgelse for Nationen lig Værdien af hele hans Produktion*. Med dette Beløb forøger han nemlig Kjøbeevnen i Landet, og Forøgelsen forplanter da sine Virkninger videre paa den i Afsnit III skildrede Maade.

Der er saa meget mere Grund til at fremhæve dette Forhold mellem Individet og det nationale Samfund, som det jo i vore Dage har den største Aktualitet. Vi staa jo trindt om i Nationerne overfor *Arbejdsløshedsspørgsmaalet*, og det er da godt at gjøre sig klart, at ikke blot humane Hensyn maa opfordre os til at søge at skaffe vore arbejdsløse noget at fortjene, men at vi til lige rent egoistisk ere interesserede i at gjøre dem til produktive Medlemmer af Samfundet — netop i Kraft af denne *nationale Solidaritet*, der paa den ene Side gennem Lovbud tvinger os til af vor egen Lomme at underholde de Medmennesker, der ikke kunne ernære sig selv, paa den anden Side giver os som Medlemmer af samme Nation sikker Del i det Udbytte, som deres Overgang fra Arbejdsløshed til Produktivitet indbringer.

Ærede Læsere, der maatte have følt sig betænkelige ved den Konsekvens af Solidaritetslæren i Afsnit III, hvorefter en ny Produktions fulde Værdi maatte fordoble sig og forøge Velstanden i *det uendelige* hos en Nation, der udelukkende brugte egne Varer (hvis Solidaritets-

---

*) Her ses bort fra, at Fattigunderstøttelsen mulig blev ringere end 300 Kr. Her regnes for Simpels Skyld kun med Gjennemsnitstal — ogsaa for den Produktionsindtægt, som den nye Mand kan antages at præstere: den vil jo rimeligvis i Virkeligheden blive over 300 Kr. (og maa være det, hvis han skal føde en Familie dermed).

koefficient altsaa var $= 1$, se foran Side 64), ville nu indse, at denne Konsekvens kun havde rent theoretisk Betydning, medens den praktisk er ganske umulig. Thi bortset fra, at en saadan Nation, solidarisk organiseret paa moderne Vis, næppe kunde tænkes at existere, saa vilde dens økonomiske Forhold jo under alle Omstændigheder slet ikke komme ind under de Forudsætninger, hvorfra vi her gaa ud. Brugte den slet ingen udenlandske Varer, saa var der jo heller ikke nogen Produktion i Udlandet, hvis Flytning til denne Nations Omraade vilde give dens Producenter ny Indtægt uden at volde dens Forbrugere ny Udgift — og det er jo, som nylig udviklet, udelukkende med saadanne *Flytninger* af Produktioner vi her regne. Af samme Grund kan man heller ikke formulere sin Indvending mod vor Solidaritetslære saaledes: »Jamen saa kunde vi jo tænke os hele Verden organiseret som Nation, og da vilde denne Nation jo leve udelukkende af sine egne Produkter, altsaa nyde en i det uendelige voxende Velstand« — thi netop da vilde den omhandlede Konsekvens blive *absolut* umulig; det, som skulde forplantes i det uendelige, skulde jo være en *udenlands fra* erobret Indtægt, og en saadan vilde »Verdensstaten« jo kun kunne erobre fra andre Kloder. Nej, det, som vor Solidaritetslære fra først til sidst gaar ud fra, er at der existerer *skilte Nationer med skilte Interesser*.

I god Overensstemmelse med det nys anførte indses det, at jo højere Solidaritetskoefficienterne blive, des mindre effektive maa de være. Det højest tænkelige i den Retning er selvfølgelig, at et Land kun indfører de Raamaterialier, som det umulig selv kan frembringe, men som ere absolut nødvendige for dets Produktion; er det Maal naaet, kan der ikke naas videre. Saa har Solidaritetskoefficienten naaet sit Maximum — men saa har den ogsaa mistet sin effektive Betydning, thi der er

da ingen Indtægt mere at erobre fra Udlandet, altsaa heller ingen Fordel at mangedoble gennem den høje Solidaritetskoefficient. For Danmarks Vedkommende er der f. Ex. nu for Tiden, da vor Solidaritetskoefficient rimeligvis er $\frac{3}{5}$ eller tæt derved, en Mængde Produktioner at erobre fra Udlandet, og enhver saadan Erobring vil da indbringe os en national Fordel $= 2\frac{1}{2}$ Gange Produktionens fulde Salgsverdi. Bringe vi ved nogle saadanne Erobringere vor Solidaritetskoefficient op til $\frac{2}{3}$, ville de næste Produktioner, vi vinde fra Udlandet, give os en 3-dobbelt Velstand; naa vi Solidaritetskoefficient $\frac{3}{4}$, ville senere Erobringers Verdi 4-dobles og saa fremdes. Men hvis vi paa den Maade ere naaede til en Solidaritetskoefficient af f. Ex. $\frac{4}{5}$ eller $\frac{5}{6}$, og det da viser sig, at Udlandet nu ikke mere forsyner os med nogensomhelst *fabrikeret* Vare, men kun med Raa- og Hjelpestoffer, som vi ikke kunne undvære — ja, saa hjælper det os ikke, at nye industrielle Erobringere fra Udlandet nu vilde henholdsvis 5- eller 6-dobles gennem vor høje Solidaritetskoefficient: Der er jo nemlig intet mere at erobre, vi have naaet vort Maximum og kunne ikke komme videre; vi have da kun at søge at fastholde det gode Resultat, for at ikke andre skulle tage det fra os.

Det kan iøvrigt bemærkes, at Gjennemførelsen af de høje Solidaritetskoefficienters stærke Mangfoldiggjorelsesevne rimeligvis ogsaa vilde møde en forholdsvis stærk »Gnidningsmodstand«. Det vil jo nemlig, skjøndt Virkningen theoretisk skulde være øjeblikkelig, altid tage *nogen* Tid, inden en nyvunden Indtægt forplanter sig fra Producenten til dennes Leverandør, fra denne til den næste Leverandør o. s. fr., og for de høje Solidaritetskoefficienter er det et meget stort Antal Led, der paa den Maade skulde gennemløbes, inden det fulde Resultat naas. Anderledes med de smaa eller moderate Koeffici-

enter; saaledes vil jo f. Ex. en ny Indtægt paa 10 Mill. Kr. gennem en Solidaritetskoefficient $= \frac{1}{2}$ voxte til en Nationalfordel paa 20 Mill. Kr.; men allerede de 5 første Led i Kvotientrækken (se Side 60) bringe Indtægten op til $19\frac{3}{8}$ Mill. — altsaa til et saadant Resultat, at det praktisk har lidt at betyde, om den »uendelige« Rest af Kvotientrækken skulde bortfalde; og paa samme Indtægtsbeløb naas der med en Koefficient $= \frac{3}{5}$ allerede med Kvotientrækkens 6te Led til tætved 24 Mill., medens den fulde Række vilde give 25 Mill. Derimod ville de 6 første Led af den til Solidaritetskoefficient $\frac{9}{10}$ svarende Kvotientrække kun føre os til lidt over Halvdelen af Enderresultatet, og først med det 11te Led naa vi op over $\frac{2}{3}$ deraf. Her er Kvotientrækkens Længde altsaa en Faktor, der rimeligvis maa tages med i Beregningen som et resultatformindskende Element, hvorimod der for de mindre Værdier af Solidaritetskoefficienten vistnok fuldstændig kan ses bort derfra.

VI. De vundne Resultaters praktiske Anvendelighed.

Som Indledning til dette Afsnit ville vi et Øjeblik dvæle ved det Faktum, at det er *Gjennemsnitsresultater*, vi overalt ere komne til. Andre Resultater *kunde* vi naturligvis ikke komme til, men deraf følger, at den Forbruger, der efter Formel 6 (Side 73) vil udregne, hvad han personlig vinder eller taber ved Indførelsen af en varefordyrende Toldbeskyttelse, let kan blive skuffet af Resultatet. Er denne Forbruger f. Ex. *Embedsmand*, saa vil hans Udbytte af den omhandlede Foranstaltning ganske sikkert være langt ringere, end Formelen angiver; thi da Embedsmanden ikke driver Forretning, kan han jo ikke vente strax at indkassere den Kompensation for Varefordyrelsen, som ydes de Næringsdrivende gennem Producentens forhøjede Kjøbeevne.

At Embedsstanden til en Begyndelse vilde komme

til at lide under en varefordyrende Toldbeskyttelse, er derfor utvivlsomt; for dens Vedkommende vilde det da kunne siges, at den kun kjendte Tolden som en Skat eller Byrde. Men hvis Embedsstanden af den Grund vilde modsætte sig Indførelsen af en produktionsfremkaldende Toldbeskyttelse, vilde den bære sig meget kortsynet ad; thi i *Længden* vilde den dog have Fordel af Foranstaltningen. Lige saa sikkert som nedadgaaende Velstand hos en Nation maa føre til Embedslønningernes Nedsættelse, lige saa vist vil en kjendelig Fremgang i Nationalvelstanden føre til dissers Forhøjelse; *Solidariteten* er ogsaa her til Stede, selv om den efter Forholdenes Natur maa virke langsommere. Og ganske det samme gjælder for *Kapitalister*, forsaavidt da deres Midler ere anbragte i danske Foretagender; deres Udbytte vil da selvfølgelig i Længden blive paavirket af Nationalvelstandens Opgang og Nedgang. Anderledes vil det ganske vist stille sig for de Kapitalister, der have anbragt deres Formue i *udenlandske* Foretagender eller Obligationer; men hertil er kun at sige, at den, der har valgt at stille sig uden for Risikoen ved den nationale Solidaritet, selvfølgelig maa finde sig i at blive berøvet de Fordele, som Interessesfællesskabet maatte medføre.

Gaa vi saa til en mere direkte Belysning af de i denne Undersøgelse vundne Resultaters praktiske Anvendelighed, saa kunne vi i én højst vigtig Henseende tage os vor Gjærning let, nemlig hvor det drejer sig om Muligheden af *forud at bestemme Højden af den Toldfordyrelse*, der kan paalægges uden Skade for Forbrugerne eller for Nationen i dens Helhed. Paa dette Omraade er nemlig den i Afsnit IV givne Udvikling med tilhørende Formler simpel og klar nok til at kunne anvendes uden nærmere Vejledning. Det er, naar Formel 8 (Side 79, Noten) benyttes, tilstrækkeligt at kjende Nationens Solidaritets-

koefficient samt Brøken $\frac{1}{u}$ (det Forhold, hvormed fremmede Raastoffer indgaa i den paagjældende Vares Værdi), saa giver Formelen umiddelbart, for hvilkensomhelst Størrelse af Produktionen, den Prisforhøjelse (udtrykt i Procent af Verdensprisen), hvortil der kan gaas *uden Tab* for Forbrugerne (stadig under den Forudsætning, at Varen er Forbrugsartikel for *hele* Nationen). Er f. Ex. Solidaritetskoefficienten $\frac{q}{r} = 1/2$ og $\frac{1}{u} = 1/4$, saa faas, naar disse Tal indsættes i Formelen, følgende Værdi for p (Fordyrelsesprocenten):

$$p = \frac{100 q (u \div 1)}{ur \div q (u \div 1)} = \frac{100 \cdot 1 \cdot (4 \div 1)}{4 \cdot 2 \div 1 \cdot (4 \div 1)} = \frac{300}{5} = 60.$$

Altsaa vil under de givne Forudsætninger først en Fordyrelse af Varen paa 60 Procent over Verdensprisen give et Resultat = 0 (hverken Tab eller Vinding) for Landets Forbrugere. Enhver lavere Fordyrelsesprocent vil give ogsaa dem positiv Fordel af Varefordyrelsen, medens først en højere Procent giver dem Tab.

Imidlertid er der her et Forhold, som det i Praxis gjælder om at have Øjet aabent for. Naar Formlerne kunne paavise Rentabiliteten af *saa høje Fordyrelsesprocenter*, som Tilfældet er, saa ligger det i, at der i disse Formler altid gaas ud fra, at Produktionens Udbytte er *helt og holdent* Vinding for Nationen, idet vedkommende Befolkning forhen var enten ganske indtægtsløs eller idetmindste ikke havde nogen produktiv Anvendelse for den Del af sin Tid, som nu optages af den nye Produktion. Og det er da klart, at et saadant Spring, som fører en Befolkningsdel lige fra Indtægtsløshed op til fuld Produktivitet, altid maa være en *meget stor* Fordel for en Nation, for dens Skatteydere saavel som Næringsdrivende. Men i det virkelige Liv vil man i de

fleste Tilfælde ikke staa overfor saa absolut en Forvandling; oftest vil det derimod dreje sig om at erstatte en mindre indbringende Sysselsættelse med en mere indbringende Produktion — og derved bliver Fordelen selvfølgelig langt mindre skrigende.

Lad os f. Ex. tænke os, at vi ved Hjælp af en 10 Procents Toldbeskyttelse fremkalde en Cementindustri, hvis Produktion til Verdenspris (P) vilde indbringe 10 Mill. Kr., men som nu ved Hjælp af Beskyttelsesfordyrelsen $p = 1$ Mill. Kr. giver $10 + 1 = 11$ Mill. Kr.

Lad Solidaritetskoefficienten $\frac{q}{r}$ være $= \frac{3}{5}$, de fremmede

Raastoffers Del i Produktionens Værdi (Brøken $\frac{1}{u}$) $= \frac{1}{4}$, og Nationens Folketal (B) $= 2,3$ Millioner. Den Formel (Side 73), hvorefter Forbrugernes Tab eller Vinding ved en saadan ny Produktion kan beregnes, er

$$\frac{\frac{q}{r \div q} \cdot \left(P \div \frac{P+p}{u} \right) \div p,}{B}$$

og indsætte vi heri de nys anførte Talværdier, faa vi

$$\frac{\frac{3}{2} \cdot \left(10 \div \frac{10+1}{4} \right) \div 1}{2,3} = + 4,29.$$

Det vil altsaa sige, at den omhandlede Cementindustri Oprettelse vil medføre en positiv Fordel af 4 Kr. 29 Øre gennemsnitlig pr. Individ af hele den forbrugende Befolkning.

Men dette Resultat er *kun* rigtigt under den Forudsætning, at alle de Mennesker, der nu faa Føden gennem den nye Produktion, forud vare *uden Sysselsættelse* (enten hele deres Dag eller for den Del af Dagen, som de nu anvende i den nye Produktions Tjeneste). Nu kan det imidlertid antages, at det ikke har set slet saa

galt ud, før Cementfabrikationen kom; vi kunne gaa ud fra, at de samme Arbejdere (eller en Del af dem) da vare sysselsatte ved Sten- eller Jordarbejder, ved Teglværker eller Landbrug, og at de ledende Ingeniører ligeledes havde delvis Sysselsættelse. Antage vi, at disse forskellige Arbejder den Gang indbragte den nu cementproducerende Befolkningskreds ialt 7 Mill. Kroner, saa ydede denne Sysselsættelse jo ogsaa Landets Forbrugere Fordele. Beregne vi disse efter samme Formel som før, idet vi gaa ud fra, at der ogsaa i denne Produktion indgik udenlandske Bestanddele til $\frac{1}{4}$ af Værdien, men at den ikke var fordyret ved Told ($p = 0$), saa faa vi:

$$\frac{\frac{3}{2} \cdot \left(7 \div \frac{7+0}{4}\right) \div 0}{2,3} = 3,42.$$

Altsaa havde Forbrugerbefolkningen allerede en Fordel = 3 Kr. 42 Øre pr. Individ af den ældre Produktion; saa kan den Fordel, som Forbrugerne vandt gennem Indførelsen af Cementindustrien, altsaa *ikke* sættes lig hele denne Industris Udbytte, men kun lig *Forskjellen* mellem Udbyttet af den nye og den gamle Produktion. Dette er 4 Kr. 29 Øre $\div$ 3 Kr. 42 Øre = 89 Øre pr. Individ, og hertil indskrænker altsaa hele Vindingen ved den nye Produktion sig for *Forbrugernes* Vedkommende.

Men det kan komme til at se endnu værre ud for den nye Produktion. Medgik der f. Ex. slet ingen udenlandske Bestanddele i den Produktion, hvormed de paa-gjældende Arbejdere før vare beskæftigede, saa vilde den (i Henhold til Formel 4, Side 69) have givet Forbrugerne

$$\frac{\frac{3}{2} \cdot 7 \div 0}{2,3} = 4 \text{ Kr. } 57 \text{ Øre pr. Individ,}$$

hvilket er *mere*, end den nye Cementfabrikation giver, og Forbrugerne vilde altsaa under denne Forudsætning

ikke have Fordel, men et *Tab* paa 28 Øre pr. Individ af dens Indførelse. (At det vilde stille sig anderledes for Producenterne, er en Selvfølge.)

Hensyn af denne Natur bliver der selvfølgelig ofte at tage, naar Spørgsmaal om Fremme af indenlandske Arbejder gjennem Toldforanstaltninger skal overvejes — og samme Hensyn maa heller ikke glemmes, naar man vil beregne det *Tab*, som følger af en indenlandsk Produktions Ophør (jfr. foran Side 59—60). Men derfor tabe de foran givne Formler paa ingen Maade i Værdi; de ville altid give *Rettesnoren*, hvorefter der maa arbejdes, og desuden vil der paa Grund af Forholdene desværre ikke sjældent blive stillet et Lands Styrelse den Opgave at søge Sysselsættelse for *virkelig arbejdsløse* Dele af Nationen eller for en Befolkningstilvæxt, som man maa skyde fra sig gjennem Udvandring, hvis man ikke kan give den Arbejde. Og i begge disse Tilfælde vil der være Brug for Formlernes Resultater uden nogen Afkortning; thi det gjælder da i det ene Tilfælde som i det andet om at skabe Indtægter for Nationen, hvor der forud ingen Indtægt er.

At de i Afsnit IV givne Udviklinger og Formler give en klar Anvisning til Forstaaelse af det *Exportpræmie-system*, som nogle af Verdens største Industrinationer anvende, skal her blot antydes. Det er kun en ganske overfladisk Betragtning, som f. Ex. i de tyske Sukker-exportpræmier ser en taabelig Foranstaltning, der kun kan tjene til at skaffe Englænderne billigt Sukker paa Tyskernes egen Bekostning. Udviklingen af Solidaritetens Væsen vil have lært os at forstaa, at det — selvfølgelig indenfor visse Grænser, der jo trækkes i Formlerne — lønner sig særdeles godt for en Nation at bringe Ofre for at skabe eller vedligeholde en Produktion. Med en Solidaritetskoefficient = $\frac{3}{5}$ vil det saaledes bringe selv

Forbrugerne i et Land større Fordel at opretholde en Produktionsindtægt paa 10 Mill. Kr. ved en 10 Procents Exportpræmie, end hvis Produktionskredsens Indtægt uden Ofre fra Forbrugerne dalede ned under $9\frac{1}{3}$ Mill. Kroner.

Størst Interesse vil det imidlertid have at anvende vor Undersøgelses Resultater paa visse Sider af *vort Landbrugs Exportforhold*, og navnlig da paa det System, ifølge hvilket Landbruget — og vort Land som Helhed — skal søge at tjene Penge ved at udføre sine egne gode Produkter og indføre slettere fremmede Landbrugsprodukter til vort eget Forbrug.

Saa absolut hæderligt som dette System er i Enkeltmands Husholdning, naar det gjælder om at holde sig oven Vande i trykkede Tider ved at sætte Tæring efter Næring, ligesaa selvmodsigende synes det at være som ledende Grundsætning i en *Nations Økonomi*; thi det stiler jo direkte mod en *Nedsættelse af Levefoden* — det modsatte af den Vej, som ellers følges, naar der stræbes efter at hæve en Nation. Lad os tænke os Systemet fuldt gennemført. Sæt at alt dansk Smør, Flæsk, Kjød osv. udføres, medens vi selv fortære amerikansk Fedt og Flæsk, Margarine, Slagteriaffald o. desl. i Stedet — ville vi saa være blevne rige? Dette Spørgsmaal kan besvares med *et afgjort Nej*. Thi et af to maa være Tilfældet: Hvis vi vare blevne rige, vilde vi *ikke* fortære saa daarlig en Kost; lade vi os virkelig nøje med den, kan det kun betyde, at vi ere gledne et stort Stykke nedad Fattigdommens Skraaplan til en tarveligere Levefod end det foregaaende Slægtleds — et Stykke i den Retning, hvori Irland har maattet gaa!

Der høres heller ikke noget om, at vort Landbrug er bleven rigere ved Systemet, saavidt som det hidtil er bleven fulgt. Lad os da forsøge, om vi ved Hjælp

af vore Formler og Ræsonnementer kunne komme under Vejr med, hvorledes dette skal forklares.

Vi gaa da ud fra følgende Tal: Vort Landbrug udførte i Femaaret 1889—93 gennemsnitlig for 171 Mill. Kr danske Landbrugsprodukter om Aaret, og samtidig indførte vi til Forbrug her i Landet (bortset fra Transitten) fremmede Landbrugsprodukter for $58\frac{1}{2}$ Mill. Kr. aarlig. Med Solidaritetskoefficient $\frac{3}{5}$ giver Udførselen (efter Formel 2, Side 63) *Nationen* et Udbytte af ialt $2\frac{1}{2} \times 171 = 427\frac{1}{2}$ Mill. Kr. Heraf faar *Landbruget* som Producent først og fremmest Produktionens Udbytte = 171 Mill. Kr. Men dernæst tilfalder der det (idet vi her regne Landbrugerne lig Halvdelen af *Nationen*) Halvdelen af det Udbytte, som Produktionen gennem Solidaritetens Medvirkning har fremkaldt hos *hele* *Nationen*; dette Beløb er ifølge Udviklingen S. 68 $= \frac{q}{r+q} \times P$, altsaa her $= \frac{3}{2} \times 171 = 256\frac{1}{2}$ Mill. Kr., og Landbrugets Part heraf er altsaa $128\frac{1}{4}$ Mill. Landbrugets *hele* Udbytte af Exporten i det nævnte Femaar var altsaa $171 + 128\frac{1}{4} = 299\frac{1}{4}$ Mill. Kr.

Nu ville vi undersøge, hvorledes Landbruget vil blive stillet, hvis det ud fra dette Standpunkt — som altsaa er det bestaaende Forhold — udvikler sig i to forskellige Retninger:

1) Antage vi, at Udviklingen gaar i Retning af yderligere Forøgelse af Exporten paa vort eget Forbrugs Bekostning, saa kunne vi tænke os, at vi i Løbet af nogle Aar naa til at udføre for 200 Mill. Kr. danske Landbrugsprodukter, medens vor Indførsel af fremmede Fødevarer stiger i tilsvarende Grad. Det sidste vil jo sige det samme som, at vor Nation kommer til at forbruge fremmede Varer i større Omfang end før — altsaa at dens Solidaritetskoefficient synker. Antage vi, at denne Koefficient gaar ned til $\frac{1}{2}$, bliver Facittet for

Nationen (idet den Størrelse, hvormed Produktionens Udbytte for Nationen fordobles, daler fra $2\frac{1}{2}$ til 2) $= 2 \times 200 = 400$ Mill. Kr. For Landbruget bliver Udbyttet Exportens 200 Mill. + de 100 Mill., som ere dets Halvdel af den af Exporten resulterende Velstandsforøgelse for hele Nationen, ialt altsaa 300 Mill. Kr. Altsaa gav dette System kun en Stigning af *Landbrugets* Udbytte fra $299\frac{1}{4}$ til 300 Mill. Kr., hvad der praktisk vil sige, at Landbruget *ikke* vandt noget ved den forøgede Export; og samtidig gik *Nationens* Velstand $27\frac{1}{2}$ Mill. Kr. tilbage, hvad der vil sige, at der vil være Føde i Landet for 91,667 Mennesker færre end før, eller at Lefvoden er gaaet tilsvarende ned.

2) Saa forsøge vi den modsatte Vej: vi lade Landbrugets Export *gaa ned* til $109\frac{1}{2}$ Mill. Kr., og den øvrige Del af dets Produktionsmasse, som før indbragte $61\frac{1}{2}$ Mill. Kr. fra Udlandet, tænke vi os afsat i Indlandet til en 5 Procent lavere Pris, altsaa til $58\frac{1}{2}$ Mill. Kr. Herved bliver den nuværende Indførsel af fremmede Landbrugsprodukter, som netop naaede $58\frac{1}{2}$ Mill. Kr., holdt ude, og som Følge heraf stiger vor Solidaritetskoefficient fra $\frac{3}{5}$ til $\frac{2}{3}$.

Hvorledes bliver nu Resultatet af dette Systemskifte, der bringer Landbrugets Indtægt ned til 168 Mill.? Ja, for *Nationen* bliver Resultatet (idet der som Følge af den stegne Solidaritetskoefficient nu bliver at multiplicere med 3 i Stedet for med $2\frac{1}{2}$) $= 3 \times 168 = 504$ Mill. Kr. Og *Landbruget* — det faar nu ganske vist kun 168 Mill. Kr. ind for sin samlede Produktion, men dets Halvpart af *Nationens* Vinding er voxet til andre 168 Mill., saaledes at dets samlede Udbytte bliver 336 Mill. Kr. Altsaa gav Systemskiftet en *Fremgang* for Landbruget paa $36\frac{3}{4}$ Mill. Kr., for *Nationen* paa 76 Mill. Kr., hvilket sidste jo vil sige, at der nu er Føde i

Landet for 255,000 Mennesker flere end før, eller at Levefoden er steget i tilsvarende Forhold.

Altsaa: En Forøgelse af Exporten forbedrede *ikke* Landbrugets Status, og den forværrede Nationens. En *Nedgang* i Exporten, forbunden med Salg af det tilsvarende Varekvantum til *lavere* Pris i Indlandet, gav derimod baade Landbruget og Nationen et meget klækkeligt Merudbytte.

Hvorledes kan nu dette Særsyn forklares?

Det er, som man strax ser, *Solidaritetskoefficienten*, som har udrettet Vidunderet. Ser det end ved første Øjekast ud, som om det ubetinget maa være en Fordel for Producenten at sælge sine Produkter i Udlandet til lidt højere Pris, end han kan opnaa i Indlandet, saa belærer Koefficienten ham om, at det, der vindes i den ene Ende, tabes i den anden — ja, der tabes mere, end der vindes. Den Lære, vi atter her modtage, gaar altsaa ud paa, at *en Nations Velstand ikke fortrinsvis beror paa de Priser, dens Varer hjembringe fra Udlandet, men endnu mere paa den Intensitet, hvormed den hjembragte Indtægt mangfoldiggjøres gennem den nationale Solidaritet.*

Det er altsaa *denne Solidaritets Styrke*, som det gjælder for os om at udvikle saa højt som muligt. I Stedet for at følge et System, der konsekvent maatte føre til, at vi udførte alle vore egne Frembringelser og hentede alle vore Forbrugsartikler fra Udlandet — og vi have været et godt Stykke inde paa dette antisolidariske System, som i mere end én Henseende virker uheldigt: bringer Jyden til at føle sig solidarisk med Englænderen eller Hamborgeren, og Kjøbenhavneren med Svenskeren — maa vi lære at forstaa, at mellem skilte Nationers Borgere bestaar der ingen virkelig Solidaritet. Ikke alene strømme Skatterne i forskellige Statskasser, til Støtte for Regeringer, hvis Politik kan være stik

modstridende, men netop den mægtige Faktor til gjen-
 sidig Fordels Fremme, som vi her have kaldt Solidari-
 tetskoefficienten — altsaa det Forhold, hvori vi gjen-
 sidig opretholde hinanden ved Forbrug af hinandens
 Produkter — den eksisterer ikke mellem os og et frem-
 med Lands Beboere, allermindst naar dette Land er
 langt større end vort. Enhver vil jo indse det haabløse
 i at ville bringe Englændere eller Tyskere til at anvende
 $\frac{3}{5}$ af deres Indtægt til danske Varer, og saa først vilde
 de jo, kommercielt set, faa samme Værdi for os som
 for egne Landsmænd.

Det gjælder derfor aabenbart for ethvert Land om
 først og fremmest at *søge sin Styrke i sig selv*. Lærte
 vi af det nys anførte Exempel, hvorledes Solidaritets-
 koefficienten mægter at forvandle en tilsyneladende Ind-
 tægtsnedgang til en anselig Indtægtsforøgelse for ved-
 kommende Erhverv, saa maa vi gjøre os klart, at det
 ikke er *alene* paa Exportindtægten, Solidariteten har denne
 Virkning. *Al* vor Indtægt, ogsaa den, der erhverves
 hjemme i vort eget Land, blot den har en saadan Form,
 at den kan gives ud til Kjøb af andre Gjenstande, paa-
 virkes af Solidaritetskoefficienten; gjennem den afgjøres
 det jo ogsaa, om f. Ex. Skolelærerens eller Politibetjen-
 tens Gage skal komme den øvrige Nation tilgode med
 $\frac{3}{5}$ af dens Beløb eller maaske kun med Halvdelen eller
 mindre. Med andre Ord: Giver en Nation af lutter
 Exportiver sit eget Marked saaledes til Pris for Udlan-
 det, at dets Solidaritetskoefficient derved kjendelig for-
 mindskes, saa fører dette til *Nedgang i Udbyttet af hele*
Nationens Arbejde og derigjennem til Formindskelse en-
 ten af dens Levelfod eller af det Folketal, vedkommende
 Land kan føde.

I denne Sammenhæng kan der sikkert peges hen
 til Englands kolossale Væxt i Folketal og Rigdom i dette
 Aarhundrede. Utvivlsomt har man Forklaringen til dette

Fænomen deri, at England *først* gennem Aarhundreders energisk gennemførte Beskyttelse hævdede sig Besiddelsen af sit eget Marked, og at det *derefter* gennem Overgang til en storartet Exportindustri førte de størst mulige Indtægter hjem andensteds fra til Mangedobling gennem den opnaaede høje Solidaritetskoefficient. *Det* er sikkert Vejen, som en Nation bør gaa for at opnaa størst mulig Velstand; og ad den Vej er der for os meget at vinde, saa sandt som vi i de sidste Aar (Femaaret 1889—93) forbrugte fremmede Industri-varer for 121½ Mill. Kr., Landbrugsprodukter for 58½ Mill. og Fisk for 5 Mill., altsaa tilsammen for 185 Mill. Kr. fremmede Varer, der for største Delen kunde fremstilles af os selv — samtidig med at talrige Skarer af vor unge, kraftige Arbejderbefolkning har maattet søge Livsudkomme hinsides Atlanterhavet.

Vil England opgive Frihandelen?

(Fra Fællesrepræsentationen tilstillet Landets Dagspresse
til Optagelse).

Det har længe været en velkjendt Ting, at Frihandels teorierne heller ikke i England straae med den gamle Glans. Alt eftersom der i forskellige Egne af Verden voxer haarde Konkurrenter op for den engelske Industri, saaledes at denne føler Trykket af Stilstand og Arbejdsløshed, voxer Tvivlen om, at Frihandel er den ene saliggjørende økonomiske Theori.

Denne Tvivl er mangfoldige Gange kommen til Orde fra de engelske Industridrivendes Side. Den er bleven udtalt af ledende Statsmænd, saaledes i 1892 af ingen ringere end den daværende Premierminister, Lord *Salisbury*, og den er bleven kombineret med, ja, man kan maaske sige, at den har været Fader til den store Plan om at danne et »Større Britannien« (Greater Britain) eller et engelsk Verdensrige med inderlig Sammenslutning mellem Moderlandet Storbritannien og dets talrige Kolonier Verden over — disse Kolonier, der nu staa i et saa mærkværdigt løst Forhold til Moderlandet, at de næsten allesammen have indført en ret kraftig Beskyttelsestold imod engelske Varer.

Nu er Lord *Salisbury* atter Premierminister, og Planen om det »Større Britannien« har som Følge af den patriotiske Oplussen, Venezuela- og Transwaal-Affærerne have fremkaldt hos den engelske Befolkning hele Jorden over, taget kraftig Fart. Af største Interesse er det da at lægge Mærke til, at et andet Medlem af den nuværende engelske Regering, nemlig den bekendte Koloniminister *J. Chamberlain*, for ganske nylig varmt har taget Ordet

for en *Toldunion mellem England og dets Kolonier*, rettet imod Udlandet. Og denne Udtalelse bliver ikke mindre betydningsfuld, fordi Ministeren oplyste, at han personlig er Frihandelsmand af Overbevisning.

Udtalelsen faldt ved en Banket, der gaves af Kanada-Klubben, og efter en Skaal, som Klubbens Præsident udbragte for Ministeren og for den ligeledes tilstedeværende Agerbrugsminister for Kolonien Kanada.

Sit Svar paa denne Skaal indledede Minister *Chamberlain* — ifølge Referat i »Times« for Torsdag den 26de Marts — med en Lovprisning af Kanadiernes Patriotisme og Troskab imod deres engelske Moderland, særlig som den udvist under de truende Krigsudsigter, der for kort Tid siden formørkede Nationens Himmel, og han gik derefter strax over til at berøre den store Rigstanke: Dannelsen af et »Større Britannien«. Det fælles Forsvar og Handelens Blomstring var de to store Interesser, der bandt England og dets Kolonier sammen, og Løsningen af disse to Spørgsmaal kunde kun ske i Fællesskab. Man havde her et stort Exempel for sig i det mægtige tyske Rige, der jo netop var udviklet paa Grundlag af et *tysk Toldforbund*, som lidt efter lidt havde lært de spredte Stater at forstaa først deres fælles materielle Interesser, saa deres politiske og nationale Enhed.

Det vilde være saa meget naturligere at tage Tyskland til Mønster paa dette Omraade, mente Ministeren, som Englands Kolonier jo allerede af sig selv vare inde paa Tanken om et Toldforbund. Saaledes forelaa der en i Kanada i 1894 vedtagen Resolution, i hvilken der krævedes en fælles-britisk Overenskomst, der stillede England og dets Kolonier paa en gunstigere indbyrdes Handelsfod, end de hver for sig stod overfor Udlandet; og ganske nylig havde man i Kanada givet denne Tanke bestemtere Form ved at udtale sig for Fastsættelsen af en for alle engelske Kolonier og Besiddelser fælles moderat Værditold imod Udlandet og en tilsvarende Nedsættelse til Fordel for Moderlandet i den Beskyttelseshold, som Kolonierne havde indført.

Imidlertid, udviklede Mr. *Chamberlain* videre, var Forslaget i denne Form en Umulighed; det vilde nemlig stille Moderlandet altfor ugunstigt i Forhold til Kolonierne, der jo alligevel vilde beholde ret høje Toldsatser imod engelske Varer. Vilde man ind paa Tanken — der iøvrigt maatte se ret foruroligende ud for et Fri-

handelsland, skjønt han for sit Vedkommende ikke holdt saa pedantisk fast ved Frihandelstheorien, at han ikke kunde fravige den, naar han fandt det fordelagtigt — saa maatte Forslaget formes paa en for Moderlandet heldigere Maade: »Kolonierne maatte gjøre *et bedre Tilbud*«.

Paa dette Punkt af sin Tale fremkom Ministeren med en meget betydningsfuld Henviisning til en officiel Rundskrivelse til Koloniguvernørerne, hvori hans Forgænger, Lord *Ripon*, ifjor havde udtalt sig om det nævnte kanadiske Forslag. Denne Rundskrivelse var, sagde Ministeren, bleven opfattet som en absolut Afvisning af Toldforeningstanken, men dette var en Fejltagelse; Rundskrivelsen erklærede kun den *Form*, hvori Tanken var fremkommen, for uantagelig, fordi den

»ikke gik ud paa at oprette et Toldforbund for hele Riget, hvorved alle bestaaende Skranker for det frie Handelssamkvem mellem Rigets forskellige Bestanddele fjernedes, og den samlede Toldindtægt blev fordelt imellem dem paa en retfærdig Maade.«

»Et *saadant* Arrangement«, havde *Ripon* sagt, »vilde der i Princippet *ikke være noget at indvende imod*, og hvis det kunde gennemføres, vilde det uden Tvivl paa en kraftig Maade styrke Rigets Enhed og befordre dets Fremskridt og Stabilitet.« Og denne *Form* for en Sammenslutning gav ogsaa Minister *Chamberlain* sin kraftige Tilslutning.

Mr. *Chamberlain* resumerede sin Opfattelse, idet han fastslog følgende fire Punkter: 1) at der er et almindeligt Ønske i alle britiske Besiddelser om en inderligere og fastere Sammenslutning, 2) at en saadan Sammenslutning har vist sig bedst at kunne indledes fra den kommercielle Side, 3) at de hidtil fremkomne Forslag til en Handels-Sammenslutning have været for ufordelagtige for Moderlandet, og 4) at *et virkeligt Toldforbund* — med Frihandel indenfor det engelske Rigsomraade og *Beskyttelsestold imod Udlandet* — uagtet det vilde medføre en Opgivelse af *Frihandelens høje Princip* og en Forandring af Rigets hidtidige Politik, *dog vilde være et heldigt Æmne til Drøftelse og sandsynligvis kunde føre til en tilfredsstillende Ordning, dersom Kolonierne paa deres Side vilde overveje det.*« (Hør! Bifaldsraab.)

Efter at have imødegaaet nogle Betæneligheder af finansiell Natur, som Kolonierne kunde rejse imod en saadan Ordning, men som efter Ministerens Mening langt vilde opvejes af de kolossale Fordele, som Kolonierne vilde vinde ved at faa Fortrinsret til at forsyne Moderlandets umaadelige Marked med deres Produkter — Fødemidler, Tømmer, Sukker — udtalte Ministeren som sin Mening, at Kolonierne nøje burde overveje hans Forslag. Han tilføjede, at Forholdene vel ikke tillod det engelske Rige at indrette sig ganske efter den tyske Toldforenings Mønster, idet man f. Ex. maatte opretholde den engelske Told paa Spiritus og Tobak i ethvert Tilfælde; men det af ham udviklede Princip *maatte være Grundlag for ethvert Forsøg paa at bringe Rigestanken videre.* Ministeren afgav her den betydningsfulde Erklæring, at *hvis Princippet akcepteredes, vilde der efter hans Mening være Anledning til at indkalde et Raad, bestaaende af Repræsentanter for alle engelske Stater og Besiddelser, for at føre Sagen videre frem; og trods Opgavens store Vanskeligheder kunde han ikke andet end mene, at man med en god Villie kunde komme til et brugbart og tilfredsstillende Resultat (Bifald).*

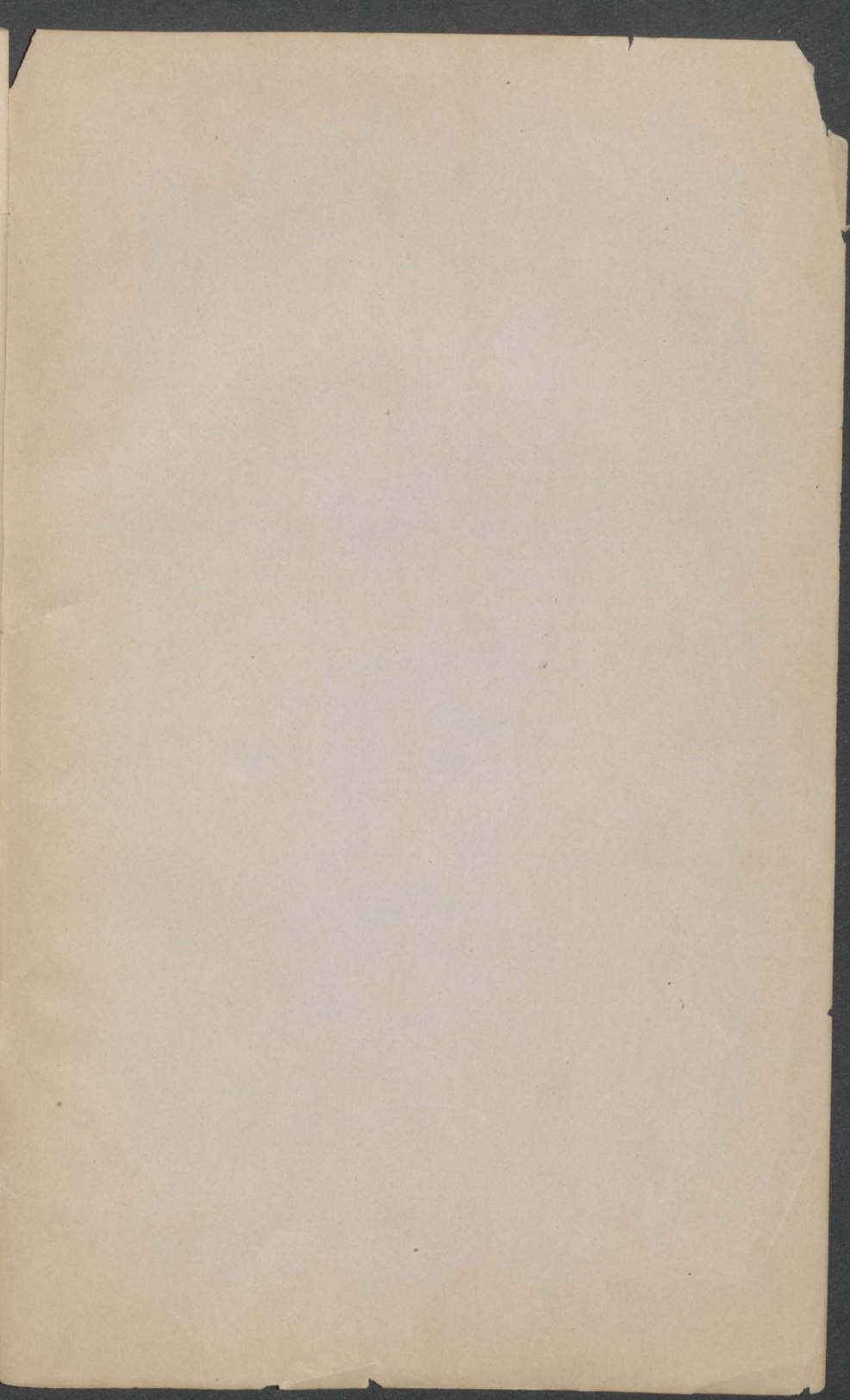
Mr. Chamberlain sluttede sit Foredrag, der efterhaanden havde antaget Karakter af en varm Forsvarstale for et engelsk Toldforbund, med en stærk Appel til Englændernes Patriotisme. Han kaldte sit Forslag *„et Emne af umaadelig Vigtighed, som han meget ønskede at slaa til Lyd for“*; selv om et Toldforbund havde noget tilsyneladende prosaisk ved sig, saa sigtede det mod et Maal, der maatte paakalde Englændernes varmeste Fædrelandsfølelse. At organisere et Verdensrige som det paa-tænkte var maaske en Drøm, men i hvert Fald en Drøm, som enhver Mand kunde være bekjendt (Stærkt Bifald). »Vi skatte og vi gjengælde af Hjærtet de Vidnesbyrd, de gribende Vidnesbyrd om Trøskab og Kjærlighed, som vore Kolonier have givet til Kjende, da det store Moderland syntes at være i Fare. Vi imødeser med Haab og Tillid den fremtidige Udvikling i disse Lande, som ere befolkede af vore Børn og Slægtninge, men disse Følelser alene ville aldrig være tilstrækkelige til at skabe et Verdensrige, naar de ikke styrkes af materielle Interessebaand, og vi kan kun grunde vor Rigsenhed paa fælles Velvære.“ (Stærkt Bifald).

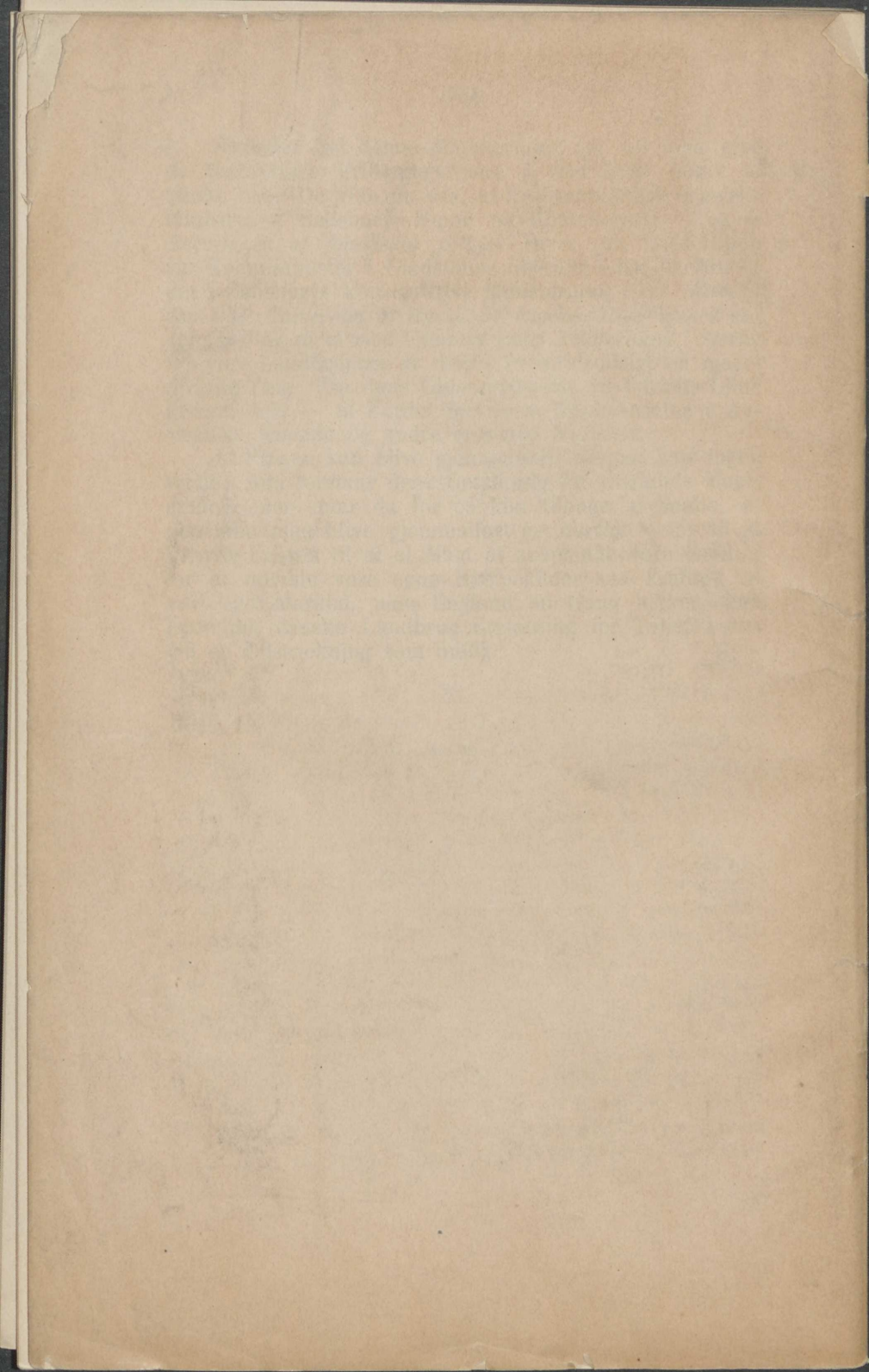
Saaledes lød denne Ministertale, der vel maa give de theoretiske Frihandelsivrere i vort Land noget at tænke paa. De ville nu see, at tre fremragende engelske Ministre — Salisbury, Ripon og Chamberlain — og *to Regeringer af forskjellig politisk Farve* (thi Lord Ripon var Koloniminister i Gladstones liberale, Chamberlain er det i Salisburys konservative Ministerium) *have tiltraadt den store Tanke om at styrke det engelske Riges Enhed ved at gjøre det til et mod Udlandet rettet Toldforbund.* Særlig for vore Landbrugere er denne Fremtidsudsigt en meget alvorlig Ting. Thi dens Gjennemførelse vil i første Linie ramme *dem* — til Førdel for deres Konkurrenter i Australien, Kanada og andre engelske Kolonier.

At Planen kan blive gennemført, derpaa kan ingen tvivle, som forstaar dens Betydning for Englands Magtstilling; der staar da for os kun tilbage at haabe, at den ikke maa blive gennemført *for hurtigt* — og til at benytte Fristen til af al Magt at anspænde vore Kræfter for at udvikle vore egne Hjælpemidler saa kraftigt, at vort eget Marked, naar England en Gang lukker, kan byde det danske Landbrug Erstatning for Tabet i saa vid en Udstrækning som mulig.

TOLD- SPØRGSMAALET.

Ved

Sekretær JUL. WULFF.

337 Wul

1904.

(i konvolut)

†, 3 DANMAN

1. Frihandelstheoriens Grundlag.

Som bekendt førtes Frihandelskampen i England slet ikke mod Industritold, men mod den engelske Landbrugsbeskyttelse — særlig med **Hvedetolden**; den var det, der blev afskaffet ved Frihandelssejren i 1846.

Man gav denne Told Skyld for den engelske Arbejderbefolknings daarlige Kæser før 1846, idet man paastod, at Ejerne af den engelske Jord „udnyttede“ Tolden — det vil sige: fordyrede den engelske Hvedepris med hele Toldens Beløb. Hele Theorien om, at „Fabrikanten“ altid misbruger Beskyttelsestolden paa denne Maade, blev uddannet i denne Kamp mod Hvedetolden i England. Af stor Interesse og Betydning for Bedømmelsen af Frihandelstheoriens hele Berettigelse er det da at gøre sig bekendt med nedenstaaende Statistik over Hvedepriserne i England i hele det 19de Aarhundrede. Thi den viser, at Tolden slet ikke har haft nogen nævneværdig Indflydelse paa Kornpriserne, saaledes at Frihandelens Kamp mod det engelske Landbrug i Virkeligheden har været uberettiget.

Statistikken (de enkelte Aarspriser) skyldes det engelske Landbrugsministerium. Prisen er angivet pr. Quarter (= $2\frac{1}{10}$ danske Tønder) og anføres i Shillings og Pence (1 Shilling = 90 Øre, 1 Penny = $7\frac{1}{2}$ Øre); den gives i aarligt Gennemsnit for hver Toldlovsperiode indtil 1849, da Kornetolden blev ophævet — derefter for hvert Tiaar:

1800—1815	89 sh.	1 Penny
1816—1822	78 —	10 Pence
1823—1828	60 —	7 —
1829—1842	58 —	8 —
1843—1846	51 —	8 —
1847—1849	54 —	10 —
1850—1859	53 —	4 —
1860—1869	51 —	8 —
1870—1879	51 —	4 —
1880—1889	36 —	11 —
1890—1899	28 —	9 —

Til Tallenes bedre Forstaaelse skal følgende nærmere Oplysninger gives:

Indtil 1815 var Indførsel af Hvede til England ikke tilladt, naar Landets egen Hvedepris var under 63 sh.; men Tolden var lav: kun 2 sh. 6 d. Det er altsaa ikke Toldens Skyld, at Prisen i denne Periode er høj, men det skyldes Krigsforholdene og deraf flydende forstyrrede Bank- og Pengeforhold. Indtil denne Periode kunde England iøvrigt ikke alene brødføde sig selv, men udføre Hvede; der betaltes endogsaa lige til 1815 en Udførselspræmie for Hvede.

Kornloven af 1815, der stod i Kraft til 1822, tillod toldfri Indførsel af udenlandsk Hvede, naar Hvedeprisen i England steg til 80 sh. eller derover; Kolonierne kunde allerede indføre Hvede, naar Prisen i England var 67 sh.

Loven af 1822, der stod ved Magt til 1828, tillod at indføre fremmed Korn, naar Prisen i England var 70 sh. Men Tolden sættes for den udenlandske Hvede til 12 sh., naar Prisen i England var 70—80 sh., til 5 sh. naar Prisen var 80—85 sh., og til 1 sh. naar Prisen oversteg 85 sh. (saakaldet „glidende Toldskala“). Koloniernes Hvede gik ind til en Told af 12 sh. allerede naar Prisen var under 67 sh. i England; og denne Told faldt til 1 sh. allerede naar Prisen steg til 71 sh. og derover. — Uagtet det altsaa er et betydeligt Toldpaalæg, der indføres i denne Periode, falder Gjennemsnitsprisen 18 sh. 3 d. mod Perioden 1816—22.

I 1828—42 afskaffedes Udførselsforbudet, og der gaves ikke Koloniernes Hvede noget Fortrin. Derimod indførtes der en meget høj Told efter glidende Skala: 34 sh. 8 d. naar Prisen i England var 52—53 sh.; ved en Pris af 73—74 sh. sank Tolden til 1 sh. — Uagtet Forhøjelsen faldt

Gjennemsnitsprisen 1 sh. 11 d. i Sammenligning med den foregaaende Periode.

I 1842—46 blev Tolden nedsat til 20 sh., naar Hvedepriisen i England var under 51 sh.; den faldt gennem en glidende Skala til 1 sh., naar Hvedepriisen blev 73 sh. og derover. Trods denne Toldnedsættelse paa over 14 sh. faldt Prisen i denne Periode kun 7 sh.

Aarene 1847—49 var Frihandelsreformens Aar. Tolden nedsattes foreløbig i disse 3 Aar til 10 sh., naar Hvedepriisen var under 48 sh., til 6 sh., naar den var 51—52 sh., og til 1 sh., naar Prisen var 53 sh. og derover. Trods denne Nedsættelse paa over 10 sh. steg Hvedepriisen i dette Treaar 3 sh. 2 d. i Sammenligning med Perioden 1842—46, hvori Kampen mod Hvedetoldens formentlige Misbrug førtes!

Efter 1849 bestod der kun en „Registreringsafgift“ af 1 sh. pr. Quarter Hvede, men alligevel faldt Prisen i det følgende Tiaar kun 1 sh. 6 d.; den holdt sig altsaa 1 sh. 8 d. højere end i det udskregne Tidsrum 1842—46! Først i Tiaaret 1860—69 naaede Prisen ned til det Lavmaal, hvorpaa den havde staaet i den Periode, der gav Anledning til hele „Frihandelskampen“!

Hvad der i Virkeligheden har givet Anledning til Svingningerne i de engelske Hvedepriser, har været Høstforhold. Selv under den høje Kornetold 1828—42 kunde Priserne (som i 1835) gaa ned til 39 sh. 4 d., medens den i andre Aar (som 1839) var oppe paa 70 sh. 8 d. Og det virkelige Prisfald kom, som man ser, først i Firserne og Halvfemserne; det skyldes jo imidlertid ikke Toldnedsættelser, men den oversøiske Hvedes Optræden paa det engelske Marked.

Fra den Tid daterer sig det engelske Landbrugs voldsomme Tilbagegang; Hvedearealet er gaaet ned fra $3\frac{3}{4}$ Mill. Acres til $1\frac{2}{5}$ Mill. Acres, og den Kapital, der i de sidste 25 Aar er tabt i det engelske Landbrug, opgives til 2,700 Millioner Kroner!

2. Folketællingen 1901. Erhvervsstatistik.

Ifølge Folketællingen 1901 ernærede de forskellige Erhverv følgende Dele af Danmarks Befolkning:

Landbrug (med Skov- og Havebrug)	971,894	eller	39,7	pCt.
Haandværk og Industri	690,291	-	28,2	—
Handel og Samfærdsel	330,626	-	13,5	—
Søfart og Fiskeri	73,132	-	3,0	—
Immaterielle Erhverv (Embedsmænd, Videnskabsmænd, Lærere, Juri- ster o. fl.)	128,529	-	5,2	—
Tyende og uangivne Erhverv	85,847	-	3,5	—
Folk, der lever af deres Midler	112,893	-	4,6	—
Offentligt understøttede	56,330	-	2,3	—

Ialt 2,449,540

I Landdistrikterne (udenfor Købstæderne) levede i 1901 1,490,635 Mennesker, af hvilke 951,942 (63,9 pCt.) ernærede sig ved Landbrug, 380,791 (25,5 pCt.) ved Byerhverv og 157,902 (10,6 pCt.) af andre Erhverv.

By- og Landbefolkningen fordelte sig i 1801 saaledes: paa Landet 732,000, i Købstæderne 197,000, ialt 929,000.

Befolkningen er vokset saaledes:

	paa Landet	i Købstæderne	ialt
i de 40 Aar 1801—1840:	288,000	72,000	360,000
i de 20 Aar 1840—1860:	211,000	108,000	319,000
i de 20 Aar 1860—1880:	186,000	175,000	361,000
i de 21 Aar 1880—1901:	96,000	384,000	480,000

Man ser, hvorledes Landdistrikternes Vækst aftager fra 1840, medens Købstæderne vokser stærkere og stærkere. Men i Landdistrikterne er det Byerhvervsbefolkningen, der vokser; Landbrugernes Tal aftog fra 1880—90 og igen fra 1890—1901, skønt dette sidste (paa Grund af en Forandring i Optællingssystemet) ikke kan ses af Hovedopgørelserne for Folketællingen 1901.

Folketællingen 1. Februar 1906 oplyser intet om Erhvervenes Tal, men kun, at Købstædernes Vækst i disse 5 trykkede Aar været magrere end tidligere, medens Landdistrikterne er tiltaget mere end i de foregaaende Aar. Dette sidste skyldes rimeligvis, at Landbruget ikke mere aftager i Antal.

3. Landbrugseksport og Handelsballance.

Det siges hyppigt, at det er Landbruget, som gennem sin Eksport skaffer os Midlerne til at

betale vor Udførsel med, ja vel endog til at eksistere her i Landet.

Hvor stor en Misforstaaelse dette er, fremgaar af den paa Grundlag af de nye Skattelove nylig foretagne Opgørelse af vor Befolknings Indtægt. Det viser sig nemlig, at denne udgør ca. 1000 Mill. Kr. aarlig (nøjagtigt 994,7 Mill.) Men Værdien af Landbrugseksporten har i de senere Aar svinget imellem 250 og 350 Mill. Kr.; herfra maa imidlertid fradrages Landbrugets Udgift til udenlandske Foderstoffer og Gødningsstoffer, der udgør over 100 Mill.; Nettoudbyttet af vor Landbrugseksport dækker altsaa kun 150—250 Mill. af vor samlede 1000 Mill. Kr.s Indtægt; og alene Købstad-befolkningens Indtægt opgøres til 523 Mill. Kr., ikke at tale om Byerhvervsbefolkningens paa Landet. Allerede dette er jo tilstrækkeligt til at vise, at Landbruget — ligesom alle andre Erhverv — gennem sit Arbejde betaler hæderligt sin egen Part af vor Nationalindtægt, men selvfølgelig heller ikke mere.

Men Landbrugets Udførsel betaler heller slet ikke vor Indførsel, saaledes som det fremlyser af følgende Tal fra de sidste 5 Aar, for hvilke statistiske Oplysninger haves.

	Vort samlede Forbrug af udenlandske Varer*)	Landbrugs- eksportens Værdi	Dækkedes ikke af Landbrugseksporten
1900	416 Mill. Kr.	249 $\frac{1}{2}$ Mill. Kr.	166 $\frac{1}{2}$ Mill. Kr.
1901	397 —	262 —	135 —
1902	433 $\frac{1}{2}$ —	286 $\frac{1}{2}$ —	147 —
1903	444 —	318 $\frac{1}{2}$ —	125 $\frac{1}{2}$ —
1904	466 —	329 —	137 —

Af den ganske betydelige Del af vor Indførsel (vort Indkøb), som saaledes ikke blev betalt med Landbrugseksport, dækkedes følgende Beløb af anden Eksport:

	Industrieksport	Fiskeri og Affaldsstoffer	Rest, som ikke dækkedes af nogen Eksport
1900	23 Mill. Kr.	8 Mill. Kr.	135 $\frac{1}{2}$ Mill. Kr.
1901	19 $\frac{1}{2}$ —	9 $\frac{1}{2}$ —	106 —
1902	21 —	11 —	115 —
1903	23 —	10 $\frac{1}{2}$ —	92 —
1904	20 $\frac{1}{2}$ —	9 —	107 $\frac{1}{2}$ —

*) Transiterende Varer fraregnede.

Tilbage bliver altsaa endda et meget anseligt Beløb af vor Indførsel, som slet ikke dækkes af Vareudførsel. Hvorledes skal dette Forhold forklares? For det første saaledes: En Nation har andre Maader at skaffe sig Indtægt fra Udlandet paa end ved Eksport, og navnlig da følgende tre: 1) Handelsflaadens Indtægt af udenrigsk Fragtfart (fra en fremmed Havn til en anden), 2) Handelsstandens Indtægt af Transithandel (Salg af Varer fra et fremmed Land til et andet), og 3) Renter af udenlandske Værdipapirer, som ejes af Landets Borgere. Nu tør vi neppe nok antage, at vi her i Landet har formaaet at dække 50 Mill. Kr. af Indførselen ved disse tre Indtægtskilders Hjælp; Enderesultatet bliver da, at vi uden Tvivl i de paagældende Aar har maattet betale Halvdelen eller mere af Underskudet paa vor Varehandels-Ballance med Værdipapirer (altsaa Forbrug af Formue) eller ved at gøre Gæld til Udlandet.

I denne Sammenhæng skal følgende Oplysninger gives om 28 Aars Udvikling. Oplysningerne skyldes Folketingets Skattelovskommission:

	1872	1891	1900
	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.
Af udenlandske Værdipapirer fandtes i dansk Eje	161	114	92
Af danske Værdipapirer fandtes i Udlandets Eje	30	106	305
Altsaa Balance paa dansk Side	+ 131	+ 8	÷ 213

Dette er, som man ser, en Nedgang i vor Status overfor Udlandet paa 344 Mill. Kr. i 28 Aar. Før 1891 formaaede vi at dække en Del af Underskudet paa vor Handelsballance med Renteindtægten af fremmede Papirer i vort Eje; men efter 1891 er vi bleven Udlandets Skyldnere og har altsaa, foruden Underskudet paa Vareindførselen, tillige Rente af vor Obligationsgæld at betale til Udlandet; og uden Tvivl har dette uheldige Forhold udviklet sig yderligere til vor Skade siden 1900. Aabenbart er der da ingen Fornuft i at ville skaffe os en endnu større Indførsel af fremmede Varer ved Hjælp af Frihandelsreformer; hvad vi trænger til, er mindre Indførsel fra Udlandet, større Indtægt af eget Arbejde.

4. Eksport og Hjemmemarked.

Det er i det hele taget en Vildfarelse — skønt en her til Lands meget udbredt Vildfarelse —, at et Lands Velstand særlig skulde afhænge af dets Udførsel til Udlandet.

Hvis dette var Tilfældet, maatte Danmark være et overordentligt rigt Land. Thi i Aaret 1900 udgjorde Udførselens Værdi, beregnet pr. Hoved af Befolkningen, følgende Beløb i nedennævnte Lande:

England	128	Kr.	00	Øre
Danmark	112	-	36	-
Frankrig	76	-	84	-
Tyskland	75	-	00	-
Forenede Stater . .	66	-	00	-

Men disse Tal betyder ikke, at vi er henvend dobbelt saa rige som de Forenede Staters Befolkning. Tværtimod, Gennemsnitsindtægten i Nordamerika er 660 Kr., i England 600 Kr., i Danmark 400 Kr. Men hver Amerikaner tjener af sine 660 Kr. kun 66 Kr. ved Eksport til Udlandet; de øvrige 600 Kr. erhverver han i sit eget Land. Hver Engländer tjener af sine 600 Kr. kun de 128 Kr. ved Eksport, hver Dansker af sine 400 Kr. kun de 112 Kr. 36 Øre ved Arbejde for Udlandet, Resten ved Arbejde for sine egne Landsmænd.

Overalt i Verden er Hjemmemarkedet det egentlige Marked, i England som alle andre Steder; man udfører kun, hvad man har tilovers. Naar vi her i Danmark har saa stor en Udførsel af Landbrugsvarer, er Grunden vel paa den ene Side vort Landbrugs Dygtighed, men Hovedårsagen er den, at vi hidtil ikke har haft Befolkning i Landet nok til at aftage vort Landbrugs Produkter — med andre Ord: at vi har været **et uudviklet Land**. Havde vi haft en tæt Befolkning som Belgien, saa vilde vi ikke have haft nogen Landbrugseksport, selv om vort Landbrug var nok saa dygtigt. Med hvert Aar, der gaar, forandres dette Forhold til det bedre, idet vi faar en tættere og tættere Befolkning med stigende Købeevne. Med den regelmæssige Vækst af 1 pCt. aarlig, som vort Folk nu i flere Slægtled har haft, vil vi — hvis ingen hæmmende Nationalulykker indtræffer — være:

i 1922	3 Mill.	Mennesker
i 1937	3 $\frac{1}{2}$	—
i 1950	4	—

Allerede omkring 1937 vil det indenlandske Marked da, om fornødent, være stærkt nok til at bære det danske Landbrug, og selvfølgelig bør det være et Maal for Landbrugets økonomiske Politik at opnaa dette stærke Rygstød i sit eget Land.

5. Frihandel er antinational.

Frihandel er ikke, som det saa tit paastaas, det ideale Maal. Dette vilde kun være Tilfældet i en Verden, hvor Produktionsforholdene var aldeles ens i alle Lande og alle Befolkninger havde nøjagtig den samme Energi og Intelligens. Hvor dette ikke var Tilfældet, vilde den rene Frihandel nødvendigvis føre til, at de bedst udrustede Nationer tiltog i Rigdom, medens de daarligere udrustede blev fattigere; men ingen Nation vilde uden Modstand finde sig i at blive fattigere — den vilde træffe Foranstaltninger derimod, det vil sige: beskytte sig. Saa længe, der bestaar Nationer i en Verden fuld af Ulighed, vil derfor ikke Frihandel, men Beskyttelse, blive betragtet som det rigtige og fornuftige Princip for Handelslovgivningen. Og saa længe man indenfor Nationerne betragter de enkelte Individuers Udvikling til størst mulig Selvstændighed som det bedste Middel til det heles Fremgang, kan man næppe tro, at Verdens samlede Fremgang skulde befordres bedst ved at afskaffe eller udviske de nationale Individualiteter.

6. Landbrugs og Industris forskellige Holdning overfor Beskyttelse

er i Almindelighed Genstand for de største Misforstaaelser.

Naar man henviser til, at vort Landbrug „klarer sig stolt“ uden Beskyttelse og opstiller dette som et Maal for vor Industri, saa sammenstiller man Ting, der slet ikke kan sammenstilles. Thi det danske Landbrug kæmper paa sit Hovedmarked slet ikke mod Beskyttelse; dets nuværende Udvikling har kun én Basis: Englands Frihandel og Englands umaadelige Trang til Forsyning med Landbrugsprodukter. Vort Landbrugs Ære er, at det

har udnyttet dette aabne Marked saa godt i Konkurrencen med andre Nationer, at det er kommen forud for disse; men havde dette aabne Marked ikke været — havde England haft Landbrugsbeskyttelse ligesom Tyskland og de øvrige Lande — saa kunde det danske Landbrugs moderne Udvikling slet ikke have fundet Sted.

Og for Resten har Landbruget slet ikke haft Grund til udelte Glæde over Frihandelen, thi det er jo denne — de med den følgende lave Priser — der lange Aar igennem har bragt Hartkornets Værdi til at falde: for Gaardhartkornet fra 6700 Kr. i 1884 til 5300 Kr. i 1890. Landbruget havde ingen anden Udvej end at lægge sig efter det engelske Marked, fordi vi ikke var i Stand til at byde det et tilstrækkeligt dansk Marked; det gjorde det mest mulige af den eneste aabne Udvej og fortjener den største Anerkendelse derfor, men nogen i og for sig fuldt tilfredsstillende Udvej var det ikke. Derfor er Prisfaldet paa Hartkornet — Landbrugets Velstandsmaaler — tilstrækkelig klart Bevis.

Helt anderledes end Landbruget har dansk Haandværk og Industri været stillet. Vel har Stillingen forsaavidt været ens for de to Erhverv, som alle andre Lande har været dem spærrede ved Toldmure, kun England aabent; men medens England trænger til og med aabne Arme modtager alle de Landbrugsprodukter, det kan faa, er det ganske modsat med Industrivarer; dem trænger England ikke til — det er selv Verdens største industrielle Eksportland og har just indført Frihandel, fordi det følte sig alle andre overlegen paa dette Omraade. Med andre Ord: hvor Landbruget gaar ind som en velkommen Gæst, skulde Industrien tiltvinge sig Adgang ved først at slaa den engelske Industri — den stærkeste i Verden — til Jorden. Og at dette er meget forlangt af et lille Lands begyndende Industri, vil man sikkert indrømme. Skønt for Resten har denne Industri alligevel paa adskillige Omraader skaffet sig Indpas i England (Kølemaskiner, Dampskibe m. m.)

7. Er Toldbeskyttelse en „Fattighjælp“?

Det er ganske almindeligt her i Landet, at Toldbeskyttelse betragtes som noget fornedrende og ydmygende — som „en Krykke“, en „Dokumentation af Erneløshed“, en „Fattigunderstøttelse“ o. desl. Men dette er kun en af de ganske menings-

løse Vrangforestillinger, som en doktrinær Frihandels-agitation har udbredt, særlig blandt vore Landbrugere.

Hvis det var saaledes, at vi i Danmark alene brugte Beskyttelse, den øvrige Verden ikke, saa kunde man forstaa denne Forestilling, men saaledes er det jo ikke. Alverden bruger jo Toldbeskyttelse — netop derfor kan vi ikke undlade det.

Kampen mellem Nationerne er en Kamp som enhver anden, og hver Kamp har sine Vaaben. Utvivlsomt var det billigere for alle Nationer at opgive Panserskibene og vende tilbage til Træskibene, men ingen enkelt Nation kan nøjes med Træskibe, naar andres Flaader er pansrede. Eller for at tage et andet Billede: Vilde der være nogensomhelst Mening i at kalde vore gamle Vikinge-Forfædre fejge, fordi de tog Brynje paa Kroppen og Skjold paa Arm ligesom deres Fjender, naar de gik i Kamp? Selv mente de ikke dette; de fandt, at man burde have lige saa gode Angrebs- og Forsvarsvaaben som Fjenden, naar Kampen skulde være lige.

Og nu er Forholdet jo det, at ikke alene vover Sverrig slet ikke at aabne sine Døre for vor Konkurrence, men det store Tyskland **tør ikke** give danske Varer Adgang paa lige Fod med sine egne, Frankrige ej heller; ligesaa lidt drister den mægtige nordamerikanske Republik sig til at lade vore Frembringelser passere ind paa sit Omraade uden et klækkeligt Paalæg af Told. Intet af alle disse store Lande vil tillade, at nogen Indtægt af Industri, som nu tilføres deres egne Fabrikanter og Arbejdere, skal gaa fra dem over paa danske Fabrikanters og Arbejderes Hænder. Og saa skulde alene vi, den lille Nation, som efter store nationale Ulykker i forrige Aarhundredes Begyndelse kæmper sig frem i Konkurrence med Verdens mægtige, kaste Skjold og Panser for nøgen at gaa i Kampen mod deres svært bevæbnede Legioner!

At sligt overhovedet kan siges og tænkes, viser kun, til hvilken Latterlighed blind Doktrinarisme kan drives. Nej, vi kan ganske rolig være vor Beskyttelse bekendt og arbejde os frem med den — saa meget mere, som den er langt lavere end de fleste andre Landes.

Ogsaa her har en Agitation, der hensynsløst har hængt sig i Undtagelser og ubetydelige Smaapunkter, skabt de urimeligste Forestillinger i Befolkningen om vor „høje“, ja „kolossal“ Told. Sandheden vil fremgaa af følgende Resultater af det engelske Handelsministeriums Undersøgelse

for 2 Aar siden af Toldspærringernes Højde mod engelske Varer i Verdens forskellige Lande. Tallet ved hvert Land er det udfundne Maal for Beskyttelsesmurens Højde:

Rusland	131
Spanien	76
De forenede Stater ...	73
Portugal	71
Østerrig-Ungarn	35
Frankrig	34
Italien	27
Tyskland	25
Sverige	23
Grækenland	19
Danmark	18
Belgien	13

Altsaa indtager vor Beskyttelse paa denne Liste den næstlaveste Plads blandt alle europæiske Landes. Sikkert trænger den da ikke til yderligere Nedsættelse, men der var vel snarere Rimelighed i at forstærke og supplere den noget. De allerfleste paa den anførte Liste nævnte Lande (særlig Tyskland) har allerede forhøjet deres Toldmure, siden Undersøgelsen fandt Sted!

Men lad os gentage det: saa langt er Beskyttelse fra at være en „Sovepude“ for de udelige, at alle Verdens industrielle Fremskridt er sket under Beskyttelse. Der kendes ikke et eneste Land, hvis Erhverv er voksende frem under Frihandelskaar, men i England er Dampmaskinen, den mekaniske Vævestol, Jærnbanen og alle de epokegørende Opfindelser gjort bag mægtige Toldmure. Under dem var allerede paa Napoleons Tid England blevet Verdens vældigste Industriland, og først da det ved Beskyttelsens Hjælp havde naaet dette Resultat, skabte det fra 1846—61 Frihandelen — Millionærens, den stærkestes, Religion.

8. Er vore beskyttede Industrier en lille Klat?

Det er ikke, som det ofte siges, blot „nogle enkelte Fag“, der her i Landet er toldbeskyttede; heller ikke i denne Forstand er det „en meget lille Brøkdelen af Befolkningen“, der er interesseret i Beskyttelse.

Industritællingen af 1897 — den eneste, vi hidtil har haft — omfattede 271,000 Mestre, Arbejdere, Kontor- og Butiksfolk. Gaar man Tællingen igennem, vil man se, at ingen „lille Brøkdæl“, men 182,000 af disse tilhørte toldbeskyttede Haandværk og Industrier; dette gjaldt altsaa fuldt to Trediedele af hele vor Industriebefolkning, med Familier udgørende en Befolkning paa over 450,000 Personer.

Kun ca. 89,000 af Industritællingens 271,000 Mennesker hørte til Fag, der ikke nyder Toldbeskyttelse, men af disse var der igen kun 25,000 (Møllere, Margarinefabriker, Kalkværker, Cementfabriker, Teglværker), der kunde være toldbeskyttede, men ikke er det. Størstedelen af de 89,000, nemlig ialt 64,000 Personer, hørte til Fag som Bygningshaandværk, Bagere og Slagtere, Barberere, Glarmestre, Vaske- rier, Gas- og Vandværker, der slet ikke kan toldbeskyttes, fordi udenlandsk Konkurrence paa deres Omraader er umulig (man kan ikke indføre færdige Huse, frisk Brød og Kød, Barbereres Arbejde, Gas, Vand etc.)

Er det nu rigtigt, som det prækes fra Frihandelstalernes Side, at disse ubeskyttede Haandværksfag er uden al Interesse i Beskyttelsens Opretholdelse? Nej, aldeles ikke. Murere, Tømrere, Malere og alle lignende Fag, der ikke kan trues af Konkurrence fra Udlandet, kan af samme Grund heller ikke selv konkurrere med Udlandet. De kan aldeles ikke kaste sig over Eksport — med andre Ord: de er aldeles bundne til Hjemlandets Marked, afhængige af dets Trivsel, dets Blomstring eller dets Tilbagegang. Enhver Stilstand i de Erhverv, der kan paavirkes af Udlandet, fremkalder straks Stilstand i Byggeriet; enhver Fremgang i Forretningslivet bringer derimod Byggeindustrien i Blomstring. Men de Fag, der kan paavirkes af Udlandet — det er jo netop de toldbeskyttede Fag. Af deres Trivsel er da saavel Bygningshaandværket og de andre „naturbeskyttede“ Fag som Købmænd og Detaillister fuldstændig afhængige. De er det levende Tilvækstværk, **hvorpaa hele Nationens Vækst beror**, derfor er det deres Livsbetingelser, som det fremfor alt gælder om at opretholde.

9. Beskyttelse bringer i Virkeligheden kun de indenlandske Erhverv i Ligestilling med de udenlandske.

De Folk, der taler om Toldbeskyttelsens Urimelighed, synes atter at glemme, at det dog er en mod Landets egne Erhverv ganske ubillig Ting at give fremmedes Arbejde Adgang til os **ubeskattet**. Men det er jo netop det, der sker ved fri Indførsel.

I Pjecen: „Hvad vil en Frihandels-Toldreform betyde for Danmarks Haandværk og Industri og vort Folk i det hele taget?“ (Side 29) er national Produktions Betydning belyst gennem et Eksempel: Produktion af Hvedemel til 100 Kr. Af hele dette Beløb betales der Skat her i Landet, ikke alene af Mølleren og Landmanden, men af alle de Mennesker, der faar Del i Produktionens 100 Kr. Og Skatterne til Stat og Kommune tilsammen udgør over 10 Procent af vor Indtægt, altsaa mere end 10 Kr. af de 100. Men hvis det samme Kvantum Hvedemel indføres direkte fra Ulandet, betales der slet ikke Skat af det, og indføres det gennem en i Danmark boende Agent, betaler denne kun Skat af den Provision, han har af Salget — lad os sige 5 pCt. I saa Fald faar Stat og Kommune hos os 10 pCt. af de 5 Kr., men intet af de 95 Kr.

Her er dog et indlysende skævt Forhold til Stede; hvad er vel naturligere, end at Staten gennem Told paa den fremmede Vare udligner dette Forhold — stiller indenlandsk Produktion lige i Konkurrencen med den fremmede? Indlysende er det dog, at Staten ikke kunde være tjent med at tage den fulde Konsekvens af at begunstige den fremmede Indførsel; thi blev alle Forbrugsartikler frit indførte, vilde Staten miste al Indtægt — dens Borgere vilde jo slet ikke beholde nogen egen Produktion tilbage, hvorefter Skat kunde tages.

Man indvende ikke her, at Udlænderne beskattes i deres eget Land, og at Ligestilling fremkommer derigennem, thi derfor haves ingen Sikkerhed. Det Prisfald paa Landbrugsprodukter, der fra 1884 til 1900 bragte Hartkornets Værdi i Danmark til at falde fra 6700 Kr. til 5300 Kr., skyldtes væsentlig nye Landes Evne til at producere billigt som Følge af deres lave Beskatning. Desuden er det jo en velkendt Sag, at fremmede Lande ofte yder deres Eksport ligefremt Pengetilskud (Eksportpræmier), eller at Kapitalsammenlutninger (Trusts) er i Stand til at gøre noget tilsvarende.

I Virkeligheden er den Fordel, indenlandsk Produktion yder Staten, endda langt større end en Skat paa godt 10 pCt.; thi, som paavist i det før omtalte Hvedemels-Eksempel: en indenlandsk Produktion giver Eksistensbetingelser ogsaa for andre Mennesker end de i selve Produktionen direkte interesserede, nemlig ved at udgive Produktionens fulde Udbytte her i Landet — til de Fødemidler, det Bohave og andre Livsfornødenheder, som de har Brug for.

10. Om Toldbyrdens Størrelse

er der i Befolkningen udbredt fuldstændig fantastiske Forestillinger. Med Hensyn hertil er for det første at bemærke, at man plejer at sammenblande de to Slags Told, som altid maa holdes skarpt ude fra hinanden: Finanstold og Beskyttelsestold.

Af vort samlede Beløb af Told- og Forbrugsafgifter, der i de sidste Aar indbringer Staten ca. 46 Mill. Kr., er over 33 Mill. Kr. Finanstold, og denne Form af Told er jo for det første kun Skat (altsaa Byrde), for det andet for en stor Del lagt paa Livsfornødenheder (Sukker, Kaffe, The, Ris, Petroleum, Kul etc.), hvad der gør den virkelig trykkende for den store Befolkning. Beskyttelsestolden af indførte Varer udgør derimod af hele Statens Toldindtægt kun højst 13 Mill. Kr.; og nu siger man ganske vist, at hertil maa for Forbrugernes Vedkommende lægges „den usynlige Skat til den indenlandske Industri“, hvorved menes de indenlandske Varers Fordyrelse i Læ af Beskyttelsestolden. Imidlertid er det en tilstrækkelig dokumenteret Kendsgerning, at indenlandsk Konkurrence virker som en mægtig Regulator for Beskyttelsestolden og trykker de indenlandske Priser ned — i hvert Fald i et stort Antal Tilfælde — „til Bunds“, saa der slet ingen Fordyrelse af Varerne finder Sted som Følge af Tolden. Særlig gælder dette for de simple Varekvaliteter, der udgør den fattigere Befolknings Forbrug; saaledes er den simple Mejeriost jo paa ingen Maade fordyret med Ostetoldens Beløb ($10\frac{2}{5}$ Øre Pd.), det simple Klæde ikke med Klædetoldens Beløb (66 Øre Pd.) osv.; herom har Regerings-Toldkommissionen tilvejebragt saa klar Oplysning, at selv dens frihandelsvenlige Medlemmer maatte bøje sig derfor.

Alle Diskussioner om slige Forhold gøres imidlertid overflødige ved de Oplysninger om Befolkningens Toldbyrde, der

er givne gennem de i Aarenes Løb fra forskellige Sider tilvejebragte Samlinger af Husholdningsregnskaber. Thi alle disse viser overensstemmende, at den meget omtalte Beskyttelsestoldbyrde saavel for Landbrugerne som for Arbejderne udgør et i Forhold til Beskyttelsens Fordele ganske forsvindende Beløb.

Paa Grundlag af Landhusholdningsselskabets Undersøgelse af Landbrugeres Husholdningsregnskaber har en omhyggelig Beregning godtgjort, at Landbrugets samlede Byrde af Beskyttelsestold er ca. 5 Mill. Kr. Heraf betales ca. 3 Mill. Kr. for udenlandske Varer, og dette Beløb gaar altsaa i Statskassen, hvor enhver Frihandelsmand jo med saa stor Tilfredsstillelse ser sin Toldskat havne. Til den danske Industri yder Landbruget derimod — i Form af Fordyrelse af Varerne i Læ af Toldbeskyttelse — kun ca. 2 Mill. Kr. (ikke 30—50 Mill., som Agrarpræsident Westenholz for et Par Aar siden mente!)

Denne Undersøgelse stadfæstes fuldstændig af Oplysninger, hentede fra en helt anden Side, nemlig fra sjællandske Brugsforeningers Regnskaber. Disse Regnskaber er tilvejebragte af nuværende Landbrugsminister *Ole Hansen*, og det var nuværende Konsejlspræsident *J. C. Christensen*, som med stor Fynd brugte dem overfor Køedt i Tolddebatten i Folketinget i Marts Maaned 1900. Den daværende Formand for Reformpartiet oplyste her, at Borttagelsen af en Femtedel af den nuværende Toldbeskyttelse kun vilde betyde en Mindreudgift af 5 Kr. (3 Kr. paa Manufakturvarer, 2 Kr. paa Maskiner og Redskaber) for en større Gaardmand med 25 Køer. For Landarbejderen vil den samme Nedsættelse højst betyde en Besparelse af 1 Kr. 25 Øre aarlig (1 Kr. for Manufakturvarer, 25 Øre for Redskaber). (Se Folketings-tidende for 1899—1900, Sp. 3941—42; hele denne Forhandling anbefales iøvrigt til Gennemlæsning).

Arbejdernes Toldbyrde er klarlagt gennem Universitetets Undersøgelse af danske „Elitearbejderes“ Forbrug. Denne Undersøgelse viser, at hele Beskyttelsestoldbyrden, dersom der slet ikke fandt nogen Prisnedsættelse Sted som Følge af indenlandsk Konkurrence, vilde udgøre for en Arbejderfamilie (gennemsnitlig 5 Personer): i København 54 Øre ugl., i Købstæderne 43 Øre ugl., Landhaandværkere 35 Øre ugl., Landarbejdere 29 Øre ugl. Og den virkelige Toldbyrde vil være langt mindre — i hvert Fald i Provinserne og paa Landet under Halvdelen af de anførte Beløb —,

fordi danske Industrivarer ikke er fordyrede med Toldens hele Beløb, allermindst de simple Varer, og fordi „Smaa-folk“, navnlig paa Landet, bruger lidet af udenlandske Varer.

Det er næsten ubegribeligt, hvorledes en oplyst Stand som de danske Landbrugere er kommen ind paa den Antagelse, at de særlig bærer Toldbyrden. Tag f. Eks. Skotøjstolden. Landbrugerne er kun $\frac{2}{5}$ af Nationen og bruger altsaa højst $\frac{2}{5}$ af det forarbejdede Fodtøj; men da, som bekendt, Træfodtøj bruges af Landbrugerne og deres Folk i langt højere Grad end af andre Befolkningslag, er det klart, at Landbrugerne ikke bruger $\frac{2}{5}$ af det her i Landet forhandlede Skotøj, men rimeligvis kun 1 Femtedel. Men naar det er Tilfældet, er det ikke paa Landbruget særlig, at Skotøjstolden hviler — de $\frac{4}{5}$ af den maa betales af Ikke-Landbrugere. Og ganske lignende Resultater vil man komme til, naar man gennemgaar Tolden paa Manufakturvarer og saa godt som al anden Beskyttelsestold.

Det virkelige Forhold er **stik imod** den i Landbruget udbredte Opfattelse. Statens samlede Indtægt af Toldskatter er ca. 46 Mill. Kr.; hele Landbrugets Levevis er saaledes, at det baade af Finanstold og Beskyttelsestold svarer betydelig under det gennemsnitlige i Nationen. Uden Tvivl svarer Landbruget derfor kun ca. 10 Millioner af de nævnte Toldskatter; ca. 36 Millioner af disse bæres af Byerhvervsbefolkningen, og særlig af den egentlige Bybefolkning (Købstadbefolkningen), som gennem dette sit store Bidrag til Statens Indtægter i Virkeligheden i høj Grad letter Landbrugets Skattebyrde — sætter Staten i Stand til at kræve langt mindre i Skat af Landbrugerne, end den ellers var nødt til. Enhver betydeligere Nedgang i denne Byerhvervsbefolkningens Toldskat, fremkaldt ved Nedgang i dens Tal eller dens Indtægt, vilde nødvendig ramme Landbrugerne med et meget føleligt Tilbageslag.

11. Den stigende Indførsel af Industrivarer.

Nedenstaaende Tal belyser de Konkurrencevilkår, under hvilke dansk Industri arbejder. Medens paa den ene Side Tilvæksten af Raastofindførslen viser, at den danske Industrivirksomhed tiltager, vidner

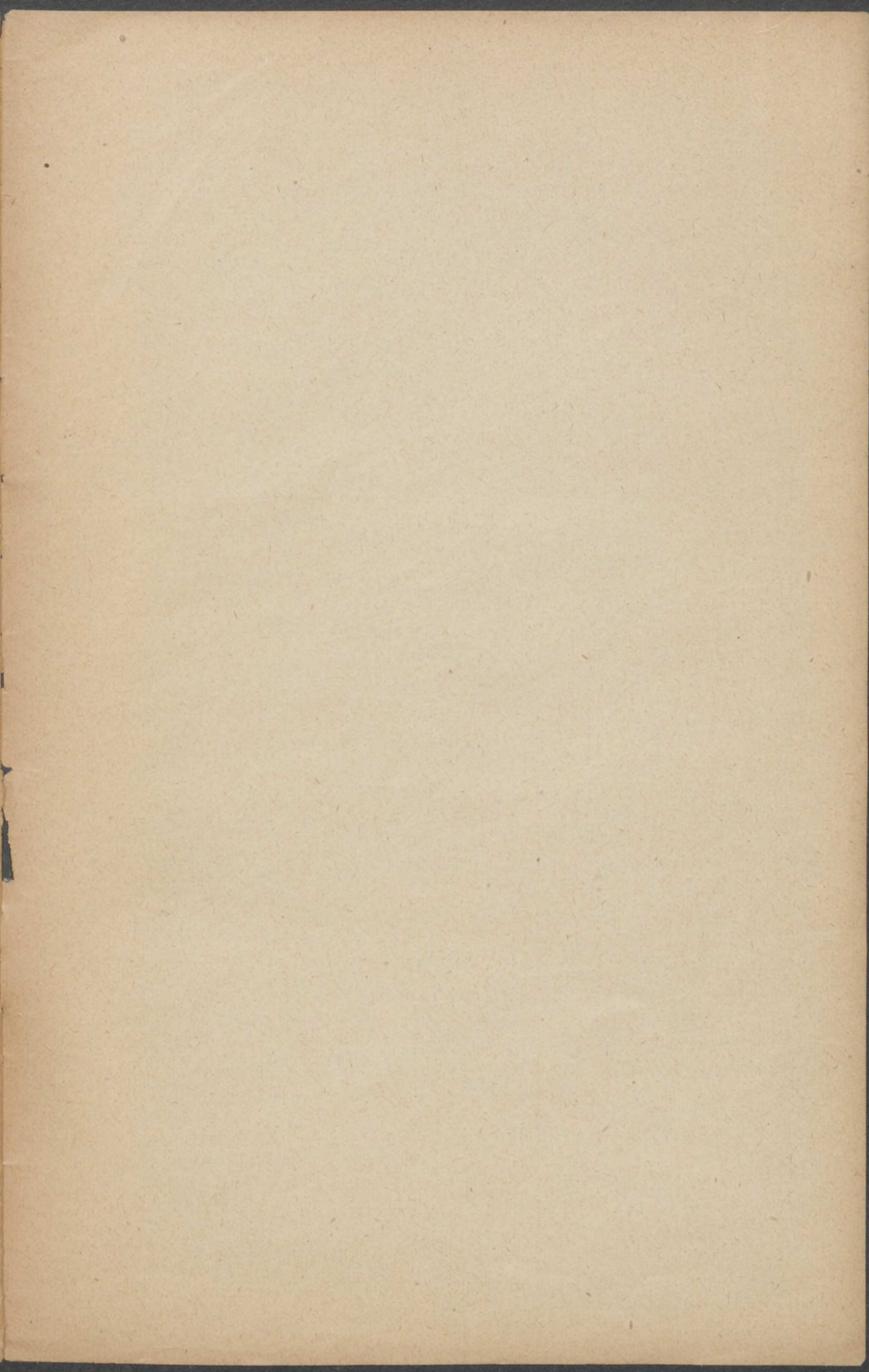

paa den anden Side den mægtige Stigning i Indførselen af fremmede Industrivarer om, at den fremmede Konkurrence er overordenlig haard.

Forbrug af fremmede Raastoffer og Halvfabrikater.		Forbrug af fremmede Industrifrembringelser.
1890.....	54 Mill. Kr.	115 Mill. Kr.
1891.....	55 — —	124 — —
1892.....	54 — —	125 — —
1893.....	53 — —	128 — —
1894.....	53 — —	133 — —
1895.....	56 — —	141 — —
1896.....	65 — —	149 — —
1897.....	68 — —	149 — —
1898.....	77 — —	162 — —
1899.....	84 — —	176 — —
1900.....	88 — —	176 — —
1901.....	82 — —	174 — —
1902.....	88 — —	192 — —
1903.....	85 — —	209 — —
1904.....	89 — —	214 — —

Disse Tal tyder ikke paa, at den fremmede Indførsel trænger til yderligere Opmuntring!

MOHR & CO. KØBENHAVN K.

Hvad vil en Frihandels-Toldreform betyde for Danmarks Haandværk og Industri og vort Folk i det hele taget?

ET FOREDRAG

AF

SEKRETÆR JUL. WULFF

337 Wul

1906.

(i konwolut)

Som bekjendt har Finansministeren bebudet at ville fremsætte for næste Rigsdagssamling et Forslag til en Revision af vor Toldlovgivning, og Ministeren har endvidere oplyst, at den Reform, han vil foreslaa, skal være en *Reform i Frihandelsretning*.

Det bebudede Forslag vil altsaa ikke alene paany rejse Toldspørgsmaalet, men atter gjenoplive den gamle Strid om de to forskellige Principper — *Frihandel* eller *Beskyttelse* — som kan lægges til Grund for et Lands Toldlovgivning. Det bliver da en Nødvendighed for ethvert tænkende Menneske i Landet, og særlig for enhver Vælger, at søge en Gang for alle at komme til Bunds i dette Spørgsmaal, saaledes at han paa fornuftig Vis kan lægge et Lod, i Vægtskaalen til Afgjørelse af en Sag, af hvilken vort Lands og Folks fremtidige Ve og Vel kan og vil afhænge. At yde en Hjælp til at naa en saadan Udredning af Spørgsmaalet er nærværende Foredrags Hensigt, og Hjælpen vil blive søgt ydet ved paa alle Punkter saavidt mulig at fremdrage *Kjendsgjerningernes* Sagen vedrørende — ikke tomme Theorier.

Er Frihandel Frihed for Told?

Det første Spørgsmaal, der skal klares, er da selve dette: *Hvad er Frihandel?*

Dette Spørgsmaal staar ingenlunde de fleste klart. Almindeligst er vel den Forestilling, at Frihandel betyder et System, under hvilket al Told er afskaffet; selve Ordet »Frihandel« siger jo egentlig noget saadant — noget om at Handelen skal være ganske »fri« for de Baand, som Told jo er. Men var det Frihandelens Særkjende, saa vilde Kampen imellem de to Toldsystemer utvivlsomt have faaet et andet Udfald end nu; thi Told er jo Skat — her til Lands et Skattebeløb paa nogle og fyrretyve Millioner Kroner; og dersom det ene System havde tilbudt Landets Forbrugere at fritage dem for hele denne store Skattebyrde, medens det modsatte System vilde fastholde Byrden, ja maaske forøge den — hvem tvivler saa om, at Frihandelen forlængst havde sejret her, og ligeledes hele Verden over?

Men Frihandelen har slet ikke sejret i Verden — tværtimod! Af de 580 Millioner Mennesker, som tilhører Verdens civiliserede Nationer, lever ikke færre end 539 Millioner (93 Procent) under

Toldforfatninger paa Beskyttelsesprincippet og kun 41 Millioner (7 Procent) — det ene Land Englands Befolkning — under Frihandel. Og Udviklingens Strøm gaar heller ikke i Retning af Frihandel, men det modsatte er Tilfældet: Beskyttelsesmurene bygges højere og højere, og i England er der rejst en kraftig Opposition mod Frihandelen. Allerede disse Kjendsgjerninger maa egne sig til at vække Tvivl om, at Frihandel skulde være lutter Lys, Beskyttelse lutter Skygge — det ene Frihed for Toldskatter, det andet Toldskatter uden Ende.

Og gaar man saa til Kilden — over til det eneste Land, som praktiserer Frihandel — og sammenligner det der herskende System med vort eget, saa vil man der møde den Oplysning, som sikkert vil være mange en stor Overraskelse: *at engelsk Frihandel endogsaa er et System med meget stor Toldbyrde for Befolkningen.* Thi beregner man Toldbyrden (Indførselstold og indenlandske Sukker-, Brændevins- og Ølskatter tilsammen) pr. Hoved af Befolkningen (altsaa Statens samlede Toldindtægt, divideret med Folketallet), saa udgjorde denne Toldbyrde for Aaret 1901

i Danmark 16 Kr. 73 Øre,

i England 26 Kr. 88 Øre.

Altsaa er Toldbyrden i Frihandelslandet England over halvdanden Gang saa stor som i det Danmark, om hvis Beskyttelsestold vi hører saa megen Tale. Ja, England opkræver endogsaa, siger engelske Forfattere, den næststørste Toldindtægt i Verden! Saa stor er den engelske Toldbyrde, at selv om vi til det for Danmark anførte Tal føjede hele den indbildte »usynlige Toldskat«, som vore Frihandelstalere vil lade os udrede til den beskyttede danske Industri (gjennem Toldfordyrelse af de indenlandske Varepriser), saa naar vi *endda* ikke op til den engelske »Frihandels« Toldbyrde!

Altsaa maa vi besvare Spørgsmaalet: »Er Frihandel Frihed for Told?« med et afgjort Nej. Er der Tale om at lette den store Befolknings Toldbyrde — og derom tales der jo altid af Toldreformatorer — vil dette **ikke** kunne ske gjennem Indførelse her til Lands af det engelske Toldsystem. Stiller en af dette Foredrags Tilhørere eller Læsere sig saaledes til Toldspørgsmaalet, at Beskyttelse og Frihandel er ham ligegyldige Ting, blot han kommer til at leve under det System, der er **billigst** for ham som Skatteyder — saa har han ingensomhelst Udsigt til at opnaa sit Ønske gjennem det engelske Frihandelssystem. Tværtimod!

Dette er da det første Resultat af vor Undersøgelse, som vi maa slaa fast. Saa rejser sig ganske naturligt det næste Spørgsmaal:

Hvad er da Frihandel?

Vi faar hurtigt dette Spørgsmaal besvaret ved at henvende os i *England*. Svaret kommer til at lyde saaledes: »*Frihandel er*

«*Toldsystem, der udelukkende anvender Finanstold og ikke vil vide af Beskyttelsestold at sige.*» Og vil vi med det samme have at vide, hvad Beskyttelse er, saa vil man i det andet store engelske Rige i Verden — *de Forenede Stater i Nordamerika* — hvor dette System anvendes i sin største Renhed, sige os: »*Beskyttelse er et System, der udelukkende anvender Beskyttelsestold og ikke vil vide af Finanstold at sige.*»

Mellem disse to staar hele den øvrige Verden, deriblandt vi selv, der i Virkeligheden anvender en *Blanding* af begge Systemer — baade Finanstold og Beskyttelsestold; men interessant og betydningsfuldt vil det paa Forhaand forekomme os, at de to Yderligheder i Toldspørgsmaalet repræsenteres af to store nærbeslægtede Nationer — begge lige højt civiliserede, lige fremragende som Industrilande og lige højt ansete for Frihed og Fremskridtsaand: *England* som de parlamentariske Forfatningers Vugge, *Amerika* som Verdens frieste Republik. Mere end noget andet maa dette særegne Forhold bibringe os en Forstaaelse af, at der gives gode Grunde, hvorpaa hver af disse Stater støtter sin særlige, fra den anden Parts saa afvigende Opfattelse.

Hvad det da først gjælder om at klare sig, er det Spørgsmaal: *Hvad er Finanstold? Hvad er Beskyttelsestold?* Og hvorledes virker den ene og den anden af disse to Slags Told paa enhver af os her i Landet, dels som Skatteydere, dels som erhvervsdrivende Medlemmer af Samfundet?

Dette er Kjærnen i Toldspørgsmaalet. Enhver, der ikke klart sætter sig ind i disse **Grundspørgsmaal**, vandrer i Blinde og kan ikke komme til nogen fornuftig Mening angaaende den for os alle saa overordenlig vigtige Sag, som vor Toldforfatning er.

Vi skal da skride til Udredningen af disse Spørgsmaal.

Hvad er Finanstold? Hvad er Beskyttelsestold?

Vi belyser Forskjellen paa de to Slags Told gennem Eksempler. Tolden paa *Kaffe* er et godt Eksempel paa en *Finanstold*. Kaffen er en Vare, som paa ingen Maade kan tilvirkes her i Landet; Kaffeplanten kan jo kun vokse i varme Lande. Vil vi drikke Kaffe her i Landet, maa vi altsaa indføre Kaffen; men naar Skibene kommer med Kaffeladningerne, passes de op af Toldvæsenet og dettes Betjente opkræver en Told — $12\frac{1}{2}$ Øre — af hvert Pund Kaffe, som gaar ind i Landet. Denne Told gaar i Statskassen — den kommer Landets Finanser tilgode, deraf Navnet »Finanstold«; og den har slet ingen anden Hensigt end at bringe Penge i Statskassen — den er altsaa en Skat og intet andet, en Skat paa vort Forbrug. Staten har fundet det praktisk at rejse Penge af os paa denne Maade, og vi kan aldrig (naar vi da ikke gjør os skyldige i Smugleri) unddrage os denne Skat.

Tag som Modstykke hertil Tolden paa *Skotøj* (der udgjør $66\frac{2}{3}\%$

Øre Pundet). Denne Told behøver ikke at gaa i Statskassen; det gjør den kun, hvis vi forbruger udenlandsk Skotøj. I saa Fald kræves den op af Toldvæsenet ligesom Kaffetolden og bliver Statsindtægt som denne. Men vi har jo ikke nødig at bruge udenlandsk Skotøj; denne Vare kan godt tilvirkes af danske Skomagere eller Skotøjsfabrikker. Og kjøber vi deres Frembringelser, *saa gaar der ikke en Øre Told i Statskassen*; thi der staar ikke Toldbetjente ved Skomagerværkstedet eller Skotøjsfabrikken. Det er da ogsaa denne Tolds *Hensigt*, at den skal opmuntre os til at bruge den indenlandske Frembringelse i Stedet for den udenlandske ved at gjøre den sidstnævnte dyrere; den skal *beskytte* den indenlandske Skomager — gjøre ham Konkurrencen med Udlandet lettere. Og opnaar den fuldtud sin *Hensigt* — ophører vi *helt* at bruge den udenlandske Vare — *saa gaar der slet ingen Skotøjtold i Statskassen*; saa virker Tolden alene til det indenlandske Erhvervs Støtte.

Maaden, hvorpaa denne Told støtter det indenlandske Erhverv, kan da være dobbelt. Enten kan Skomagerne tænkes at ræsonnere som saa: »Siden Staten fordyrer mine udenlandske Konkurrenters Arbejde med 66 Øre Pundet, saa kan jeg ogsaa tage 66 Øre mere for Pundet af mit Arbejde.« Kjøber vi under disse Omstændigheder dansk Skotøj, saa slipper vi Forbrugere ikke for at udrede Tolden, men vi betaler den da til *Skomageren* i Stedet for til Statskassen. Eller Skomageren kan tænkes at ræsonnere saaledes: »Siden mine udenlandske Konkurrenters Arbejde er fordyret ved Tolden, vil det være min Fordel at sælge mine Varer ufordyrede, thi saa faar jeg den store Af sætning i Stedet for Konkurrenterne.« Og bærer Skomageren sig saaledes ad — vi kommer senere tilbage til disse Forhold og til de Kræfter, der her er de afgjørende — *saa betaler vi slet ingen Toldskat af vort Skotøj*, hverken til Statskassen eller til Skomageren; denne værnes da i sin Næring af Toldmuren, *uden at Forbrugerne har mindste Udgift deraf*, og Beskyttelsestolden har naaet sit ideale Formaal.

Som man ser, ligger Finanstolden som Regel paa Varer, der ikke kan frembringes i Landet selv, Beskyttelsestolden derimod selvfølgelig altid paa Varer, som vi selv kan tilvirke. Men der er dog intet i Vejen for at opkræve *Finanstold ogsaa af indenlandske Varer*; Staten maa da blot gjøre det, som den ikke gjør ved Skotøjsfabrikken: stille Toldbetjente ogsaa ved det danske Værksted og tage Told (Skat) af hvert Pund færdige Varer, som udgaar derfra. Dette gennemføres i Virkeligheden overfor tre danske Industrifrembringelser: *Sukker, Brændevin og Bajerskøl*. I vore Sukkerfabrikker f. Eks. møder Toldvæsenet om Efteraaret, naar Roerne oparbejdes til Sukker; de vejer Produktionen og tager af hvert Pund færdigt Sukker en Skat, der paa det nærmeste er lige saa stor som den Told, der tages af udenlandsk Sukker. Resultatet er, at vi ogsaa af *Sukker betaler Statskassen Finanstold af hvert Pund, vi forbruger, og er tvungne dertil*. Beskyttelse for Sukkerfabrikker og Sukkerroedyrkere er kun den Brøkdel af en Øre, som

er Forskjellen mellem Tolden og den indenlandske Afgift; og ganske paa lignende Maade forholder det sig med Brændevin og Bajerskøl.

Hvorledes kan vi komme til Klarhed om Finanstolds og Beskyttelsestolds Fordele og Ulemper?

Som Hovedresultatet af vor Undersøgelse i foregaaende Afnaaede vi til Forstaaelse af følgende: *Finanstold* er ren For-skat, alene paalagt for Statskassens Skyld, og den kan vi aldrig slippe fri for at udrede, hvis vi vil forbruge den paagjældende Vare. *Beskyttelsestold* har derimod ikke til Formaal at skaffe Statskassen Penge, men at støtte Landets Befolkning i Konkurrencen med Udlandet, og naar den virker fuldt og idealt, bliver den slet ingen Skat paa Landets Forbrugere.

Vi kan imidlertid ikke nøjes med saadanne almindelige, helt eller halvt theoretiske Resultater; vi maa have fuld Besked om, hvorledes de forskellige Toldsatser virker paa os og vor Familie i hele vor Husførelse. Med andre Ord: vi maa kjende Toldens Rolle i *vort eget Husholdningsregnskab* — mindre kan ikke gøre det.

Sligt befattede man sig ikke med i Tolddiskussionernes Barn-dom — da nøjedes man med at theoretisere og »rasle med Mil-lioner«, og fra dette Tidspunkt stammer den største Del af de fantastiske Forestillinger, som hersker ude i Befolkningen angaa-ende Told. Men efterhaanden indsaa man, at man maatte ned fra den blaa Theori — ned paa Virkelighedens faste Grund. Og saa begyndte man at foretage Opgjørelser af forskellige Befolk-ningsklassers Husholdningsførelse og beregnede derefter deres Told-byrde. Der haves dels private Undersøgelser, udførte af forskjel-lige, dels en af det kgl. Landhusholdningsselskab tilvejebragt Op-gjørelse over større og mindre Landbrugeres Forbrug, og der er under Tolddebatten i Folkethinget i 1900 fremkommet Uddrag af en paa sjællandske Brugsforeningsregnskaber bygget Under-søgelse over Befolkningens Forbrug i denne Landsdel.

Alle disse Undersøgelser har leveret saa gode Oplysninger, at vi ikke mere behøver at vandre i Taage, naar Talen er om den paa den danske Befolkning hvilende Toldbyrde. Men den største og bedste af alle fremkomne Undersøgelser er dog den, som Kjø-benhavns Universitets statistiske Laboratorium tilvejebragte for en halv Sned Aar siden over *Arbejdernes Forbrug og Toldbyrde* her i Landet. Den er bygget paa virkelig førte Husholdningsregnskaber, indsamlede fra hele Landet, og giver fortrinlige Oplysninger om den ubemidlede Befolknings Livsførelse og Toldbyrde — denne Befolkning, som alle Toldreformatorer i høje Toner paastaar særlig at ville gavne ved deres Reformplaner. Af denne Undersøgelse skal vi da her give et Uddrag og bygge vor Undersøgelse paa

den, idet vi — ligesom Universitetet maatte, og *enhver* maa gjøre, der paa fornuftig Vis vil befatte sig med Toldspørgsmaalet — behandler Finanstoldbyrden og Beskyttelsestoldbyrden hver for sig som to væsentlig forskellige Skattegrupper.

Hvorledes rammer da Finanstolden en Arbejderfamilie?

Universitetets Undersøgelse besvarer dette Spørgsmaal saaledes (en Familie regnet til gennemsnitlig 5 Personer):

	Haandværkere i Kjøbenhavn.		Haandv. og Arbejdsmænd i Kjøbstæderne.		Land- haandværkere.		Landarbejdere paa egen Kost.	
	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.
Sukker	2	93	3	05	2	42	1	79
Kaffe	3	57	3	63	2	88	2	50
Cikorie etc.	2	05	2	42	2	09	2	13
The	1	88	1	74	0	83	1	23
Sago	0	91	0	87	0	54	0	28
Ris	1	45	2	18	2	97	3	71
Chokolade	0	20	0	15	0	17	0	15
Udenl. Frugter	0	45	0	36	0	27	0	27
Sæbe	1	70	1	97	1	03	0	99
Petroleum	4	79	3	83	2	83	1	91
Kul	2	44	2	20	1	82		
Bajerskøl	6	64	2	12	1	36	0	37
Brændevin	2	86	2	43	2	30	2	41
Tobak	2	16	2	50	2	77	3	16
Cigarer	1	49	1	00	0	24	0	11
Ialt aarlig Finanstold	35	52	30	45	24	52	21	01

Heraf fremgaar da for det første, at Finanstolden ikke er nogen ringe Skat paa en Arbejderfamilie, idet den udgjør fra 21 til 35½ Kr. aarlig; og efter Sagens Natur er der *en langt større Skat paa Arbejderfamilien* end paa den mere velstillede Befolkning. Thi det er slet ikke muligt for den, der har f. Eks. 10 Gange saa stor en Indtægt som Arbejderen, at forbruge et 10 Gange saa stort Kvantum Kaffe, The, Brændevin osv. osv.

Hertil kommer imidlertid andre Ejendommeligheder ved den Slags Skat, her er Tale om. En Særstilling blandt Finanstold-skatterne indtager de sidst anførte: paa Bajerskøl, Brændevin, Tobak og Cigarer, idet de hviler paa Forbrugsartikler, der kan undværes uden Skade for vedkommende Forbruger. Disse *Luksus-skatter* staar i Grunden udenfor det Spørgsmaal, som her diskuteres — Spørgsmaalet om Beskyttelse eller Frihandel; thi Tilhængerne af *begge* de to Toldprincipper er saa temmelig enige om, at hvis Staten trænger til at skaffe sig Indtægt gennem Forbrugs-

skatter, saa lader det sig bedst forsvare — i det hele taget godt forsvare — at tage dem af saadanne Forbrugsartikler (hvortil kan føjes Vin, Silke o. desl.). Men anderledes stiller det sig med de forudgaaende Varer paa ovenstaaende Skema; ved dem er det, vi her særlig vil fæste Opmærksomheden.

Tolden paa Sukker, Kaffe, The, Cikorie, Ris, Petroleum, Kul o. lign. rammer *Livsfor nødenheder*, og det er *altid* misligt at belægge Livsfor nødenheder med Skat; det lader sig vel kun forsvare, naar Staten er i *haard* Pengetrang og ikke kan skaffe sig Indtægter paa anden Maade. Men det gjælder oven i Kjøbet for de fleste af disse Livsfor nødenheder (Sukker, Kaffe, The o. lign.), at de forbruges i *større Mængde*, *jo større Familien er* — jo flere Børn der findes; ydermere er Forbruget af disse Artikler *større* — idetmindste forholdsvis, ofte vel endogsaa absolut — *jo fattigere Familien er*. Thi hos den, der er saa fattig, at ordentlig Middagsmad sjælden faas i Huset, maa The, Kaffe og Cikorievand for en stor Del erstatte Middagsmaden. Klart bliver det da af alle disse Grunde, at de Toldskatter, her omhandles, er langt fra at hvile paa Forbrugerne i Forhold til Skatteevnen — tværtimod, *de tynger paa Befolkningen i stærkeste Modstrid til Skatteevnen: haardest paa dem, der har daarligst Raad!*

Om denne Slags Toldsatser er det, alle de onde Ord kan bruges, der ofte udslynges kritikløst mod Told i det hele taget. Under Finanslovdebatten i Folkethinget i sidste Rigsdagssamling sagde f. Eks. Socialdemokraten *Klausen* mange saadanne onde Ord — og dog allesammen berettigede Ord. *Han havde Ret*, da han fremhævede disse Forbrugsskatters Ubarmhjertighed: vore direkte Skatter til Stat og Kommune fritager vi Folk med Indtægter under et vist Lavmaal for at udrede, men Staten fritager *ingen* for at udrede Finanstold. *Han havde Ret*, da han fortsatte: Selv en fattig Kone, der for største Delen eller helt lever af Fattighjælp, maa udrede Finanstold til Staten, hver Gang hun drikker en Kop Kaffe eller spiser et Stykke Sukker. Om disse Toldsatser kan det da med ubestridelig Berettigelse siges, at *de vender den tunge Ende nedad* — at de er en mod den fattige Befolkning *skrigende uretfærdig* Beskatning.

Men Finanstold er Frihandelens Told!

Men, som allerede tidligere nævnt, Finanstold er *netop* den Form af Told, som *Frihandelen* benytter — *den eneste Slags Told*, som *den engelske Frihandel* anser for tilladelig, og som den anvender i rigt Maal.

Nu er det vel saaledes, at den engelske Frihandel *ikke* udelukkende anvender Finanstold paa *Livsfor nødenheder*. Vil man vise den Retfærdighed, saa maa man indrømme, at den opkræver særdeles store Finanstoldbeløb paa Spiritus og Tobak — langt, langt højere Skatter end vi opkræver af disse Varer. Men Eng-

rænderne gjør her den Erfaring, som gjøres overalt i Verden: det kan være principrigtigt at beskatte Luksus, men særlig meget bringer Luksustold ikke i Kassen. Det ligger jo ligefrem i, at Luksusvarer er Ting, der kan undværes; bliver de da i høj Grad fordyrede ved Told, saa indskrænker man sit Forbrug af disse Varer — og Statskassens Indtægt formindskes.

Vil man for Alvor skaffe sig Indtægt, maa man gaa den ubarmhæjertige Vej at lægge Skat paa det, som ingen kan undvære; saa skal Beløbene nok komme ind. *Og den Vej maa ogsaa Englænderne gaa*; de tager da navnlig Told af to Artikler, som i England er i endnu højere Grad Livsfornødenheder end hos os, selv for de fattigste, nemlig *The* og *Sukker*. Hvad de tog i Statsindtægt gennem disse to Artikler, beløb sig for Finansåret 1904—05 til ikke mindre end ca. 150 Mill. Kr. for *The* og 120 Mill. Kr. for *Sukker*. Thetolden udgjorde da 60 Øre for Pundet — en meget klækkelig Beskatning af den store Befolknings Livsfornødenheder!

Saa er det da klart, at skal vi her til Lands reformere i *Frihandelsretning* — altsaa fjerne os fra det amerikanske og nærme os det engelske System — saa kan det kun betyde, at vi skal foretage *Nedsættelser paa vor Beskyttelsestold og paalægge mere Finanstold i Stedet*. Dette er Ordenes Mening — de kan ikke have nogen anden. Men lige saa klart er det, at en Reform i den Retning aldrig kan tiltale den store, ubemidlede Befolkning; netop denne maa nødvendigvis anse Finanstoldsatserne for sine særlige Fjender og kan da aldrig ønske dem forøgede. Tager den Finanstolden i sine Hænder for at veje dens Ulemper og dens Fordele imod hinanden, saa vil den hurtig komme til Klarhed om, at Ulemperne er store og øjensynlige — og Fordele for Skatteyderne ved disse Skatters Udredelse eksisterer ikke; de er kun Skatter, *intet andet* end Skatter, og de er Skatter af alleruheldigste Art. Gav man denne Samfundsklasse Lov til ved Afstemning at tilkjendegive, om den ønskede at beholde Finanstolden eller fritages for den — saa vilde den *enstemmig kræve* Fritagelse, i hvert Fald for Finanstold paa Livsfornødenheder.

Og Finanstolden er tillige *den langt overvejende Del* af vore Toldskatter. Af de ca. 46 Mill. Kr., som samtlige Told- og Forbrugsskatter indbringer Staten aarlig, er *mere end to Trediedele Finanstold*, dels hvilende paa Næringsmidler som de ovenfor omtalte, dels paa Livsfornødenheder af anden Art (Petroleum, Kul), dels paa Haandværkets og Industriens Raastoffer (Jærn, Færvare, forskellige Træsarter m. m.), dels endelig paa Luksusvarer (Spiritus, Vin, Tobak, Silke). I denne store Finanstoldbyrde paa over 32 Mill. Kr. aarlig er der en vid Mark at arbejde paa for alle dem, der *virkelig* vil skaffe den store Befolkning Skattelettelser; her har vi med den *virkelige* uretfærdige Del af Toldskatterne at gjøre, og her vil hver Nedsættelse *virkelig* bringe de paagjældende Skatteydere Lettelser.

Hvorfor benytter England kun Finanstold?

Overfor det nylig anførte vil mangen Læser spørge: Hvad kan dog være Aarsagen til, at det engelske Frihandelssystem har gjort sig det til Princip kun at benytte Told af saa uheldig Virkning overfor den store Befolkning? Hvilke endnu mere uheldige Sider kan dog Beskyttelsestold have, siden man foretrækker Finanstold for den?

Overfor dette fuldstændig naturlige og berettigede Spørgsmaal er det nødvendigt i nogle faa Ord at pege paa Frihandelens Udvikling i England.

Først dette: *Beskyttelse er det gamle*, hævdvundne og hele Verden over benyttede Middel til Fremhjælp af Nationernes økonomiske Udvikling. Om dets Evne til at yde saadan Hjælp er der ingen Tvivl; selv en Mand som *Peschke* *Koedt* indrømmer f. Eks. om den svenske Toldbeskyttelse: »Det kan ikke nægtes, at Sverigs Industri har taget et stærkt Opsving under de sidste 15 Aars Toldbeskyttelse. Man har rundt om i Landet oprettet nye Fabriker, der har givet Beskæftigelse til et stærkt voksende Antal svenske Arbejdere, og disse har i de fleste Fag opnaaet højere Løn end tidligere.«*)

Frihandelssystemet derimod er kun 60 Aar gammelt; det trængte nemlig igjennem i England i Aaret 1846. Og hvad der særlig maa bemærkes med Hensyn til dets Tilblivelseshistorie: det var *ikke* en mod Industritold rettet Bevægelse — det var det engelske *Landbrug*, det tog Sigte paa. Den store engelske Industrimagt er udviklet under Aarhundreders høje Beskyttelse, og allerede paa Napoleonstiden (før 1815) var England som bekjendt naaet frem til at være alle andre Nationer overlegent paa Industriens Omraade; men i Aarene omkring 1840 arbejdede den engelske Industri under et stærkt Tryk, og navnlig gjaldt dette dens Arbejdere. De henvendte sig da til Fabrikkerne om højere Løn, men afvistes med, at Lønforhøjelse vilde gjøre Konkurrence med Udlandet umulig; i Lønforhøjelsens Sted gav man dem derimod Anvisning paa at søge den høje engelske *Landbrugsbeskyttelse* nedsat. Det var den, sagde man, der gjorde det altfor dyrt for Arbejderne at leve; de trængte ikke til højere Løn, men til billigere Brød — saa vilde alt blive godt.

Hermed var *Korntoldbevægelsen* aabnet; den lededes af engelsk Fabrikanten — Hovedføreren, *Cobden*, var saaledes Bomuldsfabrikant — og Hærens Gros var Englands Fabrikarbejdere. Den engelske Korntold var den Gang unægtelig meget høj — indtil 15 Kroner Told af en Tønde Hvede; og denne Told, hed det, blev misbrugt af Englands Landmænd. »Uden nogen Nødvendighed«, sagde man, »benyttede Godsejerne Tolden paa den udenlandske Hvede til at fordyre deres egen Hvede med Toldens fulde Beløb, og disse rige Folk hævede derigjennem en blodig Skat af

*) »Berlingske Tidende« for 2. Januar 1904.

Landets fattige Arbejdere. Dette var det, der bragte Arbejderne til Tiggerstaven.« Saaledes lød Kampens Feltraab, og Hærtoget mod Englands Landbrug blev i Aarenes Løb voldsommere og voldsommere, mere og mere fanatisk. Tilsidst kunde Parlamentet ikke længere staa imod, og i 1846 naaede Bevægelsen sit Maal: *Korntolden blev afskaffet*. Det er dette, der kaldes Frihandelssejren i England, og skjøndt Eftertiden har vist, at Bevægelsen gjorde det engelske Landbrug fuldstændig Uret — Kornet og Brødet i England var ikke fordyret ved Toldens Beløb, og det blev ikke billigere efter dens Afskaffelse — sidder Fanatismen fra Fyrerne endnu for en stor Del den engelske Arbejder i Blodet; ingen Told vækker hos ham de Følelser som Korntolden. Thetolden betaler han, skjøndt den er i høj Grad trykkende, fordi »den gaar i Statskassen«; men Korntolden repræsenterer hos ham »godsejerlig Udsugelse« som intet andet. Han vil ikke »betale Told til Godejerne«.

Mod Industritold har der derimod *aldrig* i England været rejst en tilsvarende Bevægelse, hverken før eller senere. Naar Englænderne dog omkring Midten af forrige Aarhundrede gik til at afskaffe ogsaa denne Told, saa skete det uden Bevægelse og uden Fanatisme, simpelthen af Fornuftgrunde: England var forlængst under Beskyttelsen vokset op til at være alle andre Nationer langt overlegent som Industriland; i Verdens fjerneste Kroege kunde det med Lethed undersælge og besejre al anden Konkurrence — altsaa behøvede det aabenbart ikke længer at værge sig imod Konkurrence i sit eget Land. Dette var en Bevæggrund til at fjerne Beskyttelsen — den var overflødig. Men der kom en anden Grund til: England var nu i højeste Grad interesseret i at skaffe sin Industrieksport Adgang til andre Landes Markeder, og dette vilde væsentlig lettes, hvis andre Lande nedsatte deres Toldsatser; men for at faa dem dertil maatte England selv gaa i Spidsen, og dette blev da det andet Motiv til at afskaffe Beskyttelsestolden. Afskaffelsen fandt Sted lidt efter lidt gennem Traktatforhandlinger med andre Nationer, indtil det nuværende Standpunkt var naaet i 1861. Den engelske Frihandel, som vi kjender den, var da gennemført — for Industriens Vedkommende som et System, der passer for *den stærkeste* i Verdens konkurrencen.

Er Beskyttelsestolden virkelig „en Skat til Privatmænd“?

Vi har nu set, hvorledes den engelske Frihandel har udviklet sig, og vi forstaar, hvorledes dens Grundprincip »Ingen anden Told end Finanstold« er bleven til. Det er bleven et Dogme — en **Art** religiøs Trossætning — som den fanatiske Kamp mod Korntolden har skabt, at *al Beskyttelsestold gaar i Jordejerens eller Fabrikantens Lomme*, idet Toldens fulde Beløb lægges paa den indenlandske Vares

Pris og derved bliver »en Skat, som alle vi Forbrugere maa udrede til nogle faa Privatmænd«, til »et blodsugende Millionær-Aristokrati.«

Det er denne Lære, der er Frihandelens Hovedhjørnesten. Hvis Læren er rigtig, saa forstaar vi, at man kan komme til det i England gjældende Standpunkt: Hellere Told til Statskassen, er den end nok saa ubehagelig, end Told til en lille Klikke af Privatmænd. **Men er Læren rigtig?** Det er dette Hovedspørgsmaal for vort Vedkommende, som vi maa have klaret, inden vi bestemmer os for »en Toldreform i Frihandelsretning« eller »i Beskyttelsesretning«. Og vi maa ligeledes have det klaret, inden vi gjør os bekendt med den anden Del af Universitets Undersøgelse over Arbejdernes Toldbyrde — den, der handler om Beskyttelses-Toldbyrden paa en Arbejderfamilie her i Landet; ellers forstaar vi ikke denne Undersøgelser Resultat.

Hvorledes skal vi nu komme til Klarhed om den Maade, hvorpaa Beskyttelsestold virker? Vi kan undersøge Forholdet for en bestemt Vares Vedkommende, og vi vil hertil vælge en af de meget faa Landbrugsfrembringelser, som her til Lands er beskyttede, nemlig Ost. Grunden til, at vi vælger denne Vare, er den særegne Maade, hvorpaa dens Produktion nutildags finder Sted. De allerfleste andre Varer frembringes i en Privatmands lukkede Værksted, hvor det ikke altid er let at faa Rede paa, hvad der foregaar; men saagodtsom al Produktion af Ost finder i vore Dage Sted i Andelsmejerier — en Art offentlige Institutioner, hvor ikke alene de Tusinder af Andelshavere, men saagodtsom enhver kan faa Oplysning om alle Forhold vedrørende Varens Produktion, saavel som om dens Salgspris.

Nu er Tolden paa Ost 5 Skilling eller ca. $10\frac{1}{2}$ Øre for Pundet, og den almindelige Mejeriost sælges for Tiden fra Mejerierne for 13—14 Øre Pundet. *Hvad vi skal have at vide, er da dette:* Er Osteprisen her i Landet virkelig $10\frac{1}{2}$ Øre højere, end den vilde være, hvis vi slet ingen Told havde? Med andre Ord: Skulde den naturlige Ostepris være $2\frac{1}{2}$ — $3\frac{1}{2}$ Øre Pundet i Stedet for 13—14? Stikker »Ostefabrikanterne« altsaa $10\frac{1}{2}$ Øre i Lommen som »uretfærdig Toldfordyrelse« paa vor — Forbrugernes — Bekostning? Alt dette skal være Tilfældet, hvis den engelske Læresætning er Sandhed; er det ikke Tilfældet, saa er den ikke Sandhed!

Her nyder vi nu Fordelen af at benytte Ost som Eksempel: Tusinder af Mennesker hele Landet over vil straks svare os: **Sætningen er ikke Sandhed.** Ost kan ikke produceres for mindre end 12 Øre Pundet; al Tale om, at en Pris af 14 Øre skulde indeholde en Toldfordyrelse af $10\frac{1}{2}$ Øre, er altsaa meningsløs. Og Ost sælges ikke altid for 14 Øre; faar man kun $10\frac{1}{2}$ Øre for den, skulde dens sande Pris da være Nul? Eller hvis man, som Tilfældet ofte har været, maa sælge sin Ost for 8 Øre, skulde dens sande Pris da være under Nul? Nej, Forholdet er det — ialfald for denne Vares Vedkommende — at den ikke er fordyret med Beskyttelsestoldens Beløb. Det kan ikke hjælpe at ville sige

til Forbrugerne: Forlang Ostetolden afskaffet, saa faar vi Osten 10½ Ore billigere pr. Pund! Thi den almindelige Mejeriøst vil utvivlsomt ikke blive en Ore billigere, selv om vi afskaffer Beskyttelsestolden; dene Pris er allerede nu nede paa sit Lavmaal.

Konkurrencen er Beskyttelsens Regulator.

Men hvor kan det være, at Osteproducenterne ikke fordyrer deres Ost med Beskyttelsestoldens Beløb? Frihandelsforfatterne siger jo, at den menneskelige Natur er saadan, at enhver vil benytte sig af de Fordele, Staten sætter ham i Stand til at tage, og dette lyder jo sandsynligt nok. Er da Osteproducenterne en særlig uegennyttig Gren af Menneskeheden?

Nej, der er ingen Grund til at tro dette. En Tilhører af dette Foredrag bemærkede under en efter Foredraget følgende Diskussion, at han var overbevist om, at »alle Fabrikanter vilde tage saa store Priser for deres Varer, som de kunde komme afsted med«. Utvivlsomt havde Tilhøreren Ret — enhver Sælger vil søge at opnaa den højeste Pris for sine Varer; det er jo en fuldstændig ærlig Sag, ja vel paa en vis Maade næsten en Pligt for en Forretningsmand. En bekjendt Frihandelsætning opstiller jo ogsaa det Maal for en Handelsmand, at han skal »kjøbe paa det billigste, sælge paa det dyreste Marked«. Og sikkert vil enhver Osteproducent gjerne arbejde mod dette Maal; men *hvorfor kan han da ikke »putte hele Toldens Beløb i sin egen Lomme?»*

Af en meget simpel og praktisk Grund — men det gaar ofte Theoretikere saadan, at de ganske glemmer simple, praktiske Grunde — den nemlig, at der er noget til som hedder »Loven om Tilbud og Efterspørgsel«: *Konkurrencen* er en Magt, som nok skal gjøre sig gjældende. Den er det, som virker nedtrykkende paa Osteprisen, ligesom den virker paa alle andre Varers Pris. Der er mange Producenter; den ene skal sælge, og den anden skal sælge, og saa gaar Prisen ned.

Det er ikke alene i Ostehandelen, denne ligesaa kjendte som mægtige Kraft virker. Vi benyttede før i vor indledende Omtale af Beskyttelsestolden det Udtryk, at Skomageren kunde tænkes at *vælge* enten den Vej at fordyre sine Varer med Toldens Beløb eller sælge dem ufordyrede; men det var et uøjagtigt Udtryk, skjøndt benyttet med Forsæt paa dette Stadium af vor Fremstilling. Skomageren kan *ikke* »vælge« den Pris han vil; kunde enhver Sælger gjøre det, saa vilde det være en saare profitabel Forretning at være Næringsdrivende. Nej, man maa, som den fornævnte Tilhører udtrykte sig, tage den Pris »man kan komme afsted med«, og den bestemmende Magt er her Konkurrencen. Denne evner ikke alene at trykke Prisen ned til det Lavmaal, som gjør vedkommende Produktion mulig, men det ses jo tidt nok, at Konkurrencen formaar at trykke Priserne saa dybt ned,

at der maa sælges med Tab. Aabenbart er det da, at en Magt af den Betydning kan man ikke lade ude af Betragtning, naar man drøfter Tolds Indflydelse paa Varepriser. At theoretisere paa dette Omraade uden Hensyn til Konkurrencen er aabenbart ikke bedre, end det vilde være at konstruere Flyvemaskiner uden Hensyn til Tyngdeloven.

„Den fattige Mands Frakke.“

Den danske Forbruger betaler altsaa *ikke* sin Ost dyrere, fordi vi har Beskyttelsestold paa denne Vare, og det uagtet Tolden udgjør 70—80 pCt. af den simple Mejeriosts Værdi. Men forholder det sig nu anderledes med andre Varer?

Nej — Konkurrencen virker overalt paa samme Maade. Lad mig ved Siden af Osten nævne et eneste Eksempel paa en Industrivar, nemlig *Klæde*. Jeg vælger dette Eksempel, fordi denne Vare har spillet en stor Rolle i Frihandelsagitationen. Hvem har vel undgaaet i Frihandelstaler at høre Historien om »den fattige Mands Frakke«? Den lyder saaledes omtrent: »Vi har Told paa uldent Klæde, 66 Øre for Pundet. Men se nu den Uret, som denne Told gjør: En rig Modeherre promenerer paa Københavns Østergade i et elegant Sæt Tøj; det er dyre Stoffer, men lette og fine, saa de vejer kun lidt. Lad os sige, at Frakken vejer $1\frac{1}{2}$ Pund — det er kun 1 Krone i Told; det slipper han med. Men herude paa Marken gaar en fattig Husmand eller Arbejder; hans Klædning er af simpleste og billigste Stof, men det er tykt og grovt, saa det vejer meget — to tre Gange saa meget som den førnævnte Modeherres. Altsaa maa den fattige Arbejder betale 2—3 Gange saa meget i Told af sin fattige Frakke som hin af sin elegante Dragt.«

Hvor kan denne Fortælling ikke lyde bestikkende? Hvem har ikke hørt den og følt sig oprørt over den Toldskat, der kunde virke saa uretfærdigt? Og dog er *hele Historien Fantasi* — uden ringeste Spor af Virkelighed bag sig. Thi Konkurrencen virker i Klædefabrikationen ganske som i Ostefabrikationen; det simple Klæde er dansk Fabrikat, og netop denne Vare, der har det store Forbrug, tilvirkes under det stærkeste Pres af Konkurrence. Alle Klædefabrikanter forfærdiger det, og alle skal sælge det; Følgen er den, at ogsaa for denne Vares Vedkommende bliver Prisen trykket ned til Lavmaalet. Den fattige Mand betaler *ikke* 2—3 Gange saa meget i Told som Modeherren; han betaler *slet ingen* Told — hans Frakke vilde ikke blive en Smule billigere, hvis vi afskaffede al Tolden. Men Modeherren, der benyttede Stoffer fra Paris, maatte selvfølgelig betale Tolden ved Varens Indførsel — ligesom Forbrugeren af ægte Schwejzerost uundgaelig maa betale Ostetold.

Se, for Klædefabrikationens Vedkommende er Forholdene ikke saa gennemsigtige som for Ostens; her er ikke enhver i

Stand til at kontrollere Rigtigheden af, hvad jeg anfører. Derfor vil jeg her føre Vidner paa min Oplysning — uvildige Vidner, nemlig Medlemmerne af den af Regeringen nedsatte Toldkommission, som for 12 Aar siden underkastede vort Haandværks og vor Industris Produktionsforhold den mest indgaaende Undersøgelse. Selv de mest frihandelsvenlige Medlemmer af denne Kommission maatte i deres Betænkning, omend modstræbende, som ærlige Mænd indrømme Konkurrencens prisnedtrykkende Virkning, og det ganske særlig for det simple Klædes Vedkommende!

Det er af stor Betydning at fremhæve, at det netop er for de *simple* Kvaliteter, at Konkurrencen gjør sig stærkest gjældende. Intet er jo fuldkomment i Verden, og jeg vil heller ikke her forsøge at give det Indtryk, at Konkurrencen *overalt* virker fuldkommen idealt paa Varepriserne; der vil hist og her kunne pilles Tilfælde frem, hvor en Fordyrelse er til Stede, som kunde ønskes fjærnet. Men i det store og hele virker Konkurrencen som her skildret, og navnlig paa den fattigere Befolknings Forbrugsvarer. *Netop for dem* er Konkurrencen en Regulator saa stærk, at Beskyttelsestolden *ikke* kommer til at virke fordyrende paa deres Forbrug; alle disse minutiøse Udregninger af, at Beskyttelsen paa den og den Vare er saa mange Procent, som vi jævnlig ser i vore Blade, tilligemed de dertil knyttede Lamentationer over, at al denne »Byrde« knuger den fattige Befolkning til Jorden, er derfor et meningsløst Told-Ævl, som vi dog snart skulde være vokset fra; vi kunde akkurat lige saa godt forfatte lange Jeremiader over den skrækkelige 80-Procents Told, som hviler paa »Fattigmands Ost« — uden at han bærer en eneste Øres Fordyrelse deraf!

Men med disse faktiske Oplysninger har vi rammet en Pæl igjennem det engelske Frihandelsdogme, som eftersnakkes her i Landet: Paastanden om, at Beskyttelsestolden *altid* fordyrer og saa den indenlandske Vares Pris med Toldens fulde Beløb. Vi behøver da kun at tilføje, at vi her selvfølgelig ikke har med et særligt dansk Fænomen at gjøre. Som allerede nævnt før: senere Tids nøgterne Oplysninger har vist, at hele den *engelske* Korn-toldsbevægelses Grundlag var falsk, idet den engelske Kornpris *ikke* var fordyret med Toldens Beløb (England kunde den Gang forsyne sig selv med Hvede, og særlig naar Hosten var rig, kunde Prisen være meget lav), og selvfølgelig virker Konkurrencen *hele Verden over* ligesom hos os.

Overalt er Konkurrencen Beskyttelsestoldens sunde og heldbringende Regulator, ved hvis Hjælp Tolden bliver en uvurderlig Fordel for et Lands Producenter uden at blive et tilsvarende Onde for dets Forbrugere.

Hvorledes rammer Beskyttelsestolden da en Arbejderfamilie?

Vi har nu sat os saaledes ind i Beskyttelsestoldens Væsen og Virkemaade, at vi kan give os i Lag med Resultaterne af den anden Halvdel af Universitetets Undersøgelse over danske Arbejderses Toldbyrde: *Beskyttelsestolden*.

Først og fremmest forstaar vi nu, at det er langt sværere at opgjøre Beskyttelsestoldbyrden end Finanstoldbyrden. Ved jeg af mit Husholdningsregnskab, at jeg har brugt 10 Pund Kaffe, saa er det den simpleste Ting af Verden at beregne, at jeg har svaret 10 Gange 12 $\frac{1}{2}$ Øre i Toldskat til Staten, og paa samme Maade med Tolden paa Sukker, The eller enhver anden Finanstold; er jeg en stor Forbruger, der selv indfører min Vare, kan jeg jo endogsaa ligefrem faa Regning paa disse Beløb fra Toldvæsenet.

Men helt anderledes med Beskyttelsestolden. Faar jeg at vide, at en Familie har brugt 10 Pund Ost, saa kan jeg ikke uden videre opføre 10 Gange 10 $\frac{1}{2}$ Øre som dens Toldskat; jeg maa først vide, *hvilken Slags* Ost den har brugt. Er det udenlandsk Ost, saa kan jeg opføre det nysnævnte Toldbeløb; er det almindelig dansk Mejeriost, saa maa jeg opføre en Toldbyrde lig Nul; er det en finere Ost af indenlandsk Tilvirkning, saa kan der maaske være nogen Toldfordyrelse til Stede, maaske ikke. Og ganske paa samme Maade, hvis jeg staar overfor et Forbrug af 10 Pund Klædevarer eller 10 Pund Skotøj; alt beror ogsaa da paa, om det var indenlandske eller udenlandske Varer, og af hvilken Kvalitet.

Med andre Ord: At levere en *nøjagtig* Opgjørelse af en Families Beskyttelses-Toldbyrde paa Grundlag af et Husholdningsregnskab er i Virkeligheden en Umulighed; thi alle de fornødne Oplysninger vil jo som Regel slet ikke kunne skaffes til Veje. Og overfor denne Umulighed stod Universitetet. Hvad gjorde det da? Det opgav ikke Ævret, men gik en praktisk og fornuftig Vej, nemlig den at opgjøre Arbejdernes Beskyttelses-Toldbyrde, *son om Konkurrencen og alt det, her nu er udviklet, slet ikke var til*. Med andre Ord: Det opførte for hver 10 Pund Ost 10 Gange 10 $\frac{1}{2}$ Øre, for hver 10 Pund Skotøj 10 Gange 66 Øre, osv. osv.

Herved fik man jo et galt Resultat, vil Læseren sige. Og ganske rigtig, Resultatet bliver galt — Toldbyrden bliver *meget for høj*. Men det har alligevel sin store Betydning at kjende dette Beregningsresultat, thi der har her i Landet rundt omkring gjort sig de mest fantastiske, ja rent ud taabelige, Forestillinger gjældende om Toldbyrdens Størrelse. Vi behøver kun at minde om, hvorledes Agrarforeningens Præsident for et Par Aar siden udtalte den Formening, at Landbruget her i Landet maatte yde over 30 Millioner Kroner aarlig i »usynlig Toldskat« (det vil sige Varefordyrelse) til vor toldbeskyttede Industri, hvad der er adskilligt mere end 10 Gange den Byrde, der virkelig kan være

Tale om: eller vi kan tænke paa en i sin Tid kjendt Lands-
thingsmand, der rundt om paa Folkemøder forklarede, at en
Tjenestekarl betalte 150 Kr. i Toldskat af sine Klæder. Overfor
saadanne Urimeligheder er det i høj Grad nyttigt for Arbejder-
befolkningens Vedkommende at kunne pege paa en *absolut Højde-
grænse*, ud over hvilken Fantasien *ikke kan* hæve sig; mere fordyrede
end med Toldens *fulde* Beløb kan danske Varer dog ikke være,
og gaar vi ud fra, at de er *saaledes* fordyrede, saa bliver Told-
byrden det og det — det er hvad Universitetet fortæller os. Den
virkelige Byrde ligger da *under* — langt under — den anførte
Grænse.

Hvad var det saa for Resultater, Universitetet kom til med
Hensyn til Arbejdernes Beskyttelses-Toldbyrde her i Landet? Det
var følgende: Byrdens *absolutte Højdegrænse* (ved fuld Fordyrelse
af Varerne med Toldens Beløb) vilde udgjøre for en *Familie* af

kjøbenhavnske Arbejdere	28	Kr.	aa	lig	eller	54	Øre	ugentlig
Kjøbstadarbejdere	22	»	»	»	»	42	»	»
Landhaandværkere	18	»	»	»	»	35	»	»
Landarbejdere	15	»	»	»	»	29	»	»

Om disse Tal gjælder det da, at de angiver den højeste Grænse,
hvortil Fantasier om Toldbyrden kan føres; de siger os ikke,
hvad Arbejderfamiliernes *virkelige* Toldbyrde er — den vil ligge
omkring eller under Halvdelen af de anførte Summer — men de
fortæller os, at *under ingen Omstændigheder* kan selv *hele* Be-
skyttelsestoldens Ophævelse bringe nogen Arbejderfamilie *større*
Nedgang i Toldbyrde end disse beskedne Beløb af henholdsvis
54, 42, 35 og 29 Øre ugentlig. Og med dette Resultat i Haan-
den er vi udrustede til at gaa videre i vor Undersøgelse.

Kan Arbejderen i Haandværk og Industri være tjent med at faa Toldbeskyttelsen afskaffet?

Vi holder os nu foreløbig til selve de industrielle Erhverv
og opkaster det Spørgsmaal, om Haandværkets og Industriens
Arbejdere kan være tjent med at blive fritaget for den Toldbyrde,
hvis Højdegrænse er angivet gennem de nylig anførte Beløb?

Dette Spørgsmaal forudsætter, at Arbejderen, lige som Til-
fældet var for Finanstoldens Vedkommende, tager Toldens Ulemper
og dens Fordele i hver af sine to Hænder og vejer, hvilken af
dem der er tungest. For Finanstolden var denne Undersøgelse
let, thi det var klart, at den *ingen* Fordele bød Skatteyderen; for
Beskyttelsestoldens Vedkommende bliver det helt anderledes, thi
det er klart, at denne Told — ialfald for Arbejderne i de be-
skyttede Erhverv — er noget andet og mere end en Byrde: den

er tillige *en meget væsentlig Fordel* — den nemlig, der styrker deres Haand imod den udenlandske Konkurrence og derfor har en større eller mindre Del i, at de kan leve og klare sig her i Landet. Men *hvor stor* er denne Fordel? Hvorledes kan den udtrykkes i Penge? Svarer den til mere eller til mindre end den Besparelse af f. Eks. Halvdelen af de oven anførte ugentlige Beløb, som Beskyttelsestoldens Afskaffelse maaske kunde bringe?

Vi vilde her staa overfor et vanskeligt og vidtløftigt Regnestykke — *dersom* vi ikke var i det mærkelige Tilfælde, at **ingen vover at foreslaa hele Beskyttelsestoldens Afskaffelse**. Hvor vi saa end henvender os i vort Frihandelsparti — til selve Finansministeren, til Folk som Peschcke Koedt og Westenholz eller til ganske almindelige Frihandelsforkæmpere — saa faar vi **overalt og uvægerligt et og samme Svar**, naar vi spørger dem: »Vil I da borttage hele vor Toldbeskyttelse?«, og Svaret er et afgjort Nej. Ja, det er endnu mere: som oftest er det tilsat med *Harme* over, at man tiltror disse Folk noget saadant. De vil som Regel i stærke Udtryk betegne det som en skammelig Insinuation, at man blot mistænker dem derfor! Og spørger man dem, *hvorfor* de saa energisk afviser et saadant Spørgsmaal, da de jo dog kalder sig Frihandelsmænd, saa svarer de, at de trods deres Frihandelsstandpunkt fuldtud indser, at en fuldstændig Afskaffelse af al Beskyttelse vilde medføre en *saa radikal Omstyrning af Værdier* og en saadan *Tilintetgjørelse af Indtægt her i Landet*, at ingen Politiker med Begreb og Ansvarsfølelse vil driste sig til at foreslaa noget saadant.

Saa bliver da Resultatet det, at den Arbejder, som maatte tro paa at kunne vinde en Snes Øre ugentlig ved at faa Toldbeskyttelsen fuldstændig afskaffet — han vil finde Døren til denne Vinding smækket i for sin Næse. Ingen — **absolut ingen i hele Landet** — vil give ham Adgang dertil. I den Grad er alle enige om denne Tolds store nationale Betydning.

Hvad vil en Frihandelsreform da byde Befolkningen paa Beskyttelsestoldens Omraade?

Spørger vi nu — efter at have sundet os paa det anførte, brat afvisende Svar — vore Frihandelsfolk, *hvad det da er, de vil gennem deres »Toldreform i Frihandelsretning«*, saa faar vi den Forsikring, at de vil noget meget lidt radikalt: *Kun en Smule Nedsættelse af Beskyttelsestolden*. Vel kan det nok være — vil de aabenhjærtigste sige os — at naar de først har faaet en lille Nedsættelse i Aar, saa vil de ad Aare forsøge at faa en ny lille Nedsættelse, og saa fremdeles indtil hele Beskyttelsen er afskaffet — denne er jo efter deres Theori af det Onde. Men *ganske lempeligt og forsigtigt* skal det hele gaa, for at der ingen Skade skal ske.

Altsaa skal vi have »maadeholdne Nedsættelser«. Hvad betyder nu dette Ord? Hvor stor Nedsættelse vil Finansminister Lassen foreslaa i næste Rigsdagssamling?

Ja, det vides desværre ikke endnu. Men maaske tør vi her, som andensteds, lade os belære af Historien. Vi havde jo Toldreformen til Behandling paa Rigsdagen for 10 Aar siden, og den Gang samledes der i Folkethinget et stort Flertal om en Nedsættelse af Beskyttelsessatserne, der af vedkommende Udvalg beregnedes til *en Femtedel* af disses nuværende Højde. Forslaget blev som bekjendt ikke til Lov, fordi det strandede paa den med Toldrevisionen sammenkoblede Forhøjelse af Brændevinsskatten, men et stort Flertal var der som sagt for det. Vi gaar da næppe saa meget galt i Byen, naar vi antager, at Finansminister Lassens kommende Forslag vil ligne dette, og knytter vore efterfølgende Betragtninger til den Forudsætning, at *en kommende Toldreform i Frihandelsretning vil nedsætte vor Beskyttelsestold med omtrent en Femtedel*.

For det første vil dette da betyde for Arbejderne (efter Universitetets Undersøgelse), at de i det allerhøjeste kan vente sig lettede for en Toldbyrde, der for en kjøbenhavnsk Arbejder vil udgjøre 11 Øre ugenlig, for en Kjøbstadarbejder $8\frac{1}{2}$ Øre ugenlig, for en Landhaandværker 7 Øre ugenlig og for en Landarbejder 6 Øre ugenlig *pr. Familie*. Dette — en god ArbejdsDagløn aarlig — er, som vi ved, *det højest mulige*, som disse Folk kan vinde, og i *Virkeligheden* kan de næppe vente at vinde en halv Dagløn, idet Toldbyrden i Virkeligheden næppe er halv saa stor som Universitetets Maksimumsgrænse.

Disse ædruelige Tal — langt fra Agitationstalernes Millionfantasier — bringer Arbejderbefolkningens Interesse i en Nedsættelse af Beskyttelsestolden, som *Byrde* betragtet, ned i de i Virkeligheden *meget* smaa Reformspørgsmaals Niveau. Men imidlertid — Krummer er jo ogsaa Brød; hvis det ikke volder Arbejderne nogen Skade, at disse Nedsættelser foretages, hvorfor skulde han saa ikke tage 3—5 Øres ugenlig Besparelse med? Spørgsmaalet bliver da igjen: Hvorledes vil *den anden Side* af Sagen — *Tabssiden* — komme til at se ud?

Hvad bliver Følgerne af Beskyttelsestoldens Nedsættelse?

Atter her vilde vi staa overfor et vidtløftigt og indviklet Regnestykke, men atter er vi saa heldige at blive fritagne for at gjøre et stort Arbejde — denne Gang fordi andre har gjort det for os. Selve det radikalt-frihandelsvenlige Mindretal i Regeringens sidste Toldkommission beregner nemlig i sin Betænkning ganske rolig, at de af det foreslaaede Nedsættelser selv af Toldsatser, der ikke ere særdeles høje, vil „fordoble eller mere end fordoble

indførselen af en Række Artikler“, samt at andre Nedsættelser vil skabe Indførsel, som nu slet ikke finder Sted.

Fordobling af Indførslen af Industrivarer, eller dog af en stor Del af vort Forbrug af Industrivarer — det er altsaa *Tabssiden*, der ledsager den *Fordel* af nogle Øres Vinding ugentlig, som tilbydes Haandværkets og Industriens Smaamestre og Arbejdere.

Hvad vil nu en Fordobling af vor Industriudførsel *betyde*?

Ja, det kan jo ingen dømme om, som ikke kjender vor nuværende Indførsels Størrelse; var denne ubetydelig — nogle faa Millioner aarlig —, saa vilde Fordoblingen ogsaa være et forholdsvist ubetydeligt Fænomen. Men nu er Forholdet det, at vi i Aaret 1904 (det sidste, for hvilket Opgivelse haves) **indførte Haandværks- og Industrifrembringelser** — derunder *ikke* Raastoffer, men udelukkende *færdige* Haandværks- og Industrifrembringelser — fra Udlandet for 214 Millioner Kroner! Efter at have modtaget denne Oplysning forstaar man, at en Fordobling af vor Industriudførsel vilde være en *meget* alvorlig Ting.

Thi *hele* den Merindførsel, som vi paa den Maade skulde paadrage os gennem Toldnedsættelser, vilde jo selvfølgelig betyde, at *danske Mestre og Arbejdere mistede Arbejde til det samme Beløb*; ellers vilde Merindførselen jo slet ikke komme herind i Landet. Blev der Tale om en virkelig og fuldstændig Fordobling af Indførselen, var det altsaa en Bruttoindtægt paa over 200 Mill. Kr., som danske Haandværkere og Industridrivende skulde tabe ved Toldnedsættelserne; og man forstaar jo, at en saadan Bruttoindtægt *helt og holdent* opløser sig i Nettoindtægter for danske Mestre og Arbejdere og andre i de industrielle Foretagender interesserede Folk — *alene* med Fradrag af Værdien af de fremmede Raastoffer, der er indgaaede i de forfærdigede Arbejder*). Regnede vi disse udenlandske Raastoffer i den paagjældende Produktionsmængde til ca. 50 Mill. Kr., hvad der sikkert vilde være højt nok, vilde vi faa til Enderesultat, at den bebudede Forøgelse af Indførselen vilde berøve danske Haandværkere og Industridrivende en Indtægt af over 150 Mill. Kr. Men lad os for at være paa den sikre Side antage, at det kun vilde være en Indtægt paa 100 Mill. Kr., som dansk Haandværk og Industri vilde tabe ved en Femtedels Nedsættelse af Beskyttelsestolden — *hvad vilde da et saadant Tab betyde for denne Stand?*

Virkningen af den forøgede Indførsel.

100 Mill. Kr. er efter vor nuværende nationale Gjennemsnitsindtægt (400 Kr. pr. Hoved af Befolkningen) det samme som den Indtægt, som 250,000 Mennesker lever af. Der er for Tiden ialt ca. 700,000 Mennesker i Danmark, som lever af Haandværk og Industri — altsaa betyder en Forøgelse af den fremmede

*) Se Udviklingen i Tillæget til dette Foredrag, efterfølgende Side 29—31.

indførsel, der vil berøve danske Arbejdere en Indtægt af 100 Mill. Kr., *enten* at Evnen til at ernære sig her i Landet berøves over en Tredjedel af vor nuværende Haandværks- og Industriebefolkning — de maa rømme af Landet, til Amerika f. Eks. — *eller* at den Haandværks- og Industriebefolkning, vi har, maa miste over en Tredjedel af sin Indtægt. Et af to maa blive Tilfældet — eller en Blanding af begge.

Men naar dette er Tilfældet, saa forstaas det let uden vidt løftige Beregninger, at *Fordelssiden* ved en saadan Toldreform — Udsigten til at opnaa nogle faa Øre ugentlig for en Arbejderfamilie — staar i det mest skrigende Misforhold til *Tabssiden*. Enhver, der blot har iagttaget Virkningerne af langt mindre Kalamiteter — et forbigaaende Tryk paa Forretningslivet eller et Par større Fallitter i en By — vil begribe, at en Indtægtsnedgang som den her omhandlede, vil faa de mest ødelæggende Følger for Befolkningen i sin Helhed, i første Linie selvfølgelig for selve Haandværks- og Industriebefolkningen.

Her hører vi nu ganske vist tidt og ofte den Tale: »Men alle Haandværkere har jo ikke Toldbeskyttelse; de ubeskyttede Haandværksarbejdere vil da roligt kunne nyde Fordelen af Nedsættelserne, de vil ikke rammes af noget Tab.« Og det er rigtigt, at visse Haandværksfag, særlig Bygningsfagene, ikke har Toldbeskyttelse; men det er selvfølgelig tankeløs og hovedløs Tale, at disse Fag derfor skulde staa uden solidarisk Forbindelse med den øvrige Industri. Det modsatte er da ogsaa Tilfældet.

Det turde lønne sig her i Forbigaaende at gjøre opmærksom paa Bygningsfagenes ejendommelige Stilling — den er maaske ikke altid dem selv ganske klar. Naar f. Eks. Murere, Malere, Tømrere ikke har Toldbeskyttelse, er det hverken, fordi nogen har nægtet dem den, eller fordi de selv skulde have afslaaet den, men simpelthen fordi det er *umuligt* at give dem den. Disse Fag er beskyttede af noget langt kraftigere end af Told, nemlig af den Omstændighed, at man slet ikke kan indføre færdige Huse eller Mure, Tømmerkonstruktioner eller maledede Vægge fra Udlandet; *udenlandsk Konkurrence med disse Fag er altsaa umulig*. Men paa den anden Side er disse Fag da altsaa ogsaa afskaarne fra at gribe til Udførsel, naar det indenlandske Marked er dem ugunstigt; Skrædderen, Skomageren, Snedkeren kan gjøre dette — Mureren og Maleren ikke. Heraf fremgaar det centrale i disse Fags (tilligemed Bageres, Barberers og lignendes) Stilling: ingen er som de *stedbundne* til deres eget Land, *absolut afhængige af*, om dettes andre Erhverv finder sig i Opgang eller Nedgang. Men de op- og nedgaende Erhverv — det er dem, som kan paavirkes af udenlandsk Konkurrence.

Man behøver kun i disse sidste Aar at have set paa Forholdene i vore Kjøbstæder, særlig vel i Kjøbenhavn, for at forstaa de ikke-toldbeskyttede Fags Interessesammenhæng med de toldbeskyttede. Hvad er den første Virkning af det Tryk og den industrielle Tilbagegang, som har gjort sig gjældende i disse

Aar? Det er aftagende Befolkning, ledige Lejligheder i Arbejderkvartererne; men den næste Virkning er Stilstand i Byggevirksomheden — Arbejdsløshed for Murere, Tømrere, Malere osv. Og at Ondet ikke rammer Haandværkerstanden alene, men de *Handlende* paa lige saa ødelæggende Vis, viser Forholdene i de samme Bykvarterer; hvilken Detailhandler, Urtekræmmer, Værtshusholder vil man finde i disse Kvarterer, som ikke rammes haardt af Trykket paa Haandværk og Industri? Tror man, at nogen af dem vil finde Trøst for sine store Tab som Følge af Kundernes Forsvinden eller tabte Købeevne ved at faa Udsigt til nogle faa Øres ugentlig Toldbesparelse? Nej, *ogsaa Handelsstanden* vil blive ramt paa det føleligste af ethvert Tab, som rammer den industri-drivende Befolkning — den toldbeskyttede Industri.

Landbruget og Nedsættelserne.

Men heller ikke *Landbruget* vil paa nogen Maade blive uberørt af disse Tab. Landbruget lever i vore Dage ikke af at spise sit Smør og sit Flæsk, men af at *sælge* disse Frembringelser; og Kjøberne deraf er Ikke-Landbrugerne, Byerhvervsfolkene, blandt hvilke Haandværkerne og de Industridrivende jo er de talrigste. Disse Landbrugets Kjøbere kan bo i England eller i Danmark, og der er ingen Landbruger, som ikke forstaaer, at et Tryk eller en Nedgang i *Englands* Industri øjeblikkelig vil fremkalde Nedgang i Forbruget og Prisfald paa dansk Smør og Flæsk. Men et Tryk paa de tilsvarende Erhverv her i Landet vil selvfølgelig frembringe ganske tilsvarende Resultater; thi vi er her $1\frac{1}{2}$ Million Mennesker, der skal købe vor Føde, og vi anvender til Landbrugsprodukter et Beløb af 250 Mill. Kr. aarlig. Skal en Kvartmillion af denne Befolkning forsvinde eller miste sin Købeevne, vil det altsaa betyde, at der *kjøbes for 40—50 Mill. Kr. mindre af Landbrugsvarer her i Landet.*

Og skulde dette ikke kunne mærkes paa det danske Landbrugs Indtægtsregnskab? Jo, selvfølgelig; det vilde mærkes *langt stærkere* end Besparelsen ved Beskyttelsestoldens Nedsættelse. Thi det maa man jo erindre: *ogsaa for Landbruget vilde disse Besparelser blive meget smaa.* Husmanden, der deler Arbejderens og den lille Haandværkers Kaar, vilde ikke kunne opnaa større Besparelser end disse ved Femtedels-Nedsættelsen af Beskyttelsestolden, altsaa nogle faa Øre ugenlig — *en Arbejdsdags Indtægt* aarlig. Og Gaardmandens Vinding vilde kun blive nogle faa Gange større. Jeg skal her fremdrage nogle enkelte Oplysninger fra den Undersøgelse over sjællandske Brugsforeningers Regnskaber, som jeg tidligere har hentydet til; disse Oplysninger faar deres særlige Interesse ved, at de skyldes Mænd som de nuværende Ministre, Konsejlspræsident *J. C. Christensen*, Justitsminister *Alberti* og Landbrugsminister *Ole Hansen*. Det var Kampen mod Brændevinsskattens Forhøjelse i 1900, som kaldte disse Oplys-

ninger frem; og mærkelig nok, Brændevinets Rolle blev her den at tilvejebringe Ædruelighed — i Tolddebatten.

Gangen i Sagen var denne: Det viste sig, at Forhøjelsen af Brændevinsskatten vilde paalægge Husmanden og Landarbejderen en Skatteforhøjelse; til en saadan vilde de nævnte nuværende Ministre ikke gaa med, og overfor Paastandene fra *Peschoke Købts* Side om, at Landarbejderne vilde faa mere end Godtgjørelse nok ved Toldnedsættelser paa andre Omraader, blev det da deres Op-gave at undersøge, hvor store disse Nedsættelser i Virkeligheden vilde blive. Til dette Brug var det, at *Ole Hansen* tilvejebragte Brugsforeningsregnskaberne; *Alberti* og særlig *J. C. Christensen* benyttede dem og førte Kampen, som jo staar refereret i Folkethingstidenden. Jeg anfører heraf blot følgende: Om *Landarbejdernes* Vinding ved Femtedels-Nedsættelsen af Toldbeskyttelsen siger *J. C. Christensen* — paa Grundlag af disse i Virkeligheden meget oplysende Regnskaber — at det *sikkert er meget højt regnet, naar man sætter den til 1 Krone aarlig* for Klæders (Manufakturvarers) Vedkommende, og Husmændenes Besparelse paa Told af Værktøj og Redskaber regner han, »rigelig ansat«, til 25 Øre aarlig. Om en velstillet *Gaardmand* med 25 Køer siger den nuværende Konsejlspræsident, at hele hans Besparelse efter hans Regnskab maatte sættes til 3 Kr. paa Manufakturvarer og 2 Kr. paa Maskiner og Redskaber — ialt altsaa 5 Kr. om Aaret! Af disse Grunde — fordi Landbrugernes Vinding ved de omhandlede Toldnedsættelser vilde være saa forsvindende — var det, at de nuværende Ministre modsatte sig Skatteforhøjelsen paa Brændevinen!

Som Justitsminister *Alberti* med største Ret sagde under Forhandlingen i Folkethinget 1900, Frihandelsmændene har med Hensyn til Toldbyrden gjort sig skyldige i »overordentlige Overdrivelser«, og de bærer Skylden for de »overspændte Forestillinger«, som hersker i Landbruget angaaende Toldbyrden, særlig Beskyttelsestolden. Kun disse overspændte Forestillinger kan forklare Landbrugernes Tilslutning til de radikale Frihandelstalsmænd; hver ædruelig Oplysning om de sande Forhold med Hensyn til Toldbyrden maa aabne Landbrugsstandens Øjne for, at den paa Toldomraadet slet ikke staar i Interessesmodsatning til Landets Haandværk og Industri. Enhver Gaardmand, der forstaar, at han kun kan vinde 5 Kr. aarlig, og Husmanden $1\frac{1}{4}$ Kr., ved en Toldreform, der skal berøve dansk Befolkning en Indtægt paa 100 Mill. Kr., vil hurtigt blive klar over, at Bagslaget fra dette Indtægtstab vil ramme ham adskilligt haardere, end den nævnte Besparelse vil gavne ham.

Lad mig her tilføje nogle ganske simple Oplysninger om, hvem der bærer Toldbyrden her i Landet. Den udgjør ialt ca. 46 Mill. Kr. Landbrugerne er $\frac{2}{5}$ af Befolkningen og kan derfor under ingen Omstændigheder komme til at betale mere end $\frac{2}{5}$ af Tolden; men netop denne Samfundsklasses hele Levevis er saadan, at den i Virkeligheden betaler langt mindre end sin Part — sandsynlig-

vis omkring $\frac{1}{5}$ eller ca. 10 Mill. Kr. De øvrige ca. 36 Mill. Kr. betaales af Byerhvervsbefolkningen, hvis hele Levevis ganske anderledes er indrettet paa at gjøre Indkjøb i Butikker og benytte udenlandske Varer end Landbrugernes. Dette gjælder baade Beskyttelsestolden — Skomageren syr jo ikke alene for de 1 Mill. Landbrugere, men ogsaa for de $1\frac{1}{2}$ Mill. Ikke-Landbrugere, Snedkeren arbejder ligeledes for samtlige Forbrugere, Væveriet ligesaa, osv. osv. — og det gjælder den Told, som er den allerstørste Part af Toldbyrden og den mest trykkende Del af denne: Finanstolden. Det er derfor en i og for sig aldeles ufornuftig og mod deres egne Interesser stridende Foranstaltning, Landbrugerne arbejder for, naar *netop de som Stand* søger at formindske Toldbyrden; hvad der forsvinder af indirekte Skatter, maa jo erstattes Statskassen i Form af direkte Skatter, og *af dem kan Landbruget jo aldrig undgaa sin fulde Part!*

Undersøgelsens Enderesultat.

Vi har nu søgt at arbejde os frem til en fornuftig, saavidt mulig overalt paa Kjendsgjæringer støttet Forstaaelse af, hvad en *Toldreform i Frihandelsretning* vil sige.

Allerførst befriede vi os for enhver hidtil næret Illusion om, at Frihandel i Virkeligheden vilde befrie os for Told; vi saa, at den i England tværtimod fordrer megen Told. Dernæst blev vi klare over, at Valget mellem Frihandel og Beskyttelse kun betyder Valget imellem *to Maader* at svare Told paa. Og vi saa, at den ene af disse Slags Told, Frihandelssystemets *Finanstold*, simpelthen er en Skat til Staten — og det en Skat, som (bortset fra de Tilfælde, hvor den hviler paa Luksusvarer) *rammer den ubemidlede Befolkning særlig håardt*, altsaa utvivlsomt »vender den tunge Ende nedad«. Om den anden Slags Told, *Beskyttelsestolden*, saa vi derimod, at dens Opgave *ikke* er at skaffe Penge i Statskasse, men at yde Landets egne Erhverv Bistand i Konkurrencen med Udlandet; samtidig med, at den saaledes paa den ene Side *hjælper Landets Befolkning til Arbejde*, ser vi, at den paa den anden Side egner sig til at reguleres gennem Konkurrence, saaledes at den *ikke* bliver nogen Byrde for Forbrugerne — og navnlig *ikke* for Forbrugerne blandt de ubemidlede Samfundsklasser.

Tager man uden forudfattede Theorier, men ud fra disse Resultater Stilling til Toldspørgsmaalet, saa kan den *store Befolkning's* Stilling ikke blive anden end denne: den maa med al sin Styrke kræve *Finanstolden* paa Livsfornødenheder afskaffet, i hvert Fald i saa stort et Omfang, som Statens Finanser paa nogen Maade tillader det.

Det er det Standpunkt, som Amerikanerne indtager; de siger, at det er forkasteligt ved Told at fordyre en Livsfornødenhed, som ens eget Land ikke kan frembringe. Og det er i Virkeligheden — naar Theorierne kastes bort — *alles* Standpunkt; selv

Finansminister *Lassen* bøjer sig derfor, idet han jo vil lade sin »Frihandelsreform« medføre en (skjøndt lille) Nedsættelse af Finansstoldsatserne — *stik imod* det, som er Theori og Praksis i Verdens eneste gennemførte Frihandelssystem: det engelske.

Ganske anderledes maa den store Befolkning stille sig overfor Beskyttelsestolden. Naar det er godtgjort gennem alle de virkelige, paa Husholdningsregnskaber grundede Undersøgelser, som foreligger, at denne Told, *hvor og forsaavidt den fordyrer Væ-
rerne*, i Virkeligheden er en Byrde af forsvindende Betydning, og at denne saakaldte »Byrde« i Virkeligheden slet ingen Byrde er, men et Værn for vor nationale Indtægt af en saa overvældende Betydning, at blot Fjernelsen af en *Femtedel* af dette Værn kan — efter *Frihandelsmænds* Regning! — føre til Fordobling af Udlandets Konkurrencekraft overfor os og til Indtægtstab, som kan gaa op omkring 100 Millioner Kroner — saa maa den tænkende Del af Landets Befolkning, og det af alle Samfundsklasser, komme til den utvetydige Erkjendelse, at en Svækkelse af dette Værn, alene for blindt Theorimageris Skyld, vil være en utilgivelig Forbrydelse mod Nationen og dens Fremtid.

Beskyttelsens nationale Betydning.

Thi lad mig til Slutning fremhæve Toldens nationale Side. Vi har hidtil behandlet den som et blot og bart Pengespørgsmaal — beregnet hvad hver af os vandt eller tabte i Penge ved den ene eller den anden Maade at toldreformere paa. Men der er en anden Maade at betragte Told paa, hele Verden over; Toldforfatninger er vigtige Led i Staternes Udvikling. En Toldsammenslutning er det Fundament, hvorpaa Tysklands Enhed og det tyske Kejserrige er opbygget; der arbejdes paa at befæste det engelske Riges Enhed og Solidaritet ved en Toldsammenslutning mellem England og dets Kolonier; de Forenede Staters Enhed hviler ligesom Tysklands paa en fælles Toldforfatning; skal de skandinaviske Nationer nogen Sinde komme i det inderlige Samarbejde, hvori vi dog alle ser deres Fremtid, saa maa et Toldforbund lægge Grunden dertil. Og vort eget *Danmarks* Fremtid kan i ikke mindre Grad bygges paa eller ødelægges gennem Toldreformer.

Vor Nation var for 80 Aar siden saa at sige økonomisk tilintetgjort: dens Handel og Søfart ødelagt af Krigen med England, dens Landbrug fallit som Følge af Kornprisernes Fald omkring 1820, dens Haandværk og Industri næsten uddød som Følge af Nationens elendige Fattigdom. Men noget, der ligner et Vidunder, er sket: 50 Aar efter denne Elendighedens Tid sagde Nationaløkonomerne om det danske Folk, at det forholdsvis besad den største Nationalformue i Europa næst efter England. Saa mægtig en Kraft til Fremgang havde vort Folk i det nævnte Tidsrum udfoldet, og denne Kraft er heller ikke svækket siden.

I denne Fremgangstid var det *Landbruget*, der lagde for; det

udviklede sig, som vi alle kjender, ikke alene saaledes, at dets Drift blev fuldkomnere og fuldkomnere, men ogsaa saaledes, at det brugte flere og flere Folk. Vilde en Mand midt i forrige Aarhundrede spørge mistrøstigt: »Kan vi nu ogsaa skaffe Plads her i Danmark til hele den Ungdom, der fødes? Kan vort Lands Folketal blive ved at vokse?« — saa kunde man fortrøstningsfuldt give ham det Svar: »Det har ingen Færelse! Det danske Landbrug har stadig Brug for flere Kræfter!«

Men dette er blevet anderledes siden. I 1880 naaede det danske Landbrug Højdepunktet med Hensyn til Beskæftigelse af Mennesker. Ved den paafølgende Folketælling i 1890 var det ikke gaaet frem, heller ikke en Gang staaet stille i Tal, men gaaet tilbage med Tusinder af Mennesker; og Folketællingen 1901 gav et lignende Resultat. Hvad Grunden er dertil, skal her ikke undersøges; mange synes Forholdet utroligt, men det er en Kjendsgjerning, som det er unyttigt at løbe Panden imod, og Kjendsgjerningen har sit Sidestykke i alle andre fremskredne Lande: der er en Højdegrænse for Landbrugets Evne til at anvende Mennesker.

Men da Forholdet er saaledes, vilde vi nu faa et mistrøstigt Blik paa vor Nations Fremtid, dersom der ikke i denne havde udviklet sig andre sunde og levedygtige Erhverv. Det har der imidlertid heldigvis. Landbruget lagde for, som sagt, men Handel og Søfart, Haandværk og Industri fulgte efter, og hver for sig har disse Erhverv gjort et Fremskridtsarbejde, som vel taaler Sammenligning med Hovederhvervets. I *Tal* har disse Erhvervs Fremgang været overordentlig: medens kun 250,000 Mennesker levede af Haandværk og Industri i Danmark i 1840, ernærer de samme Erhverv nu 700,000 Mennesker. »Byerhvervene«, som man er begyndt at kalde dem under et, naaede i 1901 at ernære næsten 1,100,000 Mennesker i Danmark — flere end Landbruget, og for deres Vækst synes der ikke at være nogen Grænse.

Det her anførte opfattes under Tiden, som om der var en Slags fjendtlig Konkurrence mellem Erhvervene — som om f. Eks. Landbruget maatte være en Modstander af Byerhvervenes Vækst og søge at hindre den. Intet kan være taabeligere end denne Opfattelse; hvad der sker, er, at *det danske Folk udfolder sine Kræfter og Evner til at træde ind i de fremskredne Folkeslags Række.* Og i denne Udfoldelse deltager vi alle.

Vi er jo ikke delt i Kaster her i Landet — heller ikke er Landbrugere og Byfolk skilte, fjendtlige Racer. Tværtimod — Landbrugerne, *Bondestanden*, er jo den gamle Grundstamme, hvorfra alle andre Erhverv i Tidernes Løb er udgaaet, og den samme Udvikling fortsætter sig bestandig: Gaardmanden og Husmanden, der har flere Sønner, kan ikke give dem hver en Gaard eller et Hus. Nogle af dem gaar over til Handel, Søfart eller Haandværk, og skulde Bonden ikke være interesseret i, at der i hans gamle Fædreland holdtes Veje aabne for hans Børn — Veje, som ikke alene giver dem Adgang til at leve her, men ogsaa til at

udfolde deres Evner i de Næringsveje, der nu en Gang kræver den største Intelligens og den mest dybtgaaende Uddannelse — dem hvorpaa Nationernes Rigdom, Evne til at ernære en tæt Befolkning og til at naa den højeste nationale Blomstring og Magt-udfoldelse bygges op?

Jo selvfølgelig. Men hver Mand, der forstaar, at den Udvikling, vi er inde i, er en smuk og løfterig Udvikling for Nationen, han maa nødvendigvis blive en bestemt Modstander af en Toldreform, der brat vilde sætte en Stopper for denne Udvikling. Og det vil selvfølgelig den Toldreform gjøre, der ved et Pennestreg kunde give Udlandet saadanne Fordele over vort eget Arbejde, at den fremmede Indførsel af Haandværks- og Industrivarer fordobledes paa vor egen Indtægts Bekostning.

En saadan Toldreform maatte vi for vor nationale Fremtids Skyld modsætte os, selv om det virkelig kostede os alle alvorlige Ofre at opretholde den nuværende Udvikling; thi Kampen mellem Nationerne om at tilrive sig den størst mulige Part af Verdens lønnende Arbejde føres med stærke Kræfter og alvorlige Ofre. Nu, da vi ved, at det bestaaende ikke koster os noget næneværdigt Offer, maa vi saa meget bedre kunne forstaa, hvilken selvmorderisk Daarskab en saakaldt Frihandelsreform vilde være for vort Folk.

Tillæg.

Hvad er det, der i Virkeligheden beskyttes ved Told?

Det er en meget udbredt Antagelse, at *Beskyttelsen kun er til Gavn for et Faatal af Fabrikanter* og har til Formaal at sikre disses *Nettoudbytte* (Avance) af Fabrikationen. Denne *Grundvildfarelse* har sit Udspring i den store Befolknings Mangel paa Forstaaelse af Produktions nationale Betydning. De allerfleste vil, naar man spørger dem, hvad Produktionen af f. Eks. Varer til Beløb 100,000 Kr. betyder for Nationen, sikkert svare, at dette betyder en Profit, f. Eks. 10 pCt. af Beløbet, for vedkommende Fabrikanter, og intet videre. Thi saa vant er man fra sin egen Bedrift til at regne med, at kun en Brøkdel af ens Bruttoindtægt er virkeligt Udbytte, at man uvilkaarlig lægger denne Forestilling til Grund for sit Svar ogsaa paa det anførte Spørgsmaal. Og dog er dette aldeles urigtigt, saaledes som det vil ses af efterfølgende Eksempel.

Tag et Kvantum Hvedemel, malet af dansk Hvede, der sælges fra Møllen for 100 Kr., og undersøg, hvor de 100 Kr. bliver af, som betales for det. Resultatet vil da vise sig at være følgende: 2 Kr. 50 Øre tilfalder Mølleren selv som hans eget Netto-udbytte, hvilket han kan bruge til sin Families Underhold; 7 Kr. 9 Øre udbetaler han i Løn til Kuske, Møllersvende og Kontorfolk, og for enhver af dem er Lønnen jo Nettoindtægt, hvoraf de lever; 5 Kr. medgaar til Vedligeholdelse af Møllerenes Bygninger og Redskaber, det vil sige: til Nettoindtægter for de Mestre og Arbejdere, der udfører Reparationerne, for Teglværksfolk, der leverer Sten dertil, osv.; 2 Kr. 8 Øre medgaar til Forrentning af Møllerenes Gjæld og til Skatter; den første Del af dette Beløb giver Nettoindtægter til Ejerne af hans Prioriteter — deraf lever de og deres Familier — og Skatterne giver Løn (Nettoindtægter) til Statens og Kommunens Embedsmænd eller deres fattige og syge.

Hermed er der gjort Rede for 16 Kr. 67 Øre, hvilket er den Del af de 100 Kr., som tilfaldt Mølleren og alle hans Medhjæl-

pere. Resten, altsaa 83 Kr. 33 Øre, er den Betaling, Mølleren har givet den Landmand, af hvem han har kjøbt Hveden. Vi skrider da til den tilsvarende Opløsning af dette Beløb: 8 Kr. 67 Øre tilfaldt Landmanden selv som Nettoindtægt, hvoraf han og hans Familie ernærer sig; 22 Kr. 50 Øre er Arbejdsløn (Nettoindtægt) for Landmandens Karle, Piger og Høstfolk; 6 Kr. 75 Øre medgaar til Gaardens og dens Redskabers Vedligeholdelse — kommer altsaa, ligesom Mølleren's tilsvarende Udgifter, dels Haandværkere og Arbejdsfolk tilgode, dels de Skovejere, der leverede Tømmeret, osv. osv.; for dem alle afgiver det nævnte Beløb Nettoindtægter, hvoraf de og deres Familier lever. Til Indkjøb af Heste, Furage og Saasæd anvendte Landmanden 21 Kr. 92 Øre, hvilket Beløb paa ganske tilsvarende Maade opløser sig i Nettoindtægter for Hesteopdrættene og Hestehandlere med deres Folk, som avlede og solgte Furagen og Saasæden. 15 Kr. 66 Øre svarer som Rente af den i Landbruget indestaaende Kapital — udgjorde altsaa Nettoindtægt for Prioritetshaverne — og 5 Kr. 83 Øre gik som Skatter til Stat og Kommune for, ligesom i det tidligere tilsvarende Tilfælde, at afgive de Nettoindtægter, hvoraf Præster, Lærere og andre Embedsmænd samt Sognets Almissemænd lever.

Altsaa: Salget af Hvedemelet for de 100 Kr. var ikke en Forretning, der blot kom »Fabrikanten« (i dette Tilfælde Mølleren) tilgode; han fik jo i Virkeligheden selv kun 2 Kr. 50 Øre af de 100 Kroner. Hvis man ved Toldbeskyttelse søger at sikre sig, at Melet til de 100 Kr. produceres i Danmark, er det heller ikke for at sikre Mølleren en Indtægt af 2 Kr. 50 Øre, men for at sikre hele den Befolkningskreds, som faar Del i de 100 Kr., dette samlede Indtægtsbeløb — de 100 Kroner!

Og ganske saaledes overfor de andre Produkter: Manufaktur-tolden har ikke til Formaal at støtte den danske Tekstilfabriks Aktionærer, Skotøjstolden er ikke til for Skotøjsfabrikantens Skyld; men i alle Tilfælde er det Toldens Opgave at bevare Indtægten for de talrige Mennesker, som direkte eller indirekte er knyttede til Produktionen — saaledes som Møllersvende, Kontor- og Tjenestefolk, Landbrugere med Piger og Karle, Haandværkere og deres Arbejdere, Kapitalister, Embedsmænd og Fattiglemmer i ovenstaaende Eksempel er knyttede til Hvedemelets Tilblivelse. Med andre Ord: det er vor Nationalindtægt, Beskyttelsen skal sikre, og det er ganske meningsløst at tale om den som en Foranstaltning til Fordel for »et Faatal af Fabrikanter«.

Al Nationalindtægt bliver til paa samme Maade, som vist er i Hvedemelseksemplet, og det er om saadanne Nationalindtægter, Kampen føres mellem Nationerne; enhver af dem søger at rive saa meget af den Slags Indtægt til sig som muligt. De bruger dertil to Midler: For det første søger de ved Toldpaalæg at hindre fremmede Varer i at komme ind i Landet — det vil sige: hindre fremmede i at tjene den Nationalindtægt, som deres egne Folk kunde bevare for sig selv ved selv at forfærdige de paagjældende

Varer; for det andet støtter de Udførselen af deres egne Varer, endogsaa ved at betale direkte Pengetilskud hertil (Eksportpræmier). Hvedemels-Eksempel lærer os at forstaa ogsaa Eksportpræmiernes fornuftige Mening; for mange staar de jo som noget ubegribeligt, ja som en latterlig Dumhed af vedkommende Land. Men vilde det ikke betale sig fortræffeligt for Samfundet at yde 2 eller 5 Kr. i Eksportpræmie til det omhandlede Hvedemel, naar man derved sikrede dets Afsætning i Udlandet? Jo aabenbart, thi man sikrede derved sin egen Befolkning en Indtægt paa 100 Kr. (hvorved naturligvis forudsættes, at denne Befolkning ellers blev arbejdsløs, eller i hvert Fald ude af Stand til at tjene $100 \div 5$ Kr.).

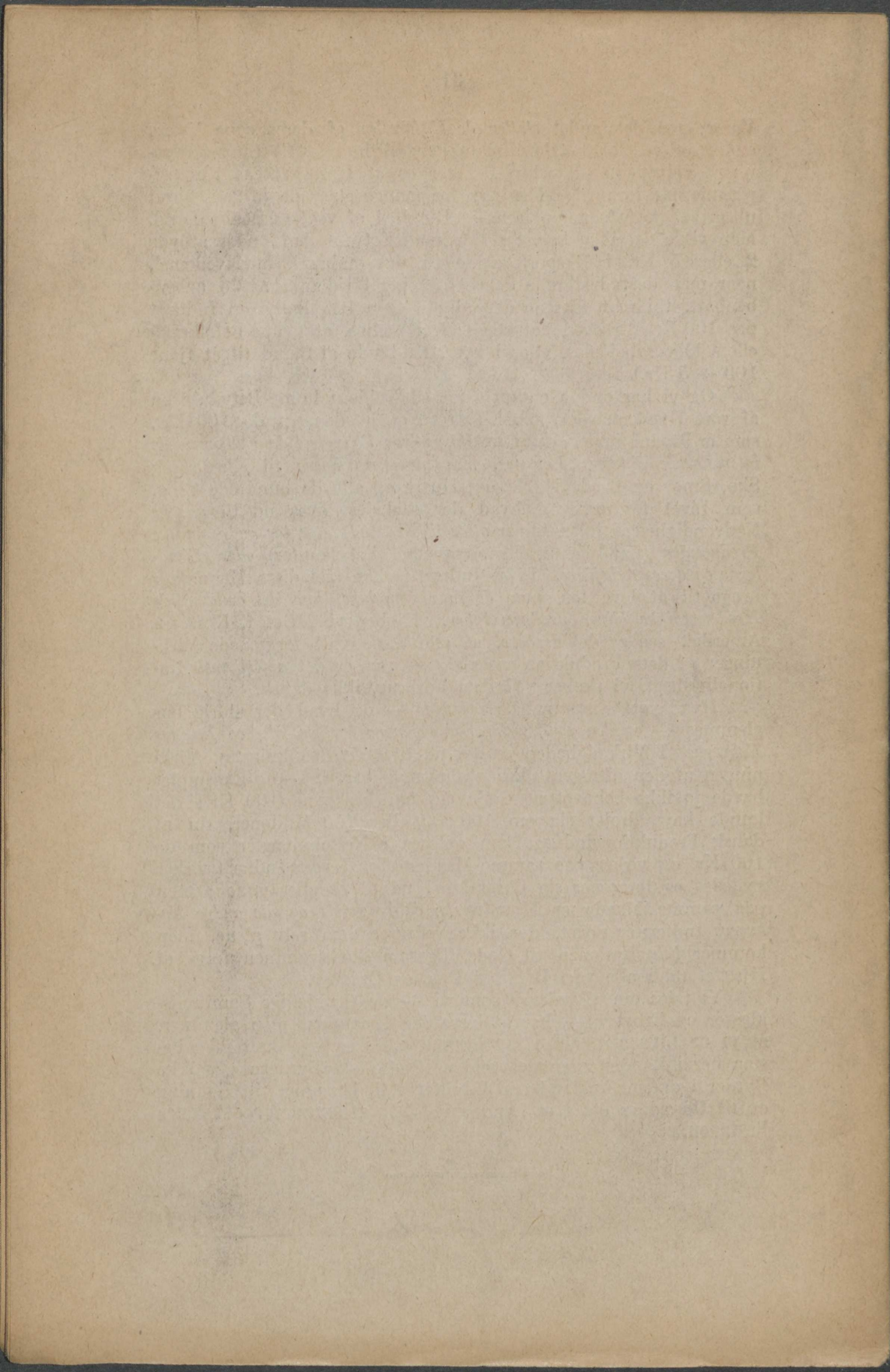
Og vi har endda endnu ikke til Fulde udtømt Betydningen af vort Hvedemels-Eksempel. Sagen er jo den, at de 100 Kr., som er Produktionens Udbytte, *ikke bliver liggende i de vedkommende interesserede Parters Lommer, men gives ud igjen: til Klæder og Sko, Smør og Brød, Møbler og Husly og alle de hundrede Ting, som Livet fordrer.* Og hvad der saaledes gives ud til danske Nødvendighedsartikler, bliver *atter til Nettoindtægter for andre danske Producenter (Landmænd, Haandværkere, Fabrikanter) eller Handlende og deres Arbejdere.* Disse Indtægter kan alle disse Mennesker bruge til at leve for, *men de faar dem ikke, hvis det omhandlede Hvedemel ikke bliver produceret her.* Kjøber vi Melet f. Eks. fra Amerika, saa er det derovre, at alle disse vidt forgrenede Virkninger af dets Produktion viser sig — saa er det amerikansk Nationalindtægt, vi skaber ved dets Forbrug, ikke dansk.

Hvad vort Eksempel ogsaa viser — og hvad der aldrig bør glemmes — er den solidariske Sammenhæng mellem alle en Nations Erhverv. I Virkeligheden er det ud til hele Befolkningen, Virkningen af den oftnævnte Produktion strækker sig — og Eksemplet havde jo ikke behøvet at dreje sig om beskedne 100 Kr.; det kunde have drejet sig om 100,000 eller 100 Millioner, thi al dansk Produktionsindtægt kan opløses i Nettoindtægter som de 100 Kr. og virker paa samme Maade. Landbrugets Indtægt virker saaledes og forgrener sig i rigt Maal ud til os allesammen; men paa samme Maade er Haandværks og Industris og alle andre Erhvervs Indtægter noget, der ikke vedrører dem selv alene, men kommer hele Nationen til Gode, ligesom Blodstrømmen føres af Hjærtet ud i alle vort Legemes Dele og Organer.

Vi taler om »Byrder«, som vi — de forskellige Samfundsklasser og Erhverv — har at bære for hinanden, men glemmer, at vi er Livsbetingelsen for hinanden. Den ene kan ikke bestaa her i Landet uden den andens Støtte — »Byrderne« er ikke Byrder i anden Forstand end Udgifterne til Dræning, til Gjødning og til Udsæd er det i et Landbrug: Betingelserne for det heles Bestaaen.

ARBEJDERNE OG TOLBESKYTTELSEN

NOGLE ORD TIL OVERVEJELSE FOR TÆNKENDE ARBEJDERE

AF JUL. WULFF

MED EN OVERSIGT, FAGVIS ORDNET OG STATISTISK BELYST, OVER
FOLKETINGSMAND BORGBJERGS FORSLAG TIL HAANDVÆRKS- OG
INDUSTRIBESKYTTELSENS AFSKAFFELSE ELLER NEDSÆTTELSE

KØBENHAVN 1907

UDGIVET AF HAANDVÆRKETS OG INDUSTRIENS TOLDUDVALG
I KOMMISSION HOS G. E. C. GAD

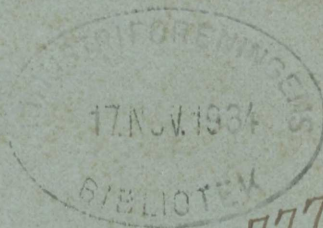

Til Læserne!

Fanatisme avler Fanatisme. Paa den ene Side skildrer „Socialdemokraten“ Arbejdsgiverne som en alene af egoistiske Pengeinteresser opfyldt Bande. Paa den anden Side kan man fra Arbejdsgiverne ofte høre den Anskuelse: „Det nytter ikke at tale Fornuft til Arbejderne! De lytter kun til Agitationens hidsende Feltraab!“

Nærværende Afhandling — der er en videre Udarbejdelse af to Foredrag, holdt i Stjerne Kroen paa Amager den 20 Marts og i „Gimle“ paa Frederiksberg den 17 April 1907 — gaar ud fra, at rolig Overvejelse fører til bedre Resultater end blind Fanatisme. Den henvender sig til Arbejderne i den Overbevisning, at ogsaa deres store Flertal er tænkende, fornuftigt ræsonnerende Mennesker hvem en vigtig Sag derfor med Udbytte kan forelægges til Overvejelse.

Forfatteren.

337 Wul

1907.

(i konvolut)

I. Arbejdere og Arbejdsgivere: deres modsatte Interesser.

Et urigtigt Udgangspunkt.

Naar man paa de i den sidste Tid saa talrige Toldmøder drøfter de af Socialdemokratiets Repræsentanter paa Rigsdagen fremsatte Forslag til Nedsættelser af Haandværks og Industris Beskyttelse, og der ytres Forbavelse over, at saadanne Forslag kan fremkomme fra *Arbejderes* Talsmænd, saa hænder det jævnlig, at man af en Arbejder faar det Svar: »*Hvorfor skulde vi Arbejdere rage Kastanier af Ilden for Arbejdsgiverne? Naar Arbejdsgivere kan optræde, som de gjør, overfor os under Strejker og Lockouter, hvorfor skulde vi Arbejdere da komme dem til Hjælp, naar de er i Knibe?*« Og dette Svar kan altid være vis paa Tilslutning fra en Del af Tilhørerne.

Svaret beror imidlertid paa et dobbelt Fejlsyn hos Arbejderne — et Fejlsyn, der kan blive saa skæbnesvangert for dem selv, at det i høj Grad trænger til at rettes. *For det første* sammenblander det to Ting, der ikke har noget med hinanden at gjøre, nemlig dansk Arbejdes Beskyttelse mod Udlandet og Striden om Arbejdets Udbytte hjemme i selve Danmark. *For det andet* viser det en fuldstændig Mangel paa Forstaaelse af Arbejdernes Stilling til Toldværnet overfor Udlandet.

I begge Henseender er det af den alvorligste Interesse for hele vort Samfund, og *allermest for Arbejdernes egen Samfunds-klasse*, at der banes Vej for en rigtigere Forstaaelse blandt Arbejderne; thi for en stor Del er det jo *paa dem som Vælgere*, at disse Spørgsmaals fremtidige Afgørelse beror. Det skal være Hensigten med det efterfølgende at søge at aabne den tænkende Arbejders Øjne for Betydningen af de herhen hørende Spørgs-

maal; den ikke-tænkende — Arbejder eller Ikke-Arbejder — faar selvfølgelig aldrig nogen selvstændig Forstaaelse af dem, mén han plejer heller ikke at have nogen Indflydelse paa sine Medmennesker.

Striden om Arbejdets Udbytte.

Om Fordelingen af Arbejdets Udbytte vil der sikkert altid staa en Kamp mellem Arbejdere og Arbejdsgivere. Ved »Kamp« behøver der dog ikke nødvendigvis at forstaaes nogen voldsom, oprivende Strid, men der vil altid finde *en Brydning* Sted, under hvilken den ene Part — *Arbejderne* — i opadgaaende Tider vil trænge frem gennem deres Organisationer og, med Arbejdsnedsættelsen som yderste Middel, søge at tiltvinge sig saa høj en Løn saa gode Arbejdsvilkaar som muligt — og de har ubetinget Ret til at gjøre det. Paa den anden Side vil Arbejdsgiverne — *selv om* de, som alle tænkende Mennesker i vore Dage, indser Betydningen for os alle af, at Landets Arbejdere virker under de bedst mulige Kaar — være nødtte til at holde igjen, for at de Forskydninger i Arbejdsudbyttets Fordeling, som Arbejdernes Fremtrængen medfører, kan finde Sted med saadan gradvis Langsomhed, at Erhvervenes Evne til at hævde deres Eksistens ikke svækkes derved. I nedadgaaende Tider vil Bevægelsen gaa i modsat Retning; *Arbejdsgiverne* vil da, som f. Eks. i England i Halvfemserne, søge at nedsætte Lønningerne for at kunne holde deres Virksomheder i Gang — og de vil selvfølgelig være lige saa berettigede dertil, som Arbejderne er berettigede til at bruge gode Konjunkturer til at forbedre deres Stilling. Naturligvis vil Arbejdernes Organisationer med samme Ret gjøre den størst mulige Modstand mod Nedsættelses-Bevægelsen.

I *denne* Kamp staar altsaa Arbejderne og Arbejdsgiverne som Repræsentanter for modsatte Interesser. Men Kampen er, som sagt, ikke nogen »Krig«; den er ikke noget Brud paa Lov og Orden, fremkaldt ved ond Vilje — den er simpelthen den naturlige Vej, og *den eneste* Vej, som frie Forfatningsforhold kan anvise til Regulering af Arbejdsudbyttets Fordeling. Det er en Udvikling gennem Tryk og Modtryk — *Selvstyrets Methode* — anvendt fra begge Sider, fra Arbejderne saavel som Arbejdsgiverne, og nøjagtigt svarende til Partiernes og de forskjellige Samfundsklassers »Kamp« med hinanden paa et Lands Rigsdag.

De Arbejdere, som ikke forstaar dette, befinder sig endnu paa Arbejderbevægelsens Begyndelsesstandpunkt, da en fanatisk Agitation afmalede Arbejdsgiverne som Arbejdernes »Fjender«.

og da Arbejderne stod for det øvrige Samfund i et tilsvarende Lys. Men dette Standpunkt bør jo vore Dages oplyste Arbejder forlængst være kommen ud over. Det ses jo da ogsaa ganske almindeligt, at den samme Mand, der som Arbejder har deltaget med Iver i Kampen paa Fagforeningens Side, efter at være bleven Mester viser sig ikke mindre ivrig paa Mesterforeningens Side; og dette er fuldstændig naturligt, thi Kampen staar jo mellem *to hver for sig fuldstændig berettigede Interesser*. Desuden maa det ikke glemmes, at denne Kamp nok føres om modstridende Interesser, men indenfor en stor og ubestridelig *Fællesinteresses* Ramme; thi i én Ting er jo aabenbart *baade Arbejdere og Arbejdsgivere* interesserede: at den Virksomhed, om hvis Udbytte de kæmper, bliver saaledes stillet i Landet, at den i det hele taget *kan* eksistere og give Udbytte.

Hvorledes fordeles Arbejdets Udbytte?

Nu er der imidlertid en Ting, som tidt gjør det vanskeligt for Arbejderne at se saa roligt og fordomsfrit paa Kampen om Arbejdsudbyttet, som ønskeligt var, og det er Arbejdernes *Ukjendskab til Arbejdsudbyttets Fordeling*.

Det almindelige er sikkert, at Arbejderne paa et Værksted gaar ud fra, at Værdien af den Gjenstand, de tilvirker — et Møbel, en Maskine o. a. — deles i *to Parter*, hvoraf den ene (langt største) tilfalder »Kapitalen«, repræsenteret af Mesteren, medens den anden (langt mindre) Part tilfalder dem. Denne Forestilling er imidlertid ganske urigtig, ja barnlig; men Arbejderne er i Virkeligheden undskyldte, naar de ikke ved bedre Besked, idet andre Folk, som *skulde* være langt klogere, tidt viser sig ikke at have nogen klarere Opfattelse heraf. Saaledes viste det sig jo nylig paa Rigsdagen, at Landets Finansminister hører til disse; heller ikke er Arbejdsgiverne skyldfri paa dette Omraade, thi de har altfor lidt bestræbt sig for at retlede Arbejderne — ja de har undertiden selv heller ikke vist sig synderlig mere klarsynede.

Imidlertid er det ikke saa svært at lægge det indviklede Spørgsmaal om Arbejdsudbyttets Fordeling nogenlunde klart frem. Vi skal her som Eksempel benytte den under Toldlovbehandlingen saa meget omtalte *Væveindustri* (Tekstilindustrien), om hvilken der netop paa Rigsdagen er fremkommet Oplysninger, som tillader dens Benyttelse i dette Øjemed — ikke at tale om, at

Eksemplet faar stor Betydning ogsaa til Bedømmelse af en Told-lovs Virkninger.

Den danske Væveindustri tilvirker vistnok — af Mangel paa Produktionsstatistik kan det ikke siges med fuld Sikkerhed — Varer til Værdi ca. 40 Millioner Kroner. Heraf gaar imidlertid henvend to Femtedele, altsaa højst 16 Mill. Kr., til Udlandet som Betaling for den raa Bomuld, forskellige Slags Garn og andre Hjælpestoffer, der ikke tilvirkes her i Landet, Maskiner, Kul, Farvestoffer m. m.; tilbage bliver altsaa i hvert Fald *ca. 24 Mill. Kr.*, som det danske Samfunds Udbytte af Væveindustrien. Hvem faar nu disse 24 Mill. Kr? Følgende Oversigt vil i runde Tal*) vise det:

Ca. 1,450,000 Kr. gaar til Forrentning af Aktiekapitalen — bliver altsaa Aktieejernes Aarsindtægt.

Ca. 8,000,000 Kr. er Arbejds løn; det vil sige: Lønnen til Fabrikernes egne Arbejdere — Farvere, Vævere etc.

Ca. 1,100,000 Kr. er Løn til overordnede Ledere i Værkstederne og paa Kontorerne.

Ca. 1,280,000 Kr. er Løn og Provision til de Handelsrejsende, der afsætter Varerne — altsaa disse Rejsendes Arbejds løn — samt Dækning af deres Rejseudgifter — Indtægter for Hotelejere og deres Folk, Jærnbaner og Dampskibe og deres Personale, osv. osv.

Ca. 1,750,000 Kr. medgaar til Rabat paa Salgspriser til Kjøbmænd og Forhandlere, altsaa en Slags »Lønningstilskud« til dem fra Fabrikernes Side.

Ca. 160,000 Kr. er Jærnbane- og Dampskibsfragter og Udgifter til Vogn- og Hestehold — hvilke altsaa kommer Bane- og Skibspersonale, Kuske og Staldkarle til Gode som Arbejds løn.

Ca. 800,000 Kr. medgaar til Postporto, til Telegrammer, til direkte Skatter paa Fabrikkerne og til Told af indførte Materialier. Altsammen gaar det i Statskassen og kommer igjen derfra som Lønninger til Embedsmænd og Funktionærer eller som Statens Bidrag til almennyttige Foretagender.

Ca. 290,000 Kr. er Assurance, som, hvis der da er forsikret i danske Selskaber, bliver Arbejds løn for disses Ledere og Personale.

Ca. 190,000 Kr. medgaar til Papir, Tryksager og Bogbinder-

*) Atter her er det umuligt at give matematisk nøjagtige Tal. Men det er heller ikke nødvendigt, thi det gjælder jo her kun om at forstaa Fordelingen i det store og hele — ikke om der paa et eller andet Punkt er nogle Kroner for lidt eller for meget.

arbejder — altsaa til Arbejdsindtægt for disse Fags Mestre og Arbejdere.

Ca. 1,280,000 Kr. er Udgift til Diskonto og Renter af laant Driftskapital — tilfalder altsaa indenlandske Banker til Forrentning af Penge og Lønninger for deres Personale.

Ca. 500,000 Kr. gaar til Vedligeholdelse af Redskaber og Maskiner — altsaa Arbejdsindtægt for Haandværkere af forskellige Fag samt Maskinfabrikker.

Ca. 1,300,000 Kr. henlægges til Reserve- og Fornyelsesfond, hvoraf Udgifterne til Nybygninger og større Nyanskaffelser tages — bliver altsaa atter Arbejdsindtægt for Bygningsfagenes og andre Fags Mestre og Arbejdere.

Allerede denne Opregning af 12 Udgiftsgrupper viser, hvorledes denne Industris Udbytte forgrener sig gennem hele Samfundet; men vi er ikke nær færdige — vi har kun gjort Rede for 18,100,000 af de 24 Mill. Kr. Tilbage staar 5,900,000 Kr., som er medgaaet til Fabrikernes vigtigste Raastof: Garn. Det vil sige: Udgiften til Garn har i Virkeligheden været 14—15 Mill. Kr., men største Delen heraf er, som før nævnt, gaaet til Udlandet. De 5,900,000 Kr. repræsenterer, hvad der af Garnets Frembringelsesværdi er forblevet her i Danmark, og dette Beløb skulde nu, ganske som de forrige 18,100,000 Kr., opløses i Kapitalrente, Lønninger til Ledere og Arbejdere, Provision til Handelsrejsende, Fragt, Skatter, Vedligeholdelse — kort sagt: til 12 lignende Udgiftsgrupper som de ovennævnte.

Vi skal imidlertid ikke her foretage Delingen — enhver kan nogenlunde tænke sig til dens Resultat. Vi mener ogsaa nu at have *naaet vort Formaal*, som var at vise Arbejderen, at Spørgsmaalet om Arbejdets Udbytte ikke er saa simpelt som han maaske har tænkt sig.

Væveriernes 24 Mill. Kroner skal ikke fordeles mellem *to Parter: Ejerne og Arbejderne*. Arbejderne paa vore Tekstilfabrikker kan altsaa ikke sige: Virksomheden i vort Fag indbringer aarligt 24 Mill. Kr., og vi faar kun 8 Mill. Kr., altsaa kan »den anden Part« sagens give os meget mere i Løn. Thi de 16 Mill. Kr., som Arbejderne paa selve Fabrikkerne ikke faar, tilfalder ikke Fabrikanterne (Aktionærerne). Disse faar i Virkeligheden, som man ser, mindre end $1\frac{1}{2}$ Mill. Kr., og der er altsaa fra deres Side ikke saa overordentlig meget at give af, naar der kræves højere Løn; deraf Arbejdsgivernes Modstand — thi hvis de ikke kan forrente den i Fabrikkerne indestaaende Kapital, saa vil ingen overlade dem Kapital til Fabriksanlæg. Ca. $2\frac{1}{2}$ af de 16 Mill.

Kr. gaar til Funktionærgager, Handelsrejsende o. desl., de resterende $13\frac{1}{2}$ Mill. Kr. fordeler sig gennem et System af mangfoldige Kanaler — som er antydede i den ovennævnte Gruppe — ud over hele den danske Befolkning og bliver til Indtægt (Arbejdsløn) for Tusinder af Mennesker *foruden* dem, der i snævrere Forstand er beskæftigede i Væveindustrien som Arbejdsgivere og Arbejdere. Disse $13\frac{1}{2}$ Mill. Kr. *skal* udredes; der bliver da af de 24 Mill. Kr. kun $10\frac{1}{2}$ at dele mellem selve Fabrikernes Aktionærer, overordnede Ledere, Handelsrejsende og Arbejdere.

Og paa lignende vidtforgrenet Vis fordeles Udbyttet i *al* Produktionsvirksomhed — saadan bliver *hele vor Nationalindtægt* til. Dette giver allerede en Forudelse om det, vi skal komme til; enhver forstaar allerede nu, at naar der lægges Told paa Væveriernes Varer, saa er det *ikke*, for at Aktionærerne skal faa $1\frac{1}{2}$ Mill. Kr., men *for at hele Landet skal faa 24 Mill. Kr.*

II. Arbejdere og Arbejdsgivere: deres fælles Interesser.

Det fælles Værn imod Udlandet.

Med den indbyrdes Kamp mellem Arbejdsgivere og Arbejdere *kan Toldspørgsmaalet aldeles ikke sammenblandes*. Om Toldbeskyttelsen kan et af to være muligt: *Enten* er den en for Landets Erhverv unyttig og ligegyldig Ting — og saa er den *lige* interesseløs for Arbejdsgivere og for Arbejdere. *Eller* den er et vigtigt og uundværligt Forsvar for Landets økonomiske Interesse imod Udlandet — og i saa Fald er den *lige nyttig og uundværlig for Arbejdere og Arbejdsgivere*, saa sandt som det er disse to Parter, der i *Forening* skaber Landets indtægts-givende Produktion.

I saa Fald befinder de to Parter sig i samme Situation som Borgerne i en belejret Stad; de strides maaske med hinanden om Magten i Byen eller om dens Styrelsessæt — men saa snart Signalerne melder, at Fjenden rykker mod Voldene, iler begge Parter derop for med forenede Kræfter at afslaa Angrebet. Parterne kan maaske til daglig Brug være meget hæftige Modstandere af hinanden, som Tilfældet f. Eks. ofte har været i en By mellem Aristokrater og Demokrater, men saa længe det fjendtlige Angreb varer, opsætter de deres indbyrdes Strid — og de gjør meget

fornuftigt deri; thi hvis Staden erobres, vil *ingen* af dem, men Fjenden, faa Herredømmet i Byen, og der vil ikke længer være nogen Magt eller Styrelsesform at kæmpe om mellem de to Parter indbyrdes. Det er altsaa en *fælles* og en *større* Interesse, der samler dem til Værn for Byen og mod Erobreren; er først hans Angreb afslaaet — ja, saa vil paany de modstridende Interesser melde sig, og den indbyrdes Kamp kan begynde igjen.

Ganske paa samme Maade staar Arbejdsgivere og Arbejdere jo til hinanden, naar det gjælder at sikre os Arbejdet i vort eget Land. Er Toldbeskyttelsen den rette Vej dertil — hvad vi senere skal paa vise — saa maa *saa vel Arbejdsgivere som Arbejdere* følge den fælles Kaldelse til at værne Beskyttelsesmuren mod Angreb udefra. Sejrer de da, og faar Angrebet afslaaet — saa kan de fortsætte deres Kamp *indenfor* Muren. Men lykkes det Udlandet at erobre det Arbejde, om hvis Udbytte der kæmpes, saa er Kampen afgjort paa en Maade, som *ingen* af de to Parter kan være tjent med. Thi *der er da ikke mere at slaas om* — andre er løbet med det hele, *baade med Arbejdernes og Arbejdsgivernes* Part af Udbyttet!

Vilde en af Parterne af Had til sin Modpart *fornægte* denne Fællesinteresse og arbejde paa at *drive Arbejdet ud af Landet*, blot for at skade Modparten, saa vilde *alle* være enige om, at vedkommende *ikke handlede som et fornuftigt Menneske*, men i *Desperation*. Sæt f. Eks. at Staten vilde anskaffe Jærnbanevogne for 1 Mill. Kr., og »Skandias« Arbejdere vilde sige: »Nej, lad dem hellere blive kjøbt i Udlandet end forarbejdede hos vort Aktieselskab!« Eller at vore Skibsværfters Arbejdere vilde sige: »Lad det forenede Dampskieselskab hellere købe sine Skibe i England end lade dem bygge hos os!« Eller at Væveriernes Tusinder af Arbejdere henvendte den Opfordring til os allesammen: »Køb hellere tyske eller engelske Bomulds- og Klædevarer end vore egne!« Saa vilde der *ikke være et* tænkende Menneske, som ikke saa Desperationen — det vanvittige — i en saadan Tale; *enhver* vilde sige til de paagældende: »Men Mennesker! Ser I dog ikke, at I ved jer taabelige Blindhed slaar jer egen Eksistens ihjel?«

Netop derfor er der jo i Virkeligheden heller ingen Arbejder, der istemmer saa taabeligt et Raab, er han endog nok saa fyldt med Bitterhed mod »Kapitalen« og »Aktieselskaberne«. Nej, han *gjør det modsatte!* Om det saa er »Socialdemokraten« selv, der jo fører en saa skarp Krig mod alle Aktieselskaber og Kapitalister, saa har den ikke stærke Ord nok for sine Bebrejdelser

mod Regeringen, naar denne kjøber Jærnbanevogne i Udlandet i Stedet for hos Aktieselskabet »Skandia« — eller mod Dampskibsselskaber, der anskaffer deres Skibe i Udlandet i Stedet for hos Aktieselskaberne Burmeister & Wain eller Helsingør Skibsværft. Og hvem kjender ikke gennem Bladene den kraftige og veltalende Opfordring til at anskaffe Statsbanernes Lokomotiver hos danske Fabrikanter og Aktieselskaber i Stedet for i Udlandet, som Socialdemokraten *Klausen* nylig fremsatte under Finanslovens 3dje Behandling i Folkethinget?

I Virkeligheden kan vi altsaa *slaa fast* som *en fra alle Sider — Arbejdere og Fabrikanter — erkjendt Sandhed*: at *Arbejdere og Arbejdsgivere har den fælles, fuldstændig identiske Interesse at værne om, at der er Arbejde at udføre her i Danmark*. Hvor meget de saa end kan strides om *Udbyttet* af det indenlandske Arbejde — at værne selve dette mod *Erobring fra Udlandets Side* er ubestridelig en fælles Opgave for dem begge.

Misforstaaelser og Mistænkeliggjørelser.

Ved det Resultat, vi saaledes er kommen til, gjælder det om at holde fast; thi det kommer — hvad vi saa ellers mener om Toldbeskyttelsen, som vi straks skal gaa nærmere ind paa — til at danne Grundvolden for hele det store Spørgsmaals Forstaaelse, som vi her drøfter. Og der gjør sig Kræfter nok gjældende, som ud fra Kortsynethed og Smaainteressers Standpunkt — virker i Retning af at *forplumre* den klare Forstaaelse af Arbejdsgivernes og Arbejdernes Interessesfællesskab *udadtil*.

Hertil hører Forestillingen om, at Fabrikanterne i denne Sag vil *lokke Arbejderne til at »rage Kastanier af Ilden« for sig*. Hvad der ligger bag denne Tanke, maa jo være den Opfattelse, at Arbejdernes Interesse i at bevare Arbejdet for vort eget Land kun er ringe eller maaske lig Nul, medens det for Fabrikanterne gjælder Livet og Eksistensen; Arbejderne skulde altsaa kunne se roligt til — eller endogsaa med Skadefryd — medens deres Modstandere fra mangan Lønkamp var i Vaande.

Allerede de forudgaaende Betragtninger — samt saadanne Kjendsgjærninger som »Socialdemokratens« og K. M. Klausens Bestræbelser for at bevare den danske Regerings Anskaffelser for danske Fabrikker — maa jo have klargjort det urigtige i Talen om at »rage Kastanier af Ilden for Arbejdsgiverne«. Men det er maaske bedst at gjøre opmærksom paa, at *hvis* der skal være en Forskjel mellem de to Parter, saa gaar den *selvfølgelig*

ud paa, at Arbejdsgiveren — særlig den *store* Arbejdsgiver, Kapitalisten, Aktieselskabet — *langt lettere* vil komme ud over en uheldig Toldreforms Vanskeligheder end Arbejderne; thi Pengene kan uden altfor stort Besvær flyttes til Udlandet, og Forretningen kan forandres fra Fabrikation til Handel — men Arbejderne kan *ikke* gjøre noget tilsvarende. Det forstaar enhver, saasnart han blot tænker sig om, og en kjendt Rigsdagsmand har sagt det om et bestemt Fag i følgende Ord:

»De tager meget fejl, hvis De tror, at Storfabrikanterne i dette Fag kan rammes ved en Nedsættelse af Beskyttelsen. Disse store Fabrikanter er virkelig kapitalstærke ved Formuer, der er opsamlede gennem Slægtled i store Virksomheder. Hvis vi nedsatte Beskyttelsen, vilde disse Fabrikanter meget let kunne flytte deres Fabrikker til Tyskland og til de Lande, hvor Arbejdslønnen er billigere. Man vil maaske indvende, at dette dog ikke er saa let at gjøre. Godt, men deres Redskaber og Fabriksinventar kan de let blive af med, og saa kan de ganske simpelt, i Stedet for at blive Fabrikanter i Tyskland, nøjes med at blive Importører, det vil sige: blive de Folk, der ejer Kapitalerne og staar bagved de Fabrikker, der enten er eller skal oprettes i Tyskland. Muligheden heraf kan ingen bestride.«

Den Rigsdagsmand, der sagde dette i 1896 (se Folkethings-tidende Sp. 2610), var Socialdemokraten *Sigvald Olsen* — en Mand, der ved adskillige Lejligheder har godtgjort sin Evne til at se sundt paa de praktiske Forhold. Han sagde yderligere til dem, der raabte: »Ned med Fabrikanterne!« — og det var særlig Agrarer, han tog Sigte paa —: »Man vil ramme Storfabrikanterne, men man kommer til at ødelægge en Industri, der har de samme Betingelser — mærk Dem det, mine Herrer! — for at bestaa her i Danmark som i nogetsomhelst andet Land i Evropa.«

Det var Tobaksindustrien, *Sigvald Olsen* særlig talte om, men hans Betragtning gjælder for al Industri her i Landet, og Betragtningen er jo ogsaa saa simpel og ligefrem, at enhver kan forstaa den. Hvor *slet intet andet* end det rent materielle, det blotte Hensyn til Profit, lægges til Grund — der er det aabenbart de store Bedrifter, der med størst Ro kan se paa Toldforanstaltninger, som gjør Livet umuligt for dem her i Landet. Den rene »Kapital« er jo det mest internationale af alt. Men Arbejderne skal dog ikke glemme, at ogsaa saadanne Bedrifter ledes af *Mennesker*, i dette Tilfælde af *danske* Mennesker, samt at ogsaa saadanne Mennesker kan ledes af noget andet end det blotte Pengehensyn; der er jo dog adskillige Fabrikanter, der

har lagt fædrelandsk Sind og fædrelandsk Offervillighed for Dagen, og naar der fra dem fremkommer den Appel til Arbejderne: »Lad ikke jert Lands Arbejde blive erobret af Udlandet!« — saa *kan* den dog nok have andre Aarsager end rent snæverhjertet-egoistisk Værnen om egen Fordel. Ja, det tør siges for de allerfleste Fabrikanter, som gennem Aaringers Kampe har oparbejdet en blomstrende dansk Industri, at det for dem er *en Hjertesag* at bevare den som *dansk* og vil være dem en Sorg, om den skal drives til Udlandet — selv om dette sker uden nogetsomhelst pekuniært Tab for dem, ja maaske bliver dem til Profit.

I denne Sammenhæng kan tillige nævnes, hvad der er bleven kaldt »den blandt Fabrikanterne i den sidste Tid opstaaede *besynderlige Interesse for Arbejdslønnen*« og den »*rørende Om-sorg* for, at Toldloven ikke skal komme til at paaføre Arbejderne Skade«, der kommer fra »*Folk, som Arbejderne ellers ikke er vant til at møde idel Kjærlighed fra.*« Dette er den kortsynede Mistænkeliggjørelses Sprog, hvori der, som tidligere nævnt — tales om Ting, der ikke har med hinanden at gjøre. Den danske Arbejdsløn — ikke for »egentlige Arbejdere« alene, men for os alle: *den danske Levefod* altsaa — er en national Erhvervelse, som ingen tænkende Mand, heller ingen tænkende Fabrikant, ønsker at se tabt; thi den opretholder et vist Velvære for *os alle*. Men derfor kan den samme Fabrikant selvfølgelig godt føle sig nødsaget til — i Kampen om det danske Arbejdes Udbytte — at modsætte sig den eller den bestemte yderligere Forhøjelse af Lønnen, som han mener det umuligt for hans Virksomhed at bære — eller ialfald at bære straks i det givne Øjeblik; det er jo, som før antydnet, gennem et indviklet Maskineri, Forskydningerne i Arbejdsudbyttets Deling finder Sted, og dette Maskineri er den enkelte jo slet ikke Herre over, hverken Arbejdsgiveren eller Arbejderen.

Her kan Spørgsmaalet for Arbejderne derfor heller ikke være dette: »Hvorledes stillede Arbejdsgiveren sig ifjor, da jeg forlangte Lønforhøjelse?«, men et helt andet: »*Har Arbejdsgiveren og jeg fælles Interesse i at værne Virksomheden mod Udlandet, eller har vi det ikke?*« Og dette Spørgsmaal fik vi i vort foregaaende Afsnit saa klart et Svar paa, at al Mistænkeliggjørelse derigjennem maa være slaaet til Jorden.

III. Toldbeskyttelsen.

Er den til for Fabrikanternes Skyld?

Vi har nu maaske naaet det Punkt, da en eller anden Læser vil staa frem og sige til Forfatteren: »Ja, hidtil har vi kunnet være ganske enige med dig. Du har Ret i alt, hvad Du har sagt om, at vi alle — Arbejdsgivere og Arbejdere — har den store fælles Interesse at værne dansk Arbejde mod Opslugning af Udlandet. Men vi mener ikke, at Toldbeskyttelse er det rette Middel dertil!« Saa maa vi altsaa til at tage fat paa den Side af Sagen; vi staar overfor en Mand, der er enig med os om *Maalet*: at Arbejde og Fortjeneste i alles Interesse bør holdes til Landet. Det bliver da vor Opgave at søge at vise ham, at Toldbeskyttelse er det rette — ja det eneste — *Middel* til Maalets Opnaaelse.

Allerførst har vi da at overbevise os om, at vor Mand forstaar, *hvad Toldbeskyttelse er* — at han ikke anser Tolden paa Kaffe, The, Ris, Sago, Kul, Petroleum, udenlandske Frugter osv. for »Beskyttelse«. Det skal vi imidlertid ikke her dvæle udførligt ved; vi skal gaa ud fra, at Spørgeren tilfulde forstaar Forskjellen mellem *Finanstold* — som kun er *en Skat* paa os, og som vi derfor ønsker fjærnet i saa stor en Udstrækning, som det af Hensyn til Kravene paa Statskassen er muligt — og *Beskyttelsen*, hvis Opgave er at være *et Værn*, altsaa en Fordel, for os.

Vi vil ogsaa gaa ud fra, at vor Spørger er kommen ud over den Vildfarelse, at Beskyttelsestolden bare gaar »i Fabrikantens Lomme«, er »en Præmie til Kapitalisterne«, »en Skat til de private Producenter« o. lign., som man hører sige. Er vor Mand ikke naaet dertil, saa vil vi bede ham slaa tilbage paa Side 4—5 i denne Afhandling: Oversigten over Arbejdsudbytets Fordeling i Tekstilindustrien, og gennemtænke følgende:

Den Beskyttelse, som de 40 Millioner Kroners Produktion af danske Tekstilvarer nyder, skal ifølge Finansministerens Overslag være mindst 10 Mill. Kr.; det vil sige: hvis man indførte det samme Kvantum udenlandske Varer, saa skulde der betales mindst 10 Mill. Kr. i Told deraf. Hvis denne Told var *udnyttet* — det vil sige: hvis Varerne var fordyrede med Toldens fulde Beløb, saa der toges 40 Mill. Kr. for Ting, der i Udlandet kun vilde koste 30 Mill. — saa skulde de 10 Mill. Kr. jo findes et Sted paa Fordelings-Oversigten som »Privatkapitalisternes« Profit. Men

Oversigten viser klart, at dette *ikke* kan være Tilfældet; hvis de 10 Mill. Kr. virkelig er indkasserede, saa er de *fordelt* paa de talrige Poster, hvori de 24 Mill. Kr. opløser sig, og hvoraf kun 2—3 Mill. Kr. med nogenlunde god Vilje kan kaldes særlig »Kapitalens« — der er jo nemlig ogsaa Aktionærer i Garnspindierne. Hvis Beskyttelsen *slet ikke* er udnyttet — Varerne altsaa ikke fordyrede med noget af de 10 Mill. Kr. — saa kan »Privatkapitalisterne« aabenbart *ikke* have faaet dem. Og var Tolden *delvis* udnyttet — Varerne maaske fordyrede med 3 eller 5 Mill. Kr., saa staar vi paa samme Standpunkt som i første Tilfælde. Har »Kapitalisterne« faaet *noget* af denne Udnyttelse — lad os sige: er det Beskyttelsens Skyld, at Fabrikkerne har kunnet betale Aktionærrente osv. — saa har Aktionærerne *kun* kunnet opnaa at faa deres (maaske) 2—3 Mill. Kr. ved at sætte en Fabrikation i Gang, der giver *hele* det danske Samfund 24 Mill. Kroner, *hvoraf mindst de 21 Mill. maa være Arbejdsløn eller Arbejdsfortjeneste i egentlig Forstand*. Kunde Aktionærerne ikke faa denne Rente af deres Penge, saa var hele Virksomheden slet ikke kommen — mindst 21 Mill. Kr. Arbejdsfortjeneste var ikke bleven til; eller hvis Virksomheden var kommen, var den gaaet fallit. Atter her ser vi: **Beskyttelsen værner den samlede Landsindtægt.**

Dette praktiske Eksempel, som har den Fordel fremfor de theoretiske Paastande at være underbygget *med Tal*, skal nok vise sig i det store og hele *at passe paa al Produktion*. Kapitalen skal selvfølgelig have sin Rente; men at denne Rente sluger det meste af Udbyttet, eller blot Toldbeskyttelsen, er *en Vildfarelse saa tyk*, at enhver tænkende Arbejder skyndsomt bør befri sig for den.

Kampen mellem Nationerne.

Det, som gjør Toldbeskyttelsen nødvendig, er ingen Theori, men *et faktisk tilstedeværende Forhold* i Verden. Det er den økonomiske Kamp mellem Nationerne — en Kamp om Arbejde, om at »faa mere Mad« — som gjør sig gjældende hele vor Klode over. Enhver Nation, der vil arbejde sig fremad til større Magt og Indflydelse, maa for det første sørge for at blive *saa talstærk som mulig* — altsaa skaffe Plads til de flest mulige Mennesker i sit Land; dernæst for at blive *saa rig som mulig* — at skaffe hver enkelt af Nationens Medlemmer den størst mulige Indtægt. Til dette Formaals Opnaaelse anvender Nationerne Toldbeskyttelsen — jeg skal ved nogle os nærliggende Eksempler vise hvorledes.

I 1888 forhøjede vort Naboland *Sverig* sine Toldsatser — hvorfor? Selvfølgelig for at skaffe sine Indbyggere de bedst mulige Arbejdsbetingelser; det fik vi at mærke hos os. Thi før 1888 hørte Skaane med til Kjøbenhavns naturlige Opland; der bestod derfor i vor Hovedstad en Mængde Industrivirksomheder, som havde en stor Del af deres Afsætning i Skaane og Sydsverige. Saa kom Toldforhøjelserne; de spærrede danske Industriefrembringelser ude fra Skaane — dels direkte ved at fordyre dem, dels indirekte ved at fremkalde konkurrerende Fabrikker i Skaane.

Hvad gjorde saa de kjøbenhavnske Fabrikker? De havde jo kun Valget mellem ganske at opgive deres skaanske Kunder eller flytte en Del af deres Virksomhed over hinsides Sundet. En Snes Virksomheder valgte da den sidste Udvej og oprettede Fabrikker i Malmø eller Landskrona; og derved bevarede Ejeren — Fabrikanten — som boer i Kjøbenhavn, saa nogenlunde sit Udbytte af det skaanske Marked. Men det var ogsaa kun *Ejerens* Udbytte, der bevaredes — de *danske Arbejdere mistede deres, Staden Kjøbenhavns Handlende ligesaa*. Dette var selvfølgelig en for det samlede danske Samfund meget uheldig Transaktion; thi hvis en Fabrik tilvirkede Varer, der lod en Indtægt af 1 Million Kroner fordele sig ud over det danske Samfund (jfr. Tekstilindustrien Side 4—5), saa tilfaldt der maaske Fabrikanten selv 30,000 Kr. deraf; *dem* kunde han altsaa uforandret forbruge i Kjøbenhavn, og *saa meget* beholdt altsaa Kjøbenhavns Næringsdrivende af den tabte Indtægt. Men Resten af Millionen — 970,000 Kr. — gik de ganske glip af; hele denne store Sum, som tidligere blev udbetalt i Kjøbenhavn i Arbejds løn og Funktionærgager, til Bygningers Vedligeholdelse, Fragt, Kjørsel, Tryksager og Forbrugsartikler af mange Slags — den bliver nu udbetalt ovre i Malmø og forbrugt i Malmø. Disse 970,000 Kr. *har dansk Arbejde tabt — svensk Arbejde rundet*; Resultatet er, at *danske Arbejdere gaar tilbage, medens svenske beskæftiges; danske Byer staar stille eller gaar tilbage i Indbyggertal, medens svenske Byer vokser og blomstrer*. Og i Virkeligheden var der Tale om Tab paa adskillige Gange det nævnte Beløb; ingen har endnu gjort op, hvor stor en Andel disse Forretningers Udvandring fra Kjøbenhavn til Malmø har haft i Kjøbenhavns relative Stilstand i de senere Aar — og i Malmøs Opblomstring. Men utvivlsomt er det en væsentlig Del, den nævnte Toldforhøjelse har haft i denne for os uheldige Udvikling.

Norge og vor Motorindustri.

Nylig fortalte Aviserne os om en ganske tilsvarende Udvandring af dansk Industri til Norge, og denne Udvandring berører os endda paa et særlig ømt Sted. Vi er jo nemlig her i Landet kommen forud for andre Nationer i Fabrikationen af Motorer til Fiskerfartøjer, og vi har da ganske naturlig gjort os store Forhaabninger om, at disse Motorer skulde blive en stor og vigtig *Eksportartikel* for den danske Maskinindustri og bringe mange Penge hjem her til Landet. Begyndelsen hertil er ogsaa gjort — endog til den engelske Regjering leverer vi saadanne Motorer; men nu har andre Lande faaet Øje derfor, og de er begyndt at træffe deres Foranstaltninger — *Toldforanstaltninger* — derimod. Saaledes har *Norge* forhøjet sin Told paa Maskiner fra 5 til 10 Procent af Værdien, og derved har dette Land med den store Fiskerflaade pludselig for sit Vedkommende stoppet den begyndende danske Motoreksport. Norge opretter nu i Ly af den forhøjede Told sine egne Motorfabrikker, de danske Motorer udelukkes — og de danske Fabrikanter har kun én Udvej til at redde deres Del af Udbyttet: *den at flytte en Del af deres Produktion til Norge.*

Det er dette, som vore Blade nylig har fortalt os om: et kjendt Motorfirma i Horsens anlægger Filial af sin Fabrik i Norge, og andre Fabrikker gjør det samme. Atter ser vi her, at det er *Fabrikanten*, som klarer sig bedst overfor andre Landes Toldforanstaltninger — han redder sit *personlige* Udbytte af den norske Afsætning paa den nævnte Maade; men *Arbejdernes* Part gaar tabt — dersom de da ikke forlader Danmark og drager til Norge. Men gjør de dette, saa taber *hele det øvrige danske Samfund* derved: der bliver Plads for færre Folk i Danmark, for flere i Norge; der bliver færre Penge givet ud i Danmark — altsaa *mindre at fortjene* for Skrædder og Skomager, Høker og Urtekræmmer, Bager og Husvært — men *mere at fortjene* for alle de tilsvarende Erhverv i Norge.

Nu mangler der kun én Ting: at vi her i Landet gjør det, som Finansminister *Lassen* netop foreslaar i sin Toldreform, og som *vort Socialdemokrati* bifalder, nemlig at vi — i stejl Mod-sætning til Norge — nedsætter vor Maskintold fra 10 til 5 Procent. Thi Virkningen heraf maa jo blive den, at *Resten* af vore Motorfabrikker gaar op til Norge! Enhver kan jo begribe, hvor ufordelagtigt det er at drive sin Virksomhed adskilt i to Dele, langt fra hinanden; langt fordelagtigere er det at koncentrere det

hele paa ét Sted. Det vil fortræffeligt lade sig gjøre, naar vi berøver os selv vort Toldværn, eller dog Halvdelen deraf. Saa er Forhaabningerne om den nye *danske* Eksport af Fartøjsmotorer tilintetgjorte; saa kommer Fabrikkerne til at *ligge i Norge*, og *de vil derfra tillige forsyne Danmark*. Med andre Ord: *Norge har erobret*, hvad vi mente skulde blive *vor Fordel og vor Stolthed!*

Den tyske Fare — Beskyttelsens Opgave.

Nu er Norge et Land, der er os nær beslægtet, og som de allerfleste af os omfatter med naturlig Sympathi og derfor gjerne ser vokse og udvikle sig; men alligevel — det er dog næppe paa *vor egen* Bekostning, vi ønsker Normændene denne Vækst. Men hertil kommer, hvad værre er: at det ingenlunde er Norge alene — eller Sverig — der saaledes vokser paa *vor* Bekostning, men at dette i endnu langt højere Grad gjælder Lande og Nationer, som er os langt mindre sympathetiske.

Saaledes har vi *vor* store Nabo mod Syd: *Tyskland* — dette Land, som i de sidste Aartier, væsentlig støttet af sin Toldlovgivning, er vokset op fra en ret uanselig Position til at blive *en industriel Stormagt* — en af Verdens allerstørste Industrinationer, der endogsaa paa den vigtige Jærn- og Staalproduktions Omraade langt har overfløjet England; medens England saaledes i 1905 kun producerede godt $9\frac{1}{2}$ Mill. Tons Jærn, var Tysklands Produktion ganske tæt ved 11 Mill. Tons. Saa stærkt er det i de senere Aar lykkedes tyske Varer at trænge ind her i Landet, at den samlede tyske Afsætning til os har naaet et Beløb af ca. 220 Mill. Kr. — en Ting, der i den sidste Tid har vakt stærk Opmærksomhed i Udlandet, hvor man allerede synes tilbøjelig til at betragte Danmark som et af Tyskland økonomisk erobret Land.

Dette turde dog være for tidligt — endnu er vi ikke Tysklands værgeløse økonomiske Vasalstat; men hvad betyder det for os, at Tyskland aarlig kan levere os Varer for 220 Mill. Kroner? Det betyder, at *den tyske Indførsel aarlig berøver os en dansk Arbejdsindtægt paa ca. 132 Mill. Kroner*. Thi regner vi, at to Femtedele af de indførte Varer, til Værdi 88 Mill. Kr. af de 220, er Raastoffer, som vi alligevel maatte indføre (Jærn og andre Metaller, Kemikalier, Kul, Bomuld etc.), saa bliver der 132 Mill. tilbage, som — hvis Varerne forfærdiges her i Landet — vilde have fordelt sig over hele vort Samfund (jfr. Tekstilindustriens Udbytte, Side 4—5), som Løn til Arbejdere, Arbejdsledere, Funktionærer, Handelsfolk, Fragt, Kommune- og Statsskatter, Kapital-

rente osv. Med andre Ord: 132 Mill. Kr. er *den Arbejdsfortjeneste, Tyskland ved sin Vareindførsel berøver Danmark*; beholdt vi den selv, saa betød det, at der med vor nuværende Gjennemsnitsindtægt af 400 Kr. pr. Individ *vilde være Plads og Udkomme i Danmark for 330,000 Mennesker, som ikke kan leve der i dette Øjeblik*. Hvad dette vilde betyde for Landets Arbejdere og deres Udsigter til at faa højere Løn m. m., det maa jo enhver Arbejder kunne tænke sig; og ikke mindre kan den tænkende Arbejder begribe, hvad det vilde betyde for os *som Nation*.

Men mod saadanne Erobringsforsøg fra fremmede Nationers Side som de anførte er det, Beskyttelsestold anvendes som Værn, — og den er her det eneste virksomme Værn. Det er derfor ganske meningsløst, naar det fra Theoretikeres Side betegnes som »en frygtelig Falliterklæring«, at Industri ikke kan trives uden Beskyttelse; *mod Vaaben er det nødvendigt at bruge Vaaben*. Midlet er ogsaa anvendt af alle Nationer uden Undtagelse. England er saa langt fra at være en Undtagelse, at netop dette Lands Industri er opelsket gennem Aarhundreders *overordentlig høje og haardhændet gennemførte Beskyttelse*; først da dette Land mente at være alle Konkurrenter absolut overlegent, afkastede det (i Løbet af Aarene 1846—60) sin Beskyttelsesrustning.

Misforstaaelser og Indvendinger.

Der fremsættes her i Landet de underligste theoretiske Indvendinger imod Beskyttelsen. Saaledes hedder det, at den er noget særlig »konservativt« eller »reaktionært«. Men dette er meningsløst; lad enhver se sig om i Verden: de frieste Republiker — Nordamerika og Frankrig — er udprægede Beskyttelseslande! *Jå, der eksisterer sikkert ikke nogen Republik i Verden, som ikke anvender Toldbeskyttelse!*

Saa siges der, at Beskyttelse er en »Sovepude«. Men hvor latterlig denne Frase er, fremgaar jo alene deraf, at de stærkt beskyttede Lande Nordamerika og Tyskland just er den nyere Tids allerstærkest fremadskridende Industrilande. Og hvad *England* angaar, saa blev alle de store industrielle Fremskridt og Opfindelser gjort i dette Land, medens det levede under høj Beskyttelse — *længe inden det forlod den!* Saaledes modsiger Praxis paa det bestemteste de theoretiske Indvendinger.

Saa rides der paa den Indbildning, at vor Beskyttelse er høj; men Sandheden er, at den er forholdsvis *meget lav*. Vi har her, foruden hvad enhver af os selv kan se og regne sig til, et

afgjørende Vidnesbyrd fra en fremmed Magt — den engelske Regering. I Aaret 1903 foretog denne gennem sit Handelsministerium en Undersøgelse, der havde til Formaal at vise, hvor store Hindringer de forskellige fremmede Nationer rejste imod Indførselen af engelske Varer. Som Resultat af denne Undersøgelse — der udelukkende drejede sig om Tolden for Industri-varer — fremkom følgende Værdital, der angiver Højden af de forskellige Nationers Beskyttelsesmure overfor engelske Industri-varer:

Rusland.....	131	Italien.....	27
Spanien.....	76	Tyskland.....	25
De forenede Stater...	73	Sverig.....	23
Portugal.....	71	Grækenland.....	19
Østerrig.....	35	Danmark.....	18
Frankrig... ..	34	Belgien.....	13

Vi staar altsaa paa denne Liste næstlavest, og — vel at mærke — medens vor Told har været uforandret siden 1903, har de allerfleste (maaske alle) ovennævnte Nationer yderligere forhøjet deres Toldsatser. — *Hermed maa Fabelen om den »høje« Told i Danmark være bragt ud af Verden.*

Sluttelig omtaler vi den Paastand, der dog nu høres sjældnere og sjældnere — at *Beskyttelsestolden* særlig er en Byrde paa den fattige Befolkning; det forstaas mere og mere, at det er om *Finanstolden*, dette gjælder. Tolden paa Kaffe, The, Petroleum, Kul osv. kan man aldrig blive fri for at betale, fordi disse Varer *altid* kommer udenlands fra, og Tolden opkræves ved deres Indførsel til Landet. Derfor er det ogsaa om *denne Slags Told*, det gjælder, at Byrden bliver større, jo flere Børn en Familie har.

Helt anderledes med *Beskyttelsestolden*. Den er man *ikke tvungen* til at betale, eftersom man i de allerfleste Tilfælde lige saa godt kan bruge danske Varer som udenlandske; og det er en *Kjendsgjerning*, at Konkurrencen mellem danske Haandværkere og Fabrikanter er en kraftig Regulator, der hindrer dem i at fordyre deres Varer med Toldens Beløb — »udnytte Tolden«, som det hedder. Ganske særlig gjælder dette for de simple Varers Vedkommende, som bruges og fabrikeres i størst Mængde, derfor ogsaa under det stærkeste Pres af indenlandsk Konkurrence; selv den alt andet end industrivenlige Finansminister *Lassen* erkjender dette, idet han f. Eks. i Bemærkningerne til sit Toldlovforslag siger om vor *Klædeindustri*: »De nugjældende Toldsatser betyder meget langt fra en tilsvarende Forøgelse af

Varernes Pris og udnyttes navnlig som Regel *ikke tilnærmelsesvis* for de fortrinsvis af den mindre Befolkning nævnte grove og groveste Klæde og Hvergarnsstoffers Vedkommende«; selv »en endog *betydelig* Toldnedsættelse for disse«, fortsættes der, vil derfor »kun i forholdsvis ringe Grad komme det mere almindelige Forbrug tilgode«. Altsaa: det er *en Fabel*, at »den fattige Mands Frakke« særlig fordyres af Tolden eller at denne tynger stærkt paa hans talrige Børneflokk; og hvad der gjælder Klædeindustrien, gjælder mere eller mindre *al* indenlandsk Industri.

Paa dette Punkt gjør Theoretikere — Dr. *Gustav Bang* f. Eks. *) — sig skyldige i en besynderlig Misforstaaelse. »Det er en forunderlig Modsigelse«, mener de, at Fabrikanten »den ene Dag kan hævde, at Beskyttelsen ikke udnyttes, den næste Dag kan gjøre gældende, at dens Nedsættelse kan bringe dem Tab«. »Der er en skarp Modsigelse mellem disse to Paastande«, siger Dr. Bang; »det er sikkert nok, at hvis den ene er sand, er den anden usand.« Nej, *selvfølgelig ikke!* Klædetolden f. Eks. er 66 Øre Pundet; sæt at den slet ikke udnyttes for det simpleste Klæde — den er ikke desto mindre det *Værn imod Udlandet*, bag hvilket de danske Fabrikker trygt arbejder og konkurrerer indbyrdes. Tages Værnet bort — saa har vi straks den udenlandske Overproduktion herinde; den danske Industri mister ialfald en Del af Markedet, og dens Udviklingsfred er forbi. Altsaa er det ganske indlysende, at saadan Tolds Ophævelse bringer Tab! Udnyttes Halvdelen af Tolden paa et eller andet finere Klædestof, saa gælder ganske det samme, hvis Tolden nedsattes til Halvdelen; man aabner for Udlandet — til ingen Nytte for Forbrugerne men til Skade for den indenlandske Industri, baade Fabrikanten og Arbejdere, der nu ikke længer kan følge deres egen Udviklingslinie, men faar fremmede Trusters ødelæggende Underbuds-Taktik tæt ind paa Livet. Man huske blot paa, hvad Folkethingsmand *K. M. Klausen* fremdrog i sin Tale i Folkethinget om Lokomotiverne: de italienske Fabrikker nedsatte Prisen paa Lokomotiver, der naturligt maatte være 45,000 Kr., til 38,000 Kr. for at ødelægge den danske Fabrikation; saa snart det var naaet, gik deres Pris op igjen! *Det er mod saadant, Tolden værner, selv hvor den slet ikke udnyttes!*

---

*) Se »Toldspørgsmaalet«, Foredrag af Dr. phil. *Gustav Bang* ved de samvirkende Fagforeningers Toldmøde 27. November 1906, Side 11—12.

IV. Socialdemokratiets nye Toldpolitik.

Overraskelsen.

Ifølge hele den forudgaaende Udvikling har det hidtil fra alle Sider været betragtet som en given Sag, at de industrielle Arbejdere kun kunde have én Toldpolitik: *Beskyttelsespolitikken*. Som foran omtalt: baade selve »Socialdemokraten« og udprægede Repræsentanter som *K. M. Klausen* har altid været — og er fremdeles — enige om, at det er af væsentlig Betydning for Arbejderstanden at holde den størst mulige Sum af Arbejdsudbytte til Landet. »*Alle vore Bestræbelser maa, synes jeg, gaa ud paa at skabe saa meget Arbejde herhjemme som muligt, for at de meget store Bevillinger, som nu hvert Aar gaar til Udlandet, kan komme dansk Industri og danske Arbejdere tilgode*« — det var K. M. Klausens Ord nylig i hans Lokomotiv-Tale. Og Beskyttelsen er jo netop *Arbejdsudbyttets Værn*; i alle Landes Toldtariffer er Beskyttelsen udmaalt i Forhold til *den Sum af Arbejde*, der sidder i Varen. Lad os tage et Eksempel: den raa Bomuld svarer hos os ingen Told, fordi der ikke kan sidde dansk Arbejde i raa Bomuld; men saasnart Bomulden er spunden til Garn, koster den i Told 6 Øre Pundet, fordi Garn ogsaa kan spindes her i Landet; er Garnet endvidere farvet, bliver Tolden 17 Øre; er Garnet vævet til Bomuldstøj, sættes Tolden for dette, alt efter den Sum af Arbejde, der er nedlagt deri, til 33 Øre, 67 Øre eller 1 Krone, og er disse Stoffer sammensyede til færdige Klædningsstykker, forhøjes Tolden yderligere med 50 Procént — altsammen til Værn for *det danske Arbejde*, der er nedlagt i disse Varer. Det vil sige: ikke blot Lønnen til Arbejderne i dette Ords snævrere Betydning, men tillige for alle de Kontorfolk, Handelsfolk, Haandværkere, Jærnbane- og Skibspersonale (se Opgjørelsen for Væveindustrien foran Side 4—5), der bidrager til at frembringe den samlede Varemængde.

Socialdemokratiet har da *hidtil* ogsaa i Praksis drevet Beskyttelsespolitik. Har dets Repræsentanter end sagt, at deres Ideal, som skulde realiseres en Gang under en ny Samfundsorden, var en Tilstand uden indirekte Skatter, saa har de paa den anden Side erkjendt, at det vilde vare en rum Tid, inden den nye Samfundsorden blev indført, og indtil da maatte man ved Told værne om sit Lands Næringsveje. *Desto større Forbavselse* vakte det til alle Sider, da de tre socialdemokratiske Medlemmer af Folke-

thingets Toldudvalg*) i Februar Maaned d. A. under *Borgbjergs* Ledelse fuldstændig skiftede Signaler og gjorde sig til Talsmænd for en *Frihandelspolitik* saa radikal, at end ikke Folkethingets radikale Venstre dristede sig til at gaa nær saa vidt. Det var nemlig ikke blot Finanstold, de foreslog fjærnet — deri vilde ingen fortænke dem — men for en **Række Haandværks- og Industriefag** foreslog de dels fuldstændig Afskaffelse af al Beskyttelsestolden, dels dens Nedsættelse efter en Maalestok, som hidtil end ikke den mest vidtgaende danske Frihandelsmand har vovet at bringe i Forslag.

Paa de efterfølgende Sider 29—40 giver vi en nøjagtig Fortegnelse over Socialdemokratiets Ændringer samt statistiske Oplysninger dertil, og vi anbefaler indtrængende Arbejderne at studere denne Fortegnelse, som sikkert kun er kjendt af meget faa af dem. Her nøjes vi da kun med at nævne blandt de Fag, hvis Beskyttelse Borgbjerg og hans Fæller helt vil slette: al kemisk Industri, Tilvirkning af Farvevarer, Mineralvandsfabrikation, Kaffebrønderier, Limfabrikation og Oliemølleri. Og alvorlige Nedsættelser — udover Finansminister Lassens — foreslaar de for Børstenbindere, Glasværker, Stenhuggerier, Porcellæn og Fajance, Chokoladefabrikker, Manufakturvarer, Garverier, Sæbefabrikker, Kurvemagere, Vognfabrikker og de fleste Træindustriefag.

For langt mere end 50,000 Arbejdere vilde disse Nedsættelser, hvis de blev gennemførte, vanskeliggjøre eller umuliggjøre Tilværelsen her i deres eget Land. Intet Under da, at selv Finansminister Lassen i Folkethinget ytrede sin Forbavselse over **den vældige Vending** — det var netop hans Ord — som Socialdemokraterne her havde foretaget.

Vendingens alvorlige Betydning.

Men Finansminister Lassen nøjedes ikke med at forbavses over Folkethingsmand *Borgbjergs* og hans Fællers Vending — han understregede tillige dens Betydning, og han gjorde det desværre med Rette. Finansministeren sagde til Socialdemokratiets Repræsentanter, at nu kunde de ikke mere komme og sige, at »Beskyttelsen maa opretholdes for Arbejdernes Skyld, for at de ikke skal trykkes af den lave Arbejdsløn i andre Stater« — og

*) Det fjerde Medlem, *Sigvald Olsen*, var under hele Udvalgsbehandlingen fraværende paa Grund af Sygdom.

deri har Ministeren Ret, hvis Arbejderne da godkjender deres Repræsentanters Stilling.

Ingen har nogen Sinde paastaaet, at Beskyttelse i og for sig — ganske af sig selv — forhøjer Arbejdslønnen; det gjør den lige saa lidt, som den i og for sig fremkalder Industri. For at det sidste skal kunne ske, maa der bag Beskyttelsesmuren være Folk, der har de fornødne Forudsætninger i Retning af Intelligens og Kapital til at kunne skabe en Industri; og for at Arbejdslønnen skal kunne forhøjes, maa der selvfølgelig være en lysvaagen, *vel organiseret* Arbejderstand i Landet, for at den kan tilkæmpe sig sin berettigede Del af Arbejdsudbyttet. Men — som allerede sagt i Begyndelsen af denne Afhandling — det nytter ikke, at der findes lysvaagne og organiserede Arbejdere, hvis der ikke er et Arbejdsudbytte at tage af; Organisationerne *alene* kan ikke gjøre det. Dette er noget, som ikke alene Fabrikanter og Arbejdsgivere gjør gjældende, men med Kraft og Klarhed forfægtedes det i Folkethinget ved Toldbehandlingen 1897 af **Socialdemokratiets daværende Ordfører Sigvald Olsen**. Han sagde under en Diskussion om Syerskernes Forhold (Rigsdagstidende Sp. 2822):

»Selv om det trods Beskyttelsen nede i Tyskland, trods den lave Arbejdsløn, de der giver, nemlig kun 4—5 Kr. om Ugen, kan lykkes os ved Organisation at faa vore Syerskers Løn sat op til 8—10 Kr. om Ugen, vil det jo, saaledes som de internationale Forbindelser paa Grund af den lette Trafik er, *blive let for de Folk dernede at smide Varer ind over Grænsen og bidrage til, at den Løn af 8—10 Kr. om Ugen, som Syerskerne har tilkæmpet sig under Organisationen, ikke kan opretholdes.*

»For saa vidt man ikke følger med i andre Lande paa Organisationens Omraade, og *forsaa vidt man ikke i dette eller eller hint Fag har en passende Beskyttelse, nytter det ikke, at man har organiseret sig herhjemme.*«

Finansminister Lassen har Ret: disse Ord, som af Arbejderrepræsentanter kunde fremsættes med Virkning i 1897, **kan ikke mere anvendes, dersom Arbejderne godkjender Borghjergs Toldpolitik.** »Det gjælder ikke. Det Vaaben har de hidtil haft, men ved denne Betænkning har de udleveret det en Gang for alle. Det er *en meget betydelig Vending i dansk Toldpolitiks Historie*, der er sket derved. Jeg ønsker at sætte den stærkest mulige Streg derunder.« Saaledes hoverede Finansministeren — fra sit Standpunkt med bedst mulig Grund.

Frihandelsbevægelsen her i Landet har hidtil været *agrarisk*

og industrifjendtlig — ogsaa fjendtlig med *Industriarbejderne*, i hvem man fra Agrarernes Side ser Folk, der har svigtet Landbruget for den højere Løns Skyld, som Industrien kan byde. For *denne* Bevægelse er Finansministeren Ordfører — derfor fortsætter han sin Jubel over Socialdemokratiets Vending. »Det har været ogsaa Fabrikanternes bedste Argument til dette Øjeblik«, sagde han, at de ikke krævede Beskyttelse for deres egen Skyld alene, men ogsaa fordi *Arbejderne* ellers ikke kunde eksistere her i Landet. »Nu ved vi, hvad vi skal svare dem,« triumferer Ministeren: »*Vi svarer: Arbejderne har selv sagt, at de kan udmærket godt eksistere uden stor Beskyttelse*«. Hr. Lassen tilføjede: »Jeg takker derfor det ærede Medlem for Københavns 5te Valgkreds, jeg takker hans Meningsfæller, jeg takker *Fagforeningerne*, hvis de staar ved det i Alvor, fordi de derved har banet Vejen for, at man ad Aare kan komme til en mere gennemført Frihandelspolitik, end der er Mulighed for i dette Øjeblik« *).

Finansminister *Lassen* — den industrifjendtlige Agrarpolitikens Ordfører, han som i sin Tid udtalte *sin Glæde* over den Standning i Byerhvervenes Fremgang, som Folketællingen 1906 paaviste — **har Grund** til at bringe Folkethingsmand *Borgbjerg* og hans Fæller denne Tak. Ingen Modstander af dansk Haandværk og Industri har rettet et saa farligt Angreb paa disse Erhvervs Livsbetingelser som disse Arbejderrepræsentanter. Enhver Arbejder, der sætter sig grundigt ind i Sagen og selvstændig gjen-nemtænker den, og som kan skjelne mellem Erhvervsinteresser og Politik, vil uundgaelig erkjende det.

Hvorledes motiveres Vendingen?

Spørges der nu, hvad det er, der har bevæget *Borgbjerg* og hans Fæller til at iværksætte den forbavsende Vending i toldpolitisk Henseende, saa faar man ganske ren Besked: det er **ikke saglige Grunde, men Politik**, der har dikteret Vendingen. Socialdemokratiets Førere ønsker at vinde Landarbejderne for sig, og de har den Tro, at Landarbejderne ikke paa nogen Maade vil Beskyttelse. Saa skal *Byarbejderne opgive Beskyttelsen* — thi der maa ikke være »Skjel« mellem Byarbejdere og Landarbejdere: det er en Livssag for dem at høre sammen, siger *Borgbjerg* i sine Folkethingstaler, og hans Fæller efter ham.

*) Disse Udtalelser af Ministeren findes i Folkethingstidenden Sp. 4397.

Med den rent politiske Side af Sagen skal vi ikke her befatte os — den er os ganske uvedkommende; at Socialdemokraterne vil erobre Landarbejderne, er der heller ikke noget at sige til. Men hvad der er Grund til at lægge alle Haandværks- og Industriarbejdere paa Sinde, er det Spørgsmaal: Er der nogen Rimelighed i, at **den ene Klasse Arbejdere fuldstændig ofrer sine Faginteresser og Eksistensvilkaar for at opnaa politisk Alliance med den anden?** Dette vilde man i hvert Fald ikke gjøre i Borgerstanden — i Mestrenes og Arbejdsgivernes Kreds; der vilde man f. Eks. kunne have megen Interesse i at komme i politisk Samarbejde med Mellemstanden paa Landet: Gaardmændene og de jordbesiddende Husmænd; men ofre *selve sine Eksistensbetingelser* — tage Livet af sig selv for en saadan Alliances Skyld — det vilde man dog ikke indlade sig paa. I det hele taget holder man i Borgerstanden de to Ting vel adskilte fra hinanden: *Politik* og *Faginteresser*. Man er Højre eller Venstre og staar som saadanne skilt fra hinanden, hver i sin politiske Forening; men paa *Faginteressernes* Omraade staar man sammen som en Enhed — i Haandværkerforeninger eller Arbejdsgiverforeninger — og man forlanger med stigende Styrke *disse Fællesinteresser* respekterede af *alle* politiske Partier. Mon Arbejderne ikke gjorde Ret i at komme ind paa en lignende Udvikling, saaledes at de holdt *Faginteresser for sig og Politik for sig, samt forlangte af Politikerne, at de lod Faginteresserne i Fred?*

Ser man rigtigt paa hele det her omhandlede Forhold, saa rejser der sig to Spørgsmaal: 1) Er Landarbejderne *virkelig* interesserede i Frihandel? Og: 2) Bringer *det Offer*, som Beskyttelsens fuldstændige eller delvise Ophævelse vil paalægge Industriarbejderne, deres Fæller i Landbruget *en blot tilnærmelsesvis tilsvarende Fordel?*

Lad os begynde med det sidste Spørgsmaal: **Hvad vil Beskyttelsens Opgivelse gavne Landarbejderne?** Her har vi Universitetets Undersøgelse af Arbejdernes Livskaar og Toldbyrde at gaa efter; den siger os, at den Byrde af Varefordyrelse som Følge af Beskyttelsestold, som en Landarbejderfamilie har at bære gennem sit Forbrug, *vilde udgjøre 15 Kr. aarlig, dersom alle danske Haandværks- og Industrifrembringelser var fordyrede med Toldens fulde Beløb*. Nu ved vi, at dette *ikke* er Tilfældet — at de gennemsnitlig *ikke* er fordyrede med Halvdelen af Toldbeløbet. Og vi ved yderligere, at netop Landarbejdernes Forbrug holder sig til saadanne simple Varekvaliteter, paa hvilke Beskyttelsen udnyttes *mindst* — ja for en stor Del slet ikke. Som

Følge heraf *kan det med stor Sikkerhed siges*, at den højeste **Fordel**, som selv en **fuldstændig** Ophævelse af al Beskyttelsestold kunde bringe Landarbejderens Familie, vilde svare til ca. 5 Kroner om Aaret eller 10 Øre om Ugen. Og end ikke *Borgbjerg* vil jo tage hele Beskyttelsen bort; altsaa kan end ikke den Vending, han har iværksat, paa langt nær gavne en Landarbejderfamilie 10 Øre om Ugen.*)

Dette var den ene Side af Medaljen. Vi kommer saa til dens anden Side: **Hvilken Skade vil Beskyttelsens Opgivelse gjøre Haandværks- og Industriarbejderne?** Her har vi fra vort Frihandelspartis Side et Vidnesbyrd, der lyder saaledes: Nedsættelsen af den nuværende Beskyttelse med en Femtedel vil **førøge Indførselen** af fremmede Industrivarer her til Landet i høj Grad, ja fordoble den — eller mere end fordoble den — for de vigtigste Varers Vedkommende. Det er Frihandelsmændene i Regerings-Toldkommissionen af 1896, der har afgivet denne Erklæring i deres Betænkning. Men hvad vil det nu sige: en Fordobling af den fremmede Indførsel? Vi indførte i 1905 udenlandske færdige Industrivarer for 231 Millioner Kroner; at faa denne Indførsel fordoblet vil sige, at *der fremtidig skal indføres for andre 231 Mill. Kroner Industrivarer her til Landet — Varer, som vi nu selv forfærdiger*. Gjør vi det sædvanlige Fradrag af $\frac{2}{5}$ for Raastoffer etc., som vi *skal* have fra Udlandet, vil Femtedels Nedsættelsen af Beskyttelsen medføre *et Tab af Arbejdsudbytte, som nu tjenes her i Landet, paa 140 Millioner Kroner*. Med andre Ord: 350,000 Mennesker — Halvdelen af den nuværende Industriebefolkning i Landet — vil blive gjort arbejdslos ved en saadan **Føranstaltning**. Og husk saa paa, at det var en Femtedels Nedsættelse af Beskyttelsen, der vilde anrette saa store Ødelæggelser; men de af *Borgbjerg* og Fæller i Folkethinget foreslaaede Nedsættelser tager langt mere end en Femtedel bort af vort Værn imod Udlandet; som før nævnt borttager de det helt for en Række Industrier!

Hvad er det ikke for et frygteligt Misforhold, der altsaa er til Stede mellem den Gavn paa *højest 10 Øre* ugentlig, man vil gjøre Landarbejderne, og den vidtomfattende Ødelæggelse, man derigjennem vil anrette hos Industriens Arbejdere! Ingen Fjende

*) Vi minder stadig om, at her kun tales om *Beskyttelsestold*. Ved at tage *Finanstolden* bort — hvad man fra et Beskyttelsesstandpunkt kun kan ønske — vilde der derimod virkelig kunne ydes Landarbejderne (og andre Arbejdere) haandgribelige Fordele.

kunde have bragt Byarbejderne i en værre Situation! Men det kan jo ikke antages, at Borgbjerg og Fæller har villet handle som Fjender af de Arbejdere, der giver dem deres Tillid. Klart er det da, at de socialdemokratiske Repræsentanter, ledede af *Borgbjerg*, her har indladt sig paa Eksperimenter, hvis Natur og Følger de aldeles ikke har gennemtænkt, hvis Rækkevidde de slet ikke har forstaaet.

Ikke at tale om, at vi endnu har det Spørgsmaal at besvare: »*Er Landarbejderne virkelig interesserede i Frihandel?*» — et Spørgsmaal, som vi maa besvare med et afgjort *Nej!* Landarbejderne har af alle Arbejdere *den sletteste Løn*. Landbruget — »Frihandelserhvervet« — mener ikke at kunne betale mere, fordi dets Indtægter retter sig efter Verdensmarkedets Priser; det finder sig endogsaa nødsaget til at skaffe sig endnu billigere Arbejdskraft end danske Landarbejdere ved at indføre *Polakker*. Naar Landarbejdernes Kaar *alligevel* er stegne i de sidste Aartier, hvad er da Grunden? **Ene og alene den**, at Haandværk og Industri, Handel og andre Byerhverv har kunnet byde mange af dem Beskæftigelse; det er *dette Pres*, som har drevet deres Løn op. Og saa skulde det være i *deres* Interesse at faa dette Pres formindsket, ved at Haandværk og Industri her i Landet svækkedes — gjordes mindre levedygtigt og betalingsdygtigt ved Begunstigelse af den udenlandske Konkurrence! *Umuligt!* Er denne Tro til Stede hos Landarbejderne, saa maatte det blive den naturlige Opgave for Industriarbejdernes Repræsentanter at *belære dem om deres Vildfarelse* — lære dem at forstaa *deres Solidaritet med Industriarbejderne* — ikke at ofre Industriarbejdernes Eksistens paa en saa grov Vildfarelses Alter!

Modstridende Principper.

Den nye Vending har tilført den danske Arbejderbevægelse noget, som denne hidtil aldrig har kjendt til: den har bragt en *Agrarbevægelse* ind i Socialdemokratiet — det vil sige: et Princip, som er *Socialismen modsat*. Alle Agrarer er økonomiske »Liberale«: Tilhængere af *Frikonkurrencen*, og det er jo *med deres Frikonkurrence-Anskuelser Borgbjerg* vil drage Landarbejderne ind i Socialdemokratiet — ja, han vil tvinge Byarbejderne ind paa de samme Anskuelser! Hvis der ikke var den store Fællesinteresse paa Toldspørgsmaalet, var dette noget, som alle Fjender af Socialdemokratiet maatte hilse med Glæde; thi Til-

stedeværelsen af *to, hinanden fjendtlige Principper* indenfor Bygningen vil nødvendigvis, lidt før eller lidt senere, føre til dennes Sprængning.

Interessant er det at se, hvilken indre Modstrid Vendingen allerede har medført i Socialdemokratiet. »*Socialdemokraterne maa principielt være stemt for Frihandel*«, siger Partiets Filosof, Dr. *Gustav Bang*. Men en »frihandelsvenlig Socialist« — det er en Ordsammenstilling af samme Art som »en krigsgal Fredsven«, »en fordrukken Afholdsmand«. Thi hvad er Socialismen? Det er Reaktionen *imod Frikonkurrencen* — en *Bevægelse, der rejste sig for at slaa Frikonkurrencen ihjel!*

Frihandel er jo kun en Side af Frikonkurrencen — det er *Frikonkurrence mellem Nationerne*. Men Frikonkurrencen (»Liberalismen«) er jo den Lære, at hvert Menneske ubetinget skal bjærge sig selv; Staten maa ikke gjøre noget for ham, og organisere sig sammen med andre maa han heller ikke. Der skal paa hele det økonomiske Livs Omraade herske ubetinget »Frihed« — det vil sige: Den Tilstand, der altid sætter de stærke i Stand til ustraffet at undertrykke de svage; den Tilstand, der førte til lav Løn, lang Arbejdstid og Misbrug af Kvinders og Børns Arbejde, særlig i Frikonkurrencens (og Frihandelens) Hjem England. Det var *netop den Tilstand — Kapitalismens sande Regimente — der kaldte Socialismen frem som Modsætning. Og det var om den, at Socialismens Profet Karl Marx sagde:*

»Arbejdernes Eksistens har ingen anden Værdi end en almindelig Produktionskraft, og Kapitalisten behandler ham kun som saadan. Denne Lov for Varen, Arbejdet og Lønnens Minimum udvikler sig i samme Grad, som *Frihandelen* virkeliggjøres. Altsaa, et af to: *enten* maa man fornægte hele den paa Frihandelen begrundede politiske Økonomi, *eller* man maa erkjende, at Arbejderne under denne Frihandel rammes af den økonomiske Lovs hele Strængighed. — For at sammenfatte det hele: Hvad betyder altsaa *Frihandel* under den bestaaende Samfundstilstand? *Den betyder Frihed for Kapitalen*. Naar I har nedbrudt *de faa nationale Skranker*, der endnu begrænser Kapitalens Udvikling, saa har I blot fuldstændig *befriet Kapitalen for dens Lænker*.« *)

Og nu hører man socialdemokratiske Doktorer belære Arbejderne om, at Socialismen principielt — *principielt* endogsaa!

*) Karl Marx's »Tale om Frihandel«, her citeret efter Fagforeningernes Blad »Samarbejdet«, Nr. 11 for 1897.

— »maa være stemt for Frihandel«! Og man hører mere endnu: Et af Liberalismens (Frikonkurrencens) gamle Slagord er jo Raabet paa *Billighed*: Fri Konkurrence — uden Arbejderorganisationer, selvfølgelig! — skal skaffe »Forbrugerne« alle Varer til laveste Pris. Hvilken Sætning har Arbejderpartierne bekæmpet stærkere? Hvad har Fagforeningerne sat solidere Bom for end for denne Billighedstheori, idet de *tvang Arbejdslønnen i Vejret*? Men nu — efter at *Agrarismen* er trængt ind i Socialdemokratiet — hører man Dr. phil. *Gustav Bang**) docere *dalende Prisers Lyksalighed* for Arbejderne! De vil »selvfølgelig føre til voksende Afsætning,« forsikrer Doktoren, »og det er en Bevægelse, Arbejderklassen har Grund til at være stærkt interesseret i,« ikke alene som Forbrugere, men som — Producenter!

Forbavset gnider man sig i Øjnene! Thi straks ser man selvfølgelig Konsekvensen af *denne* Vending: Den, som docerer de dalende Vareprisers Lyksalighed, kan jo nemlig *umulig undtage den Vare, som til syvende og sidst er bestemmende for alle andre Varers Værdi: Prisen paa selve Arbejdet, Arbejdslønnen*. Men hvem havde tænkt sig, at han i Aaret 1906 skulde høre en saadan Lære doceret fra et socialistisk Katheder, oven i Kjøbet for *Fagforeninger* og — hvis Referatet er rigtigt — »under længe vedvarende Bifald«? Men Læren fremsættes jo ikke alene af Dr. Bang, *den gjentages af Borgbjerg og andre Førere omkring paa Møderne*. Saa kan vi vel vente en Strømkæntring ogsaa i Fagforeningerne, saa deres Løsen fremtidig bliver: *dalende Arbejdspriser, for at Efterspørgselen efter Arbejde kan vokse?*

Den, der tror det, bør betale tre Mark i Bøde. Men indlader Fagforeningerne sig *ikke* paa Strømkæntringen, maa de gaa *imod* det nye Princip, som Dr. Bang og Borgbjerg prædiker. *Der er nemlig nu to modsatte Principper — to modstridende Røster — indenfor Socialdemokratiet*. Det er dette, som *Borgbjergs nye Agrarpolitik* foreløbig har udrettet. Og kun et af Principerne kan være det rigtige: *Dette er Sprængstoffet*, som den agrariske Strømkæntring har bragt ind i Partiet.

Slutningsord.

Karakteristisk som den i det nærmest foregaaende Afsnit fremdragne Modstrid mellem det nye agrariske og det gamle socialdemokratiske Princip er, kan Modsætningen maaske siges

*) I Talen ved de samvirkende Fagforbunds Toldmøde, Side 14.

kun at have theoretisk Betydning. Men hvad der i Praksis vil blive af afgjørende Vigtighed for danske Arbejdere, er den Vej, de vælger i Toldspørgsmaalet.

Det har været Hensigten med de Foredrag, hvis Indhold er samlet i denne Afhandling, at opfordre Arbejderne til at skjænke hele dette store og vigtige Spørgsmaal en **personlig Eftertanke**, som de fleste Arbejdere næppe hidtil har faaet givet det. Det drejer sig her *ikke* om et Arbejdsgiverspørgsmaal, men om **Opretholdelsen af et Værn mod Udlandet**, som er et Livsspørgsmaal for *baade* Arbejdere og Arbejdsgivere og — paa Grund af Forholdenes Natur — *allermest for Arbejderne*. Det er dette Spørgsmaal, som kan udtrykkes i *K. M. Klausens* allerede forhen anførte Ord: »*Alle vore Bestræbelser maa gaa ud paa at skabe saa meget Arbejde herhjemme som muligt, for at de store Bevillinger, som nu mest her gaar til Udlandet, kan komme dansk Industri og dansk Arbejdere tilgode*». Og, kan der tilføjes, *for at ikke de Indtægter, som nu opretholder dansk Industri og danske Arbejdere, skal fratages os af Udlandets Storindustri*.

Interesser af denne afgjørende Betydning kan ingen tænkende Arbejder gaa med til at ofre for en politisk Alliances Skyld — allermindst naar Ofrets fuldstændige Unytte kan paavises derigjennem, at det **højest kan spare Landarbejderne en Tiøre om Ugen**. Og man vil ikke finde nogen, der er i Stand til at gjen-drive, hvad der i saa Henseende er paavist i denne Afhandling. **Hvad der kan hjælpe Landarbejderne** — saavelsom Byarbejderne og os alle — er **ene og alene Finanstoldens størst mulige Formindskelse**. Herom kunde alle samle sig, **Arbejdsgivere og Arbejdere**, og de kunde ved fælles Kræfter paavirke de politiske Partier til at opfylde deres fælles Krav. *Fra Mesterstanden i Haandværk og Industri er Kravet allerede Aar efter Aar fremsat*.

De Læsere, der har fulgt Afhandlingen saa vidt, opfordres nu til at gennemgaa Oplysningerne i den efterfølgende Oversigt. De vil af den se, hvilke Nedsættelser Folkethingsmand *Borgbjerg* og hans Fæller — *Arbejdernes Talsmænd!* — har villet foretage i den Beskyttelse, som Finansminister *Lassen* undte dansk Haandværk og Industri. Tillige vil de faa Oplysning om den Vækst, Udlandets Konkurrence har at opvise allerede under de nuværende Toldsatser; de vil da kunne danne sig en ret god Forestilling om, hvorledes denne Konkurrence vil vokse under *nedsatte* Toldsatser — til liden Glæde for enten Arbejdere eller Arbejdsgivere i de industrielle Fag i Danmark.

V. De socialdemokratiske Ændringsforslag til Finansminister Lassens Toldlov.

Nedenstaaende anføres efter Rigsdagstidende de Ændringsforslag, som Folkethingsmand *Borghjerg* og hans to socialdemokratiske Kolleger stillede i Folkethingets Toldlov til de af Ministeren foreslaaede *Beskyttelsessatser for Haandværk og Industri*. Til hvert af disse Forslag — der jo **ikke blev vedtagne** og derfor **næppe er Arbejderne bekendte** — føjes der statistiske Oplysninger om den fremmede Konkurrences Styrke i 1892 (eller rettere Gjennemsnittet af Femaaret 1890—94) og 13 Aar senere — i Aaret 1905. Da Nationens Folketal i dette Tidsrum kun er vokset med ca. 14 Procent, skulde Indførselen ogsaa kun være vokset med 14 Procent, hvis Udlandets Konkurrence ikke var vokset i Styrke; Tallene vil nu vise, hvor *umaadeligt* den er vokset. Endvidere gives efter de nylig fremkomne Oplysninger om *Industritællingen den 12. Juni 1906* Arbejdernes Antal for hvert Fag, i mange Tilfælde sammenlignede med Resultaterne af Industritællingen 1897, saaledes at man kan dømme om Fagenes Frem- eller Tilbagegang i disse 9 Aar.

Apothekerverer og kemiske Præparater. Tolden er nu $4\frac{1}{6}$ Øre Pundet. Med denne Told voksede Indførselen fra 2,616,000 Pund i 1892 til 5,312,000 Pund i 1905 — altsaa 103 Procent i 13 Aar. Regeringen foreslog en lille Forhøjelse af Tolden til 5 Øre Pundet, men *Borghjerg* foreslog den *helt afskaffet* — vel at mærke ikke for Raastoffer alene men ogsaa for Fabrikater. Det samlede Personel, der er beskæftiget i denne Industri, udgjorde i 1897 423, i 1906 494 Personer.

Børstenbinderarbejde. Tolden for *simpelt* Børstenbinderarbejde er nu $8\frac{1}{3}$ Øre Pundet, og med denne Told er Indførselen steget fra 31,900 Pund i 1892 til 67,700 Pund i 1905 — altsaa med 112 Procent. Af Hensyn til de blinde og vanføre, der sysselsættes ved denne Industri, satte Ministeriet Tolden op til 10 Øre Pundet, *Borghjerg* satte den *ned* til 8 Øre.

For *finere* Børstenbinderarbejde satte Regeringen Tolden op fra 33 til 40 Øre Pundet, men *Borghjerg* satte den til 10 Procent af Værdien, hvad der i hvert Fald ikke er nogen Forbedring. Indførselen af disse Varer steg fra 10,700 Pund i 1892 til 31,000 Pund i 1905 — altsaa 190 Procent i 13 Aar!

Børstenbinderiet sysselsatte i 1897 i alt 564 Personer, i 1906 763 Personer her i Landet.

Drikkevarer. For *Mineralvande* er Tolden nu $4\frac{1}{6}$ Øre Pundet. Med denne Told er Indførselen vokset fra 57,600 Pund i 1892 til 238,900 Pund i 1905 — altsaa ikke mindre end 314 Procent i 13 Aar! Regeringen vilde desuagtet nedsætte Tolden til 3 Øre, men *Borghjerg* gik videre: han foreslog at *stryge den helt* — uagtet denne Fabrikation er *aftaget* i de sidste 9 Aar: i 1897 sysselsatte den 528 egentlige Arbejdere, i 1906 kun 462!

Farvevarer. Af de herunder hørende Fabrikater har *Bogtrykkersvæerte* nu en Toldbeskyttelse af $4\frac{1}{6}$ Øre Pundet, og med denne Told er Indførselen vokset fra 121,800 Pd. i 1892 til 277,700 Pd. i 1905 — altsaa 128 Procent i 13 Aar. Regeringen nedsætter desuagtet Tolden til 4 Øre.

For *Blanksvæerte* og *anden Lædersvæerte* er Tolden ligeledes nu $4\frac{1}{6}$ Øre, og med denne Told er Indførselen vokset fra 257,000 Pund i 1892 til 567,000 Pund i 1905 — altsaa 120 Procent i de 13 Aar. Regeringen nedsætter ogsaa her Tolden til 4 Øre.

For *Malvarer* er Tolden nu dels $10\frac{5}{12}$, dels 2 Øre Pundet, og den nedsættes af Regeringen til 10, 4 og 1 Øre Pundet. Med den bestaaende Told er Indførselen vokset: for blaa og grønne Farver fra 763,000 Pd. i 1892 til 1,481,000 Pd. i 1905, altsaa 94 Procent; for alle andre Farver fra 3,898,000 Pd. i 1892 til 6,568,000 Pd. i 1905, altsaa 68 Procent.

For alle disse *fabrikerede Varer* (om Raastoffer er der ikke Tale, idet disse selvfølgelig ønskes toldfrie) vil *Borghjerg* og hans Fæller *fuldstændig borttage* Toldbeskyttelsen. Af de paagjældende Virksomheder sysselsatte Tilvirkningen af Malvarer i 1897 ialt 220 Personer, i 1906 kun 201 Personer; Fabrikationen af Blanksvæerte og anden Lædersvæerte sysselsatte i 1897 ialt 62 Personer, i 1906 kun 59 Personer. Intet af disse Fag kan da siges at virke under for gunstige Kaar!

Galanterivarer. Tolden er nu 33 Øre Pundet; af Regeringen foreslaas den forhøjet til 40 Øre. *Borghjerg* sætter den til 10 Procent af Værdien, hvad der *maaske* er en Forbedring for finere Varer, men utvivlsomt er en Forringelse for simplere Varer. Indførselen var i 1892 296,000 Pund, i 1905 487,000 Pd. — er altsaa vokset med 65 Procent.

Glas. For Glasvarer i Forbindelse med Metal er Tolden nu 33 Øre, for andre Glasvarer $14\frac{7}{12}$ Øre Pundet; med disse Told-satser er Indførselen af Glasvarer i Forbindelse med Metal vokset fra 21,100 Pd. i 1892 til 51,200 Pd. i 1905 — altsaa 143 Procent; Indførselen af andre Glasvarer fra 982,000 Pd. i 1892 til 1,464,000 Pd. i 1905, altsaa 49 Procent i de 13 Aar. Regeringen forhøjede Tolden paa Glas i Forbindelse med Metal til 40 Øre, men nedsatte Tolden paa de andre Glasvarer stærkt: til 14, 10, 6 og 2 Øre for Pundet; for Hr. *Borghjerg* var dette dog ikke stærkt nok, hvorfor han nedsatte Regeringens 14 Øres Varer til 10 Øre, en stor Del af dens 10 Øres Varer og alle dens 6 Øres Varer til 2 Øre!

Glasindustrien her i Landet sysselsatte i 1897 ialt 1117 Per-

soner (hvoraf 1031 egentlige Arbejdere), i 1905 ialt 1326 Personer (hvoraf 1209 egentlige Arbejdere).

Instrumenter. Tolden for andre musikalske Instrumenter end Klaviaturinstrumenter samt for astronomiske, kirurgiske, optiske, fysiske o. lign. Instrumenter er nu 33 Øre Pundet. Regeringen foreslog Tolden sat op til 40 Øre; *Borghjerg* og hans Fæller foreslaar den sat ned igjen til 33 Øre, skjønt Indførselen af disse Instrumenter er vokset fra 87,700 Pd. i 1892 til 244,900 Pd. i 1905, altsaa 179 Procent i 13 Aar!

Disse Industrier er altsaa ikke i saa god Udvikling, at de synes at trænge til at stækkes. Dette bekræftes yderligere af Industritællingerne: Tilvirkningen af kirurgiske Instrumenter sysselsatte i 1897 ialt 179 Personer, i 1906 kun 171; Tilvirkningen af fysiske o. l. Instrumenter i 1897 ialt 174, i 1906 kun 119; Fabrikationen af musikalske Instrumenter i 1897 ialt 482, i 1906 kun 323!

Stenhuggeri. Regeringen havde foreslaaet den nuværende Told af $\frac{1}{10}$ Øre Pundet for almindeligt Stenhuggerarbejde sat op til 1 Øre Pundet for høvlede, slebne og polerede Sten og til $\frac{1}{4}$ Øre Pundet for uhøvlede og uslebne, men profilerede Sten. Men *Borghjerg* og hans Fæller fulgte Venstre i Udvalget, da det foreslog at stryge disse Forhøjelser og sætte Tolden paa de nævnte Stenhuggerarbejder ned til den nuværende Told, $\frac{1}{10}$ Øre.

Indførselen af almindeligt Stenhuggerarbejde er vokset fra 468,000 Pd. i 1892 til 1123,000 Pd. i 1906, altsaa med 140 Procent i 13 Aar. — Stenhuggeri og Stensliberi sysselsatte i 1897 ialt 2108 Personer, hvoraf 1404 egentlige Arbejdere; i 1906 ialt 2050 Personer, hvoraf 1345 egentlige Arbejdere. Heller ikke her staar man altsaa overfor et Erhverv, hvis altfor stærke Vækst trænger til at beskæres. Fagets Arbejdere ønsker, som bekendt, at Tolden *forhøjes* endnu mere, end af Regeringen foreslaaet.

Fajance og Porcellæn. Den nuværende Told paa Fajance med Forgyltning er $16\frac{2}{3}$ Øre, uden Forgyltning $6\frac{1}{4}$ Øre Pundet; disse Toldsatser nedsattes af Regeringen til 10 Øre og 5 Øre Pundet. For Porcellæn med Forgyltning er Tolden nu $33\frac{1}{3}$ Øre, for alm. Porcellæn $16\frac{2}{3}$ Øre Pundet; Regeringen nedsatte disse Toldsatser til 30 og 10 Øre.

Indførselen af forgyldt Fajance (og Stentøj) er fra 1892 til 1905 gaaet ned med 14 Procent; derimod er Indførselen af alm. Fajance i de samme 13 Aar vokset fra 1609,000 Pund til 4,005,000 Pund eller 149 Procent. Indførselen af forgyldt Porcellæn er vokset fra 123,500 Pund i 1892 til 202,700 Pund i 1905, altsaa 64 Procent; Indførselen af alm. Porcellæn fra 218,300 Pund i 1892 til 827,600 Pd. i 1905, altsaa 279 Procent i 13 Aar. — Porcellæns- og Fajancefabrikkerne sysselsatte i 1897 ialt 727 Personer, i 1906 ialt 838 Personer.

Baade for Porcellæn og Fajance foreslaar *Borghjerg* en Værditold af 10 Procent, der ganske vilde aabne Landet for Udlandets *simple* Frembringelser.

Kaffe og Kaffesurrogater. For *brændt* Kaffe er Tolden nu 2 Øre Pundet højere end for den raa Kaffe, og Kaffesurrogater² betaler samme Told som brændt Kaffe. Med denne Told er Indførselen af brændt Kaffe, Cikorie osv. vokset fra 42,300 Pd. i 1892 til 3,745,000 Pd. i 1905, altsaa det kolossale Forhold af 8753 Procent — ganske vist overvejende fra Kaffebrænderier i Københavns Frihavn, men dog ogsaa for en stor Del fra Udlandet.

Regeringen nedsætter Toldbeskyttelsen for brændt Kaffe m. m. fra 2 Øre til $1\frac{1}{4}$ Øre Pundet, men *Borghjerg* og Fæller *borttager den helt*. Ved Kaffebrænderier og Kaffesurrogatfabrikker sysselsattes i 1897 ialt 954 Personer, i 1906 kun 633 Personer!

Chokolade. For Chokolade er Tolden nu $10\frac{1}{2}$ Øre, for Kakaomel $14\frac{7}{12}$ Øre og for Kakaobønner $8\frac{1}{3}$ Øre Pundet. Med denne Told er Indførselen af Chokolade vokset fra 27,362 Pd. i 1892 til 208,600 Pd. i 1905 — eller ikke mindre end 662 Procent! Af Kakaomel er Indførselen vokset endnu stærkere: fra 27,254 til 373,200 Pd. — eller 1269 Procent, medens Indførselen af de raa Kakaobønner kun er vokset 151 Procent. Altsaa er det særlig Indførselen af *fabrikerede* Varer (den fremmede Konkurrence), der er tiltagen. Ikke desto mindre forhøjede Regeringen Tolden paa Raastoffet til 10 Øre Pundet og Tolden paa Fabrikaterne næppe nok i Forhold dertil; Folkethinget satte Tolden paa Kakaobønner til 9 Øre, paa Kakaomel til 15 Øre og paa Kogechokolade til $10\frac{1}{2}$ Øre Pundet.

Socialdemokratiet derimod sætter Tolden paa Kakaobønner til 8 Øre, men paa Kakaomel kun til $12\frac{1}{2}$ og paa Chokolade kun til 10 Øre Pundet, altsaa uheldigere end nu trods Udlandets voksende Konkurrence. Det er dog intet ringe Arbejdertal, hvis Ve og Vel det her drejer sig om: Chokoladefabrikkerne sysselsatte i 1906 1385 Personer, hvoraf 1022 egentlige Arbejdere.

Lim. Tolden er nu $6\frac{1}{4}$ Øre Pundet. Med denne Told er Indførselen vokset fra 197,700 Pd. i 1892 til 672,600 Pd. i 1905 — ikke mindre end 240 Procent. Regeringen foreslog Tolden for flydende Lim sat op til 10 Øre, for anden Lim ned til 5 Øre Pundet. Folkethinget satte den for al Lim til 5 Øre; *Borghjerg* vil derimod, uvist af hvilken Grund, *helt afskaffe* Tolden paa al Lim.

Limfabrikationen, der jo er ganske naturlig for Landet, beskæftigede i 1897 114 Personer, men i 1906 var Tallet gaaet ned til 72 Personer. Dette gjør den socialdemokratiske Nedsættelse endnu mere uforstaaelig.

Rebslageriet. Tolden for alm. Tovværk udgjør nu $2\frac{1}{12}$ Øre Pundet, for Sejlgarn delvis $6\frac{1}{4}$ Øre Pundet. Med denne Told er Indførselen vokset fra 1213,000 Pd. i 1892 til 3,786,000 Pd. i 1905 eller ikke mindre end 212 Procent i 13 Aar.

Ikke desto mindre nedsætter Regeringen Tolden paa Tovværk og paa Sejlgarn under 2 Mm. Tykkelse til 2 Øre Pundet. Men *Borghjerg* og hans Fæller er ikke tilfredse dermed; de sætter Tolden til 2 Procent af Værdien, hvad der for alle simple Varer er en *stor* Nedsættelse (til omtrent $\frac{1}{3}$ af den nuværende Told),

og det er især simple Varer, der indkommer fra Udlandet. Atter her er Grunden til den socialdemokratiske Nedsættelse ubegribelig; Rebslageriet, der i 1897 sysselsatte ialt 1183 Personer, kunde i 1906 kun give Sysselsættelse for 1121 Personer; det er altsaa ikke i saa frodig en Udvikling, at det trænger til at beskæres.

Uldgarn. Tolden er for Tiden $8\frac{1}{3}$ Øre Pundet for ufarvet, $16\frac{2}{3}$ for farvet Uldgarn. Med denne Told er Indførselen af ufarvet Garn vokset med 52 Procent, af farvet Garn med 54 Procent i de 13 Aar fra 1892 til 1905. Regeringen nedsætter Tolden for ufarvet Garn til 8 Øre, for farvet Uldgarn til 15 Øre Pundet; men *Borgbjerg* og hans Fæller sætter Tolden af ufarvet Garn til 3 Procent, af farvet Garn til 5 Procent af Værdien, hvad der er en betydelig, yderligere Nedsættelse, ganske særlig for de simplere Kvaliteter Garn. Tilmed vil Socialdemokraterne gjøre det saakaldte Kamgarn helt toldfrit, hvad der imidlertid toldteknisk slet ikke lader sig gjøre; desuden findes der, saavidt vides, allerede Spindrier af denne Art Garn her i Landet.

Uldspinderierne her i Landet sysselsatte i 1906 et samlet Personale af 690 Personer.

Bomuldsgarn. Tolden er for Tiden $6\frac{1}{4}$ Pundet for ufarvet, $16\frac{2}{3}$ Øre for farvet Garn; Regeringen nedsætter denne Told til 4 og 6 Øre for ufarvet, $12\frac{1}{2}$ Øre for farvet Garn. Socialdemokratiet nedsætter Tolden yderligere for ufarvet Garn til 3 og 5 Procent, for farvet Garn til 10 Procent af Værdien.

Bomuldsspinderiet er en af vore i de sidste Aar stærkt opblomstrende og teknisk mest vellykkede Industrier; i 1906 sysselsatte denne Industri 839 Personer.

Bast- og Sivmaatter, Sivsko o. l. Tolden paa disse Varer er nu $1\frac{1}{2}$ Øre Pundet; Regeringen foreslog den forhøjet til 2 Øre, *Borgbjerg* og Fæller nedsætter den til 3 Procent af Værdien.

Indførselen af disse Varer er stegen fra 422,000 Pd. i 1892 til 946,000 Pd. i 1905 — med 124 Procent i 13 Aar.

Bomulds- og Linnedvæverier. For de herunder hørende Grene af den store Væveindustri har Regeringen som bekendt foreslaaet en Række meget betydelige Nedsættelser, der vil give den fremmede Konkurrence meget forøget Indpas paa dansk Arbejdes Bekostning. Men endnu langt skadeligere for disse Industrier er *Borgbjergs* og Fællers Forslag, hvorefter alle de herhen hørende Varer skal indgaa for en Told af 10 Procent af Værdien. Dette vil nemlig være en Nedsættelse til *langt under Halvdelen* af den nuværende Told for alle simplere og Mellemvarer, det vil sige: for den store Hovedmasse af Tilvirkningen.

Med de nuværende Toldsatser, der for de forskellige Varer udgjør fra 16—100 Øre pr. Pund, viser Indførselen af fremmede Fabrikater en betydelig Tilvækst fra 1892 til 1905, nemlig for Haardug, Bændler og Væger 73 Procent, klare eller aabne Varer 65 Procent, trykkede Varer og Trikotage 40 Procent, ensfarvede og ufarvede mønstervævede 33 Procent. Kun for én Gruppe Varer: flerfarvede, ikke trykkede, er den fremmede Indførsel aftaget. Ialt

er den fremmede Indførsel af Bomulds- og Linnedvarer tiltaget med over 2 Mill. Pund (foruden 4 Mill. Pd. raat Linnedgods).

De herunder hørende Virksomheder beskæftigede i 1897 4579, i 1906 5021 „egentlige Arbejdere“.

Klædefabrikker. For uldent Klæde er den nuværende Told $66\frac{2}{3}$ Øre, og ved denne Told er den fremmede Indførsel vokset fra 3,400,000 Pd. i 1892 til 4,104,000 Pd. i 1905, altsaa med 20 Procent. Regeringen har — uagtet den selv erkjender, at denne Told ingenlunde udnyttes, allermindst paa simple Varer — nedsat Tolden til 55 og 48 Øre. Men *Borgbjerg* og Fæller sætter den ned til 10 Procent af Værdien (de første 4 Aar 12 Procent), hvad der for alle simplere og Mellemvarer vil være en overordentlig stærk Nedsættelse, alene til Gavn for Ulandet.

Klædefabrikkerne beskæftigede i 1897 et samlet Personel af 1982, i 1906 af 2742 (Principaler, Kontorfolk og Arbejdere).

Klædningsstykker (Skrædderi, Konfektion). For færdigsyede Klædningsstykker er Tolden nu Hovedstoffets Told med et Tillæg af 50 Procent (eller 100 Procent, hvis der er Besætning af Silke o. lign.). Med denne Told er Indførselen af færdige Klædningsstykker vokset fra 337,000 Pd. i 1892 til 638,800 Pd. i 1905, altsaa med 89 Procent i 13 Aar. Regeringen *nedsatte* denne Industris — al Synings — Beskyttelse ved at nedsætte Tolden for Stofferne; thi saa bliver jo ogsaa det 50 Procents Tillæg mindre, som er Syernes Beskyttelse.

For denne Industri har Socialdemokraterne *ikke* stillet Ændringer — det har aabenbart simpelthen *glemt* det. Thi med deres Omdannelse af al Stoftold til ca. 10 Procents Værditold, lader hele Regeringsforslagets System med et 50 Procents Tillæg til Hovedstoffets Told sig *slet ikke forene*. Fagene ønsker her en *fast* Sybeskyttelse, uafhængig af Stofferne Værdi, og Konfektionsfagene beskæftigede i 1906 ikke færre end 35,405 Personer.

Jærnindustri. For Jærn i Baand, Stænger og Plader samt raat forarbejdet Jærn til Skibs-, Hus- og Brobygning levner Regeringen, naar disse Gjenstande er *forsynede med lokkede eller borede Huller*, en Beskyttelse af det dertil anvendte danske Arbejde paa $3\frac{1}{4}$ Øre pr. Pund. Denne Beskyttelse *sletter* Hr. Borgbjerg og hans Fæller. Endvidere forandrer de den af Regeringen foreslaaede Told af $1\frac{1}{2}$ og 2 Øre Pundet for Positionerne 149 og 150 (Decimalvægte, støbte Kogekar, Skruestikker, Jærnringe, Skruer og Bolte, Dampkjedler, Plove og Harver, Kirkeklokker, grove Maskindele og en Mængde andre grove Jærnvarer) til *2 Procent af Værdien*.

For Positionerne 151—154 (Galanterivarer af Metal, Blikkenslager- og Bøsmagerarbejde samt finere Støbe- og Smedegods med Fornikling osv. til nuværende Told 33 Øre Pundet) sætter Socialdemokraterne Tolden til *10 Procent* af Værdien; for Isenkramvarer (nu $6\frac{1}{4}$ Øre, foreslaaet 5 Øre Pundet) sætter de Tolden til *5 Procent* af Værdien, hvad der overalt vil medføre store Begunstigelser af den udenlandske Indførsel. Og den fremmede Indførsel er allerede stærkt nok i Stigning; for ciselerede og pletterede Jærn-

varer, Blikkenslager- og Bøsemagerarbejde steg Indførselen fra 76,000 Pd. i 1892 til 377,000 Pd. i 1905 — altsaa ikke mindre end 394 Procent; for Isenkramvarer o. desl. steg Indførselen i de 13 Aar fra 5,396,000 til 11,089,000 Pd. eller 106 Procent.

Anden Metalindustri. For Arbejder af ædle Metaller, forgyldte, forsolvede og pletterede Arbejder samt Nysølv- og lignende Varer er Tolden nu 33 Øre Pundet, for Gjørtler-, Blikkenslager-, Zinkstøber- og Kobbersmedarbejde $16\frac{2}{3}$ Øre Pundet; Regeringen forhøjer Tolden for den førstnævnte Gruppe Varer til 40 Øre, men nedsætter den for den sidste Gruppe til 15 Øre. *Borgbjerg* og Fæller sætter Tolden for *begge* til 10 Procent af Værdien.

Dette vil for ædle Metaller ubetinget blive en Forhøjelse, men for den store Mængde af de øvrige Varer en stærk *Nedsættelse* (det indførte Gjørtler- og Kobbersmedarbejde er ifølge statistisk Bureaus Opgjørelser kun 1 Kr. 30 Øre pr. Pund værd i *Gjennemsnit*, de simplere Arbejder altsaa adskilligt mindre). Og Indførselen af disse Varer steg fra 478,000 Pd. i 1892 til 1,188,000 Pd. i 1905 — 148 Procent i 13 Aar. Endvidere hører Kobbersmedefaget til dem, hvis Personel er gaaet ned i Tal (fra 345 i 1897 til 206 i 1906), og Blikkenslagerfaget er stillestaaende i Tal (samlet Personel i 1897 2309, i 1906 2375, egentlige Arbejdere i 1897 1387, i 1906 1307). Der synes altsaa her ikke at være stærk Grund til at ophjælpe den fremmede Konkurrence.

Oliemøllerne. Tolden paa Olie er nu $4\frac{1}{6}$ Øre pr. Pund. Med denne Told er der her i Landet opstaaet en ikke ringe Industri, der endogsaa har en efter danske Forhold anselig Eksport — paa over 2 Mill. Kroners Værdi. I 1897 beskæftigede denne Industri ialt 264 Personer, i 1906 var dens Personel vokset til 508, hvoraf 398 egentlige Arbejdere, fordelte paa 16 Oliemøller. Men desuagtet er Udlandets Konkurrence stærkt voksende; Indførselen (heri selvfølgelig ikke medregnet Petroleum o. desl.) steg fra 6,122,000 Pd. i 1892 til 11,187,000 Pd. i 1906, altsaa 83 Procent i 13 Aar.

For denne Industri foreslog Regeringen at nedsætte Toldbeskyttelsen til 3 Øre. Men Hr. *Borgbjerg* og Fæller — foreslaar *aldeles at stryge Tolden*. Grundene dertil er ubekjendte. (Fra nogle Sider er Hensynet til Margarinefabrikkerne nævnt, men dette synes umuligt, da disse under de nuværende Forhold er i saa kraftig Udvikling, at deres samlede Personel fra 1897 til 1906 er vokset fra 361 til 812).

Bogtrykkeri. Dette Fag lider for Tiden under den meningsløse Ordning, at trykte Bøger med dansk Tekst kan indføre *toldfrit* her i Landet, medens der maa betales Told af Papir, hvorpaa der ikke er trykt; altsaa er der sat en Præmie paa Trykning af danske Bøger i Udlandet, og saadanne trykkes i Udlandet efter en stigende Maalestok, skjøndt statistisk Opgjørelse derover ikke haves. Regeringen, der dog ikke er industrivenlig, saa det uholdbare heri, tog Hensyn til Fagets Klager og foreslog en beskeden Told paa Bøger og Blade med dansk Tekst af 5 Øre Pundet.

Men Hr. *Borghjerg* og Fæller *stryger* denne Told — atter af ubekjendte Grunde.

Papirindustri. For *Pap*, *Pakpapir*, *Tjærepap* og *Stenpap* er Tolden nu 1 Øre Pundet, og med denne Told er den fremmede Indførsel vokset fra 2,538,000 Pd. i 1892 til 10,559,000 Pd. i 1906, — altsaa ikke mindre end 316 Procent i 13 Aar. Regeringen foreslog alligevel at nedsætte Tolden for Tjærepap til $\frac{3}{4}$ Øre Pundet, medens den forhøjede Tolden paa Stenpap til 2 Øre Pundet; Hr. *Borghjerg* og Fæller nedsætter Tolden paa Tjærepap til $\frac{1}{2}$ Øre og paa Stenpap til 1 Øre Pundet.

Af Asfalt- og Tagpapfabrikker fandtes der i 1906 her i Landet 25 med et samlet Personel af 276 Personer.

For den øvrige Papirfabrikation — *Skrive- og Trykpapir* — nøjes Socialdemokratiet med at støtte Regeringsforslagets Nedsættelser af den nuværende 5 Øres Told til 4 og 2 Øre (den sidste Sats for Avispapir). Med den nuværende Told er den fremmede Indførsel vokset fra 3,478,000 Pd. i 1892 til 9,404,000 Pd. i 1905 — altsaa 171 Procent i 13 Aar. Industrien, der altsaa er meget langt fra at savne udenlandsk Konkurrence — som man under Tiden synes at bilde sig ind — sysselsatte i 1906 ialt 1164 Personer.

Papirfarverierne har nu en Beskyttelse af $16\frac{2}{3}$ Øre Pundet for farvet Papir. Regeringen nedsætter denne Told til 15 Øre og 12 Øre Pundet; Hr. *Borghjerg* og Fæller gaar endnu lavere ned, idet de nedsætter de 12 Øre (for enkeltfarvet Papir) til 4 Øre.

Der haves ikke særlige Oplysninger om Arbejdertallet eller Indførselens Størrelse i denne Specialitet.

Tapetfabrikationen. Tolden for Tapeter, der nu er $16\frac{2}{3}$ Øre, foreslaas af Regeringen nedsat til 15 Øre Pundet; Hr. *Borghjerg* og Fæller foreslaar den sat til 10 Procent af Værdien, hvad der for den store Masse af simple Tapeter vil være en stor Nedsættelse.

Indførselen af Tapeter er ikke særlig udsondret i vor Statistik; denne kan kun oplyse, at Indførselen af Tapeter, Billeder o. fl. Papirvarer er vokset fra 828,000 Pd. i 1892 til 2,129,000 Pd. i 1906 — 157 Procent i 13 Aar. — Tapetindustrien her i Landet sysselsatte i 1897 137 Personer, i 1906 147 Personer; Fremgangen er altsaa ikke saa stærk, at den synes at trænge til Beskæring.

Parfumerier. Tolden er nu $33\frac{1}{3}$ Øre Pundet; Regeringen sætter den op til 40 Øre, men Socialdemokratiet sætter den atter ned til 33 Øre. Grunden ubekjendt.

Indførselen af disse Varer er vokset fra 58,134 Pd. i 1892 til 120,950 Pund i 1905, altsaa 108 Procent i 13 Aar.

Saltraffinaderi. Tolden paa raffineret Salt er nu $\frac{1}{5}$ Øre højere for Pundet end Tolden paa Raasalt; denne $\frac{1}{5}$ Øre er Saltraffinaderiernes Beskyttelse. Regeringen nedsætter denne Beskyttelse til $\frac{1}{10}$ Øre Pundet — Hr. *Borghjerg* og Fæller *sletter den helt*.

Saltraffinaderiet beskæftigede i 1897 216, i 1906 204 Personer her i Landet; Faget er altsaa allerede med den nuværende Told nedadgaaende. Indførselen af rensat Salt voksede ogsaa fra 19,195,000 Pd. i 1892 til 43,304,000 Pd. i 1906 — 125 Procent.

Garveri. Tolden paa Læder (ikke farvet, bronceret osv.) er nu $16\frac{2}{3}$ Øre Pundet. Regeringsforslaget har imødekommet et fra Faget længe næret Ønske ved at forhøje Tolden paa saakaldet „kruponeret Læder“ (Saalelæder i Kjærnestykker) til 20 Øre Pundet, medens den for det øvrige Læder nedsattes til 15 Øre Pundet. Hr. *Borghjerg* med Fæller har ikke kunnet gaa med til Forhøjelsen, kan end ikke blive staaende ved Nedsættelsen; de kræver Tolden baade paa Kjærnestykker og det øvrige Læder nedsat til $12\frac{1}{2}$ Øre Pundet.

Og dog er Garveriet et af de Fag, der har lidt stærkest under udenlandsk Konkurrence: Fra 1892 til 1906 er Indførselen af almindeligt Læder vokset fra 1,000,000 Pund til 1,527,000 Pund eller 53 Procent. Og Faget er gaaet rask nedad: dets samlede Personel udgjorde i 1897 1375, hvoraf 1081 egentlige Arbejdere, i 1906 1010, hvoraf 770 egentlige Arbejdere. Der synes da at være liden Grund til at svække dets Beskyttelse.

Handskemageriets. Toldbeskyttelse er nu $1\frac{1}{2}$ Krone Pundet. Regeringen har ikke nedsat denne — Hr. *Borghjerg* og Fæller mærkelig nok heller ikke; men de har heller ikke villet gaa med til den af Faget ønskede Forhøjelse.

Det maa da antages, at de finder Fagets Nedgang tilfredsstillende. Følgende Tal belyser denne: den store *Udførsel* af Handsker paa ca. 1 Mill. Kr., som vi havde for ikke mange Aar siden, er forsvunden; *Indførselen* derimod er vokset fra 1207 Pd. i 1892 til 18,500 Pd. (Værdi 634,000 Kr.) i 1905 — altsaa ikke mindre end 1441 Procent i 13 Aar! Og Fagets Personel er gaaet ned fra 1462 (hvoraf 1212 egentlige Arbejdere) i 1897 til 791 (hvoraf 596 egentlige Arbejdere) i 1906. Med andre Ord: Faget har mistet over Halvdelen af sit Arbejdsantal! Aarsagen er som bekendt Fabrikskonkurrence med slet lønnede Arbejdere fra Bøhmen.

Skotøjsindustrien. Den nuværende Told er $66\frac{2}{3}$ Øre Pundet, af Regeringen foreslaaet afrundet nedefter til 65 Øre. Med denne Told er Indførselen af fremmed Skotøj vokset fra 245,000 Pd. i 1892 til 472,800 Pd. i 1906 — altsaa 93 Procent i 13 Aar.

Socialdemokratiet foreslog Tolden sat til 10 Procent af Værdien, hvad der vilde være en stærk Nedsættelse for alt simplere Arbejde. Tilsidst sluttede Socialdemokraterne sig til et i Folkethinget fremsat Forslag om at sætte Tolden til 25 Øre Pundet + $7\frac{1}{2}$ Procent af Værdien, hvad der er lidt bedre, men heller ikke tilfredsstillende for Faget.

Bundtmager- og Sadelmagerarbejde. For disse Fags Frembringelser er Tolden nu $33\frac{1}{3}$ Øre Pundet, og Regeringen foreslog den forhøjet til 40 Øre. Hr. *Borghjerg* og Fæller sætter den derimod ned til 30 Øre Pundet.

Indførselen af Fagenes Frembringelser er vokset fra 129,000 Pd. i 1892 til 323,000 Pd. i 1906, altsaa 150 Procent i 13 Aar.

Sæbefabrikker. Tolden paa almindelig (ikke vellugtende) Sæbe er nu 2 Øre Pundet. Med denne Told er Indførselen vokset fra 303,000 Pd. i 1892 til 2,641,000 Pd. i 1905 — altsaa med ikke mindre end 772 Procent i 13 Aar. Dog foreslog Regeringen Tolden sat ned til $1\frac{1}{2}$ Øre Pundet, og Hr. *Borghjerg* med Fæller gik dybere endnu: til 1 Øre Pundet!

Industrien beskæftigede i 1906 ialt 733 Personer her i Landet i 71 Virksomheder.

Træskærerier o. lign. For Virksomheder med Opskæring af Tømmer i Brædder, Planker, Staver osv. bestaar der for Tiden en ganske ringe Toldbeskyttelse, idet Tolden for en Del af de nævnte Frembringelser er en Smule højere end Tolden paa det raa Træ, saaledes at Skærerier nogenlunde kan trives her i Landet. Denne Toldbeskyttelse har Regeringsforslaget bibeholdt, ja endogsaa forhøjet noget; men Hr. *Borghjerg* med Fæller *stryger den helt*, idet de foreslaar Toldfrihed for samtlige Regeringsforslagets Løbenumre 219—229, af hvilke Numrene 219—222 omhandler ubearbejdet Træ, Numrene 223—229 derimod netop Træskæreriernes og Savskæreriernes Frembringelser.

For disse Virksomheder, der i 1906 beskæftigede 2806 Personer i Danmark, hvoraf 2200 egentlige Arbejdere, *borttager Socialdemokratiet altsaa al Beskyttelse* og prisgiver dem helt til den svenske Konkurrence, hvis Frembringelser føres ind i Landet til billig Pris ved Dampfærgernes Hjælp. I Virkeligheden ydes der jo endogsaa den fremmede Konkurrence en ligefrem Begunstigelse derved; thi naar det raa Træ og det høvlede og kehlede Træ begge indføres toldfrit, er det naturligvis fordelagtigst at indføre Træet høvlet og kehlet, thi saa vejer det jo mindst. Indfører man Træet raat, skal man derimod ogsaa betale Fragt af den Del af Træet, som ved Bearbejdelsen afgaar som Affald.

Tømrerarbejde. Paa tildannet Hus- og Skibstømmer er der nu en Told af $12\frac{1}{2}$ Øre pr. Kubikfod, der tjener til Værn for det hjemlige Tømmerhaandværk. Regeringen bibeholder denne Told, omsat til 3 Kr. 25 Øre pr. Kubikmeter, men Hr. *Borghjerg* og Fæller *stryger ogsaa denne Told helt*.

Indførselen af saadant tildannet Hus- og Skibstømmer er dog vokset fra 221,000 Kubikfod i 1892 til 1479,000 Kubikfod i 1905 — 568 Procent i 13 Aar. Saa Udlandet synes ikke at trænge haardt til Opmuntring paa dansk Arbejdes Bekostning.

Simpelt Drejerarbejde og andet grovt Træarbejde. Paa Tilvirkningen af Aarer, Haandspager, Kiler og Nagler, Skafter til Forke, Grebe, Leer, Spader, Skovle, River og Koste, ogsaa naar de er drejede, samt en Del lignende Trævarer er der nu en Beskyttelse af $\frac{3}{10}$ Øre pr. Pund, for de drejede Skafter endog af $6\frac{1}{4}$ Øre pr. Pund. Regeringen foreslog for *alle* disse Frembringelser $\frac{3}{10}$ Øre Pundet (altsaa en stor Nedsættelse paa de drejede

Redskabsskaffer), men *Socialdemokratiet sletter alt her Beskyttelsen helt og holdent.*

Og dog er Indførselen af de omhandlede Varer vokset fra 6,913,000 Pd. i 1892 til 12,483,000 Pd. i 1905, altsaa med 87 Procent! Og Trædrejerfaget hører ingenlunde til de blomstrende Fag i Landet; dets Personel er fra 1897 til 1906 gaaet ned fra 884 til 850.

Kurvemagerarbejde. Den nuværende Told for grovt Kurvemagerarbejde (af uflækkede Rør, uafbarkede Vidier, tykke brede Spaan o. desl.) er $1\frac{1}{2}$ Øre Pundet, og Regeringen har — væsentlig af Hensyn til, at de paagjældende Ting ofte forfærdiges som Husflidsarbejde, forhøjet denne Told til 2 Øre Pundet. *Socialdemokratiet* sætter derimod Tolden til 3 Procent af Værdien, hvad der, da Gjennemsnitsværdien af de herhen hørende Varer af Statistisk Bureau opgives at være 33 Øre Pundet, vil sige det samme som, at Beskyttelsen for denne fattige Industrigren *nedsættes* til 1 Øre for Pundet i *Gjennemsnit* — endnu mindre for de billigste Varer.

Indførselen af disse Varer voksede fra 423,000 Pd. i 1892 til 946,000 Pd. i 1905, altsaa 124 Procent.

Billedskærerarbejde, Kunstdrejerarbejde. For disse Frembringelser er Tolden nu 33 Øre Pundet; Regeringen har foreslaaet denne Told forhøjet til 40 Øre; men Hr. *Borghjerg* og Fæller sætter den til 10 Procent af Værdien. Da Værdien af de indførte Varer gjennemsnitlig er ca. $2\frac{1}{2}$ Kr. Pundet, vil det socialdemokratiske Forslag betyde en *Toldnedsættelse* for disse Varer til 25 Øre Pundet i *Gjennemsnit* — endnu mindre for de billigere Ting.

Som bekendt er *Kunstdrejerfaget* her i Landet gaaet stærkt tilbage, netop som Følge af Konkurrence fra Udlandet med simpelt Fabriksarbejde. Denne Tilbagegang fortsættes stadig: i 1897 sysselsatte Faget ialt 605 Personer, hvoraf 334 egentlige Arbejdere, i 1906 kun 399 Personer, hvoraf 189 var egentlige Arbejdere.

Snedkerarbejde og Trædrejerarbejde. For *finere* Snedkerarbejde og Trædrejerarbejde (af fine udenl. Træsorter) er Tolden nu $14\frac{7}{12}$ Øre Pundet, for simplere Arbejde $6\frac{1}{4}$ Øre Pundet. Regeringen foreslog at nedsætte Tolden paa det simplere Arbejde til 5 Øre, men gav Tolden paa finere Snedker- og Drejerarbejde en ubetydelig Forhøjelse til 15 Øre — efter at have lagt Told paa visse udenlandske Træsorter i raa Tilstand, som nu indgaar toldfrit. Hr. *Borghjerg* og Fæller lader Regeringens Toldnedsættelse for det simplere Arbejde urørt, men *nedsætter* Tolden paa det finere Arbejde til 10 Øre Pundet.

Indførselen af finere Snedker- og Trædrejerarbejde voksede fra 185,000 Pd. i 1892 til 355,000 Pd. i 1905, altsaa med 92 Procent. Indførselen af simplere Snedker- og Trædrejerarbejde voksede i de samme 13 Aar fra 788,000 Pd. til 2,143,000 Pd. — altsaa med 172 Procent.

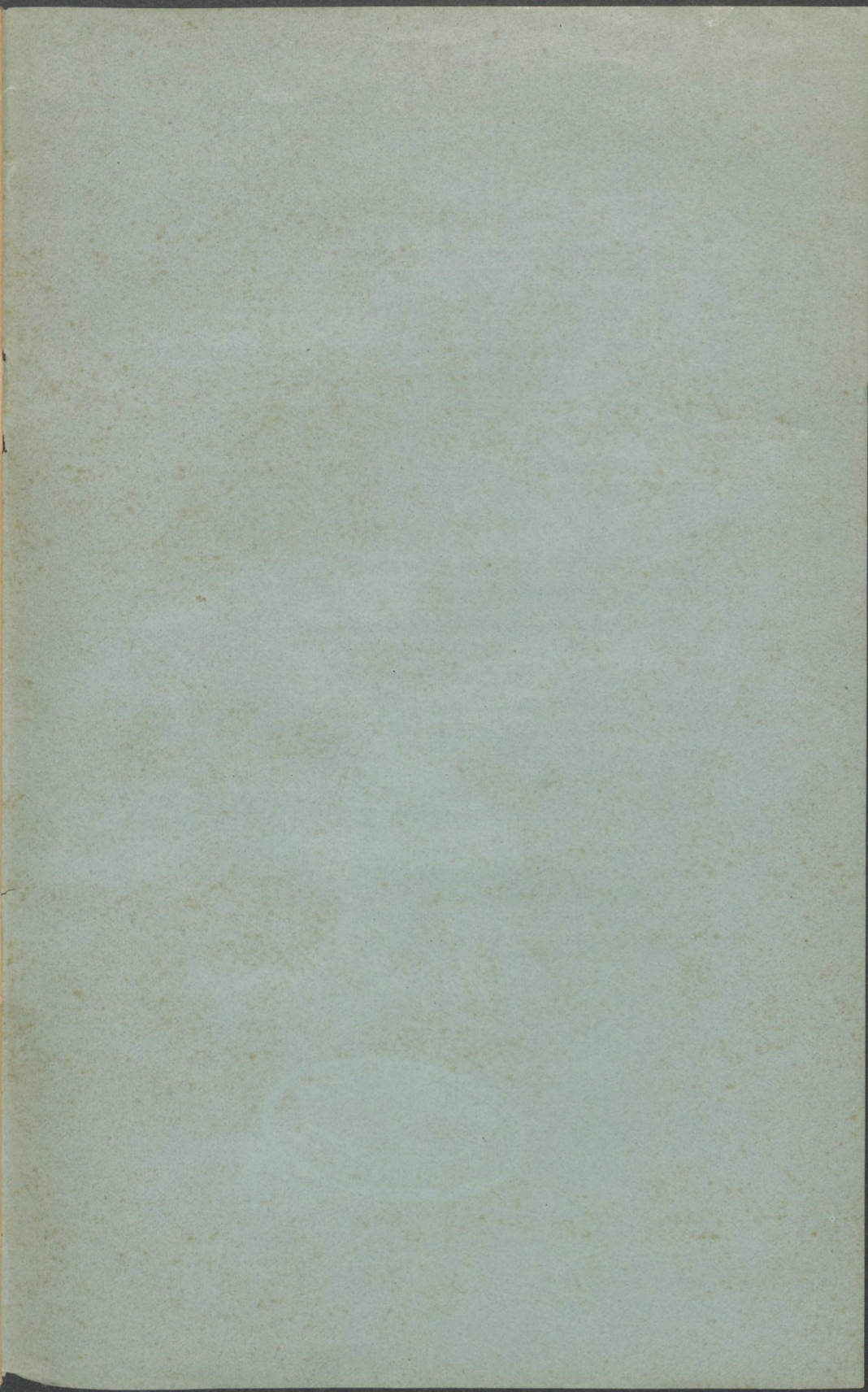
Cykler. Medens Regeringen foreslaar en Told for Cykler og Cykledele paa 25 Øre Pundet, vil Hr. *Borgbjerg* og Fæller forandre Tolden til 5 Procent af Værdien. Dette vil være en stor Nedsættelse og en stor Begunstigelse af de slette og usolide Cykler, der indføres fra Udlandet til meget lave Priser — til største Skade for alt hæderligt Cyklearbejde her i Landet. Selv i Regeringsforslaget gjøres der gjældende, at det betaler sig bedre nu for Importørerne at give 10 Procent af Værdien i Told af disse Frembringelser end $33\frac{1}{3}$ Øre Pundet; altsaa vil 5 Procent af Værdien være fordelagtigere for Udlandet end $16\frac{2}{3}$ Øre Pundet. Socialdemokratiets Nedsættelse svarer altsaa *mindst* til en Nedsættelse af Regeringens 25 Øre til $16\frac{2}{3}$ Øre!

Der er en umaadelig Indførsel af Cykler og Cykledele hertil fra Udlandet; i 1905 beløb denne Indførsel sig til en Værdi af 2,629,400 Kroner.

Vi har hermed afsluttet Fortegnelsen over de *Borgbjerg'ske* Toldnedsættelser, hvorpaa der særlig er Grund til at henlede Arbejdernes Opmærksomhed. De Nedsættelser paa Finanstoldsatser, hvori nærværende Forfatter er enig med *Borgbjerg*, har der ikke været Grund til her at dvæle ved — heller ikke ved hans mere end besynderlige Nedsættelser i Tolden paa Østers og Kaviar samt paa fineste Vine og Spirituosa, som indføres afproppet paa Flasker. Det er *Toldbeskyttelsen paa dansk Arbejde*, hvorpaa her er taget Sigte, og i omstaaende Fortegnelse vil hvert enkelt Fag finde, hvad der interesserer det.

Det samlede Resultat af de *Borgbjerg'ske* Nedsættelser er, at gjennem den *borttages Beskyttelsen* helt for Fag, der tilsammen sysselsætter 6,600 Personer, og *Beskyttelsen nedsættes* mere eller mindre — *udover* det, som Finansminister Lassen foreslog — for Fag, der sysselsætter ikke mindre end 89,500 Personer, af hvilke ca. 60,000 er Arbejdere i strængeste Forstand. Disse Tal turde noksom antyde, hvad de *Borgbjerg'ske* Nedsættelser vilde betyde for dansk Haandværk og Industri, hvis de blev gennemførte.

HAANDVÆRKETS OG INDUSTRIENS TOLDUDVALG

---

har hidtil udgivet følgende Skrifter:

Hvad vil en Frihandelsreform betyde for Danmarks Haandværk og Industri og vort Folk i det hele taget? Et Foredrag af Jul. Wulff. 1906.

Den Lassenske Toldreform, dens Betydning for Forbrugerne, Arbejderne og Arbejdsgiverne. Særtryk af Artikler i »Nationaltidende«. 1906.

Dr. A. Fraenkels Tale ved Toldlovforslagets 2. Behandling i Folketinget 5. Februar 1907. Efter Rigsdagstidenden. Med et Bilag (den svenske Toldkommissions og den tyske Regerings Spørgeskemaer til Fabrikanter.) 1907.

Grosserer Holger Petersens Tale i Landstinget ved Toldlovforslagets 1. Behandling 1. Marts 1907. Efter Rigsdagstidende.

Om Nødvendigheden af at skabe Arbejde her i Landet. Tale af Raadmand K. M. Klausen i Folketinget 11. Marts 1907. Efter Rigsdagstidenden; med nogle tilknyttede Bemærkninger. 1907.

Arbejderne og Toldbeskyttelsen. Nogle Ord til Overvejelse for tænkende Arbejdere af Jul. Wulff. Med en Oversigt, fagvis ordnet og statistisk belyst, over Folketingsmand Borghjergs Forslag til Haandværks- og Industribeskyttelsens Afskaffelse eller Nedsættelse. 1907.

Foreninger, Haandværkere og Industridrivende kan, saa længe Forraad have, faa Eksemplarer af ovennævnte Skrifter gratis til Uddeling ved Henvendelse til Haandværkets og Industriens Toldudvalg under Adresse: Vestre Boulevard 18. 1ste Sal, København B.

Iøvrigt er Skrifterne til Salgs gennem Landets Boghandlere.

Er Bygningshaandværkeren, den Handlende og Embeds- eller Bestillingsmanden interesseret i Toldbeskyttelsen?

Af Jul. Wulff.

2det Ti-Tusinde.

Hvorfor staar Lejlighederne ledige?
Hvorfor har Urtekræmmeren maattet lukke?
Hvorfor spaserer Bygningsarbejderne?

Kjøbenhavn 1907.

Udgivet af Haandværkets og Industriens Toldudvalg.
I Kommission hos G. E. C. Gad.

Nærværende lille Afhandling er Hovedindholdet af et
Foredrag, holdt ved Toldmødet i Roskilde 14. Juni 1907.

Forfatteren.

337 Wul

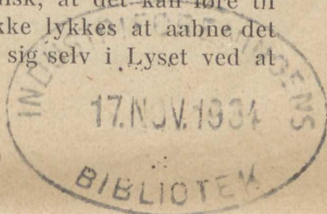
1907.

(i konvolut)

Hvor ofte hører vi ikke i Blade og paa Møder den Tale: »Det er jo dog kun en lille Del af Befolkningen, der har Gavn af Toldbeskyttelsen, mens det store Flertal er bedst tjent med at være fri for den.« »Se, der er jo alle Agerbrugere, Fiskere og Søfolk,« fortsætter man, »de har jo slet ingen Beskyttelse, kan altsaa heller ikke have Interesse i dens Bevarelse, Saa er der Præster, Lærere og alle Embedsmænd, ja og hele Handelsstanden. Og gaar vi ind i selve Haandværkets og Industriens Rækker, saa staar jo store Fag som Murere, Tømrere, Malere, Slagtere, Bagere og en Række andre ganske uden Beskyttelse; selv i disse Erhverv er Beskyttelsen altsaa kun til Gavn for de faa, men til Skade eller Ulempe for de mange.« Der er Folk, som paa denne Maade har gjort op, at Beskyttelsen i Virkeligheden kun skal komme 2—3 Procent af den danske Befolkning til Gode.

Der er i denne Tale en tilsyneladende, men overfladisk Logik, som egner sig til at gjøre Virkning paa de Læsere eller Tilhørere, som ikke tænker selv; og de fleste Mennesker finder det jo nemmest at tage, hvad man byder dem, uden at søge at gjøre et Tankearbejde for at trænge ned gennem Tingenes Overflade. De flestes Syn er derhos saa kort, at de har vanskeligt ved at faa Øje paa andet end deres egen nærmestliggende Interesse, medens den dybe Sammenhæng mellem deres og helt andre Erhvervs Livsbetingelser er dem en ukjendt Verden. »Jeg er Malersvend,« siger en, »og min Sidemand her er Kontorbud. Hvor kan det paa nogen Maade gavne os, at der er 42 Øre Told paa et Pund udenlandsk Bomuldstøj eller 17 Øre paa et Pund udenlandsk Læder?«

Men Folks Øjne kan dog aabnes, og den anførte Tale er i sit inderste Væsen saa grundfalsk, at det kan føre til store nationale Ulykker, hvis det ikke lykkes at aabne det store Flertals Blik for, at de staar sig selv i Lyset ved at

følge dens egoistisk-lokkende Toner. Det skal derfor være Formaalet med de efterfølgende Linier at hjælpe Læserne — og særlig Læsere af *Haandværk, Industri og Handel* — til at se og forstaa de stærke, solidariske Baand, som forbinder et Lands Erhverv og derigjennem til at gennemskue Splittelses-Talens Hulhed og Falskhed.

Hvor stor en Del af Haandværk og Industri er beskyttet?

Vi skal da først belyse de Fremstillinger, hvorefter kun et ringe Mindretal af Befolkningen skal være interesseret i Beskyttelsen, og begynder da »indefra« — fra selve den haandværks- og industridrivende Del af Nationen. Som man ved, udgør denne Del af Befolkningen i alt ca. 700,000 Mennesker — det vil sige: saa mange *ernæres* af de industrielle Erhverv, Hustruer og Børn iberegnete. Vil vi vide, hvor mange der *personlig arbejder i Haandværk og Industri* — være sig som Mestre eller Svende, Arbejds mænd eller Kontorfolk — saa faar vi det at vide af Industritællingen af 12. Juni 1906: det er tilsammen 316,311 Personer. Eller vil vi herfra drage Mejeriernes Personale, som efter almindelig Opfattelse her i Landet bør regnes til Landbruget, saa faar vi *det samlede Tal af de ved Haandværk og Industri beskæftigede Personer* opgjort til 308,374.

Vil vi nu vide, hvor mange af disse der arbejdede i *toldbeskyttede* Fag, saa lader det sig let udfinde ved Gennemgang af Industritællingens Fagfortegnelse; vi vil da se, at det ingenlunde er nogen »lille Klat«, men 225,661 Personer — godt 73 Procent eller meget nær tre Fjerdedele af Landets samlede Haandværk og Industri. Medregnes deres Familier, vil vi faa ca. 450,000 Mennesker eller nærvæd en Femtedel af hele Nationen. Kun 82,713 Personer tilhører derimod Haandværksfag, der *ikke er toldbeskyttede*.

De ikke toldbeskyttede Haandværks- og Industrifag.

Det anførte har altsaa allerede vist os, at ingen ringe Part, men den langt overvejende Del af dansk Haand-

værk og Industri nyder direkte Gavn af Toldbeskyttelsen. Men derfor kunde Resten naturligvis godt være uden Interesse i Beskyttelsen; for at forstaa, om det er saaledes, maa vi lidt nærmere undersøge Forholdene for de 82,713 Personers Vedkommende, der er sysselsatte i ikke-toldbeskyttede Haandværks- og Industrifag.

Gjør vi dette, saa ser vi, at kun 35,415 Personer af de 82,713 tilhører Haandværksfag, som *kunde toldbeskyttes, men ikke er beskyttede*. Denne Gruppe, der altsaa kun er en Niendedel ($11\frac{1}{2}$ Procent) af hele den danske Industri, bestaar af saadanne Fag som Møllere, Slagtere og Pølsefabrikanter, Røgerier, Margarinefabrikker, Kalkværker, Cementfabrikker, Cementstøberier og Teglværker. Denne Niendedel af vor Industri har *virkelig* Grund til at beklage sig: dens Fag staar ikke beskyttelsesløse, fordi de ikke har villet have Beskyttelsen, men fordi man ikke har villet give dem den. De fleste af dem har da ogsaa gjentagne Gange anmodet om at faa Beskyttelse og mere eller mindre bittert klaget over deres Stilling.

Helt anderledes staar *Hovedparten* af de 82,713 — saadanne Fag som Murere, Tømrere, Malere, Glarmestre, Skiferdækkere og lignende Bygningsfag, Skorstensfejere, Gas- og Vandmestre, Arbejdere ved Vandværker, Elektricitets- og Gasværker, Jordarbejdere, Brøndborere, Vaske- og Strygerier, Rulleforretninger, Barbere og Bagere. Disse Fag, der tilsammen omfatter 47,298 Personer eller $15\frac{1}{2}$ Procent af den samlede danske Industri, har ganske vist heller ikke Toldbeskyttelse, men ikke fordi man ikke har villet give dem den; de virker nemlig under saadanne Forhold, at Toldbeskyttelse for dem er en ganske overflødig Ting — det er nemlig **umuligt** for Udlandet at paaføre dem Konkurrence. *Man kan ikke* indføre færdige Huse, tækkede Tage, malede Vægge, rensede Skorstene, Vand eller Gas, friskbagt Brød eller Resultaterne af Barberes og Vaskeriers Arbejde; disse Fag — man kalder dem ofte **de stedbeskyttede Fag** — nyder altsaa uden Told alle Toldbeskyttelsens, ja langt mere: *Indforselsforbudets* Fordele.

Med andre Ord, de her omhandlede Fag er *slet ikke »ubeskyttede«* — det er tværtimod **de stærkest beskyttede Fag af alle**. Og allerede af den Grund: fordi de paa Grund af Forholdene nyder en *absolut* Beskyttelse, for hvilken andre Haandværks- og Industrifag kun kan opnaa en *delvis og ufuldkommen* Erstatning igennem Told, burde

de med Sympathi se paa de andre Fags Værn imod Udlandet. Selv nyder Arbejderne i Bygningsfagene og de øvrige anførte Fag jo fuldtud de Fordele, som andre Fag stræber efter: *de kan drive deres Løn saa stærkt i Vejret, som danske Forhold tillader, uden at lavere Løn i Udlandet hindrer dem deri.* For Forhøjelsen af Murernes eller Tømrernes Løn er der kun én Grænse: den, som den danske Befolknings Evne til at betale Husleje sætter; det gjælder ikke for disse Fag som for Skrædderen eller Væveren: at hvis dansk Løn naar op over et vist Punkt, saa træder udenlandske Varer i danskes Sted og gjør vor Arbejder brødløs.

De stedbeskyttede Fag er stedbundne og passive.

Men er det nu kun Sympathi for Toldbeskyttelsen, man kan kræve af de stedbeskyttede Fag? Har de slet ingen praktisk og haandgribelig Interesse i den Toldbeskyttelse, som de 225,661 nyder som Værn mod den udenlandske Konkurrence?

Jo, en Smule Eftertanke vil vise, at de 82,713 endogsaa er meget stærkt interesserede i Toldbeskyttelsen. Sagen er nemlig den, at den store *Fordel*, som de stedbeskyttede Fag (Bygningsfagene m. fl.) nyder — nemlig den at være absolut dækkede mod al Konkurrence fra Udlandet — er forbunden med en ganske tilsvarende *Ulempe*: de er ikke i Stand til at *udføre* nogetsomhelst til Udlandet (hverken færdige Huse eller Gas og Vand, friskbagt Brød eller glatbarberede Hager). Med andre Ord: ingen Haandværksfag er saa *stedbundne* som disse; deres Ve og Vel er i et og alt knyttet til deres eget Samfund — de er henviste til *at leve ene og alene af Indlandet*.

I deres eget Lands Udvikling er disse Fag derfor et **passivt** Element. Vi mener hermed: de kan kun *følge* Udviklingen, men *ikke selv drive den frem*. Der kan f. Eks. i en By paa 10,000 Mennesker kun eksistere et vist begrænset Antal Bagere, Slagtere, Barbere, Bygningshaandværkere osv., nemlig saa mange som der behøves til de 10,000 Indbyggers Forsyning med disse Fags Frembringelser. Gaar Byen tilbage i Folketal, saa bliver der Brug for færre af de nævnte Haandværks Udøvere; vokser der-

imod dens Folketal. saa bliver der Brug for flere af dem. Men selv kan disse Fags Udøvere ikke bringe en Bys Folketal til at vokse; er der forud det tilstrækkelige Antal af dem, saa kan man ikke, naar Folketallet gaar ned, bringe det op igjen ved at tilføre Byen 100 Skorstensfejere, eller Slagtere, eller Murere, Malere, Bagere — der er slet ingen Plads for dem. De kan ikke leve af at arbejde for sig selv, og de kan heller ikke sende deres Arbejde ud af Landet; *altsaa er disse Fags Trivsel helt og holdent afhængig af andre Næringsgrenes Trivsel.*

De Fag, der kan toldbeskyttes, er aktive Fag.

Helt anderledes forholder det sig med de Fag, der kan toldbeskyttes — de 225,661, der har Toldbeskyttelse, og de 35,415, der ikke har den, men kunde have den. Thi Grunden til, at de kan værnes ved Told, er jo den, at *deres Varer kan indføres hertil fra Udlandet*; men kan Varerne komme ind fra Udlandet, saa kan de ogsaa *udføres til Udlandet*. De Fag, som her er Tale om, kan vi derfor kalde **det aktive Element** i et Samfunds Udvikling; thi de kan gjøre, hvad de passive ikke kunde: *de kan bringe deres eget Samfund til at vokse ved at erobre Arbejde fra Udlandet.*

Skræddere og Skomagere, Snedkere og Sadelmagere, Tobaksfabrikker og Væverier, Glasværker og Maskinfabrikker — de kan iværksætte denne Erobring fra Udlandet paa en af to Maader: *Enten* ved at fratage Udlandet vort danske Markeds Forsyning med de paagjældende Frembringelser — og vi indførte i 1905 for ikke mindre end $231\frac{1}{2}$ Mill. Kr. færdige Haandværks- og Industrifrembringelser fra Udlandet. *Eller* — et Skridt videre! — ved at iværksætte Udførsel til Udlandet af de samme Frembringelser — og vi havde allerede i 1905 en Udførsel af Industrivarer paa $28\frac{3}{4}$ Mill. Kr. Derfor kan *saadanne* Fag bringe en By til at vokse: Anlægget af en Tobaksfabrik, et Maskinbyggeri, en Skotøjsfabrik vil kunne tilføre Byen nye Arbejderskarer, thi saadanne Anlæg behøver ikke at indrettes paa Byens egne Næringsveje, men paa Udlandets Bekostning. Saa længe der er noget tilbage at vinde fra Udlandet paa den ene eller den anden af de to nysnævnte

Maader, kan Antallet af saadanne Fabrikker eller Værksteder tiltage — og paa disse **aktive** Fags Vækst beror da hele det øvrige Samfunds Fremgang, derunder ogsaa Bygningsfagenes og de andre *passive* Haandværksfags. De aktive Fag er for et Lands Haandværk og Industri det samme, som »Dannelsesvævet« er for en Plantestængel: *det Livscentrum, hvorfra al Vækst udgaar.*

Vokser Antallet af de *aktive* Haandværks- og Industriefags Udøvere, saa bliver der Brug for flere Fabriks- og Værkstedbygninger saavel som for flere Beboelseshuse for Fabrikanter, Arbejdere og Funktionærer; der bliver Brug for mere Kjød og Brød, for en større Forsyning af Vand, Gas og Elektricitet, for flere Barbere og Vaskerier — og *saa blomstrer alle de passive Fag*, som skaffer disse Fornødenheder til Veje. Men staar de aktive Industriefag stille i en By, eller endnu værre: gaar de tilbage i Tal og Fortjeneste, saa faar det Følger for de passive Fag, som vi allesammen godt kjender — ledige Lejligheder, Byggeriets Standsning, Mangel paa Kjøbeevne overfor alle de stedbeskyttede Fags Frembringelser. Og overfor disse Onder staar selve de passive, stedbeskyttede Fag *ganske hjælpeløse*; de har kun ét Haab: *at der paany maa komme Liv i de aktive Industriefags Udvikling, saa de i stigende Grad kan blive i Stand til at erobre Arbejde og Fortjeneste fra Udlandet.* Og dertil er det jo, Toldbeskyttelsen skal støtte dem.

Hvad koster Toldbeskyttelsen de ubeskyttede Fag?

Vi har nu set, at det er meget langt fra, at Toldbeskyttelsen er uden Interesse for de naturbeskyttede Bygnings- og andre Haandværksfag; den er i Virkeligheden lige saa fuldt — om end indirekte — *et Livsspørgsmaal for dem* som for selve de beskyttede Fag. Men naar det er Tilfældet, saa vil det jo selvfølgelig kunne lønne sig for de ikke beskyttede Fag at bære en Byrde — en Skat — til de beskyttede Fag, forudsat da at Byrden ikke er større end Fordelen. Det drejer sig da om at faa at vide, *hvor stor* denne Byrde er.

Den, der vil vide Besked herom, maa først og fremmest — som altid i Toldspørgsmaalet — gjøre sig Forskjellen klar imellem *Finanstold* og *Beskyttelsestold*. Hvad vi allesammen betaler: Told af Kaffe og The, Ris og Sago,

Kakao, udenlandske Frugter og Krydderier, Tobak, Petroleum og Kul samt i indenlandsk Afgift af Sukker, Bajerskøl og Brændevin, er *ikke* Beskyttelsestold. Det er ikke af fjærmeste Interesse for de toldbeskyttede Fag at opretholde disse Toldsatser — tværtimod; de er selvfølgelig en Byrde for dem som for alle os andre. Disse *Finanstoldsatser* har kun ét Formaal: at skaffe Penge i Statskassen, og de udgør for os allesammen langt den største og mest trykkende Del af vor Toldskat. For en velstillet Arbejderfamilie i Kjøbenhavn udgør disse Skatter ifølge Universitetets 10 Aar gamle Undersøgelse gennemsnitlig 35½ Kr. om Aaret, for en tilsvarende Arbejderfamilie i Kjøbstæderne 30½ Kr. aarlig. Der er altsaa noget at tage af for dem, der vil lette vore Toldsatser, og for saadan Lettelse vil vi allesammen være glade, Beskyttelsesmænd ikke mindre end nogen anden Retning.

Med *Beskyttelsestolden* — Tolden paa saadanne Haandværks- og Industrifrembringelser, som vi selv kan frembringe Magen til, og som derfor har til Formaal at hæmme Udlandets Afsætning her i Landet og fremme vor egen Fabrikation — er det derimod en anden Sag. Ogsaa den kan vel til den ene Side siges at være en Byrde, men til den anden Side er den en Fordel for os. Og Byrden —, den kan efter den førnævnte Universitetsundersøgelse *allermest beløbe sig til 54 Øre ugenlig for en velstillet kjøbenhavnsk Arbejderfamilie, 42 Øre ugenlig for en tilsvarende Arbejderfamilie i Kjøbstæderne*. Eller rettere sagt: den kan *aldrig* naa saa højt; thi den vilde kun naa de anførte ugenlige Beløb, hvis alle danske Haandværks- og Industrivarer var *fordyrede med Toldens fulde Beløb*, og det ved vi jo allesammen, at de *ikke* er — de er afgjort ikke fordyrede med Halvdelen af Tolden, gennemsnitlig taget. De 54 og 42 Øre betegner derfor kun en theoretisk, uopnaelig Højdegrænse; i Praksis kan vi sige, at Beskyttelsestolden som Byrde for en Arbejderfamilie *ikke naa Halvdelen* af disse Beløb; med andre Ord, at der for en velstillet Arbejderfamilie i Kjøbenhavn og i Kjøbstæderne kan udgjøre henholdsvis **højest 25 Øre** og **højest 20 Øre**.

Vinding og Tab.

Vi kjender nu Størrelsen af det Bidrag, som Mureren, Tømreren, Maleren, Bageren, Barberen o. fl. maa yde for

at sikre de Fags Bestaaen her i Landet, hvis Trivsel og Vækst er Betingelsen for, at der i hans eget Fag kan bestaa gode og heldige Forhold. Og der vil herefter sikkert findes faa Læsere — faa, der har tænkt den her fremførte Tankerække igjennem — som ikke vil mene, at det vilde være **en meget daarlig Handel** for Mureren og hans Fæller at spare den ugenlige 25-Øre og faa Arbejdsløshed og Tilbagegang i Stedet, hele Samfundet igjennem.

Nu er det oven i Kjøbet saaledes, at *intet* politisk Parti drister sig til at tilbyde de ikke-toldbeskyttede Fag hele 25-Øren. Der er ikke et af dem, uden at de med største Iver, ja Indignation, fralægger sig at ville tage *hele* Toldbeskyttelsen bort. De vil blot nedsætte den noget, siger de, f. Eks. med en Femtedel — med andre Ord: spare vor Arbejder for *højest 10*, i Virkeligheden omkring **5 Øre om Ugen**. Men nu har vi — igjennem en udtrykkelig Erklæring i Mindretalsbetænkningen fra Toldkommissionen af 1896 — vort Frihandelspartis Ord for, at *Borttagelsen af blot denne Femtedel* af vor nuværende Beskyttelse vilde føre til en *Fordobling af den fremmede Indførsel af færdige Industrivarer her til Landet!*

Indførselen af fremmede Industrivarer her til Danmark beløb sig i 1905 til 231 Mill. Kroners Værdi. At fordoble denne betyder altsaa at overdrage *Udlandet* at levere vore Forbrugere Varer for 231 Mill. Kr., som danske Fabrikker og Arbejdere nu tilvirker, og det vil igjen sige det samme som *at gjøre over Halvdelen af den nuværende Industribefolkning her i Landet arbejdsløs*. Hvad en saadan Arbejdsløshed vil betyde for Bygningshaandværkere, for Bagere, for Slagtere og alle de andre Fag, der hører til de *stedbeskyttede*, men ikke *toldbeskyttede*, vil enhver af disse Fags Udøvere, der har tænkt det her anførte igjennem, kunne forestille sig ret tydeligt. Han vil forstaa *det latterlige* i, at der tilbydes ham en 5-Øres ugenlig Besparelse som Vederlag for de heraf flydende umaadelige Tab, — og selv om han aldrig har begrebet det før, fordi han aldrig har tænkt over disse Ting før, vil han fra nu af være klar over, at **det er en stor Fejltagelse, at de ikke - toldbeskyttede, men stedbeskyttede Haandværksfag skulde være mindre interesserede i det nationale Toldværns Opretholdelse end de direkte toldbeskyttede Fag.**

Hvad der gjælder Haandværk, gjælder ogsaa Handelsstand, Søfart og Embedsstand.

Men det foran anførte gjælder paa ingen Maade Haandværks- og Industrifagene alene. Gaar vi til *Handelsstanden*, saa er en Del af den *store Handel* (og særlig Transithandelen) af *aktiv Natur* i samme Forstand som en stor Del Industrifag, idet den nemlig er i Stand til at erobre Fortjeneste fra Udlandet. Og det samme gjælder for *Skibsfarten* overalt, hvor den fortrænger udenlandske Skibe (særlig den udenrigske Fragtfart). Men hele den almindelige Kjøbmandshandel saavel som Detailhandelen (og det meste af den indenrigske Skibsfart) er, ganske som de naturbeskyttede Haandværksfag, i Forhold til den økonomiske Udvikling af *passiv Natur*.

Urtekræmmere, Høkere, Manufakturhandlere, Marskandisere, Smaahandlende, Beværtere — alle er de, ligesom de foran omtalte Haandværksfag, **stedbeskyttede** og **stedbundne**; de staar da i det mest absolute Afhængighedsforhold til den indenlandske Befolknings Tal og Kjøbeevne. Ingen ved bedre end disse Handlende, hvad en Nedgang i deres Kunders økonomiske Kaar betyder for dem; latterligt da at ville opstille en Formindskelse af den Smule Industrietold, en Detailhandler maatte yde — maaske hans Indtægt ikke er større end Arbejdernes, maaske 3—4 eller 5—6 Gange saa stor! — som et Maal, han og hans Stand bør tragte efter. **Ødelæggende** yil en saadan »Besparelse« blive for ham, ikke mindre end for Bygningshaandværkeren!

Og at *Embeds- og Bestillingsmænd* vanskelig vil kunne foretage sig noget taabeligere end at arbejde paa at svække Landets producerende Erhverv, trænger næppe til nærmere Paavisning. Ganske sikkert er mange af de til disse Fag hørende daarligt lønnede, og sikkert er det, at det plejer at vare ret længe, inden de faar Prisstigningers Virkninger at føle i Form af Lønningstillæg. Men klart maa det dog være for dem, at en Lønstigning skal komme *fra et voksende Velvære* i det arbejdende Samfund, og at en Tilbagegang i dettes Kaar nødvendigvis *maa* øve sin Virkning ogsaa paa Embedsmænds og Bestillingsmænds Kaar — varer det saa end lidt kortere eller lidt længere, inden Virkningen kommer.

HAANDVÆRKETS OG INDUSTRIENS TOLDUDVALG

har hidtil udgivet følgende Skrifter:

- 110-000 *Hvad vil en Frihandelsreform betyde for Danmarks Haandværk og Industri og vort Folk i det hele taget? Et Foredrag af Jul. Wulff. 1906.*
- 10-000 *Den Lassenske Toldreform, dens Betydning for Forbrugerne, Arbejderne og Arbejdsgiverne. Særtryk af Artikler i »Nationaltidende«. 1906.*
- 30-000 *Dr. A. Fraenkels Tale ved Toldlovforslagets 2. Behandling i Folketinget 5. Februar 1907. Efter Rigsdagstidenden. Med et Bilag (den svenske Toldkommissions og den tyske Regerings Spørgeskemaer til Fabrikkanter.) 1907.*
- 20-000 *Grosserer Holger Petersens Tale i Landstinget ved Toldlovforslagets 1. Behandling 1. Marts 1907. Efter Rigsdagstidende.*
- 10-000 *Om Nødvendigheden af at skabe Arbejde her i Landet. Tale af Raadmand K. M. Klausen i Folketinget 11. Marts 1907. Efter Rigsdagstidenden; med nogle tilknyttede Bemærkninger. 1907.*
- 30-000 *Arbejderne og Toldbeskyttelsen. Nogle Ord til Overvejelse for tænkende Arbejdere af Jul. Wulff. Med en Oversigt, fagvis ordnet og statistisk belyst, over Folketingsmand Borghjergs Forslag til Haandværks- og Industribeskyttelsens Afskaffelse eller Nedsættelse. 1907.*
- 30-000 *Er Bygningshaandværkeren, den Handlende og Embeds- eller Bestillingsmanden interesseret i Toldbeskyttelsen? Af Jul. Wulff. 1907.*
- 40-000 *Landbruget og Toldskatterne. Nogle Oplysninger om Landbrugets virkelige Stilling til Toldreformen af Jul. Wulff. Med et Tillæg. 1907.*
- 280-000

Foreninger, Haandværkere og Industridrivende kan, saa længe Forraad haves, faa Eksemplarer af ovennævnte Skrifter gratis til Uddeling ved Henvendelse til Haandværkets og Industriens Toldudvalg under Adresse: Vestre Boulevard 18. 1ste Sal, København B.

Løvrigt er Skrifterne til Salgs gennem Landets Boghandlere.

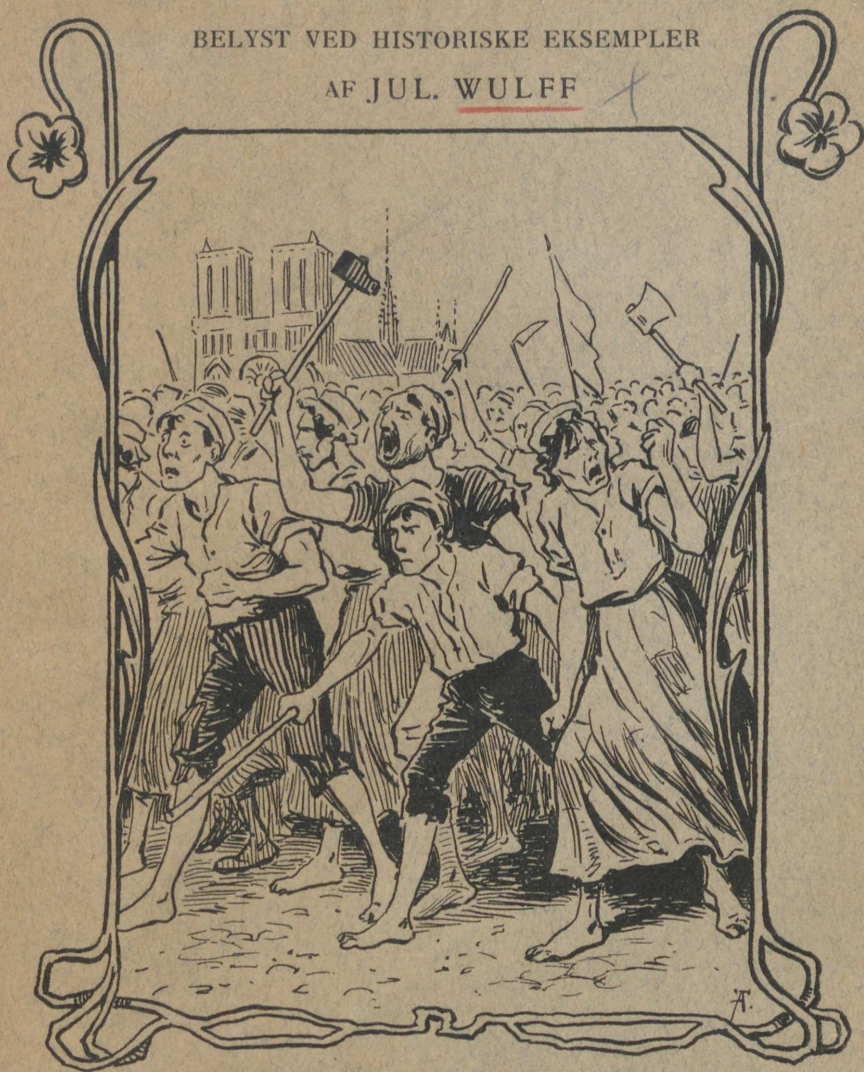

HVILKE ULYKKER EN TOLDREFORM ELLER TOLDTRAKTAT KAN VOLDE

BELYST VED HISTORISKE EKSEMPLER

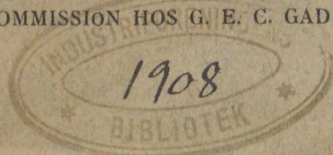
AF JUL. WULFF

Ophidsede af Sult og Nød strømmer Skarer af Arbejdsløse til Paris.

KØBENHAVN 1908

UDGIVET AF HAANDVÆRKETS OG INDUSTRIENS TOLDUDVALG
I KOMMISSION HOS G. E. C. GAD

† AB 117

Nærværende lille Afhandling er en delvis Gjengivelse af
Indholdet af et Foredrag, holdt paa et Toldmøde i Industri-
foreningen i Kjøbenhavn den 3. December 1907.

337 Wul

1908.

(i konvolut)

Historiske Eksemplers Betydning.

Det tør vel antages, at det efterhaanden er lykkedes at rette ialfald nogle af de Vrangforestillinger, som saa længe har vildledet den offentlige Mening her i Landet med Hensyn til Forstaaelsen af Toldspørgsmaalets forskellige Sider. Mangfoldige har sikkert omsider fattet, at det ikke er Beskyttelsestoldens Opgave at fordyre Varerne, men at værne om Nationalindtægt; de har ogsaa begrebet, at det ikke blot er »nogle faa Fabrikanter«, der er interesserede i Toldværnet, men at dette er et Spørgsmaal af Vigtighed for Tusinder af Arbejdere — og gennem dem som Forbrugere igjen for Tusinder af Handlende, ja, gennem alle dissers direkte og indirekte Skatteydelse, for Stat og Kommune. Men trods alt er der for den store Mængde et vist Uvirkelighedspræg over Toldspørgsmaalet; de kan ikke rigtig klart forestille sig, at Toldnedsættelser paa nogle Procent kan betyde Liv eller Død for store Befolkningsslag og derigjennem for hele Nationen. De har *ikke personlig erfaring* saadant, — og Folk har som bekjendt den største Vanskelighed ved at tro paa, eller nogenlunde levende forestille sig, Farer, som Virkeligheden aldrig har lært dem at kjende.

Nu er der dog én Ting, som i nogen Grad plejer at kunne træde i Stedet for personlig Erfaring, ialfald hos den mere oplyste Del af Befolkningen, nemlig *Historiens Lære*. Men hvem er nogen Sinde i sin historiske Læsning — i Skolen eller senere — truffen paa en Skildring af en Toldtarifs eller en Handelstraktats Virkninger paa en Nation? Ingen! Thi det synes at gaa *Historikerne* ganske som den øvrige Befolkning: heller ikke de synes at eje rigtig Forstaaelse af *økonomiske Livsforholds* Betydning for Nationernes Udvikling. De fortæller os om Konger og Krige, om Digtere og Forfattere, maaske ogsaa om Sæder og Klædedragt til vekslende Tider — men om Handelspolitik: intet! Eller hvis vi

hører lidt derom, saa er det skiftende *Theorier*, der i løse Omrids føres frem for os — Merkantilisme, Frikonkurrence osv. — men *ikke deres Resultater: deres Indflydelse paa Befolkningens daglige Liv og Trivsel.*

Og dog har de økonomiske Kampe mellem Nationerne alle Dage haft endnu større Virkninger at opvise end de krigerske Sammenstød. Tag for vort eget Vedkommende *Hansestædernes* kommercielle Herredømme hos os fra Tiden kort efter Valdemarerne til op imod Kristian den 4.'s Dage; udenfor al Tvivl var dette Regimentes Magt den største Faktor i Danmarks Udvikling i dette lange Tidsrum. Ikke alene fordi Hansestæderne efterhaanden ogsaa blev en politisk og krigsførende Magt, som i Valdemar Atterdags Tid endogsaa fik tvunget igjennem, at det danske Folk skulde have deres Samtykke, naar det valgte sig en Konge; men endnu langt mere for den daglige, udmarvende Indflydelse, som de udøvede paa vort Folks økonomiske Liv. De fratog os al Udenrigshandel, al Skibsfart; som overmægtige Leverandører af »billige« udenlandske Varer knugede de al Produktion i vort Land til Jorden og greb overmægtigt ind ogsaa i vor indenlandske Handel. Al den Indtægt, som skulde have baaret vor materielle og aandelige Udvikling, sugede de Aarhundreder igjennem til sig, over Østersøen, og levnede os kun et tarveligt Landbrug og den nødtørftigste Haandværksdrift; det danske Folk, der kort forud var i en rig og frodig Udvikling, blev gjennem deres alt overskyggende Indflydelse et fattigt Land, tilsyneladende evneløst, uden Initiativ — saa svækket, at endogsaa dets naturlige Vokseevne standsede: vi stod dels stille, gik dels endogsaa tilbage i hele Tidsrummet fra Valdemarerne til det attende Aarhundredes Udgang. Men hvilken af vore Historikere har søgt at skildre os dette økonomiske Fremmedherredømme og dets Virkninger paa en saa levende Maade, at vi har begrebet, hvilken lammende Virkning det øver paa en Nation, naar dens økonomiske Udvikling hæmmes og standses af overmægtig fremmed Konkurrence?

Den virkelige Aarsag til den franske Revolution var Nød og Arbejdsløshed.

Nu skal det ikke være Opgaven her at skildre *Hansestædernes* Indflydelse paa dansk Næringsliv: det vilde blive for vidtløftigt, da deres Paavirkning strækker sig gennem Aarhundreder. Men

paa et Tidspunkt, da vi maaske kan staa tæt foran Vedtagelsen af en for vore industrielle Næringsveje ulykkebringende Toldlov med efterfølgende Handelstraktat med den Magt, af hvilken vi har aller-mest at frygte i mere end én Retning, vil det være betimeligt at fremdrage et historisk Eksempel, som levende formaar at anskueliggjøre for os, hvad *en enkelt Frihandelstraktat* har formaaet at udrette for Ødelæggelser *i ganske kort Tid* overfor et stort og rigt Lands hele Næringsliv — ja meget mere end det: overfor dets Forfatnings- og sociale Forhold og derigjennem *for hele Verden*. Jeg benytter her engelske Kilder*), thi det er ikke alene hos os, man har følt Savnet af historisk Paavisning af økonomiske Lovgivnings-Resultater; i England har man i de senere Aar bestræbt sig stærkt for at udfylde Savnet, og det er da blandt de talrige historiske Kjendsgjærninger, som engelske Historikere har fremdraget, *den franske Revolutions Oprindelse*, jeg vil skildre her paa en ganske anden, men uden Tvivl korrekttere Maade, end der almindelig fortælles.

Den almindelige Opfattelse, som vore historiske Lærebøger bibringer os af Aarsagen til den franske Revolution, gaar ud paa, at der i det 18de Aarhundrede herskede en særlig trykkende Form af Lenssystemet i Frankrig, saaledes at Bønderne led under et utaaleligt Tyranni fra Adelen Side; Bondestandens Lidelser kaldte saa en Række begavede Skribenter frem, og da Kongen og hans Regering ikke lyttede til Skribenternes Indlæg til Fordel for Bondestanden, tog Folket sin Ret med Magt, og det var Revolutionen. Denne Opfattelse, der gjør Revolutionen til en *Bondeopstand*, er imidlertid ganske misvisende; vel bestod der i Frankrig Rester af Fevdalsystemet, saaledes som der gjør i England den Dag i Dag, men det var langt fra saa trykkende i dette Land som i Tyskland. Paa den tyske Side af Rhinen herskede endnu Livegenskabet, men ikke alene var dette ophørt før Revolutionen i Frankrig: den franske Bonde var allerede da bleven Selvejer — han ejede en Tredjedel af Landets Jord. Og vel hvilede der uden Tvivl trykkende Skatter paa Bønderne, i 1789 yderligere forøgede gennem de paalagte haarde Krigsskatter, som maatte faa Adelen og Gejstlighedens urimelige Skattefrihed til at springe stærkt i Øjnene; men hele det franske Samfund, fra Kongen og hans Regering nedefter, var paa dette Tidspunkt opfyldt af Forstaaelse af Bondestandens Sag og arbejdede paa at lette det Tryk, som hvilede paa

---

*) Navnlig J. W. Welsford, *The Strength of Nations*. London 1907.

den; og det er ingen let Sag at flytte Skattebyrden over paa andre Skuldre — sligt er aldrig let —, men alligevel *var det gjort* i Frankrig, inden Revolutionens værste Rystelser indtraf — medens en af de mest udkregne Skatter, Tienden, den Dag i Dag betales i England og først befinder sig under Afløsning i Danmark. Og vil man i Modsætning til disse Oplysninger stille de talrige Klager, der indkom fra de franske Kommuner, da disse af Parlamentet blev *opfordrede* til at indsende Besværinger, da maa man sikkert give Welsford Ret i, at Klagernes Liste næppe var bleven kortere i England eller Tyskland (eller Danmark!), hvis Kommunerne *der* var bleven opfordrede til at lette deres Hjærter paa lignende Maade.

Mest slaaende for den læge Læser, der ikke har Tid eller Adgang til at sætte sig ind i Frankrigs sociale Forhold i det attende Aarhundrede, vil imidlertid det simple Faktum være, at det *jo slet ikke var Bønderne, der gjorde Revolution i Frankrig*. Tværtimod, da Revolutionsledernes Formaal var bleven klart, gjorde de franske Bønder *Kontrarevolutioner*, som det kostede Revolutionsmændene den største Møje og Strømme af Blod at undertrykke. De, der rejste Revolutionsfanen, og som senere undertrykte Bøndernes Modrevolutioner med barbarisk Strængthed, var derimod *Bybefolkningen i Frankrig* — dels *Pariserne* selv, dels de i Tusindtal til Hovedstaden strømmende *Skarer af sultne, arbejdsløse, nødlidende Mennesker fra andre Byer*, særlig de store Industristæder i det nordlige Frankrig. Man behøver kun at pege paa dette, saa forstaaes det af enhver, der har læst Skildringer fra Revolutionsaarene. Disse arbejdsløse raabte paa Brød, og hele Revolutionen — ganske særlig dens første Aar — var en forfærdelig Kamp for at faa Føde; forhungrede Mennesker stormede Bastillen, forhungrede Skarer hentede Kongefamilien i Versailles og førte den i Triumf til Hovedstaden under Raab om, at nu skulde de nok faa Brød, thi nu bragte de »Bageren«, »Bagersken« og »den lille Bagerdrenge« med sig til Paris!

Aarsagen til Nøden i den franske Befolkning.

Hvad var nu Aarsagen til denne uhyre Nød i Frankrig? Ja, dette Spørgsmaal er saa meget mere paa sin Plads, som der ganske faa Aar forud for 1789 ingenlunde var Nød i Frankrig. Krigen med England, der blev afsluttet i 1783, havde været heldig, men dyr, og den franske *Statskasse* var ganske vist tom i Aarene efter

denne Fredslutning, men den franske *Nation* skildres enstemmig som velstaaende i Aaret 1786: »Industri og Handel havde blomstret siden Fredslutningen i Versailles, og Velvære og Luksus bredte sig«. Hvor kan det da være, at Frankrig kun 3 Aar efter befandt sig i saa fortvivlet en Nød, at Revolution, Kongens Henrettelse og alle Institutioners fuldstændige Omstyrtelse blev Følgen deraf? Faa Ord vil forklare det. De langvarige Kampe mellem England og Frankrig har altid haft økonomiske Interesser til Baggrund, og som oftest fik de et for England gunstigt Udfald. Men efter den nordamerikanske Uafhængighedskrig, hvori Frankrig — som allerede sagt — havde taget Del med saa stort Held, at dets politiske Anseelse derigjennem var gjenoprettet efter tidligere Tiders Uheld, var England bleven meget betydelig svækket. Det havde mistet sine vigtigste Kolonier og var, efter Lord Rosebery's Dom, sunket ned til en Magt af 2den eller 3dje Rang. Imidlertid kom *William Pitt* til Magten i Fredslutningens Aar 1783, og det blev hans Livsopgave igjen at hæve Englands sunkne Anseelse. I Løbet af 5 Aar lykkedes det ham at faa Englands tidligere Fjendskab til Holland glemt og faa dannet et Treforbund mellem England, Holland og Preussen, men navnlig havde han Englændernes praktiske Blik for, at Landets Gjenoprejsning burde bygges paa materielt Opsving. Han sendte da i 1785 *William Eden*, Baron af *Auckland*, som Englands Repræsentant til Paris, og det blev denne Statsmands Opgave at afslutte en for England gunstig *Handelstraktat* med Frankrig, saaledes at engelske Varer kunde faa lettere Adgang til det franske Marked.

Pitt forstod en saadan Handelstraktats uhyre Betydning for England; han begreb, at ad denne Vej kunde alt det gjenvindes, som var tabt i Krigen, og han var villig til at betale Traktaten med betydelige Indrømmelser til Gjengæld — men saadant blev ganske overflødigt. Frihandelstheoriene har nemlig, hvad der næppe er almindelig kjendt, haft deres Vugge i Frankrig, ikke i England, og i 1785 var netop Frihandelsretningen — Economisterne, som de kaldtes — almægtige i Frankrig. Denne Retnings Mænd blev da fortræffelige Forbundsfæller for Pitt; overbeviste om Frihandelstheoriernes Rigtighed gik de uden Vederlag beredvilligt ind paa at afslutte en *Frihandelstraktat* — det vil sige: en Traktat med saa væsentlige Toldnedsættelser i Frankrig paa engelske Varer, at den franske Industri derved mistede sin Konkurrenceevne overfor den engelske.

Eden-Traktaten, som den kaldtes, blev altsaa afsluttet i 1786

— i et Øjeblik, da Forbedringer af Watts Opfindelse havde gjort Dampmaskinen praktisk brugbar og stillet dette store Produktionsmiddel til Englands Raadighed, og da Stenkullene var ved at afløse Vind og Vand som industriel Drivkraft. Netop i dette Øjeblik gjorde Englands Kulrigdom sig da gjældende stærkere end nogen Sinde siden: Kullene kostede i Manchester kun 9 Shillings pr. Ton, men i Rouen, Frankrigs vigtigste Fabriksstad, 40 Shillings eller $4\frac{1}{2}$ Gange saa meget. Denne Forskel forøgede i uhyre Grad Vægten af Arkwrights, Hargreaves og Comptons maskinelle Opfindelser: *England besad, som Pitt ganske rigtig havde set, i 1786 en umaadelig Fordel fremfor Frankrig i industriel Konkurrenceevne.*

Eden-Traktatens Virkninger efter samtidiges Vidnesbyrd.

Det var Eden-Traktaten, der blev Aarsag til Nøden i Frankrig og derigjennem til den franske Revolution med alle dens verdenshistoriske Følger. Dette kan siges med positiv Sikkerhed paa Grundlag af de Oplysninger, der foreligger fra Datiden. De vigtigste af disse Oplysninger skyldes en Englænder Arthur Young, der havde gjort Studiet af Landbruget til sin Livsopgave og i Aarene 1787, 1788 og 1789 berejste Frankrig for at sammenligne dette Lands Forhold med Englands. Som anset Forfatter fik han overalt i Frankrig Adgang til Undersøgelse, og han er bleven den store Avtoritet med Hensyn til Livet og Tilstandene i Frankrig umiddelbart før Revolutionen, citeret som vigtigste Kilde baade af franske og fremmede Historikere. Men han undersøgte ikke ensidigt Landbrugets Forhold; ganske naturligt tog han tillige Byerne med i deres Egenskab af Markeder for Landbrugets Produkter, og derigjennem faar hans Undersøgelser og Rejseberetning saa stor Betydning for det Spørgsmaal, her behandles.

Hvad var det saa for Iagttagelser, Arthur Young gjorde? Selv forud indtaget i Economisternes Frihandelsideer forbavses han ved straks — to Dage efter sin Landgang i Calais 1787 — at høre de heftigste Udtalelser mod Handelstraktaten med England fra Fabrikanterne i *Abbéville*. I *Amiens* møder han den samme Stemning; der er kun én Mening om, at Byen vil blive ruineret af Handelstraktaten. I *Beauvais*, siger man ham, at en ødelæggende Krig ikke vilde være saa skadelig for Frankrig som denne Handels-traktat. Endnu heftigere er Stemningen i *Lille*, *Rouen* og *Nantes*;

i disse Byer beder man ligefrem for en Krig med England som eneste Middel til at forhindre Følgerne af den engelske Industri-konkurrences Overlegenhed. Først helt nede i Sydfrankrig — i Bordeaux, Girondisternes, de mest udprægede Frihandelsmænds Hjem — træffer han en anden Opfattelse; og ganske naturligt, thi her lever man ikke af Industri, men af at producere Vin for det engelske Marked: »der levede man derfor i den Indbildning, at Solen skinnede klart, og glemte sine Brødre, den industridrivende Befolkning i Norden«. Ja, og saa var naturligvis Agenterne for engelske Varer vel fornøjede med Traktaten; de erklærede — i Toner, som vi ogsaa kjender her til Lands — at den indenlandske Industri trængte til at stimuleres af fremmed Konkurrence. Thi deres Interesser gaar jo ganske selvfølgelig imod deres eget Folks.

Young var dog ikke alene om at belyse Forholdene i Frankrig: *Handelskamret i Normandiet* paatog sig i saa Henseende et dygtigt Arbejde. Det sendte to Kjøbmænd med de fornødne Forudsætninger til England for at undersøge Produktionsforholdene der og gav de samme to Mænd efter deres Hjemkomst Ordre til at foretage en lignende Undersøgelse i Normandiets egne Fabrikker. Sammenligningens Resultater var knusende og godtgjorde saa slaaende den Overlegenhed paa engelsk Side, der nødvendigvis maatte drive de franske Industrivarer ud af deres eget Marked, at Regeringen følte sig foruroliget derved og satte en bekjendt Frihandelsmand til at imødegaa Handelskamrets Beretning; han kunde imidlertid ikke benægte den engelske Industris Overlegenhed, men trøstede Fabrikanterne med, at Frankrig vilde sælge desto mere Vin, og med at »Handelsbalancen« vilde blive til Frankrigs Fordel.

Men det blev ikke alene om *Stemninger* blandt Fabrikanterne, Young og andre samtidige kunde berette — det var om *haandgribelig Nød og Ulykke*. Saaledes giver Young faa Aar efter sin Ankomst til Frankrig følgende Fremstilling af Revolutionens Aarsager: »De engelske Fabrikvarers Konkurrence i 1787 og 1788 var stærk og sejrrig, og den Forvirring, som derved skabtes, havde til Virkning ikke alene at gjøre Arbejderne arbejdsløse, men at formindske talrige Godsejeres, Præsters og Embedsmænds Indtægter; herved, og ved manges Bortflygten fra Frankrig (som Følge af Urolighederne), sank *Forbruget af Frankrigs egne Fabrikater med maaske tre Fjerdedele*. De Folk, hvis Indtægter var urørte, formindskede nemlig ogsaa deres Forbrug af Frygt for den herskende Gjæring i alle Forhold, og Udsigterne til en Borgerkrig gav hver

Mand det Indtryk, at hans Sikkerhed og maaske hans Eksistens i Fremtiden afgang af de Penge, han kunde spare til Side. Den uundgaaelige Følge af alt dette var da, at *umaadelige Masser af Arbejdere kastedes fuldstændig ud af Sysselsættelse*. Jeg har i min Rejselog noteret den grænseløse Elendighed, jeg var Vidne til i Lyon, Abbéville, Amiens og flere Byer, og af Meddelelser har jeg erfaret, at det ikke stod bedre til i Rouen. Det kunde heller ikke være anderledes; Virkningen var absolut tilintetgjørende gennem mange tusinde Familiers Sult, et Resultat — tilføjer Forfatteren gaadefuldt — »som efter min Mening kunde være undgaaet.«

Og i Virkeligheden er det ikke Young eller Handelskamret i Normandiet alene, som giver denne Forklaring; for enhver, hvis Blik er bleven opladt derfor, vil det slaa ned med pludselig Klarhed, at det jo i Grunden er den samme Historie, alle Revolutionens Historikere fortæller, selv om de ikke forstaar at føre Nøden tilbage til dens Aarsag; *men under Tiden ser de virkelig og nævner Aarsagen!* Saaledes skriver *Taine* udtrykkelig: »I Normandiet, hvor den sidste Handelstraktat havde ruineret Klædefabrikationen og Possementmageriet, var 40,000 Mennesker uden Arbejde. I mange Sogne tiggede en Fjerdedel af Befolkningen.«

Hvorfor opsigde man ikke Traktaten?

Her har vi da Forklaringen paa den voldsomme Tilstrømning fra Provinserne til Paris; de arbejdsløse vilde forsøge at finde Beskæftigelse i den store Hovedstad. Og vi har Nøglen til Forstaaelse af Udskejelserne under Revolutionen; utvivlsomt har de engelske Forfattere Ret i, at man har overdrevet de franske Filosoffers og Skribenters Betydning som Aarsager til Revolutionen: en *tilfreds* — eller blot nogelunde taalelig stillet — Befolkning lader sig ikke ophidse til Vold og Blodsudgydelse af et lille Korps af Forfattere. Men anderledes er det, naar Befolkningen er bragt i Nødtilstand og i blind Fortvivelse søger efter Udveje — *saa* kan Skribenters Læresætninger faa en Indflydelse, som de ellers aldrig vilde have naaet. Men hvad der i Revolutionens første Tid spiller Hovedrollen, er den uhyre Arbejdsløshed; som man ved, søgte de franske Avtoriteter at bekæmpe den ad forskellige Veje — gennem Oprettelse af Nationalværksteder, gennem Iværksættelse af formaalsløse Jordarbejder i Paris, ved at lønne Arbejderne for Tje-

neste i Nationalgarden o. a. lign. Under lidt mere fremskredne Revolutionsforhold fik disse arbejdsløse, der dannede de yderliggaaende Partiærs Hær, endog — i Mangel af andet »Arbejde« — Løn for at deltage i politiske Møder. Alt forgjæves!

Kun et kunde have standset Nøden, nemlig *Opsigelse af Eden-Traktaten*, og der indløb da ogsaa i 1789 talrige Opfordringer til den franske Regering om at foretage dette Skridt — der efter al Sandsynlighed havde reddet Kongemagten og meget mere! Men de herskende Frihandelsmænd var aldeles blinde for Handelstraktatens Indflydelse; i Stedet for Brød gav de det nødlidende Folk en ny Forfatning, og i Overensstemmelse med deres Theorier om, at Landbruget er det eneste virkelig produktive Erhverv, kastede de al Skat over paa Landbruget. Naturligvis vilde dette fortvivlede Eksperiment altid være mislykket, men nu kom der til Frankrigs forudgaaende Ulykker den, at Høsten i 1788 var meget slet, og Aaret 1789 bragte kun en lidet bedre Afgrøde. Landbruget savnede da al Evne — om det ellers havde besiddet den — til at redde det franske Samfund; det blev tværtimod selv trukket ned i Nøden. Efter at de konfiskerede Kirkegodser og udvandrede Adelsmænds Ejendomme var solgte, kjendte Regeringerne ingen anden Udvej end at paatvinge det forarmede Land værdiløse Papirspenge og fastsætte Dødsstraf for den, der nægtede at modtage dem til fuldt Paalydende. Eksperiment paa Eksperiment mislykkedes, og Skarer af frihandelssindede Girondister — Folkene nede fra det vindyrkende, ikke industridrivende Sydfrankrig — maatte paa Skafottet bøde for deres Vildfarelser. Men opsigelse af Eden-Traktaten vovede ingen!

For det første vilde vel Traktatens Opsigelse straks have virket fordyrende paa Industrivarerne, og i Øjeblikkets Nød var »Billighed« bleven Folkets Afgud; en Fordyrelse havde sagtens bragt sin Ophavsmand under Guillotinen. Ogsaa var der Frygten for en Krig med *England*; vor engelske Hjemmelsmand siger herom nogle Ord, som vi har Grund til at mærke os ogsaa her i Danmark: »En af de værste Følger af det System, der giver Udlandet Fordele, er, at det bringer Folk til frygtsomt at gruble over, hvad Udlandet vil gjøre, hvis man atter fratager det disse Fordele. Med andre Ord: det tilintetgjør Selvstændigheden, Handlefriheden.« Revolutionen fortsatte da sin Gang, og Nøden vedblev at bestaa, om end den mildnedes noget ved paafølgende bedre Høstaar, indtil der udbrød Krig mellem Frankrig og England i 1893, og den engelske Indførsel som Følge heraf brat standsedes.

Saa først endte Nøden, men den Gang ganske vist ikke *alene* som Følge af Traktatens Opsigelse: Frankrigs Krigspolitik fik her en Medindflydelse ved i det hele taget at forandre Nationens Stilling.

Kontraprøve: Eden-Traktatens Virkninger i England.

Efter at vi saaledes har paavist *Eden-Traktatens* Indflydelse i Frankrig, vil vi vinde endnu klarere Forstaaelse af dens Virke-maade ved at betragte Medaljens anden Side: *Traktatens Betydning for England*.

Her var, som før sagt, Stillingen efter Fredstraktaten af 1783 ikke god. Men alt forandrede sig i Løbet af Aarene 1786—93. Frankrig var i disse syv Aar England en overordentlig værdifuld Kunde; uhyre Mængder af engelske Varer gik over Kanalen, medens fransk Guld strømmede i den modsatte Retning: *fra* Frankrig *til* England. Allerede i 1787 kunde, som Lord Rosebery anfører, Resultatet mærkes i Form af voksende Velstand og Overflod: »en Vækst saa hurtig, at England derved i Løbet af faa Aar blev sat i Stand til at tage det op med hvilken som helst Magt, Frankrig kunde rejse«. Samtidig med, at frygtelig Nød bredte sig vidt ud gennem den franske Befolkning, strømmede Frankrigs Rigdom over Kanalen med en Fart og en Intensitet, som forbavser. Den kan maales ved en Kjendsgerning som den, at Pitt i Aaret 1796 uden Vanskelighed formaaede at afsende en Pengesum paa $21\frac{1}{2}$ Mill. Kroner som Subsidier til Englands Forbunds-fælle Østrig, medens den franske Regering ikke formaaede at skaffe General Bonaparte mere end 40,000 Kr. i møntede Penge som Krigskasse til Hæren i Italien; og endda siger en fransk Forfatter om dette beskedne Beløb: »Det var en uhyre Sum; i lange Tider havde ingen vidst, hvad det var at have møntede Penge.« Saa længe, som der var Guld i Frankrig, havde Eden-Traktaten udsuget dette Land paa den virksomste Maade; men England vandt gennem denne Traktat hele sin i Uafhængighedskrigen tabte Kraft tilbage.

Vil man saa endelig gennem *en Kontraprøve* yderligere overbevise sig om, hvad Traktaten betød for England, saa foreligger der en saadan i *Virkningerne af den engelsk-franske Samhandels Standsning ved Krigserklæringen 1793*. Den øjeblikkelige Virkning af Udførselens Ophør var nemlig en almindelig Sammenstyrtning i den engelske Industri; det er nu *dens* Arbejdere, som fik

Arbejdsløshed og Nød at føle. Allerede 12 Uger efter Krigserklæringen saa det engelske Underhus sig nødsaget til at nedsætte et Udvalg for at overveje den britiske Industris Tilstand; og dette Udvalg, som nedsattes den 25. April 1793, havde allerede 4 Dage derefter en Betænkning færdig, hvori det erklæredes, at Landet var truet med Ruin som Følge af Ophobning af uafsættelige Varer, hvorfor det anbefalede at bevilge et Beløb af 90 Mill. Kroner til Englands Fabrikanter og Kjøbmænd for at sætte dem i Stand til at staa Krisen igjennem. Dette Forslag, som straks vedtoges af Parlamentet, viser noksom, hvilken Betydning det franske Marked havde haft for Englands Industri — og hvad denne havde berøvet Frankrig.

Denne Krise kom England imidlertid over — her er ikke Stedet til at udvikle hvorledes. Men det var den Rigdom, som i 1786—93 var opsamlet i England, der satte dette Land i Stand til at udholde Kampen med Napoleon, medens Frankrig var bleven saa forarmet, at det ikke formaaede at bygge sig en fyldestgørende Flaade. Det er den gennem Eden-Traktaten forøgede *Produktion* i England, som skabte Rigdommen. »*Trafalgar og Waterloo blev vundne i Englands Væverier,*« siger vor Hjemmelsmand, og Napoleons Spærringssystem overfor England viste, at *han* forstod, hvori dette Lands Styrke laa.

Et andet Eksempel: Irlands Forarmelse, Englands Berigelse.

Det var dette Eksempel, jeg her vilde fremdrage — ikke fordi det er enestaaende; tværtimod, Verdenshistorien vrimler af saadanne Eksempler, blot man vil søge dem. Men det er et slaaende Eksempel paa *hurtig og voldsom* Virkning af en Handelstraktat og paa mægtige Eftervirkninger deraf for hele Verdensudviklingen. Hvem er uvidende om, hvorledes hele det sidste Aarhundrede er paavirket af den franske Revolution — altsaa, som vi nu ved, af Eden-Traktaten?

Vilde man her nævne et andet Eksempel — mindre verdensrystende, men af ikke mindre tragisk Natur — saa kunde det passende være *Irlands*, just fordi det danner saa talende et Modstykke til Englands Udvikling — under ét og samme økonomiske Regimente. Der er kun Plads til flygtigt at omtale Irlands Skjæbne her; den grønne Ø havde i Begyndelsen af det 18de Aarhundrede

en stor Befolkning og en blomstrende Industri — saa blomstrende, at England afslog Irlands Ønske om økonomisk Forening med Storbritannien, fordi de engelske Fabrikanter frygtede for de vindskibelige Irsers Konkurrence. Tværtimod vedtog det engelske Parlament, der krævede Ret til at lovgive for Irland, uagtet dette Land den Gang selv havde et Parlament, en Række Love, som i den engelske Industris Interesse underkastede de irske Erhverv i høj Grad ugunstige Vilkaar. Følgen var en stærk Udvandring fra Irland, og naar det dog ikke lykkedes Englænderne at tilintetgjøre Irlands Industri, men denne tværtimod viste en uanet Livskraft, saa skyldtes det Irlændernes Patriotisme. Medens det engelske Parlament havde stillet de irske Erhverv blot overfor den overmægtige engelske Industri ved kun at levne Irland en svag Beskyttelse, medens England værnedes af høje Toldsatser, rejste nemlig det irske Folk sig, tog Sagen i sine egne Hænder og dannede stærke Foreninger mod Indførsel og Forbrug af fremmede Varer. Dertil kom, at det irske Parlament benyttede de Rester af Myndighed, som var det levnet, til den irske Industris Fordel; kunde det ikke forhøje dennes Toldsatser, saa søgte det at ophjælpe den ved et klogt og vel anvendt Præmiesystem. Og ved disse Midler i Forening naaede Irland ret betydelige Resultater.

Endnu i 1785 gjordes der fra irsk Side store Anstrængelser for at skabe et til begge Sider retfærdigt Samhandelsforhold mellem Storbritannien og Irland, og de af Irland gjorde Tilbud erkjendtes af *Pitt* for at være »højest ædelmodige«; men det lykkedes Whigpartiet ved sin Modstand at forhindre en for begge Parter tilfredsstillende Forening af de to Søsterøer. Da Foreningen endelig gennemførtes i 1801, skete det paa Frihandelsgrundlag, og Resultatet blev den irske Industris Tilintetgjørelse: Vel ophævede man ikke den bestaaende irske Told paa en Gang, men — belært af Frankrigs Erfaringer i 1786 — gradvis; men Resultatet blev den gradvise Forsvinden af de irske Industrier. De kunde *selvfølgelig* ikke udholde Konkurrencen med det *langt* mere kapitalstærke England, hvis Industri, som vi ved, var bleven langt den stærkeste i Verden.

Imidlertid havde Frihandelstheoretikerne trøstet Irland med, at dets Fremtid laa paa Landbrugets Omraade: det skulde forsyne Nabøen England med Føde. Til en vis Grad fandt dette ogsaa Sted; Irland udførte i den første Halvdel af det nittende Aarhundrede betydelige Kvantiteter af Korn, Kvæg og Mejeriprodukter til England, idet dette Land jo havde Told paa disse Landbrugspro-

dukter fra *fremmede* Lande, men ikke længer paa irske Varer. Irland havde altsaa her, som rimeligt var, en Fortrinssstilling i England. Men denne Fortrinssstilling blev *brat tilintetgjort* ved »Frihandelssejren« 1846, der afskaffede Tolden paa Korn og Landbrugsprodukter. Irlands Landbrug udsattes for Verdenskonkurrencen, og det ulykkelige Lands sidste Næringsvej ødelagdes.

Det er en Misforstaaelse, naar man jævnlig giver den i 1845 intraadte Kartoffelsygdom Skylden for Irlands Ødelæggelse; Sygdommen var, ligesom den slette Høst i Frankrig i 1788, en medvirkende og forværende, men dog forbigaaende Faktor. Dens Hærgninger varede kun i to Aar, men Virkningerne af den engelske Frihandelspolitik, der kan være et Vaaben i *den stærkestes* Haand, men er tilintetgjørende for den svage — den virker den Dag i Dag. Den er det, der er Aarsagen til Irlands Ødelæggelse, ligesom Eden-Traktaten fremkaldte Nøden og Revolutionen i Frankrig. Som en haarrejsende Maalestok for Ødelæggelsens Omfang vil følgende Tal tjene: Medens *Englands* Befolkning *voksede* fra 16 Millioner i 1845 til $34\frac{1}{2}$ Mill. i 1906 — altsaa til mere end det dobbelte — er *Irlands* Befolkning *gaaet ned* fra $8\frac{1}{3}$ Millioner i 1845 til $4\frac{1}{3}$ Mill. i 1906 — altsaa med omtrent Halvdelen. Vanskelig vil noget Menneske kunne forestille sig, hvilken Sum af Elendighed og Lidelse der skjuler sig bag disse forfærdende Nedgangstal for en flittig Nation i et af Naturen rigt udstyret Land!

Men den engelske Befolknings umaadelige Vækst i Tal og Rigdom og den irske Befolknings Forarmelse og Udvandring, indtil Øens Folketal er gaaet ned til det halve — det er to forskellige Virkninger af en og samme Aarsag, ganske som de modsatte Virkninger af Eden-Traktaten i Frankrig og England. Det er nemlig en Illusion, at to Lande altid har *lige Fordel* af en Traktat eller Toldtarif; skal dette ske, maa Tariffen eller Traktaten være nøje afpasset og overvejet fra begge Sider. Langt hyppigere er det Tilfældet, at Traktaten eller Tariffen er *et Vaaben i det ene Lands Haand imod det andet*, saaledes som vi har set af de anførte Eksempler. *Den stærkeste Part suger sig da rig og fed gennem den samme Overenskomst, som udmarver og lamslaar den svagere Part.*

Den nuværende Situation i Danmark.

For os her i Danmark har det for Tiden en i høj Grad aktuel Betydning at indprente os den Lære, som Historien saaledes giver. De Erfaringer, som de svenske Toldforhøjelser i 1888 har bibragt

os — en Række kjøbenhavnske Industriers Udvandring til Malmø, fordi det efter Toldforhøjelserne ikke længer lod sig gjøre at forsyne det svenske Marked fra Danmark — maa paa Forhaand have givet ogsaa os Forstaaelse af den sugende Evne, som et Nabolands højere Toldtarif kan have. Men vi staar nu i Begreb med at tilvejebringe lignende Forhold overfor Tyskland ved at nedsætte vore egne Toldsatser mod dette Lands Varer, og Tyskland er en langt farligere Nabo end Sverig. Med Sverig er vi i industriel Henseende saa temmelig jævnstærke, men overfor Tyskland vil vort Forhold let blive lige saa ugunstigt som Irlands overfor Englands. Og dog er der slet ingen Nødvendighed for disse Nedsættelser; vi har en Handelstraktat med Preussen, der er godkjendt af det tyske Rige, og den sikrer os alt, hvad vi kan faa: Behandling som den mestbegunstigede Nation. Men vi nedsætter *ganske af os selv* vort Toldværn — ligesom Economisterne i 1786 i Frankrig — af blind Tro paa en Theori; ja, vi forespørger, under indledede Traktatforhandlinger i Berlin, hos Tyskland, hvorvidt dette Land *yderligere* maatte ønske Nedsættelser fra vor Side, ud over dem vi selv har tiltænkt det, og *vi retter os efter Tysklands Ønsker*, da disse paa vor Anmodning bliver fremsat. Ganske som om vi var uden mindste Kjendskab til de Lærdomme, Verdens økonomiske Historie indeholder!

Nu lader det sig jo ikke gjøre gennem nogen Slags Instrument rent mathematisk at udmaale en Toldreforms Virkninger forud; her kan kun skjønnest, og Skjøn kan omtvistes. Ingen kan *med Sikkerhed* sige, om den Toldreform, Finansminister Lassen forbereder, vil bringe dansk Industri *lige saa store* Ulykker, som Eden-Traktaten bragte Frankrigs Industri; men ulykkeligvis er heller ikke noget Menneske i Stand til at sige det modsatte med nogen Sikkerhed eller Avtoritet: det er *i Blinde*, her reformeres. Men Erfaringerne fra Historien — hvoraf vi har nævnt et Par — lover ikke godt, og vi besidder her i Landet et Skjøn fra de Folks Side, som maa være personligt interesserede i at fremstille en Toldforandring som den foreslaaede i saa lokkende et Rosenskjær som muligt, nemlig fra *Frihandelsmændene i Toldkommissionen af 1896*, og deres Skjøn er *alt andet end lovende*. Thi Frihandelens Repræsentanter, der i den nævnte Kommission udgjorde et Mindretal, gjør i deres Betænkning med stor Energi gjældende, at de af dem anbefalede Toldnedsættelser — i det store og hele svarende til Finansminister Lassens — vilde *forøge Indførselen* af frem-

mede Industrivarer her til Landet, ja for de vigtigste Varers Vedkommende *fordoble Indførselen*.

Det var i Stridens Hede, de Herrer Frihandelsmænd lod denne vigtige Indrømmelse undslippe sig; de skulde nemlig værgе sig mod den Beskyldning, at deres Toldnedsættelser vilde berøve Statskassen Indtægt. Men deres Skjøn er paa ingen Maade usandsynligt: det er en gammel Erfaring, at Toldnedsættelser forøger Indførselen, mens Toldforhøjelser formindsker den — i Grunden er det jo en ganske selvfølgelig Ting. Men Indførselen af færdige Haandværks- og Industrivarer fra Udlandet til Danmark beløb sig i 1906 til den uhyre Sum af 250 Mill. Kroner, og skal denne Indførsel *fordobles* gjennem Regeringens Toldreform, vil dennes Virkninger ganske sikkert blive knusende. Thi skal Indførselen af saadanne Varer i Fremtiden forøges med andre 250 Mill. Kroner, saa vil dette — selv om vi tager rundeligt Hensyn til, at der i dette Beløb indgaar Betaling for fremmede Raastoffer, som vi under alle Omstændigheder maa indføre — sige intet mindre end, at *den nuværende danske Industribefolkning paa 700,000 Mennesker vil miste Halvdelen af sin Indtægt* — eller ogsaa at *Halvdelen af den vil blive fordrevet her fra Landet!* Blot en *halvt* saa stor Forøgelse af den fremmede Indførsel vilde frembringe Virkninger, der vilde føles ødelæggende ud i de fjærneste Kredse af vort Samfund — endog hos dem, der i deres Kortsynethed tror sig mest uafhængige af den industridrivende Befolkning! Selv Finansminister *Lassen* har jo lært, og udtalt det paa Rigsdagen, at »man ikke kan lave Krak i én Del af en Nation, uden at Virkningerne forplanter sig rundt til alle«.

Hvad man andensteds i Verden tilstræber ved Toldtariffer og Handelstraktater, er at tilvejebringe en *Ligevægt* i Samhandelsforholdet mellem to Lande — saaledes at man neutraliserer de for store Fordele, det ene maatte besidde fremfor det andet, paa samme Maade som man i Vædekampe giver en af Parterne nogle Points forud, eller omvendt nogle Punds Ekstravægt. Hos os gaar vi *den modsatte Vej*, idet vi gennem Toldnedsættelser tilbyder den større Konkurrent, som har større Kapitalmagt og en ældre industriel Udvikling, *langt lettere* Adgang til vort Marked, end han vil indrømme os til sit Marked. Hvad et saadant System har ført til andensteds — det var det, som *Frankrigs* Eksempel fra 1786—93 og *Irlands* i de sidste 150 Aar skulde lære os!

Efterskrift.

Efter at dette Foredrag er holdt, har vi selv gennemgaaet en haandgribelig Erfaring, der maa lære os, at det ikke gaar an yderligere at fremme Forbruget af udenlandske Varer hos os: Vi har levet under en Bankdiskonto paa indtil $8\frac{1}{2}$ Procent, fremkaldt ved vor bristende Evne til at betale vort kolossale Indførselsoverskud fra Udlandet. Af dette Overskud, der i 1906 beløb sig til ikke mindre end 166 Mill. Kr., har vi i de forløbne Aar dækket største Delen ved Forbrug af Formue, det vil sige: ved at udføre Obligationer — *gjøre Gjæld*. Men under de ved Nytaarstid 1908 herskende vanskelige Pengeforhold i Evropa vilde Udlandet ikke mere give os Adgang til at gjøre Gjæld — det forlangte Kontanter for sine Varer. *Nationalbankens Guldbeholdning, hvorpaa vore Sedlers Værdi — hele vort Kreditsystem — hviler*, var da ved at suges ud til Udlandet som Dækning for vore overstadige Indførsler. Herimod var det, Banken værgede sig ved den høje Diskonto.

Hvad vi herigennem lærer, er at vort økonomiske Liv fremtidig maa indrettes paa en anden Basis: *Enten* maa vi tilvejebringe en endnu større *Vare-Udførsel*, end vi allerede præsterer; *eller*, hvis vi ikke kan det (og det kan vi næppe), maa vi *formindske den Vare-Indførsel*, som i de senere Aar udviser saa kolossal en Vækst. Med andre Ord: det vil være *selvmorderisk* yderligere at lette Udlandet Udnyttelsen af det danske Marked; vi maa tværtimod stræbe ved alle fornuftige Midler at *forøge den danske Produktion*, saa vi dels selv kan levere saa meget som muligt af det, vi nu køber fra Udlandet, dels kan forøge Udførselen af danske Varer til Udlandet. Af at gjøre Gjæld kan vi ikke længer leve — Grænsen er naaet!

EN STATSMANDS UDTALELSE.

At der i Virkeligheden kan finde et Modsætningsforhold Sted mellem Frihandelen og højere Hensyn, ses let, naar man betænker, at i en Verden, der udfra et snevert frihandlerisk Synspunkt skulde kaldes »ideal«, maatte Kapital og Arbejde uhindret kunne strømme hen til de Steder, hvor Udbyttet var størst og Lønnen størst . . .

Men denne Kapitalens og Arbejdets fuldkomne Flydenhed vilde, hvor fortræffelige dens andre Følger end maatte være, være uforenelig med Opretholdelsen af Nationernes Liv, saaledes som vi kjender dem. Nationerne kan kun opretholdes, i hvert Fald i deres nuværende Skikkelse, ved Samvirken af en Række forskellige Aarsager, der under et kan betegnes som »økonomisk Gnidningsmodstand«, — ganske som de Lande, hvori Nationerne lever, kun som Følge af Sammenhængskraften og mekanisk Gnidningsmodstand hindres i at glide ned i de Have, hvoraf de omgives. Det er, fordi Menneskeheden i stort Omfang beherskes af nedarvede Vaner, har Kjærlighed til Hjem og Fødeland, ikke let kan tilegne sig nye Egenskaber og nye Tungemaal og ikke kan udvandre uden Bekostning og Risiko, at Arbejdet ikke er saa »flydende«, som Nationaløkonomer kunde ønske . . .

Da Nationerne som Følge heraf i sig selv er en staaende Fornægtelse af den kosmopolitiske Frihandels Lære, er det intet Under, at de i deres Anstrængelser for at opretholde sig selv ikke har følt sig forpligtede til kun at tage Hensyn til den kosmopolitiske Nationaløkonomis Argumenter. De har — om end ikke altid med lige Klogskab — taget Hensyn til andet og mere end de individuelle Forbrugeres og Producenters øjeblikkelige Pengeinteresser; de har erkjendt, at Staten er noget mere end de Individer, der til en given Tid er dens Borgere; de har indset, at det ikke alene er fornuftstridigt at mene, at det, som maatte gavne hele Verdens Evne til at frembringe Rigdom, nødvendigvis paa samme Maade maa gavne hver enkelt individuel Stat, men at det modsatte i Virkeligheden er Tilfældet.

ARTHUR JAMES BALFOUR,

thv. Premierminister, Fører for det konservative Parti i England.
(Economic Notes on Insular Free Trade).

HAANDVÆRKETS OG INDUSTRIENS TOLDUDVALG

har hidtil udgivet følgende Skrifter:

Hvad vil en Frihandelsreform betyde for Danmarks Haandværk og Industri og vort Folk i det hele taget? Et Foredrag af *Jul. Wulff*. 1906. Oplag: 110,000.

Den Lassenske Toldreform, dens Betydning for Forbrugerne, Arbejderne og Arbejdsgiverne. Særtryk af Artikler i »Nationaltidende«. 1906. Oplag: 20,000.

Dr. A. Fraenkels Tale ved Toldlovsforslagets 2. Behandling i Folketinget 5. Februar 1907. Efter Rigsdagstidenden. Med et Bilag (den svenske Toldkommissions og den tyske Regerings Spørgeskemaer til Fabrikanter). 1907. Oplag: 20,000.

Grosserer Holger Petersens Tale i Landstinget ved Toldlovsforslagets første Behandling 1. Marts 1907. Efter Rigsdagstidende. Oplag: 20,000

Om Nødvendigheden af at skabe Arbejde her i Landet. Tale af Raadmand *K. M. Klausen* i Folketinget 11. Marts 1907. Efter Rigsdagstidenden; med nogle tilknyttede Bemærkninger. 1907. Oplag: 80,000.

Arbejderne og Toldbeskyttelsen. Nogle Ord til Overvejelse for tænkende Arbejdere af *Jul. Wulff*. Med en Oversigt, fagvis ordnet og statistisk belyst, over Folketingsmand Borghjergs Forslag til Haandværks- og Industribeskyttelsens Afskaffelse eller Nedsættelse. 1907. Oplag: 100,000.

Er Bygningshaandværkeren, den Handlende og Embeds- eller Bestillingsmanden interesseret i Toldbeskyttelsen? Af *Jul. Wulff*. 1907. Oplag: 100,000.

Landbruget og Toldskatterne. Nogle Oplysninger om Landbrugets virkelige Stilling til Toldreformen af *Jul. Wulff*. Med et Tillæg. 1907. Oplag: 40,000.

Hvilke Ulykker en Toldreform eller Toldtraktat kan volde. Belyst ved historiske Eksempler af *Jul. Wulff*. 1908. Oplag: 10,000.

Foreninger, Haandværkere og Industridrivende kan, saa længe Forraad haves, faa Eksemplarer af Udvalgets Skrifter gratis til Uddeling ved Henvendelse til Haandværkets og Industriens Toldudvalg under Adresse: Vestre Boulevard 18, 1ste Sal, København B. Dog er nu Oplaget af de første 7 Skrifter helt udtømt, og af »Landbruget og Toldskatterne« er der kun en lille Rest tilbage.

Iøvrigt er Skrifterne til Salgs gennem Landets Boghandlere.

86-88 Mr. Ret. , H. Nasser. 86
Munksgaard for. Forf.

ENGLAND OG TOLDSPØRGSMAALET

TO OFFICIELLE DOKUMENTER

UDGIVNE TIL

OVERVEJELSE FOR ALMENHEDEN I DANMARK

VED

JUL. WULFF

KJØBENHAVN

HOS UNIVERSITETSBOGHANDLER G. E. C. GAD

TRYKT HOS NIELSEN & LIDICHE

1896

276 c

337 Wul

1896.

(i konvolut)

ENGLAND OG TOLDSPØRGSMAALET

TO OFFICIELLE DOKUMENTER

UDGIVNE TIL

OVERVEJELSE FOR ALMENHEDEN I DANMARK

VED

JUL. WULFF

KJØBENHAVN

HOS UNIVERSITETSBOGHANDLER G. E. C. GAD

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE

1896

DANMARKS TEKNISKE BIBLIOTEK

Det er vel bekjendt, at den stigende Konkurrence fra Udlandets, særlig Tysklands, Side, som Englands Handel og Industri møder trindt om i Verden — og det ikke alene i fjærne Egne, men ogsaa paa sit eget Hjemmemarkeds Omraade —, allerede har bragt det engelske Frihandelssystem til at vakle. Ikke alene det engelske Landbrug har længe krævet Beskyttelse; ikke alene Landbrugsministre som *Chaplin* have hyldet Protektionismen og faktisk udøvet den gennem de bekjendte Udførselsforbud, for hvilke Smittefrygt har tjent til Paa-skud; men en ledende Statsmand som Lord *Salisbury* har i en bekjendt Tale paavist, at Frihandelssystemet i Længden maa blive uholdbart for Englænderne, og den nuværende Koloniminister, den bekjendte *Chamberlain*, har gjort det til sin særlige Opgave at klargjøre for Englænderne hele Verden over, hvilket mægtigt Middel til det engelske Riges Styrkelse *et Toldforbund* mellem Moderlandet og dets store, vidspredte Kolonier vilde være.

Det var i en Tale, som den 25. Marts d. A. afholdtes i Kanadaklubben, at Mr. *Chamberlain* først udviklede sin store Plan, og den modtoges med stormende Bifald, ja med Begejstring. Dette var dog ikke saa mærkeligt, som det ved første Øjekast kunde synes, thi Befolkningen i de engelske Kolonier (og særlig Kanada) er stærkt pro-

tektionistisk. Men der er senere sket noget meget mærkeligere: Mr. *Chamberlain* har gjentaget sin Tale for Medlemmerne af *den engelske Handelsstands* Repræsentation, og har fra den modtaget en Tilslutning, som har langt større Betydning. Thi Handelsstanden i et Land som England — og særlig den *store* Handel — maatte jo antages at ville fastholde Frihandelsprincipperne længere end nogen anden Stand; den producerer jo ikke selv, men synes nærmest interesseret i en saa livlig Omsætning som mulig, og Omsætningen maatte jo blive størst, hvis man gennem Frihandelen naaede til det Forhold, at »alt, hvad et Land producerer, udføres, og alt, hvad det forbruger, indføres« — hvilket Forhold jo efter en bekjendt Udtalelse af Bismarck svarer til Handelsstandens Ideal. Derfor viser netop dens Tilslutning til Mr. Chamberlains Plan, hvilket Terræn denne allerede har vundet.

Det var paa *de engelske Handelskamres Kongres*, som afholdtes i London afvigte 9de Juni og følgende Dage, at Mr. *Chamberlain* opnaaede det nævnte, opsigtvækkende Resultat. Paa denne Kongres forelaa der et Forslag, som rimeligvis var en Frugt af Ministerens tidligere Tale i Kanadaklubben; det kom fra Handelskamret i den kanadiske Stad Toronto og gik ud paa, at Handelskamrenes Kongres skulde udtale sig for en Virkeliggjørelse af Koloniministerens Plan: Oprettelsen af et Toldforbund mellem England og dets Kolonier med fuld Frihandel indbyrdes imellem disse, men Beskyttelse udadtil mod Udlandet. Der var saaledes en stærk Opfordring for Mr. *Chamberlain* til at tage Ordet paa denne Kongres, og Lejlighed dertil manglede han ikke: det Hverv var nemlig tilfaldet ham, som Ærespræsident at holde Kongressens Aabningstale. Dette gjorde han da, idet han til Grund for Talen netop lagde Udviklingen af sin store Plan.

Selvfølgelig behøver det ingen nærmere Paavisning, hvilken uhyre Betydning det vil have for os her i Danmark — i første Række for vort Landbrug, men ogsaa for vor Nation som Helhed — hvis England vender tilbage til den Beskyttelse, som det har fulgt i Aarhundreder og først opgivet i 1861. Overfor en saa vigtig Sag bør vi ikke lukke Øjnene, ikke som Strudsen stikke Hovedet i en Busk — et helt Buskads af Fordomme og blinde Theorier — for ikke at se det, som truer med at komme; tværtimod, *vi bør se os vel om* for i Tide at kunne træffe vore Modforanstaltninger. Derfor vil det være rigtigt, at vi alle gøre os bekendte med *Chamberlains Tale* — ikke i Uddrag, saaledes at der bliver Rum tilovers for mistænkeliggjørende Formodninger om, at dette Uddrag kunde være »tilberedt« i en eller anden Tendens's Tjeneste, men i fuld, nøjagtig Ordlyd efter den engelske Original. Ad den Vej vil man ogsaa hos os allerbedst faa Øjnene op for, *hvad* det er, der i England forberedes, og *hvor sandsynligt* det er, at Planen, baaren frem af mægtige storpolitiske Interesser, vil blive realiseret om flere eller færre Aar.

Her skal da *Chamberlains Tale* gjengives i nøjagtig Oversættelse efter den officielle Beretning om Handelskamrenes Møde*). Talen lød da saaledes:

»Sir Albert Rollit**), Mylords og Gentlemen! Idet jeg hermed aabner denne tredje Kongres af det britiske Riges Handelskamre, er det mig en stor Fornøjelse, baade som Mødets Ærespræsident og som Medlem af

---

*) Official Report of the third congress of Chambers of Commerce of the Empire, held in the hall of the Grocers' Company, Prince's Street, Bank, London E. C., June 9th—12th 1896.

**) Sir Albert Rollit er Kongressens Præsident, Formand for Londons Handelsstand og bekendt hos os fra et Besøg i Kjøbenhavn for nogle faa Aar siden.

Regeringen, at byde Dem alle, og især dem iblandt Dem, som komme langvejs fra, et hjærteligt Velkommen. Som Koloniminister glæder jeg mig over ethvert Tegn paa Rigets Væsens-Enhed (Hør, hør!) og paa det Interessesællesskab, hvorpaa vi grunde hele vort Haab om at opretholde og styrke Forbindelsen mellem Moderlandet, dets Kolonier og Lydlande (Hør, hør!). Jeg tror, vi kunne sige, at Varslerne aldrig have været gunstigere end nu, og jeg nærer det fortrøstningsfulde Haab, at Deres Overvejelser ville bringe os et vigtigt Skridt fremad mod det stadige Maal for al vor patriotiske Stræben og for vore gjensidige Interesser. Selve det, at en saadan Kongres som denne træder sammen, — at paa denne Dag Repræsentanter for Handelsstanden i Kanada og i Vestindien, Avstralasien og Sydafrika samt vore store indiske Lydlande samles her i London med Delegerede for det forenede Kongeriges Handelsstand — det er et Bevis paa, at vi i vid Udstrækning have besejret Rummet, og at den Afstand, som skiller os, ikke længer er nogen Skranke for den uhindrede Forbindelse og det personlige Samkvem, som er Forudsætningen for national Enhed. Kjendeligt styrkes og mangfoldiggjøres Baandene imellem os. De, mine Herrer, som komme fra Kolonierne, have længe været Gjenstand for vore Tanker; De staa nu synligt for vore Øjne. Deres Krav, Deres Ønsker, Deres forskellige Bosteders Hjælpekilder, Deres politiske Vilkaar — alt dette er ved at blive os lige saa velkendt, som om vi alle vare Provinser i et stort Kongerige eller Stater i et virkeligt Rigsforbund (Bifald). Jeg tror, at yderligere Kjendskab til hinanden vil fuldstændiggjøre Enhedsfølelsen imellem os, og at den vil bringe hin glimrende Drøm, som alle vore største og mest patriotiske Statsmænd, baade hjemme og i Kolonierne, have næret, indenfor den praktiske Politiks Rækkevidde — hin Drøm om at naa til en Sammenslutning, i hvilken frie Stater med uafhængige Institutioner uadskillelig forene sig til Forsvar for fælles Interesser og Opnaaelse af fælles Formaal, bundne sammen ved Følelsens, Blodets og Religionens Baand (Bifald).

»Lorder og ærede Herrer! Jeg har gennemgaaet den lange og brogede Fortegnelse over de Forslag, som De skulle drøfte, og jeg kan forsikre Dem om, at Dronningens Regering nøje vil mærke sig Deres Resolutioner. En Ting ser jeg med stor Tilfredsstillelse, og det er, at

en og den samme Tone klinger gennem alle Dagsordens Punkter. Der er ét ledende Princip — og jeg tror, dette er et betydningsfuldt Faktum —, nemlig at alle disse Forslag til Beslutninger, eller da næsten uden Undtagelse, hvad enten de fremsættes fra Kolonierne eller fra vore hjemlige Handelskamre, gaa i Retning af at tilstræbe større Ensartethed og en snævrere Forening (closer union) mellem Kolonierne og Moderlandet. (Bifald). Jeg ser saaledes, at De skal drøfte Spørgsmaalet om Tilvejebringelse af bedre Forbindelser mellem Rigets enkelte Dele, ligeledes at De skal overveje Muligheden af et forbedret og billigere Post-Samkvem, at De skal betænke, hvorvidt der kan opnaas større Ensartethed i Handelslovgivningen — i de Love, der regulere Handelen mellem Rigets Bestanddele —, og jeg har mærket mig et Forslag, som kommer fra min egen By Birmingham, om at skabe et raadgivende Rigsraad. (Bifald).

»Alle disse Forslag ere af stor og paatrængende Vigtighed, men — kunde jeg næsten sige — de svinde ind til Ubetydeligheder i Sammenligning med et andet Forslag, der ogsaa staar paa Deres Dagsorden, og som har til Formaal at sikre Rigets kommercielle Enhed. (Bifald). Jeg kan ikke tro andet, end at det bliver dette Punkt i Deres Overvejelser og Deres Forhandlinger, som vil blive fulgt med størst Interesse og størst Forventning af Almenheden, fordi det maa staa enhver klart, at hvis dette Spørgsmaal en Gang kan finde en tilfredsstillende Løsning, saa ville alle de andre Ting, jeg nylig har hentydet til, følge deraf som noget selvfølgeligt. Hvis vi fik *en Handelssammenslutning for hele Riget*, saa vilde vi selvfølgelig ogsaa faa et Handelsraad for Riget, og dette Raad vilde faa den Opgave at vaage over Udførelsen af de trufne Overenskomster og foreslaa Forbedringer i dem fra Tid til anden; og naar et saadant Raad blev oprettet, vilde det naturligvis faa den Opgave at ordne alle disse Spørgsmaal om bedre Forbindelser og ensartet Handelslovgivning, hvori alle Rigets Dele gjensidig ere interesse-rede. (Hør, hør!). End ikke Rigets Forsvar kunde udelukkes fra dette Raads Overvejelser, thi Rigets Forsvar er kun en anden Betegnelse for Beskyttelse af Rigets Handel, og til et saadant Raad, som jeg har tænkt mig muligt, vilde Overvejelsen af dette Forsvars Enkeltheder, Maaden, hvorpaa det skal føres, og de Forbindelser, der maa træffes til Bedste for det, ganske naturligt kunne

henvises. Lidt efter lidt, gennem hin forsigtige, forsøgsvis Fremgangsmaade, ad hvilken alle vore største Institutioner langsomt ere byggede op, ville vi derfor efter min Overbevisning nærme os til et Resultat, som vilde adskille sig meget lidt, eller maaske slet ikke, fra et virkeligt Rigsforbund. Efter min personlige Mening er dette et Spørgsmaal, som rager op over alle andre Rigsinteresser, — en Sag, i Sammenligning med hvilken alt andet er underordnet, en Grundbetingelse for (at the root of) Løsningen af den Opgave, hvormed vi nu have at beskæftige os. Oprettelsen af en kommerciel Sammenslutning hele Riget over vilde ikke alene være det første Skridt, men det vigtigste, det afgjørende Skridt til Virkeliggjørelse af den mest begejstrende Tanke, som nogen Sinde har udviklet sig i en britisk Statsmands Hjerne. (Bifald).

»Nu skal jeg ikke driste mig til at foregribe den Drøftelse, hvortil De om kort Tid ville hengive Dem, men De vil maaske tillade mig meget kort at udvikle den Opgaves Beskaffenhed for Dem, med hvilken De skal have at gjøre. Der er en Fordel, hvis Tilstedeværelse vi strax fra Begyndelsen af kunne notere — nemlig at vi, som jeg tror, ere aldeles enige med Hensyn til det Formaal, vi søge at tilstræbe. (Bifald). Der er nu tildags ingen, hverken i dette Land eller udenfor det, som bestrider, at det vilde være et umaadeligt Gode for den britiske Race hele Riget over, hvis der kunde træffes en eller anden Ordning, som kunde føre til en nærmere indbyrdes Forbindelse, og som kunde holde baade den Industri og de Undersaatter, der nu ledes bort til fremmede Lande, tilbage indenfor Riget og til Fordel for selve Riget (Bifald); men indtil nu have vi ikke kunnet enes om den Maade, hvorpaa dette Formaal kan naas.

»Nu synes det mig, at der kun har været anvist, eller kan anvises, tre Veje, ad hvilke det store Formaal kan naas. Den første Udvej er den, at Kolonierne skulde opgive deres Toldsystem og optage vort, idet de fuldtud skulde gennemføre *Frihandelens* Theorier, — aabne deres Markeder ikke alene for os, men for hele Verden, og fuldstændig afskaffe de Beskyttelsessatser, som nu i vid Udstrækning tjene dem til Indtægtskilder. Det er en Udvej, som støttes af Cobdenklubben, af yderliggaaende eller, skulde jeg maaske sige, orthodoxe Frihandelsmænd. Der kan uden Tvivl siges adskilligt til dens

Forsvar, og jeg benægter ikke, at den maaske for alles Vedkommende kan være den bedste Løsning. Men samtidig maa jeg pege paa, at den ikke vilde hidføre kommerciel Sammenslutning i den Forstand, hvori vi have plejet at opfatte dette Ord (Hør, hør!), fordi den vilde gaa i Retning af kosmopolitisk Enhed, men *ikke byde Riget som saadan nogen særlig Handelsfordel**). Men hvad der efter min Mening er en langt mere skæbnesvanger Indvending imod Tanken, er det Faktum, at Kolonierne — tage som Helhed — ikke ville gaa ind derpaa. Vi maa derfor betragte denne Udvej som et rent theoretisk Tankeexperiment (a counsel of perfection); hvis vi skulle vente, til Kolonierne gennemgaaende omvendes til vore Anskuelser om Frihandelens Fordele, saa maa vi indse, at da komme vi til at udsætte vore Forhaabninger om en Handelssammenslutning ad Calendas græcas, som man siger (Hør, hør!). Frihandelen har udviklet sig i dette Land, uden Tvivl til dets store Fordel, gennem et halvt Aarhundrede, men til Trods derfor har den ikke gjort Proselytter. Vi ville ikke finde — atter taler jeg generelt, idet jeg nok ved, at der findes Undtagelser — at der har vist sig nogen betydelig Tilnærmelse mod vort System fra Koloniernes Side, og der er slet ingen Tilnærmelse sket dertil fra Udlandets Side.

»Jeg kommer saa til *den anden Udvej*, som har været foreslaaet paa en lignende Kongres som denne, nemlig den store Kongres i Ottawa for et Par Aar siden. Det er en Udvej, som har faaet Tilslutning fra nogle af vore vigtigste Kolonier, og som er bleven forsvaret med stor Varme og Veltalenhed af ledende Kolonimænd. Den er det stik modsatte, i Princippet i hvert Fald, af det Forslag, jeg nylig har omtalt; thi medens hint fordrer, at Kolonierne skulle opgive deres Toldsystem til Fordel for vort, kræver det nærværende Forslag, at vi skulle opgive vort System til Fordel for deres; det gaar i Virkeligheden ud paa, at medens Kolonierne skulde have Lov til at paalægge hvilkesomhelst Beskyttelsessatser der maatte behage dem, baade mod britiske og udenlandske Varer, *skulde vi til Gjengjæld kun kunne kræve en lille*

---

*) Opmærksomheden henledes særlig paa denne Ytring, der nok som viser, hvor praktisk Englænderne tage paa Toldspørgsmaalet. *Princippet* er dem i Grunden ligegyldigt — at vinde *Fordel for England* er Hovedsagen. J. W.

Nedsættelse af dem i disse Toldsatser til Fordel for Englands Handel og betale denne Indrømmelse med at forandre hele vort Toldsystem og lægge Told paa Levnetsmidler og Raastoffer.

»Nuvel, det er atter min personlige Mening, jeg udtaler, naar jeg siger, at der ikke er den ringeste Udsigt indenfor nogen rimelig Tid til, at dette Land, eller dette Lands Parlament, gaar ind paa saa ensidig en Overenskomst. (Bifald). Dette Lands Udenrigshandel er saa stor, og Koloniernes Udenrigshandel er forholdsvis saa ringe, at en lille Begunstigelse fra Koloniernes Side af vor Handel i Sammenligning med Udlandets vilde være saa forsvindende en Fordel — saa ubetydelig en Profit i Forhold til vor Handels hele Omfang — at jeg ikke tror, de producerende Klasser i dette Land vilde gaa ind paa at foretage en revolutionær Systemforandring for en — efter deres Mening — saa forsvindende Vindings Skyld.

»De vil altsaa se, at ogsaa ad denne Vej naa vi kun at kjøre fast (at a deadlock). Vi staa med et Forslag fra Englands Handel, som forkastes af Koloniernes; og vi have et andet Forslag fra Koloniernes Beskyttelsesmænd, men forkastes af England. Skulle vi overhovedet haabe at komme frem, maa vi derfor søge efter *en tredje Udvej* — en Udvej, der medfører baade Indrømmelser og Fordele for begge Parter, og under hvilken hverken den ene eller den anden Part pedantisk vil hænge fast ved forudfattede Ideer, men indordne sine Særinteresser under Hensynet til det heles Vel. Men hvis jeg ikke tager fejl, foreligger Spiren til en saadan tredje Udvej for Dem i Form af et Forslag til Beslutning fra Board of Trade i Toronto, som De skal overveje. (Hør, hør!). Hvad gaar det Forslag da ud paa? Atter siger jeg, at jeg haaber, jeg forstaar det rigtigt; er det Tilfældet, saa gaar det ud paa at skabe *et britisk Toldforbund*, som praktisk taget strax vilde gennemføre Frihandelen *indenfor* hele det britiske Rige, men overlade de forskjellige kontraherende Parter fuld Frihed til at indrette sig efter Behag med Hensyn til Told paa *udenlandske* Varer, dog med den Undtagelse, som er et væsentligt Vilkaar for hele Forslagets Gjennemførelse, at *England skal gaa ind paa at paalægge moderate Toldsatser paa visse Artikler, der i stort Omfang produceres i Kolonierne.* Disse Artikler skulde, hvis jeg ret har for-

staaet det, væsentlig omfatte Korn, Kjød, Uld og Sukker og maaske en Del andre Varer*), der i umaadelig Kvantitet forbruges i dette Land og i stor Stil produceres i Kolonierne, og som, naar den foreslaaede Ordning indførtes, *udelukkende* vilde blive producerede i Kolonierne og *udelukkende ved britisk Arbejde*. (Bifald). Paa den anden Side skulde saa Kolonierne, som jeg har sagt, alt imedens de opretholdt deres Told paa udenlandske Varer, gaa ind paa fri Vareudvexling med det britiske Riges forskjellige Dele og ophøre at kræve Beskyttelses-told af nogen Frembringelse af britisk Arbejde. Det er Princippet for den tyske Toldforening, og det er den Tanke, som ligger til Grund for de forenede Staters Toldsystem; jeg tvivler heller ikke et Øjeblik om, at hvis det optoges af os, vilde det danne det kraftigste Enhedsbaand for den britiske Race hele Verden over. (Bifald). Jeg mener, at et saadant Forslag kunde tiltrædes selv af en orthodox Frihandelsmand; thi det vilde betyde det største Fremskridt, som Frihandelen nogen Sinde har gjort siden den fremførtes af Cobden, — idet dens Doktriner da vilde komme til permanent at udstrække deres Herredømme over mere end 300 Millioner af Menneskeslægten og over Samfund, der for en stor Del høre til de mest blomstrende, de rigeste og de hurtigst voxende i Verden. Og paa den anden Side vilde dette Forslag aabne Kolonierne et næsten ubegrænset Marked for deres Landbrugs- og andre Frembringelser. (Bifald).

»Naturligvis vilde en saadan Plans Enkeltheder kræve den omhyggeligste Overvejelse. Der maa maaske gjøres Undtagelser fra Princippet, endskjøndt jeg tror, at selve Princippet maa anerkjendes, hvis der overhovedet skal gjøres noget Fremskridt; men jeg agter ikke ved nærværende Lejlighed at indlade mig paa en Drøftelse af disse Undtagelsers eventuelle Beskaffenhed. Jeg vil kun udtale for Dem som min personlige Overbevisning, at *hvis et Forslag af denne Slags kom til os fra Kolonierne*, baaret frem af nogen betydelig Stemning fra deres Side, *saa vilde det ikke møde noget blankt Afslag fra Befolkningen i dette Land*. (Bifald). Jeg siger, mine Herrer, »hvis det kom til os fra Kolonierne«, fordi jeg ikke anser det

---

*) Efter Referaterne i flere Blade har Ministeren her ogsaa nævnet *Smør og Flæsk*. J. W.

for klogt eller praktisk, at et saadant Forslag i første Instans udgik fra det forenede Kongerige. Vi vide, hvor skinsygt Kolonierne vaage over deres Uafhængighed, deres eget Initiativ. Hvis de, som vi tro, ønske denne snævrere Union, og hvis de ere villige til for dens Skyld at ofre noget af deres nuværende Indretninger og Systemer, saa lad dem sige det. Lad Tilbudet komme frivilligt fra dem, saa tror jeg, det vil blive overvejet i dette Land, og det ikke i en smaalig Høkerand, men som *et Led i en stor politisk Stræben* efter at sammenbinde alle de Samfund, over hvilke det britiske Flag vajer, alle Hendes Majestæts Undersaatter hele Riget over, med de snævraste Følelsens og Interessernes Baand. (Bifald). Jeg haaber, at De ikke vil finde, jeg har overskredet mine Forpligtelser ved at rette disse Bemærkninger til Dem. (Hør, hør!). Tro mig, jeg drives kun af det stærke Ønske, jeg nærer, om at Deres Overvejelser, som i hvert Fald ville være højst nyttige, maa føre til et praktisk Resultat i Retning af at bringe os nærmere fremad imod det Maal, som vi alle have for Øje, og som jeg ikke betænker mig paa at kalde *det største Formaal, som Britter nogensinde kunne tilstræbe under et, som vi tro, kritisk Udviklingstrin i Rigets Historie.*“ (Stærkt og vedvarende Bifald).

Efter Foredraget forlod Minister *Chamberlain* Præsidentstolen, og denne indtoges af Mødets egentlige Præsident, den bekjendte *Sir Albert Rollit*. Denne udtalte, at en kommerciel Union mellem England og Kolonierne var en Opgave, som mulig endnu ikke kunde endelig løses, men som i hvert Fald var moden til praktisk Drøftelse, og Kongressen burde anvende sine bedste Evner paa dens mulige Løsning; Han foreslog dernæst, støttet af Lord *Knutsford*, en Tak fra Mødet til Minister *Chamberlain* for hans »beundringsværdige Tale« — »et dygtigere Foredrag var aldrig bleven holdt for en saadan Kongres« — idet han samtidig paa Mødets Vegne udbad sig Ministerens Tilladelse til, at Foredraget maatte trykkes i Mødets Forhandlinger. — Taksigelsesresolutionen vedtoges enstemmig og under stærkt Bifald.

Saa tog man fat paa at diskutere Sagen, og i to Dage havde en lang Række Talere Ordet. Gjennemgaaende vare Koloniernes Repræsentanter Tilhængere af Toldforbundet, medens Talsmændene for Moderlandets Handelskamre stod paa Frihandelsstandpunktet. Diskussionen var ofte ret skarp, og fra Kolonierne fremsattes der utilslørede Beskyldninger mod Moderlandets store Industridrivende, hvilke gik ud paa, at disse egoistisk havde deres egen Fordel for Øje og derfor ikke vilde gjøre Kolonierne nogen Indrømmelse; men, sagdes der, England skulde huske paa, at det havde mistet de forøenede Stater i Nordamerika, fordi det paa Told- og Handelsomraadet forlangte alt for sig selv og ikke vilde unde Kolonierne noget. Overfor disse stærke Udtalelser veg de engelske Repræsentanter kjendeligt tilbage; som Exempel kan nævnes, at Repræsentanten for Handelskammeret i den bekjendte Fabriksstad Bradford udtalte, at vel havde hans Handelskammer forpligtet ham til at stemme imod Beslutninger, der kunde bringe Frihandelen i Fare, men »dette betød ikke, at han var en Modstander af Koloniernes Ønsker«; han mente kun, at Øjeblikket endnu ikke var kommet til at foretage den store Vending, men det vilde sikkert komme, naar Kolonierne vare voxede endnu noget mere i Folkemængde og Rigdom. Han sluttede med at give Kolonierne det Raad, at de i deres Agitation ikke saa meget skulde stræbe efter at omvende Englænderne fra Frihandelsmænd til Beskyttelsesmænd, men i første Linie slaa paa de patriotiske Strænge: paa den store Tanke om at samle det britiske Rige til en snævert forbunden Enhed. Ad den Vej vilde de hurtigst naa Maalet, sagde Taleren, og vistnok med Rette; thi det vil sikkert blive den storpolitiske Interesse, der vil drive Chamberlains store Plan igjennem.

Mødets Anskuelser — delte, som de vare, men dog med umiskjendelig Hædning mod Chamberlains Plan —

afspejle sig paa en karakteristisk Maade i den Opgjørelse, hvormed Præsidenten, *Sir Albert Rollit*, den londonske Handelsstands Formand, sluttede Forhandlingen. Er denne Opgjørelse end paa flere Punkter meget forsigtig, og er den Resolution, han foreslog, end stillet noget paa Skruer, saa er dog saavel Præsidentens Tale som Resolutionens enstemmige Vedtagelse mærkelige Tegn paa Frihandelens Vaklen i England. Vi skulle derfor gengive begge i fuld Ordlyd.

Sir Albert Rollit sagde:

»Mine Herrer! Før jeg sætter Resolutionen under Afstemning, maa det maaske være tilladt mig som Præsident at gjøre nogle Bemærkninger med det Formaal at søge naaet det Maal, som saa mange Talere have tilstræbt, nemlig at fremskaffe en Udtalelse, som vi alle kunde slutte os til. (Hør, hør!). Det slaar mig, at en af Fordelene ved at have en Præsident er den, at han kan følge Forhandlingernes Gang og tilsidst, uden selv at tage noget Parti, i Forbindelse med dem, der altid ere rede til at støtte ham, udtænke et eller andet Middel til at bringe Diskussionen til en praktisk Afslutning og samle Mødets Stemning i en Form, som er Forhandlingen værdig og acceptabel for dem, der have taget Del i den. Vi have haft en lang, dygtig og, tror jeg, udtømmende Debat, ført med sund Forstand og billigt Maadehold; jeg tror derfor, at De, efter at have hørt den klare Fremstilling af de modstridende Anskuelser angaaende dette højst vigtige Æmne, ville være i Stand til at danne Dem en begrundet Mening.

»Ogsaa jeg vil som Præsident tage mig den Frihed at fremsætte en Udtalelse til vore Venner fra Kolonierne, som paa en Gang vil være behagelig for dem og et sandt Udtryk for en dyb Følelse hos os — jeg mener de britiske Medlemmer af Kongressen. Jeg vil nemlig i de stærkeste Udtryk tilbagevise de Udtalelser, som faldt fra en eller to Deltagere i Forhandlingen, og som gik ud paa, at andre Deltagere i denne manglede Sympathi for deres Modstanderes Ideer og Anskuelser. Jeg forsikrer Medlemmerne fra Kolonierne om, at vi have den dybeste Følelse af Medansvar for dette Møde, og for hvad der kommer ud af det, og hvad enten dets Udbytte bliver Dem

fuldt tilfredsstillende eller ej, saa vilde vi paa det oprigtigste beklage, om De skulde rejse hjem til disse Kolonier, som vi elske saa højt, med nogen anden Overbevisning end den, at vi nære den dybeste Sympathi og Agtelse for Dem, og at det — hvis vi ikke skulde være i Stand til fuldtud at gaa ind paa Deres Anskuelse — ikke ligger i nogen Mangel paa god Vilje fra vor Side, men alene i den Agtelse og det Hensyn, som vi mene at skyldte Sandheden og vor egen Overbevisning. (Bifald).

»Men, mine Herrer, ere vi sympathetisk stemte, saa ere vi ogsaa praktiske Folk (hør, hør!), og jeg tror, at det vilde være Gjenstand for den største Beklagelse fra alle Deltagere i denne Kongres, om det ikke skulde lykkes os, efter saa lang en Forhandling, at komme til et endeligt Resultat — en Afslutning paa vor Drøftelse, der idetmindste vilde betegne et Skridt fremad imod det Maal, som saa veltalende er bleven skildret under vore Forhandlinger. Nu maa jeg maaske forklare Dem, hvorfor jeg, i fuld Overensstemmelse med mine Raadgivere her, har ladet den almindelige Debat finde Sted og dog tilladt Fremkomsten af et Ændringsforslag, der syntes at skulle spærre Vejen for os; det har været min Hensigt ved Forhandling med dem, der have taget aktiv Del i disse Drøftelser, at søge tilvejebragt en Resolution, der kunde være Udtryk for hele Mødets Stemning og ventes vedtaget fra alle Sider. (Hør, hør!). Og jeg haaber nu at kunne foreslaa Dem en saadan Resolution, der er et Resultat af venskabelig Brydning af faste Anskuelser, og som kan vise det større Publikum, der vistnok med samme Interesse som De selv venter paa Forhandlingens Resultat, at vi ikke alene have drøftet Sagen, men ogsaa ere naaede til et praktisk Udbytte af den.

»Er der nogen enkelt Ting, som De efter Forhandlingen ville være mere overbeviste om end om noget andet, hvad enten De staar paa Frihandelens eller Beskyttelsens Grundlag, saa vil det være den, at den Sag, vi have beskæftiget os med, er fuld af Vanskeligheder, ja er en yderst indviklet Opgave at løse. (Hør, hør!). Jeg tør ogsaa sige, at Resultatet af Forhandlingen er af umaadelig Vigtighed; thi hvad De vedtager, vil maaske danne Udgangspunktet for Handlinger af Mænd, som sidde i endnu mere ansvarlige Stillinger, og derfor er jeg vis paa, at Kongressen tilfulde har forstaaet, at den

har den Pligt at tænke vel, før den stemmer, og at gjøre Brug i dette Øjemed af den allerbedste Dømmekraft, den raader over. Jeg vil med et Exempel belyse, hvilke Virkninger en saa stor Forandring i vort Toldsystem som den foreslaaede vilde faa, men før jeg gjør det, vil jeg udtale, at det maaske er det værste af alle Onder for et Handelssamfund overhovedet at gjøre Forandringer i Toldsystemet, naar det ikke er aldeles nødvendigt. (Bifald). Men endnu værre end dette er en vedvarende Usikkerhed, der griber ind i Forretningernes og Kontraktslutningernes Gang. Og naar jeg udpeger for Dem, som jeg her tillader mig at gjøre, at en Resolution fra Deres Side maaske kan true den Stilling som mestbegunstiget Nation, England nyder i alle Verdens Lande, og at den, som en Taler meget rigtigt fremhævede, kan øve skadelige Virkninger paa vore store Fragtfartsinteresser, der repræsenterer en Indtægt af 70 Mill. Lstrl. (1,260 Mill. Kr.) aarlig — den »usynlige Export«, som man har kaldt den —, saa tænker jeg, at det er Hensyn, som De visselig ikke vil tabe af Syne.

»Paa den anden Side, mine Herrer, hvorledes ere vi stillede i vort moderne Handelssamkvem? Vi søge at handle med Nationer, der vende toldbeskyttede Kyster mod os; vi aabne Forbindelser med Folk, som tilsyneladende foretrække Isolation eller et eksklusivt Handelssystem, og Resultatet heraf bliver, at disse Folks økonomiske Principper ikke alene skade dem selv, hvilket vi jo fast tro, men at de ogsaa i meget stort Omfang øve Indflydelse paa dette Lands Handel. Skulde det være nødvendigt at bevise dette, behøver jeg kun at henvise Dem til vore Konsulers Indberetninger fra Frankrig, og De vil deraf se, at Beskyttelsen — efter vor Mening — paa den ene Side skader Frankrigs egne Interesser, men at den paa den anden Side har standset en meget stor Del af vor Handel med Frankrig. Jeg tilstaar, at jeg blev forbavset ved forleden Dag at læse den Udtalelse af Frankrigs Førsteminister Méline, at det efter hans Mening var naturligt, at Frankrig var en protektionistisk, England en frihandlerisk Nation, som om det var muligt, at dette Forhold kunde vare ved i Længden. Jeg siger dette med det oprigtigste Venskab for Frankrig og med den dybeste Beklagelse og Medfølelse med det Tab, dette Land nylig har lidt ved sin udmærkede Statsøkonoms, Jules Simons, Død. (Bifald).

»Men hvorledes ser det da ud i vort eget Land og særlig paa denne Kongres? Vi finde her Stemning for noget, som vækker den største Begejstring hos alle britiske Folk i alle Egne af Verden. Vi have hørt megen Tale om den Tanke at skabe en Handelsunion imellem alle Englands Besiddelser. Det er en glimrende Tanke, hvis den kan realiseres. Vi have hørt den betegne som en Drøm. Jeg vilde snarere sige, at den Tid er kommen, da vi staa overfor Virkeliggjørelsen af hin glimrende Digterdrøm, som Milton har udtrykt i følgende Ord, hvori han skildrer dette Land:

I Kreds af sine Datter-Stater slaar hun
med Havets Herskerscepter i sin Haand,
som Arving til de fjærne Kysters Rigdom.

(Bifald). Er det da os, som have at angre de Ord, en Taler nævnte paa denne Kongres: »Lad Kolonierne kun gaa til Grunde«? Nej, disse Ord ere aldrig udtalte af en Britte; det var en Franskmand, som sagde: »*Périssent les colonies plutôt qu'un principe*, — lad hellere Kolonierne gaa til Grunde end et Princip!« Selv om Frihandelen er et Princip, ere Kolonierne og Handels-sammenslutningen ogsaa Principper (Bifald), og Principper maa vi lytte til og tage Hensyn til, hvor det er forsvarligt. Ingen økonomisk eller politisk Forandring har været større end den, som Opfattelsen af Kolonier-nes Stilling og Betydning for Riget er undergaaet. Oprindelig vare Kolonierne »Plantager«, som England, til sin Skam mener jeg, udbyttede til sin egen Fordel; senere kom der en Periode, hvor selv Statsmænd opkastede det Spørgsmaal, om Kolonierne vare til nogen Nytte, og talte de Penge, der medgik til dem, paa den laveste og smaaligste Maade. Men heldigvis har et større og videre Syn i vore Dage afløst alt dette, og nu gjør den Idé, eller den Fortolkning af Drømmen, sig gjældende, i hvilken vi klart se Interessernes Ensartethed mellem Moderlandet paa den ene Side og Kolonierne paa den anden. Og naar jeg ser, at der opkastes nogen Tvivl, eller naar jeg hører den Paastand at Flaget dækker Handelen, saa er der dog en Ting, jeg er vis paa, og hvori De alle vil være enige med mig, nemlig at der er visse reelle Fordele ved en Handelsunion med Kolonierne, saaledes Brugen af samme Sprog, Overensstemmelsen i Følelser og i at være underkastet de samme

Lovgivningsprincipper og Skikke, og disse Fordele pege som stærke Drivfjedre paa det ønskelige i den inderligst mulige kommercielle Samvirken mellem Moderlandet og Kolonierne. (Bifald).

»Men lad mig ogsaa minde Dem, mine Herrer, om, at den Sammenslutning, hvorom vi tale, har en politisk Side — og det i den videste og bedste Betydning af det Ord »Politik«, jeg mener i dets gamle Betydning af »Statens Velfærd«. Selve Grundlaget for vor Handel er jo det, at vi bytte vore Fabrikvarer bort for at faa Fødemidler i Stedet, og en af de Ting, vi ere stærkest interesserede i at sikre os, er at vort Folk under alle Forhold, i Krig og Fred, kan have Tilførsel af de Fødemidler og de Raastoffer, hvoraf dets Bestaaen afhænger. Jeg tror nu, at denne Tilførsel i høj Grad vilde sikres ved en Sammenslutning mellem England og dets Kolonier i Handels- og fælles Forsvarsøjemed. Og naar man betænker, hvor udstrakt vort Kolonialrige er, og hvilken Mangfoldighed af Produkter det frembringer, hvem vil saa paastaa, at det ikke formaar at tilfredsstille vor Efterspørgsel nu og i Fremtiden efter hine Fornødenheder? (Hør, hør! Bifald). Det er et Hovedformaal for vor Politik at udvikle Koloniernes Hjælpekilder, baade for deres egen og for Moderlandets Skyld; det er det Endemaal, vi maa styre efter, og jeg tror, at deres Hjælpekilder ere umaa-delige, ja næsten uden Grænser, og at den Politik kan være Midlet til at naa hint høje Maal. Der var en Amerikaner, der talte om sit Land og pralede: »Det begrænses mod Øst af det vejløse Verdenshav, mod Nord af Nordlyset, mod Syd af Vendekredsen, og mod Vest af Dommens Dag.« (Latter). Men hvis vi realisere vor Drøm, saa have vi et Rige, der slet ingen Grænser har — (Bifald) — og som er vort Land og dets Historie værdigt; ingen anden Nation synes i Stand til fuldtud at følge vort Exempel, jeg mener hin koloniale Udvikling, men maaske er det mest glimrende Kapitel i vor Nations Historie. (Hør, hør!).

»Lad mig saa et Øjeblik betragte Sagen fra den anden Side. Jeg tror ikke, det er muligt at naa dette store Maal uden et eller andet Offer. Videnskaben og Mekanikken lærer os, at Udbyttet altid svarer til de Midler og det Arbejde, der anvendes, og at intet kommer af intet; hvis vi ønske at naa det Maal, vi have for Øje, maa derfor baade Moderlandet og Kolonierne bringe

Ofre for at naa det. Jeg tror, at Tanken om at gjøre en Forskjel i Toldlovgivningen paa uden- og indenlandsk Vare er aldeles nødvendig og uundgaaelig — (Bifald) —, naar Maalet skal naas; men hvis det er Tilfældet, maa jeg som Nationaløkonom tilføje, at skal man begrænse sit Markeds Omfang, maa det ufravigelig i Længden — selv om der kan gjøres Regning paa et Mellemlid af økonomisk Friktion — faa Indflydelse paa Priserne, og saa bliver det Folkets Sag at overveje, om det for det større Formaals Skyld vil bringe det Offer, men maaske kun et lille Offer, som kræves af det. Og det er min bestemte Mening, at der kan være Omstændigheder, under hvilke et økonomisk Offer kan mere end retfærdiggjøres igjennem de store politiske, sociale og kommercielle Fordele, som derved opnaas. (Stærkt Bifald). Mine Herrer, man har opstillet den tyske Toldforening som et Exempel for os; maa jeg da minde Dem om, at dette Exempel netop er et saadant, der krævede Indrømmelser af flere Nationer for politiske og kommercielle Formaals Skyld. Jeg gyser heller ikke tilbage for ogsaa at tage den Eventualitet i Betragtning, at der kan blive øvet Repressalier imod os, hvis vi gaa ind paa at skabe os et Rigs-Toldforbund. (Hør, hør!). Jeg er ganske belavet paa, at vi kunne paadrage os nogle Toldkrige, og at de kunne gjøre Skade. Men det er ikke det, det drejer sig om; Spørgsmaalet er, om Offeret og Krigen vil føre til et Enderesultat, som mere end opvejer Tabene, og som er fordelagtigt for Befolkningen i vort eget Rige — (Hør, hør!) — og mulig vil det værste, vi have at frygte, være at nogle Havne paa Fastlandet, Hamborg og Antwerpen maaske, gjøres til Frihavne, eller at Nationer paa Fastlandet optage vor egen aflagte Handelspolitik.

»Mine Herrer! Jeg har gjort disse Bemærkninger hovedsagelig for at bede Dem gjøre mig Følge til den Slutning, at den her omhandlede Opgave ikke kan løses i et Øjeblik, selv om De har ydet Materialer til dens Løsning. Selv tror jeg ikke, at Deres Forhandlinger vilde være spildte, selv om de endte uden praktisk Resultat idag — (Hør, hør!) — thi de yde en stor Sum af Belæring og give de Statsmænd og Ministre, der skulle handle paa Grundlag af dem, en Hjælp til lettere at løse Opgaven. Men der er én Ting, vi alle ere enige om, selv om vi ere uenige i den endelige Konklusion, nemlig om at denne Sag fortjener Overvejelse — (Hør,

hør!) —, Overvejelse ikke blot her blandt Handelsstandens Repræsentanter, men blandt vore Statsmænd og politiske Ledere. (Bifald). Jeg tror, en af de bedste af disse — for hvilket vi skyldte Taknemmelighed — er den Statsmand, som for Tiden har det Hverv at vaage over Kolonierne og deres Interesser, og han er kommen tilstede iblandt os og har i sit Indledningsforslag opfordret os til at bistaa ham og hans Kolleger i Ministeriet med Løsningen af dette højst vigtige Spørgsmaal. (Bifald). Jeg tror, mine Herrer, at denne Kongres vil sige i Hannibals Aand: »*Aut viam inveniam aut faciam* — jeg vil enten finde Vejen eller bryde mig en Vej!« Men ganske sikker er jeg paa, at hvad enten vi alle ere enige deri eller ikke, saa ville De i det mindste samstemme med mig deri, at vi føle os forpligtede til, paa vor Ærespræsident Chamberlains Opfordring, at forsøge at bistaa ham og hans Medarbejdere og de Ministre, der i sin Tid skulle afløse dem fra den anden Side af Huset, bistaa alle britiske Statsmænd i at gjøre deres Bedste for at løse den Opgave, som vi anse for at være af største Betydning for vort Lands Interesser. (Bifald). I dette Øjemed har jeg, tillige med mange Medarbejdere af modsat Anskuelse, søgt at formulere en Resolution, der kunde være et Udtryk for det, De ere enige om, og antyde den Retning, De vilde anse det for rigtigst at slaa ind paa for at komme til Opgavens Løsning.«

Under stærkt Bifald sluttede Sir Albert Rollit sin Tale og oplæste derpaa sin Resolution. Ogsaa den modtoges med stærkt Bifald, de andre foreliggende Forslag til Resolutioner og Ændringsforslag toges tilbage, og under fornyet Bifald vedtog de britiske Handelskamres Kongres da *enstemmigt* Resolutionen, der lød saaledes:

»De britiske Handelskamres Kongres udtaler den Anskuelse, at Tilvejebringelsen af et snævrere Handelsforhold mellem Storbritannien og dets Kolonier er et Spørgsmaal, der fortjener og kræver hurtig og indgaaende Overvejelse. Kongressen udtaler derfor ærbødigst overfor Regeringen, at naar et dertil sig-

tende Forslag fremkommer fra Kolonierne eller nogle af dem, vil det være rigtigt at tage det under Overvejelse samt bane Vejen for dets praktiske Gjennemførelse ved at indkalde en Rigskonference, i hvilken alle vedkommende Rigsinteresser repræsenteres, eller ved saadanne andre Foranstaltninger, som Regeringen maatte finde formaalstjenlige.«

Som allerede bemærket, er denne Resolution, for at samle alle om den, stillet noget paa Skruer — den taler jo kun om »et snævrere Handelsforhold« (closer commercial relations) og ikke aabenlyst om et Toldforbund mellem England og dets Kolonier. Men set i Belysning af Sir *Albert Rollits* Tale, der jo trods sin Forsigtighed er et umiskjendeligt Forsvar for Rigs-Toldforbundet, af Mr. *Chamberlains* Indledningstale og af Præsidentens gjentagne Fremhævelse af, at Resolutionen skulde tjene til *Udgangspunkt for Handlinger fra Regeringens Side*, bliver dens Mening ikke desto mindre klar og dens Betydning umaadelig: *den er jo, trods alt, en stærk Støtte for Mr. Chamberlain til at tage fat paa hans store Plan om et Rigs-Toldforbund, og den Støtte har han faaet fra den engelske Handelsstands Side!*

Og umiddelbart efter denne Resolution vedtoges med samme Enstemmighed og under samme Bifald følgende Resolution, stillet af Handelskamret i Chamberlains egen By, *Birmingham*:

»Som første Skridt i Retning af en Rigs-Sammenslutning er det ønskeligt, at der oprettes et raadgivende Rigsraad, hvis Medlemmer indtil videre bør have Bopæl i Storbritannien. Dette Raad bør kaldes sammen i Tilfælde, hvor det drejer sig om de repræsenterede Koloniers Interesser paa Handels, Finansvæsenets og Forsvarets Omraader. Dette

Raad bør bestaa af Medlemmer, valgte af hver selvstyrende Koloni i passende Forhold til dens Vælgertal, og dets Funktion bør være rent raadgivende. Ogsaa Kronkolonierne bør repræsenteres i dette Raad.«

Hermed har Minister *Chamberlain* faaet sine Ønsker opfyldte, og det hurtigere og i langt videre Udstrækning, end han vistnok selv har vovet at vente. Og der er i Englands Toldhistorie foregaaet en saadan Begivenhed, at den og dens videre Udvikling med største Interesse bør følges af de Nationer, der staa i Handelssamkvem med England, og ganske særlig da af Danmark. For os, der ere saa tilbøjelige til at være doktrinære paa alle Omraader og særlig paa Toldens — til at ville indrette Livet efter Theorierne i Stedet for omvendt — vil det være meget belærende at se, hvor langt mere praktisk Englænderne tage paa disse Ting. For dem er en Theori god, saalænge den kan bringe England Fordel; men bringer den Landet Tab, er man beredt til uden lang Betænkning at kassere den. Mest betegnende i saa Henseende er maaske det Punkt i *Chamberlains* Tale, hvori denne »Frihandelsmand af Overbevisning« forkaster Tanken om en Toldordning, der bragte Kolonierne til helt at opgive deres Toldbeskyttelse, *fordi et saadant Skridt vilde komme hele Verden og ikke særlig England tilgode*; men Statsmænd af alle Farver — Ripon, Goschen, Rosebery — have udtalt sig for at lade Frihandelen falde af opportune Hensyn. Højst lærerig er ogsaa følgende Udtalelse fra Verdensbladet *Times*, som fremdroges af en af Talerne paa de engelske Handelskamres Møde:

»Sir Gordon Spriggs fortæller os, at Frihandelen ikke er Gjenstand for Tilbedelse i Kolonierne, og at ingen dér bryder sig om Skoletheorierne, naar det drejer sig om at gennemføre en Toldforanstaltning,

der anses for fordelagtig. Hvad Skoletheorierne angaar, betragtes de forresten ogsaa som temmelig aflægs her til Lands. Vore moderne Nationaløkonomer have indført saa mange Ændringer i den ældre Skoles retvinklede og retlinede Theorier, at Videnskabben hurtig bliver uigjenkjendelig. Der er vel endnu et betydeligt Antal Folk, der tilbede Frihandelen som en Fetisch, men de Principper, hvorpaa ethvert Rigstoldforbund maa hvile, ville fremtidig ikke møde de rasende og urimelige Angreb, hvormed de vilde være bleven modtagne for tyve Aar siden. Man begynder at forstaa, at Frihandelen er skabt for Menneskenes Skyld, ikke Menneskene for Frihandelens Skyld . . . . Det britiske Rige er saa stort og saa fuldt i Stand til at staa paa egne Ben, at det meget godt, for at opnaa en stor politisk Fordel, kan tillade sig at omgive sig med en maadeholden Toldskranke.«

Hos Undertegnede er udkommet:

**Er Frihandelen et sejrende System og passer det
for danske Forhold?**

Ved

Jul. Wulff.

Pris: 75 Øre.

G. E. C. Gad.

Jul. Wulff,
Er Frihandelen et seirende
System, og passer-det for
danske Forhold.

INDUSTRI-
FORENINGEN

296

337

337(00)

337 Wul

1896.

(i konvolut)

86—50

ER FRIHANDELEN ET SEJRENDE SYSTEM,

OG PASSER DET FOR

DANSKE FORHOLD?

VED

JUL. WULFF

DANMARKS TEKNISKE BIBLIOTEK

KJØBENHAVN

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE

1896

**INDUSTRI-
FORENINGEN.**

Er Frihandelen et sejrende System,

og passer det for

danske Forhold?

Ved **Jul. Wulff.**

Anden gennemsete Udgave*.

Indledning.

Som bekjendt forstaas der ved Told den Afgift, Staterne opkræve af udenlandske Varer, der føres ind over deres Grænser. Den Bevæggrund, der oprindelig har ført til, at saadanne Afgifter ere blevne paalagte, har vel i de allerfleste Tilfælde simpelthen været Trangen til at skaffe Staten Indtægt. Og denne Bevæggrund gjør sig fremdeles gjældende; det er saaledes klart, at Tolden paa Kul, Petroleum og Sukker her til Lands kun kan være paalagt med dette Formaal for Øje: disse Satser ere ren og skær *Indtægtstold* (Finanstold, fiskale Told-satser). Tage vi derimod en saadan Vare som Silke,

---

*) Grundlaget for denne Afhandling er et Foredrag, som Forfatteren holdt i Vinteren 1892-93 i flere af Landets Haandværkerforeninger. Som Afhandling fremkom den første Gang i Tidsskriftet »For Industri og Haandværk«, 3die Hæfte 1893. Nærværende Udgave er gennemset og bragt i Overensstemmelse med de senere Aars Undersøgelser og Bevægelser paa Toldspørgsmaalets Omraade.

saa skyldes den meget høje Told, der hviler herpaa, aabenbart ikke alene den nævnte Grund, men tillige Ønsket om at indskrænke eller beskatte Forbruget af dette kostbare Stof — altsaa vi have her med en *Luxus-told* at gjøre. Noget ganske lignende gjælder jo om Tolden paa Vine, Spirituosa og Tobak — Artikler, hvis Forbrug det fra et moralsk Standpunkt kan være ønskeligt at indskrænke. Et helt andet Formaal har derimod *Beskyttelsestolden*: gennem den søger man at værne det indenlandske Arbejde, det være sig Landbrug eller Industri, mod overmægtig udenlandsk Konkurrence. At fordyre Varen for Forbrugerne, som Beskyttelsens Modstandere saa ofte raabe paa, er selvfølgelig ikke Hensigten; hvad man tilsigter gennem Beskyttelsestolden, er saa vidt muligt at sikre den indenlandske Arbejder det indenlandske Marked og derigjennem skaffe ham en Basis, hvorfra han kan arbejde videre. At man under denne Bestræbelse til en *Begyndelse* kan komme til at fordyre de paagjældende Varer for Forbrugerne, er unægteligt; men for den fornuftige Beskyttelse er dette kun et forbiggende Stadium. Tanken er, at den indenlandske Arbejder, naar han nogenlunde har faaet Fred for Udlandet, snart skal lære gennem den indenlandske Konkurrence at udvikle sin Produktion til samme Højde og samme Prisbillighed som Udlændingenes, ja om mulig tilegne sig Dygtighed nok til at tage Kampen op med disse ude paa det store Verdensmarked.

Det er fuldstændig klart, at der gennem Paalæg af Told kan øves en mægtig Indflydelse — hæmmende eller fremmende — paa et Lands hele Erhvervsliv. Hvorvidt det er rigtigt og forsvarligt at udøve denne Indflydelse, derom er det jo, Meningerne ere delte, derom staar jo Striden mellem de to store Lejre, der ere bekendte under Navnene *Beskyttelsesmænd* (Protektionister) og *Frihandelsmænd*. Men med Hensyn til disse to Navne

samt de Begreber, de betegne, gjør der sig et Par Misforstaaelser eller idetmindste Uklarheder gjældende, som det har ikke ringe Betydning at søge fjernet.

En af de gængse Vildfarelser, der navnlig er udbredt blandt Landbefolkningen, til Dels ogsaa blandt Arbejderne, her til Lands, er saaledes den Antagelse, at der bestaar en inderlig Forbindelse mellem almindelig politisk Anskuelse og Opfattelse af Toldspørgsmaalet, saaledes at den Mand, der hylder frisindede Anskuelser i Politik, nødvendigvis ogsaa maa være Frihandelsmand, og omvendt. Dette er en fuldstændig Fejltagelse. Toldspørgsmaalet er et økonomisk Spørgsmaal, en ren Nærings- eller Pengesag, der ikke har med politiske Doktriner eller Forfatningsstridigheder at gjøre. Det vil i denne Henseende maaske være tilstrækkeligt at henvise til, at det er to af Verdens frieste Republikker, Nordamerika og Frankrig, der gaa videst i Beskyttelsesretning, medens det var en Soldaterkejser (Napoleon III), der en Tid tvang Frankrig ind paa Frihandelsbanen; og den vistnok alt andet end politisk frisindede Sultan af Tyrkiet, ikke at tale om Shahen af Persien, hører til de Herskere, som lade deres Lande følge en frihandlerisk Toldpolitik.

En anden Misforstaaelse ligger i den almindelig udbredte Opfattelse, at Frihandel og Beskyttelse ere hinandens absolutte Modsætninger, ligesom hvidt og sort. Dette er fuldstændig urigtigt. Efter Frihandelsmændenes Anskuelse bør Handel og Omsætning jo helst foregaa *fuldstændig uhindret* af Told eller hvilkesomhelst andre Skranker; den absolutte Modsætning hertil danner da den Opfattelse, som jo ogsaa har sine Talsmænd, at en saavidt mulig *fuldstændig Standsning* af al udenlandsk Handel er tjenligst for et Land. Med andre Ord: Modsætningen til Frihandel er ikke Beskyttelse, men *Afspærring* (Prohibition), saaledes som man har kjendt den ikke alene i Kina, men, som vi strax skulle høre,

ogsaa her i Evropa, ja i selve England, endnu langt ind i dette Aarhundrede*. Som sagt, det har sin store Betydning at gjøre sig dette klart: at slaa fast i sin Bevidsthed, at Beskyttelse ikke i og for sig er noget yderliggaaende Begreb, men *et Mellemstandpunkt* og altsaa paa Forhaand af maadeholden Natur — ganske modsat hvad den maa tro, der kun har øst sit Kjendskab til dette System af de voldsomme Udtalelser, som af og til i Skrift og Tale fremsættes derimod. Naturligvis er Spillerummet mellem de to Yderligheder vidt nok, til at der kan være stor Forskjel paa Beskyttelse — f. Ex. fra den amerikanske, der i en Mængde Satser nærmer sig den rene Prohibition, til det danske System, der kommer Frihandelen nær — men *altid* er Beskyttelsen et Mellemstandpunkt.

Endelig er der endnu en Forestilling, som har ikke saa ringe Udbredelse, nemlig den at Frihandelen — selv om den paa Grund af alle menneskelige Forholds Ufuldkommenhed ikke fuldt kan gennemføres for Tiden eller maaske for lange Tider — dog er det eneste theoretisk rigtige System eller *det ideale Maal*, som man til alle Tider og i alle Lande bør stræbe at komme saa nær som muligt. Denne Anskuelse høres hyppig nok, og det ikke alene fra dem, hos hvem den maa ventes som en Selvfølge; selv Mænd, der regne sig til Beskyttelsens Venner, yde ofte Frihandelstheorien denne Hyldest i Princippet og bidrage derfor til at kaste et vist Skær af noget forældet, noget ikke-tidssvarende over Beskyttelsen, som var den noget, en rigtig Fremskridtsmand — hvad

---

*) Naturligvis har Afspærringen intetsteds været gennemført fuldtud; men det samme gjælder jo Frihandelen. Selv England er saa langt fra at være frit for Toldhindringer, at det opkræver en Indførselstold af 360 Mill. Kr. (9½ Kr. pr. Hoved) af sine Indbyggere. Vor Toldbyrde udgjør 10½ Kr. pr. Hoved, altsaa ikke stort mere. *

vi jo alle gjerne ville være — maa undse sig ved aabent at give sin Tilslutning. Denne Glans af ideal Sandhed, hvormed det er lykkedes at omgive Frihandelstheorien, har utvivlsomt ydet den væsentlige Tjenester, men ligesaa utvivlsomt hviler den paa et fuldstændig falsk Grundlag: nemlig paa den Forudsætning, at vi leve i en ideal Verden. Thi havde alle Lande et lige gunstigt Klima, lige stor Produktrigdom og lige heldig Beliggenhed; havde alle Folkeslag lige gode naturlige Anlæg, lige Intelligens og lige Driftighed; vare Kravene til Livet som Følge heraf fuldstændig ens hele Verden over — saa vilde fuldstændig Frihandel være den ideale Lov for det menneskelige Samkvem. Men da denne Ensartethed som bekendt *ikke* eksisterer; da der gives nogle Lande, hvis klimatiske Forhold ere saaledes, at der kun med stor Møje kan fravristes deres Jordbund én Afgrøde aarlig, medens andre villigt yde to; da nogle indeholde Kul og mineralske Skatte i Overflod, medens andre aldeles mangle saadanne vigtige Produktionsmidler; da Vejrliget i nogle Egne mange Maaneder af Aaret paa-lægger Befolkningen store Udgifter til Klæder og Varme, som gunstigere Himmelstrøg ere næsten ganske frie for, og da Borgerne i nogle Samfund maa bære store Byrder til Stat eller Kommune, som andre Samfund kjende lidet til — saa *svæver hele Læren om Frihandelens enesaliggjørende Sandhed i Luften*. Saa ulige ere Livs-kaarene, saa forskellige de Krav, der maa stilles til en menneskelig Tilværelse i de forskellige Lande i Verden, at en fuldstændig uhindret Konkurrence mellem Nationerne — med vore Dages aldeles forsvindende Transportudgifter — vilde blive alt andet end et idealt Lyksalighedssystem: det vilde tværtimod blive en skrigende Uretfærdighed, en Kamp paa Kniven af de begunstigede Lande mod de ugunstigere stillede.

Frihandelen, saaledes som den doceres hos os, er

hverken mere eller mindre end et System, der er fremvoxet af de særlige Forhold, hvorunder den engelske Nation har arbejdet i dette Aarhundredes Begyndelse og Midte, og som har vist sig at passe fortræffeligt for *denne* Nation og i *denne* Periode. Men at den derfor nødvendigvis ogsaa til enhver Tid skulde passe for andre Nationer og deres helt afvigende Forhold, er en letsindig Slutning, som flere Nationer have maattet betale med ikke smaa Lærepenge; uden Tvivl har Systemet ikke en Gang passet for Englænderne i den nærmest forudliggende Periode, og det turde være alt andet end sikkert, at det vil blive ved at passe for dem i Fremtiden. Men til at belære paa dette Omraade, som paa saa mange andre, eje historiske Kjendsgjæringer en ganske anderledes Magt end selv de mest veltalende theoretiske Udviklinger. Derfor — og i den Overbevisning, at det i det hele langt mere er Fakta, der trænges til i vore Tolddiskussioner end Theorier og Doktriner — skal jeg i det følgende lade Historien tale. Jeg skal i korte Træk søge, gennem Tal og Kjendsgjæringer, at vise, under hvilke Forhold Frihandelen udviklede sig i England, hvad der har hjemlet dens Bestaaen i dette Land, og hvilken Tilslutning eller Ikke-Tilslutning den har fundet andensteds i Verden. Sluttelig vil jeg da betragte Forholdene i Danmark og undersøge, om de egne sig for en Omplantning af det engelske Toldsystem hertil, eller om vi maaske staa os bedre ved at følge vore egne Veje.

I.

Erfaringer fra England og det øvrige Udland.

Den nu saa imponerende *engelske Verdensmagt* er skabt i overraskende kort Tid. Før Midten af forrige Aarhundrede var England en forholdsvis lille Nation; i 1700 var Indbyggerantallet 5 Millioner, endnu i 1750 kun lidt over 6 Millioner. Landets Hovednæringsvej var Agerbruget — dets Stolthed og Grundlaget for hele dets Existens. Adelen gik i Spidsen som Agerdyrkere: medens Frankrigs Aristokrati forlod sine Godser for som Hofadel at bade sig i Tronens Glans, boede Englands store Slægter paa deres Ejendomme og satte en Ære i at beskæftige sig med disses omhyggelige Forvaltning. Alt koncentrerede sig om Jordejendommen, der ogsaa alene gav Adgang til politisk Magt og Indflydelse; det var jo de store Jorddrotter, der gjennem Parlamentet ledede hele Nationens Skjæbne — Godsejerens Stilling var den anseligste i Landet. Byerne vare paa den Tid smaa og uanselige. Liverpool havde f. Ex. 35,000 Indbyggere, Manchester 40,000, Birmingham 30,000, Hull 20,000; de svarede altsaa omtrent til de nuværende større danske Kjøbstæder: Aarhus, Odense, Aalborg. Ialt talte Byerne i Aarhundredets første Halvdel kun 1,400,000 Indbyggere, medens 4 Millioner Mennesker boede paa Landet. Som

Følge heraf havde det engelske Landbrug intet betydeligt indenlandsk Marked, og det udførte heller ikke synderligt til Udlandet, uagtet man havde søgt at opmuntre dertil ved Exportpræmier; med en lidet intensiv Drift levede det væsentlig af sine egne Produkter, støttet af en temmelig svag Haandværkerbefolknings Forbrug. Industri i vor Tids Opfattelse af dette Ord eksisterede ikke; derimod beskæftigede Befolkningen sig i ikke ringe Udstrækning med en Husflids- eller Hjemmeindustri, som frembragte de fornødne Varer til Landbrugets Forbrug: kun Klædefabrikationen, der allerede i 1331 var indført fra Flandern og var opelsket med stor Omhu fra Regeringens Side, nød større Anseelse og leverede en Exportvare af større Betydning. Men saavel Bomuldsindustrien omkring Manchester som Metalindustrien stod paa et meget beskedent Standpunkt; den første ænsedes næppe af Tidens nationaløkonomiske Forfattere, angaaende den sidste skal jeg anføre, at Gloucestershire, Shropshire og Yorkshire, der nu have Smelteovne i hundredvis, i 1740 kun havde sex Højovne hver. England producerede i 1737 kun 18000 Tons Jærn om Aaret og indførte 20000 Tons*. I det hele maa det siges, at skjønt den engelske Befolkning allerede den Gang udmærkede sig ved industriel Flid og Vindskibelighed, var England dog i den Henseende ikke væsentlig forskjelligt fra andre Lande. Jeg fuldstændiggjør Skildringen af Datidens England ved følgende hyggelige lille Billede af Defoe: »Landet er delt i smaa Lodder paa 6—7 Acres, sjældent mere. Husene ere talrige, saa der omtrent kan raabes fra det ene til det andet. I hvert Hus ser man en Væv med et Stykke Tøj under Arbeide; hver Husmand ejer idetmindste en Hest for at kunne føre sine Produkter til Byen og 1—2 Køer, undertiden flere. Husene ere beboede af kraftige

---

*) Poinsard, Libre-Echange et Protection, p. 54.

Karle; nogle ere sysselsatte ved Farverkarret, andre ved Vævene, atter andre ere beskjæftigede med at lægge den sidste Haand paa Tøjerne. Kvinderne og Børnene karte eller spinde, alle ere virksomme, unge og gamle. I hele Landet ser man hverken Tiggere eller Dovenkroppe.

Omtrent ved Midten af forrige Aarhundrede foregaar imidlertid den Omdannelse, som i kort Tid skulde forvandle hin Tids idylliske Landbrugsstat til vore Dages kolossale Industri- og Handelsmagt. Lidt efter lidt var England begyndt at tage Del i Verdenshandelen, der hidtil havde været paa Portugisernes og Hollændernes Hænder, og der begyndte at samle sig Formuer i Søstæderne. Men naar en Handelsherre fra Byen efter et brydsomt Liv ønskede at plukke Frugterne af sin Flid og nyde den til hans Rigdom svarende sociale Indflydelse, da var Vejen ham foreskreven: han maatte stræbe at blive Godsejer. Kunde han ikke købe et af Adelen's Familiegodser, hvad der vel forholdsvis sjældent var Tilfældet, skabte han da sig selv et saadant ved at sammenkøbe og sammenlægge mindre Jordbrugeres Ejendomme. Saaledes begyndte der fra Byerne en Invasion i Godsejerstanden, der tidlig vakte engelske Lovgiveres ængstelige Opmærksomhed; dens Resultat blev, at talrige smaa Jordejere — efterhaanden Hundreder af Landsbyer — exproprieredes og omdannedes til Herregaarde, Parker og Skove, medens deres tidligere Befolkning henvistes til Byerne. Samtidig med denne Bevægelse begyndte ogsaa Byerne selv at udøve en voxende Tiltrækningskraft, dels paa Grund af Handelens tiltagende Opsving, der krævede flere og flere Hænder, dels som Følge af de talrige og vigtige industrielle Opfindelser, der fra 1750 ganske omdannede Industriens Vilkaar og mere og mere gjorde Byerne til mægtige Centraller for den tidligere ud over Landet spredte Industriebefolkning.

Allerede i 1740 fik Jærindustrien et vældigt Stød fremad, idet man lærte at anvende Stenkul (Cokes) til Malmens Udsmeltning i Stedet for det kostbare Træ, der næsten ikke mere var til at opdrive i England. Saa kom Opfindelsen af Spindestolen og en hel Række andre Forandringer i Textilindustrien, der gjorde det højst fordelagtigt at samle de hidtil spredte Arbejdere i store fælles Lokaler, og endelig i 1785 satte Dampens Anvendelse i Industrien Kronen paa Værket: Overgangen fra Hjemmeindustri til Fabriksindustri i stor Stil skete med rivende Fart. Allerede i 1770 boede ifølge Young Halvdelen af Englands Indbyggere i Byerne.

I Slutningen af det 18de Aarhundrede fremmedes derhos den indenlandske Handel ved et mægtigt Net af Kanaler, indtil endelig Jærbanerne førte Samfærdselsmidlerne til et Højdepunkt. Krigene i Evropa fra den franske Revolutionstid ødelagde derhos de Konkurrenter paa Fastlandet, der kunde have gjort England Rangen stridig som Industrimagt, medens England, som efterhaanden var bleven Herre paa Havet, holdt sin Industri et kolossalt Marked aabent: dels Landets egne udstrakte Kolonier, dels store Landstrækninger i Asien, Amerika og Afrika, dels betydelige Dele af Evropa, hvorfra det var den franske Kejser umuligt at udelukke Englands Handel. Gjennem alle disse sammenstødende Omstændigheder antog det engelske Øriges Industri og Handel sin verdensbeherskende Karakter, og Landets Rigdom voxede efter en uhyre Maalestok. Englands Nationalkapital anslaaes allerede i 1815 til 39 Milliarder Kroner, i 1865 til 109 Milliarder. Handelsflaaden, der i 1762 udgjorde 560,000 Tons, steg i 1840 til 2,680,000 Tons og naaede i 1869 4,765,000 Tons. Udførselen af Bomuldsvare, der i 1764 udgjorde $4\frac{1}{2}$ —5 Millioner Kroner, beløb sig i 1840 til 130—145 Mill. Kr. Englands hele

Netto-Udførsel (de transiterende Varer fraregnede) beløb sig

i 1700 til	126	Mill	Kr.
i 1760 til	260	—	—
i 1840 til	920	—	—
i 1850 til	1278	—	—

altsaa var den i det givne Tidsrum tidoblet*. Saaledes havde England i Hundredaaret 1750—1850 fra en forholdsvis beskeden Magt udviklet sig til at blive Verdens vældigste Industri- og Handelsmagt. Trods de uhyre Summer, som Napoleonskrigene kostede det direkte og indirekte, blev Landet ikke desto mindre i 1815 anset for et Vidunder af Kraft og Rigdom, og i de nærmest paafølgende 3 Aartier voxede dets Velstand umaadeligt.

*Hvorledes saa nu det Toldsystem ud, under hvilket disse umaadelige Fremskridt fandt Sted paa alle Industriens, Handelens og Søfartens Omraader? Folk, der have indsuget deres nationaløkonomiske Forestillinger fra vore Dages theoretiske Avisartikler eller Toldmøder, ville formodentlig være ude af Stand til at tænke sig andet, end at det maa have været Frihandel; thi det er jo præket for os som en Trossætning, at kun dette System er i Stand til at udvikle Forretningslivet og Nationalvelstanden. Men det Toldsystem, der herskede i England i det nævnte Tidsrum (og da havde bestaaet i 3—4 Aarhundreder), var saa langt fra Frihandel, at det ikke en Gang kan kaldes Beskyttelse, men maa karakteriseres som et *Spærrings- eller Prohibitionssystem i krasseste Skikkelse*. Jeg skal tillade mig at fremdrage nogle Hovedtræk af dette System, som i vore Dage næsten synes at være ukjendt for eller glemt af de fleste, uagtet det*

---

*) De statistiske Tal ere hentede fra det tidligere citerede Værk af Poinsard.

ikke er ældre, end at det stod i fuld Kraft langt ind i dette Aarhundrede, ja først naaede sit Højdepunkt i Aarene 1815—28, altsaa for 68 Aar siden; det blev først omdannet til et Beskyttelsessystem i 1846 — altsaa for kun 50 Aar siden —, og veg først for den nuværende engelske Frihandel i 1861 eller for 35 Aar siden.

Nogen samlet og ordnet Toldlov besad England ikke ved dette Aarhundredes Begyndelse; i dens Sted forelaa som Produkt af Aarhundreders Udvikling henved 2000 særlige Toldforordninger og Resolutioner — et Kaos saa forviklet, at ingen Handelsmand kunde finde Rede deri uden Hjælp af juridiske Specialister. Og disse Toldlove vare af et saadant Indhold, at Indførselen af *over 1000 forskellige Vareslags* gennem dem var enten *ligefrem forbudt* eller *umuliggjort ved kolossale Toldsatser*, og det ikke alene i England, men ogsaa i *alle dets Kolonier*, hvis Marked saaledes helt og holdent var forbeholdt England selv. Det hørte jo nemlig til Datidens Kolonialpolitik at betragte Kolonierne som Moderlandets Malkekøer, omtrent saaledes som Kongostaten og forskellige andre afrikanske Landstrækninger i vore Dage betragtes af de evropæiske Magter.

Prohibitionssystemet strakte sig i lige Grad over Landbrugs- og Industriprodukter. Her skal til bedre Forstaaelse af Systemet nævnes nogle af Toldsatserne paa de vigtigste Varer: Indførselen af *Tømmer* fra Nordevropa var belastet med en Told af 100—500 pCt. af Værdien — en kolossal Begunstigelse for Englands tømmerproducerende Koloni Kanada. Paa *Raasukker* (Muskovados) hvilede der en Told af ikke mindre end 66 sh. pr. Cwt. (ca. 60 Øre for Pundet!), hvis det kom fra fremmede Besiddelser, medens Tolden paa Sukker fra engelske Besiddelser udgjorde 24 sh. pr. Cwt.; disse Toldsatser bestode lige til 1844. Indførselen af *Hornkvæg*, *Faar* og *Kjød* var simpelthen forbudt til Fordel

for det engelske Landbrug; i dettes Interesse var der endvidere paalagt en uhyre *Korntold*, der aldeles forhindrede Indførsel af Hvede til England, saalænge den indenlandske Pris ikke oversteg 53 sh. 4 d. pr. Quarter (ca. 24 Kr. pr. Tønde), hvortil der paa den anden Side var føjet en Udførselspræmie for engelsk Hvede. Denne vældige Beskyttelse, der holdt Englands Kornpriser dobbelt saa høje som Fastlandets, blev endogsaa ind i dette Aarhundrede mægtigt forøget, hvorom jeg senere vil komme til at give nogle nærmere Oplysninger, da Korntolden spiller en vigtig Rolle ved Overgangen fra Prohibition til Frihandel.

Som allerede sagt, var Industribeskyttelsen ikke mindre kolossal; alle Slags fremmede Fabrikata, der kunde optage Konkurrencen med de engelske, stængtes ude ved prohibitive Toldsatser eller ligefremme Indførselsforbud. Saaledes var f. Ex. al Indførsel af *Silkevarer* forbudt i England lige til 1826. Paa den anden Side var i stort Omfang Udførsel af Raastoffer forbudt. De to vigtige Erhverv: Uld- og Linnedindustri afgive iøjnefaldende Exempler til Belysning af det Formynderskabsystem, som fulgtes. Efter Andragende fra Parlamentet — fremkaldt ved engelske Arbejderes Klager — blev det fra 1698 paabudt af Regeringen, at *Uldindustrien* skulde fremmes i England, undertrykkes i Irland, medens dette Land skulde henvises til *Linnedindustri*. Som Følge heraf blev al Udførsel af Uldvarer fra Irland forbudt undtagen til England — og her blev Indførselen umuliggjort ved Prohibitionstold! I England blev endvidere Udførselen af Raastoffet Uld forbudt — altsaa en meget stærk Beskyttelse af Industrien paa Landbrugets Bekostning, der stod ved Magt lige til 1825; Indførselen var derimod fri, indtil man i 1802 kom i Tanker om, at dette dog var for haardt mod Landbruget: saa paa lagde man en Indførselstold paa Uld, og den forhøjedes

gjentagne Gange, i 1819 endog til det kolossale Beløb af 56 sh. pr. Cwt. eller ca. 50 Øre *Pundet*. Som et ret kuriøst Exempel paa, hvordan man gik i Detail, skal jeg tilføje, at allerede fra 1679 var det — til Uldindustriens Fremme — paabudt, at alle Lig skulde begraves i uldent Ligtøj! — Paa lignende Maade blev den irske Linned-industri begunstiget; for Udførsel af færdigt Linnedgods betaltes der høje Exportpræmier, hvilke f. Ex. i 1829 beløb sig til 5,400,000 Kr. eller en Syvendedel af det udførte Linneds Værdi. Og den indenlandske Høravl blev beskyttet med en Told af 5 d. (38 Øre) pr. *Pund* raa Hør, medens der samtidig paa Indførsel af heglet Hør hvilede den uhyre Told af 10 Lstrl. 14 sh. 6 d. pr. Cwt. eller *tætvæd 2 Kr.undet*! Og den Told bestod endnu i 1825! Føjes hertil, at der var *Udførselstold* paa *Kul* og mange andre Ting, hvorigjennem den engelske Industri ligeledes maatte stilles gunstigere end Konkurrenterne i Udlandet, at det endvidere var forbudt at udføre Industriens *Maskiner*, for at disse ikke skulde komme andre Lande tilgode, og at det betragtedes som Landsforræderi, om en engelsk Arbejder vilde lære Udlandet de engelske Opfindelser og Arbejdsmethoder — i 1784 blev f. Ex. i York en vis Leonard idømt 12 Maaneders Fængsel og 200 Lstrl. i Bøde, fordi han havde søgt at skaffe sig Modeller og Tegninger af Uldindustriens Maskiner til Anvendelse i Amerika — saa er man vist allerede paa det rene med, at England i dette Aarhundredes 4—5 første Aartier levede under et Toldsystem, som vi i vore Dage vilde betragte som et uhørt Kineseri, hvilket end ikke den mest ivrige Beskyttelsesmand vilde tænke paa at efterligne hos os.

Og endda har man endnu ikke den rette Forstaaelse af dette System. Endnu maa man lægge Mærke til, med hvilken barbarisk Konsekvens England nedslog ethvert Forsøg paa at rejse en Industri i *dets egne Kolonier*;

disse skulde *tvinges* til at vedblive at være Forbrugere af Moderlandets Fabrikata, samtidig med at de leverede dette billige Raastoffer; det var dem derfor — paa faa Undtagelser nær — rentud forbudt at udføre deres Produkter til andre Lande end til England eller andre engelske Kolonier. Saa er der endvidere den berømte engelske *Søfartslov* (Navigation Act) som udstedtes i 1651 for at knuse den hollandske Søfart til Fordel for England, og som bestod lige til 1849, altsaa i 200 Aar. Denne drakoniske Lov *forbød al Indførsel til England fra fremmede Verdensdele i ikke-engelske Skibe*, og for *Evropas* Vedkommende tillod den kun fremmede Skibe at føre *deres eget Hjemlands Produkter* til England, ja selv det kun mod Forhøjelse, lige til Fordobling, af de store Toldsatser! Al anden Skibsfart paa England var alene forbeholdt engelske Skibe. At denne Lov i Begyndelsen var til ikke ringe Byrde for Englænderne selv, er der ingen Tvivl om; men — i Længden skabte den Englands uhyre Handelsflaade, dets Søfart og dets Herredømme paa Havet. *Englands Charta Maritima* — »Frihedsbrev paa Havet« — er derfor det Hædersnavn, hvormed Loven udmærkes af engelske Historikere. At den tillige virkede som en kraftig Forstærkning af det forud saa skarpe engelske Spærringssystem, er indlysende.

Saaledes var altsaa det Toldsystem, der bestod i England næsten indtil Midten af Aarhundredet. Hvad vilde en Frihandelstheoretiker sige, om nogen nu vilde anbefale et saadant System som Løftestang for et Lands Udvikling? Sikkert vilde han kalde en saadan Tanke Galskab og spaa vedkommende Lands Ødelæggelse i Bund og Grund under dets Regimente. *Og dog er det et historisk Faktum, at Englands Storhed som Industri- og Handelsmagt er fremvokset under dette System.* Det er

altsaa i hvert Fald klart, at selv et saa skarpt Beskyttelses- eller rettere sagt Prohibitionssystem ingenlunde behøver at knuse et Lands Industri og trykke dets Befolkning ned i Armod; tværtimod, det viser sig, at begge under visse Forhold kunne trives særdeles godt derunder. Men der tør vistnok siges noget mere end dette. Selv om vi ikke ville gaa saa vidt, at vi i stort og smaat skrive Englands Velstand paa dette Systems Regning, saa synes det dog at være uimodsigeligt, at det har virket mægtigt fremmende paa Landets Udvikling. I hvert Fald ere Englænderne selv af denne Mening; ja endog *Adam Smith*, den bekjendte »Frihandelens Fader«, erkjender aabent og højlydt, at en Lov, der er saa lidet frihandlerisk som Søfartsloven af 1651, i høj Grad har virket til Englands Gavn. Han skriver*:

»Det er ikke umuligt, at nogle af Bestemmelserne i denne Lov have deres Grund i nationalt Fjendskab, men de ere desuagtet *saa kloge, som om de vare dikterede af den højeste Visdom . . . .* Søfartsloven er vel ikke gunstig for Landets udenrigske Om-sætning eller for Udviklingen af den Velstand, som derved kan bevirkes, idet vi maa købe dyrere og sælge billigere, men *da Selvforsvar er af langt større Interesse for et Land end Rigdom*, er Navigationsloven den viseste af alle kommercielle Bestemmelser i England.«

Sikkert nok har Loven tillige befordret Englands Rigdom, netop derved at den, som *Adam Smith* erkjender, fremmede dets Magt, og uden Tvivl gjælder

---

*) Dette Citat er sammen med de forudgaaende Enkeltheder fra det engelske Prohibitionssystem laant hos L. J. Vogt: »Frihandelens Fremgang og Seir i Storbritannien og Irland«, Frihandelsforeningens Tidsskrift, 3. Bd. 1863–1866.

det samme om de andre Toldlove, hvorom der da heller ikke har været synderlig Meningsforskjel i England, før Stemningen, af Grunde som siden skulle udvikles, noget ind i dette Aarhundrede begyndte at slaa om i Retning af Frihandel. Man hører undertiden udprægede Modstandere af Beskyttelse hævde, at England i Aarene 1815—46 var et nødlidende Land. Utvivlsomt er dette en stor Misforstaaelse. At dets Industriarbejdere led haardt paa Grund af særlige Forhold, som jeg strax skal omtale, er rigtigt; men at Samfundet i sin Helhed var meget rigt, derom vidne hin Tids Forfattere. Den bekjendte, nylig afdøde amerikanske Statsmand Blaine har i en berømt Diskussion med Gladstone paapeget, hvilken uhørt Rigdomsforøgelse der fandt Sted i England netop i de sidste 20 Prohibitionsaar 1826—46. Ved Dampkraftens og de andre merkantile Fremskridts Hjælp forøgedes i hine Aar Landets Formue med Million paa Million Pund Sterling, indtil en uhyre Kapital var opkoblet, en meget lav Rentefod opnaaet og en Fabrikationsevne uden Lige tilvejebragt.

Men England følger ikke længer Prohibitionssystemet; *hvorfor har det forladt et Toldsystem, der synes at have været det til saa megen Nytte?*

Forholdenes naturlige Udvikling bød det. Stødet til Omslaget gaves nærmest af det kaotiske Virvar, hvori Toldlovgivningen befandt sig; dette bevægede i 1820 de londonske Kjøbmænd til at andrage Regeringen om at faa de 2000 Toldforordninger simplificerede og samlede i en Toldtarif. Men den egentlige Aarsag til Frihandelsideernes Fremtrængen gav de i det foregaaende skildrede aldeles forandrede Forhold i Englands Erhvervsliv. I det 18de Aarhundrede, da Englands Industri saavel som dets Handel vare svage, trængte det til og satte høj Pris paa den skarpe Beskyttelse; enhver Tanke om at svække

den blev da mødt med en Storm af Modstand saavel fra Industridrivende som fra Landbrugere; alle fastholdt de det Princip, at det engelske Marked skulde bevares for det engelske Arbejde. Henimod det 19de Aarhundredes Begyndelse var Industrien i rivende Udvikling, men det indenlandske Marked holdt næsten Skridt med den, navnlig ved Byernes kæmpemæssige Væxt, og Englands Kolonialrige tiltog bestandig i Omfang; som Følge heraf levede man endnu væsentlig paa sit eget Marked. Men fra Aarhundredets Begyndelse og 2—3 Aartier ind i det blev det helt anderledes. Som tidligere nævnt: Krige lammede alle Englands Konkurrenter paa Fastlandet, og som Herskerinde paa Havet blev det næsten den eneste Nation, der kunde overtage Leverancen af Verdensmarkedets Fornødenheder. Og England overtog denne Rolle. Nu udfoldede, ved Dampens Hjælp, dets industrielle Kraft sig til fuld Blomstring; snart frembragte dets Fabrikker 3 Gange saa stort et Kvantum Varer, som Landet selv kunde forbruge — men saa var ogsaa en Forandring af Englands Toldpolitik bleven en uafviselig Nødvendighed. Nu havde det en stor Industriebefolkning der ikke kunde leve af Landet selv; dette *skulde* altsaa udføre — *maatte* altsaa, saa at sige for enhver Pris, have Adgang til andre Landes Markeder, samtidig med at det var bleven i højeste Grad interesseret i selv at modtage livlig Tilførsel af den kolossale Mængde Raastoffer, som dets uhyre Industri forbrugte. Det gamle System var derved bleven den engelske Industri en Spændetroje i Stedet for en Støtte. Altsaa *maatte* det fjærnes; og der kunde heller ikke rejses nogen Betænkelighed — for Industriens Vedkommende — mod at fjærne det; thi paa Grund af *den aldeles afgjorte Overlegenhed, dets Industri nu havde vundet, behøvede England ikke længere at nære mindste Frygt for Følgerne af en fuldstændig Om-*

sætningsfrihed. Ingen fremmed Konkurrent kunde paa langt nær maale sig med det.

Det synes at være Udlandets Holdning, der først rigtig har aabnet Englændernes Øjne for deres Lands forandrede Interesser. Fjenders Blik er skarpt, og Englands Fjender indsaa meget snart, hvorledes man føleligt kunne ramme det, nemlig ved at lukke sine Havne for dets Udførsel. Det berømteste Forsøg i den Retning er Napoleon den 1stes vældige Tanke: at spærre hele Fastlandet for den engelske Handel for saaledes at udhungre den uovervindelige Øboernation. Det lykkedes som bekendt ikke Napoleon at gennemføre denne Plan, men han voldte dog England store Tab, og han lærte det, at det maatte være en Hovedopgave for dets fremtidige Politik at holde Alverdens Havne aabne for den engelske Industri og Handel. Men da de store Krige fik Ende ved Napoleons Fald i 1815, viste de evropæiske Nationer meget ringe Tilbøjelighed til at imødekomme Englands Ønsker; tværtimod, de stræbte hver for sig at værgе sig ved høje Toldsatser mod den engelske Indførsel, ja f. Ex. Preussen mødte uden videre det engelske Spærringssystem med lige for lige: det udstedte en Søfartslov, Sidestykke til den engelske, der ganske udelukkede engelske Skibe fra Handelen paa Preussen.

I England studsede man ved en saadan Optræden fra Fastlandsmagternes Side; men ved nærmere Overvejelse maatte man indrømme, at det kun var naturligt, at disse søgte at værgе sig mod Englands egoistiske System: Preussen maatte jo dog værne sin egen Skibsfart mod Undergang. Da Forholdene nu stillede sig, som ovenfor skildret, saaledes at altsaa Billigheds-hensynet overfor andre faldt sammen med egen Fordel, saa fandt man det i England rigtigt at gjøre Indrømmelser, og i 1825 rokkedes der for første Gang ved den berømte

engelske Søfartslov, idet Regeringen fik Bemyndigelse til at slutte Traktater, der *mod Gjensidighed* aabnede fremmede Magter den hidtil lukkede Adgang til Skibsfart paa England. Samme Aar fik man den af Kjøbmændene ønskede Kodifikation af Toldlovene færdig, og samtidig nyttede man Lejligheden til at fjerne enkelte af de allerværste Urimeligheder i den engelske Toldlovgivning; saaledes hævedes i 1826 Forbudet mod Indførsel af Silkevarer, som erstattedes med en Told af 30 Procent af Værdien, og flere meget høje Toldsatser nedsattes. De første Brescher vare altsaa skudte i det gammel-engelske Afspærringssystem, men Fremskridtene gik langsomt; endnu ind i Fyrreerne var man kun naaet til Spærringens Omdannelse til en meget høj Beskyttelse, omtrent som den amerikanske i vore Dage.

Trangen til et mere liberalt Toldsystem vedblev imidlertid at voxe i den engelske Industri, og den fik nu en mægtig Allieret i Arbejderbefolkningens Krav paa billigere Brød. Jeg har før omtalt den høje Korntold, der forhindrede al Indførsel, saalænge Hveden ikke kostede over 24 Kroner Tønden i England. I det 17de Aarhundrede, da $\frac{3}{4}$ af Landets Befolkning levede af Agerbrug, var denne Told ikke særlig trykkende; thi da det indenlandske Marked var saa ringe, holdtes Kornprisen i nogenlunde gode Høstaar, paa Grund af den store indenlandske Konkurrence, nede paa et rimeligt Lavmaal, og Arbejderbefolkningen ejede desuden, som før omtalt, for en stor Del selv Jord, saa den næppe kom til at lide under Kornets Dyrhed. Helt anderledes var Forholdet nogle Aartier ind i dette Aarhundrede; i 1831 var det vendt saaledes om, at nu var kun $\frac{1}{4}$ af Landets Indbyggere Landbrugere, og de forhen ubetydelige Kjøbstæder vare blevne til Centrer for en Arbejderbefolkning, der taltes i Hundredtusinder, og som skulde købe sit Brød.

At en saa høj Kornbold som den engelske under disse Forhold kunde blive følelig for denne Befolkning, er en Selvfølge. Men hertil kom en anden Omstændighed: den engelske Arbejderbefolknings Kaar i de store Fabriksbyer vare efterhaanden blevne overordentlig slette. En Hovedaarsag til dette Forhold var den bratte Omvæltning fra det gamle Hjemmearbejdssystem til Fabriks- og Maskindriften; under det ældre System be- roede alt paa Arbejdernes Fagdygtighed, og denne be- taltes derfor højt; under Fabrikssystemet traadte i mange Tilfælde Maskinen i den faglærte Arbejders Sted, og der behøvedes da kun et Tilsyn med dens Gang, som ofte kunde besørges af Kvinder eller Børn. Dette Forhold blev grebet af Industrien og benyttet i dens Bestræbelser for at erobre Verdensmarkedet: Efter- spørgslen efter den fuldt uddannede, modne Arbejder tog af; ofte maatte han sidde ørkesløs hjemme, medens hans Hustrus og Børns Arbejde søgtes (til lave Priser naturligvis) paa Fabrikkerne.

Indtil der gennem humane og formaalstjenlige Ar- bejder-Beskyttelseslove blev gennemført en Regulering af dette bagvendte Forhold, gennemgik den engelske Arbejderstand en sand Lidelsestid. Og samtidig med, at Englands frihandelsvenlige Industridrivende af bedste Evne modsatte sig Arbejderbeskyttelseslovene, henledede de mere og mere Arbejdernes Opmærksomhed paa Korn- tolden — en Taktik, der havde den Fordel paa en Gang at falde i Traad med Frihandelsbestræbelserne og at vælte Bekostningen ved en Forbedring af Arbejdernes Kaar fra Industrien over paa Landbruget. I gode Høst- aar kunde dog, selv i denne Periode, Kornprisen holdes meget lav, saaledes var den i 1835 kun 18 Kr.; men indtraadte der Dyrtid paa Brødet (Kornprisen kunde i England stige til 45 Kr. Tønden!) og maaske samtidig ugunstige Konjunkturer for Industrien, saa maatte Tolden

selvfølgelig trykke de mylrende Arbejderskarer haardt. Under saadanne Forhold var England gjentagne Gange i Aarhundredets Begyndelse Skueplads for voldsomme Oprin: Plyndringer af Kornhandlernes Pakhuse, — hele smaa Oprør, satte i Scene af de hungrende Arbejdere, der maatte dæmpes ved Militærmagt. Feltraabet blev da overalt i Industriebefolkningen: Ned med Korntolden!

Disse to Strømninger — Industriens Stræben efter friere Handelsforhold, der kunde aabne den let Adgang til Udlandets Markeder samt livlig Indførsel af Raaprodukter, og Arbejdsklassens Krav paa billigere Brød — undergravede i Tyverne og Trediverne det engelske Prohibitions-system. Men mulig havde dette holdt sig længe endnu, hvis ikke en tredie Faktor var kommen til, som plejer at virke mere ødelæggende end andres Angreb, nemlig Systemets egen Overdrivelse. Som før omtalt, kulminerede Spærringssystemet først i Aarene 1815—28, og dette skete netop gennem en sikkert aldeles urimelig *Forhøjelse af Korntolden*. Efter Tilendebbringelsen af de store Krige fandt man, at det engelske Agerbrug trængte til en endnu kraftigere Opmuntring end hidtil, og Parlamentet vedtog da den berygtede Lov, der *aldeles forbød Indførsel af Korn og Mel til England, saalænge den indenlandske Hvedepris ikke oversteg 80 shillings pr. Quarter* — ca. 36 Kroner pr. Tønde! Selv fra Englands egne amerikanske Kolonier blev Indførselen forbudt, kun at Grænsen for disses Vedkommende blev sat lidt lavere: til 67 sh. At denne barbariske Lov maatte møde hæftig Modstand, forstaar man; men den blev staaende uforandret til 1828; og da man i dette Aar, tilsyneladende som en Læmpelse, ombyttede Indførselsforbudet med en Indførselstold, fastsatte man denne saaledes, at den alligevel maatte holde Hvedeprisen i England oppe mellem 33 og 39 Kr. pr. Tønde. Tolden blev nemlig ikke fastsat til et bestemt Beløb, men steg i samme Forhold som Kornprisen sank (→glidende

Toldskala«); var Hvedeprisen 73 sh. og derover, saa var Tolden kun 18 sh. pr. Quarter, men naaede Prisen ned til 53 sh. (ca. 24 Kr. pr. Td.), saa udgjorde Tolden ikke mindre end 33 sh. 8 d. = 15 Kr. pr. Tønde! Det er, som man ser, en Korntold af en helt anden Art end den, som af og til har været paatænkt hos os, eller som nu findes i vore Nabolande ($\frac{1}{2}$ à $1\frac{1}{2}$ Øre pr. Pd. = 1—3 Kr. pr. Tønde).

Som det næsten altid gaar, blev det Udskejelsen, som fældede Systemet. Ligesom de altfor overdrevne Satser i Mac Kinley-Loven for en Tid vakte en Reaktion mod Beskyttelsen selv i det stærkt beskyttelsesvenlige Amerika, saaledes blev det de urimelige Kornlove af 1815, der fældede Prohibitionssystemet i England. I 1838 stiftedes den berømte *Anti-Kornliga*, hvis ledende Formand var *Richard Cobden*, en Fabrikant fra Manchester-egnen; denne Forening overtog Førerskabet i Kampen mod Prohibitionssystemet; selvfølgelig bekæmpede den dette i sin Helhed, ogsaa de høje Industrisatser, men navnlig førtes Felttoget dog mod Korntolden, og gennem en planmæssig energisk Agitation og en haardnakket Kamp, hvis Enkeltheder jeg her slet ikke kan komme ind paa, naaede Foreningen i 1846 at føre sin Sag til Sejr. Ved Hjælp af den store Statsmand Robert Peel, hvem det var lykkedes at vinde for Sagen, besejredes Godsejer-Parlamentets Modstand, og *Korntolden ophævedes*, samtidig med at Spærringssystemet overfor Industrivarer ændredes til et *maadeholdent Beskyttelsessystem*.

Modstanden kom naturligvis fra Landbruget, og ikke uden Grund, eftersom det maatte betale Gildet; Industriens Repræsentanter vare fuldstændig paa det rene med, at de intet kunde tabe, men kun vinde ved Systemskiftet. Den engelske Industri havde jo vist sig enhver anden absolut overlegen; selv paa Verdens fjærneste Markeder havde den kunnet trænge sig ind og ved sin Kapital-

rigdom og høje Udvikling besejre enhver Konkurrent — selvfølgelig frygtede den da allermindst Konkurrence fra andre Lande i sit eget Hjem. Hvad den nu ønskede, var kun at faa det størst mulige Antal fremmede Markeder aabnet for sig, saa tilbød den med stor Fornøjelse Gjengjæld i Retning af at aabne England for andre Nationers Indførsel. I den Retning skred man da ogsaa videre i de paafølgende Aar; 1849 ophævedes Søfartsloven, og den ene Toldsats forsvandt efter den anden, navnlig gjennem Handelstraktaten af 1859 med Frankrig, der netop havde det af Industrien ønskede Formaal. I 1861 lagde Gladstone den sidste Haand paa Værket: Beskyttelsessystemet af 1846 var i Løbet af 15 Aar bleven til den nuværende engelske Frihandel.

Dette System betyder som bekjendt ingenlunde Afskaffelse af al Told, men det lægger hele den betydelige Toldindtægt, England har Brug for (360 Mill. Kr. eller $9\frac{1}{2}$ Kr. pr. Indbygger), over paa Forbrugsartikler, der ikke kunne produceres i England selv og altsaa ikke kunne beskyttes. For en stor Del er det ganske vist Luxusvarer, denne Told rammer, men ingenlunde udelukkende. En saa vigtig engelsk Forbrugsartikel som The, der jo bruges i langt større Mængder end hos os, fortoldes saaledes med 4 d. pr. Pund, hvilket Beløb altsaa er en ren Forbrugsskat, som Staten opkræver, og det ikke mindst af den mindre bemidlede Befolkning, for hvilken Theen spiller endnu større Rolle end for de velhavende. De øvrige Varer, hvoraf der kræves Told i England, ere: Kakao (raa 1 d., som Chokolade 2 d. pr. Pund), Kaffe (raa 14 d. pr. 100 Pund), tørrede Frugter (Korender, Figen, Svedsker, Rosiner o. lign., 2—7 d. pr. 100 Pd.), Tobak (meget høj Told: 3 sh. 2 d.—3 sh. 6 d. pr. Pund!), Vin (pr. Gallon 1 sh.—2 sh. 6 d. efter Alkoholstyrke), Spirituosa, Øl, nogle Kemikalier og Spillekort.

Hermed have vi da i korte Omrids gjort os bekendt med Englands Udvikling fra Prohibition til Frihandel — fra den ene Yderlighed paa Toldomraadet til den anden. En Ting maa slaa os under Betragtningen af denne Udvikling: *det er ikke Theorier, der have skabt den.* Selvfølgelig dannede der sig Theorier i England, og efterhaanden udvikledes de til hele det System, der efter Hovedsædet for Anti-Kornlovbevægelsen kaldes Manchesterlæren; men det var ikke Theorierne, der skabte Bevægelsen og Udviklingen, det var omvendt: *Forholdenes praktiske Udvikling skabte Bevægelsen og Theorierne.* Og her staa vi overfor noget, som gjentager sig ogsaa paa andre Omraader af Englands Udvikling, og som giver denne saa misundelsesværdig en Fasthed. Andre Nationer, der have været saa villige til at laane engelske Theorier og engelske Interesser for at omplante dem i deres egen Jordbund, have meget ofte overset, at naar engelske Institutioner tage sig saa fortræffeligt ud og passe til engelske Forhold som Strømpen til Foden, saa er det ganske simpelt, fordi Strømpen i England er bleven afpasset efter Foden. Men paa andre Nationers helt forskellige Forhold behøve disse Institutioner ingenlunde at passe — derfor giver det saa mislykkede Resultater, naar man andensteds gaar den modsatte Vej af Englands: naar man begynder med Doktriner og Systemer, hentede udenlands fra, og søger at tvinge Udviklingen ind i disse fremmede Former. Det er en bagvendt Fremgangsmaade: at ville forme Foden efter Strømpen.

At man ogsaa paa Toldomraadet har gjort uheldige Erfaringer ved kritikløs Anvendelse af fremmede Systemer, ville vi snart faa at se, naar vi nu vende os fra England til de andre Nationer og undersøge, hvorledes det forholder sig med det, man har villet kalde »*Frihandlens Sejrgang gennem Verden*«.

Sikkert nok er det, at Frihandelstheorierne bredte sig fra England ud over de fleste Lande i Evropa. Ikke saaledes, at andre Lande i et og alt efterabede England; nej, f. Ex. her i Danmark havde vi allerede i 1797 vendt os bort fra det gamle Prohibitionssystem, medens dette, som foran anført, endda først naaede sit Højdepunkt i England efter 1815. I dette Stykke vare vi altsaa betydelig forud for Englænderne. I det hele ere vi ingenlunde saa søvngig en Efternøleration, som vi undertiden selv more os med at fremstille os, og her skjønnede vi selv, at det gamle System trængte til Ændring i liberal Retning. Men, som store og toneangivende Nationers Exempel altid udøver en betydelig Virkning udover deres egne Grænser, saaledes ogsaa i dette Tilfælde: efterhaanden som Frihandelsbevægelsen tog Fart i England, fulgtes den med større og større Opmærksomhed i andre Lande, og da den sejrede, var man mange Steder villig til at efterligne den. Den syntes jo ogsaa at virke fortræffeligt i England, hvis Forretningsliv blomstrede med endnu større Frodighed end forhen.

I Halvtredserne og Tredserne finde vi da de fleste Nationer beskjæftigede med at indrette sig efter Frihandelstheorierne, og de syntes i Førstningen alle at staa sig vel derved. De fleste havde levet under Prohibitionssystemer som det, vi nu kjende fra England, og Lettelsen af de stramme Baand paa Omsætningen bevirkede hurtigt et fornyet Liv i Handel og anden Virksomhed. Men besynderligt nok — uagtet ikke en af disse Nationer gik saa vidt som England, ikke én af dem indførte ren Frihandel, saa se vi dem dog forbavsende hurtigt atter opgive det antagne System. Kaste vi Blikket omkring i Evropa, saa ville vi se, hvor overraskende kortvarig Frihandelsperioden var: *Frankrig*, der altid har været stærkt protektionistisk, blev ved Kejser Napoleon III's Indgriben ført ind paa Frihandelsbanen ved Traktaten med England

af 1859 — men i 1885 gjorde det omkring, og fra 1892 har det endogsaa et meget skarpt Beskyttelsessystem. *Tyskland* vendte sig til Frihandelen i 1862 — men var færdig 17 Aar efter, i 1879; saa indførtes atter Beskyttelsen, og i 1881, 1884, 1885 og 1887 er den bleven forhøjet, indtil den nu staar paa en ret antagelig Højde. *Østerrig* var ligeledes nogenlunde liberalt i 17 Aar, fra 1860 til 1877 — saa var det forbi; nu beskytter det mange Landbrugsprodukter med 100, 150 og 200 Procent af Værdien og Industrivarer med 100—150 Procent. *Schweiz* var Frihandelsland fra 1851 til 1884; saa begyndte det at forhøje sine Satser, og fra 1887 har det en fuldstændig Beskyttelsestarif. *Rusland*, der en Gang var et af Englands bedste Markeder, har fra 1882 stærkt forøget sine Toldsatser, *Spanien* ligesaa siden 1870, og fra 1891 har det endogsaa faaet en meget høj Tarif. *Italien*, der hyldede Frihandelen fra 1863—1878, har fra 1890 en Toldtarif, hvis Satser ofte ere over 50 Procent af Værdien. I *Sverig*, hvis Rigsdag længe og vedholdende var protektionistisk, trodsede Regjeringen Frihandelssystemet igjennem i 1865 — men i 1888 gjordes der kort omkring, og nu sidder Beskyttelsen atter i Højsædet. Ja, endogsaa *Belgien* har i de sidste Aar forhøjet sine Toldsatser. Altsaa: det gjælder for alle disse Lande, at deres Begejstring for Frihandelen var fordunstet paa omtrent en Snes Aar, lidt mere eller lidt mindre!

Hvorledes kan det nu forklares, at den ikke-engelske Verden blev saa hurtigt kjed af det med saa megen Forventning hilste nye System og dets »gjensidige Handels-traktater« med England? Uden Tvivl fordi det viste sig, at *hele Fordelen ved dette System faldt paa Englands Side*. Slagordet i alle disse Traktater var *Gjensidighed*; men naar England tilbød en anden Nation »Gjensidighed«, hvad vilde det saa sige? Hvilke Ofre bragte England da for sit Vedkommende?

En fremmed Nation kunde enten udføre Fødevarer, industrielle Raaprodukter eller færdige Industrivarer. Fødevarerne (Korn, Smør, Kjød) trængte England til, thi det kan ikke brødføde sig selv; altsaa var det intet Offer fra Englands Side, at det aabnede sine Døre for saadan Indførsel. Om Raastoffer gjælder det samme i næsten endnu højere Grad: den engelske Industri havde den største Interesse i at skaffe sig størst mulig Tilførsel af disse Raastoffer. Saa var der Industriprodukterne tilbage — her skulde Offeret altsaa bringes. Men paa det Omraade antog den engelske Gjensidighed samme Udseende, som naar en kæmpestor Boxer tilbyder en spinke Skræder Tvekamp »paa lige Vilkaar«; thi alle andre Nationers Industri stod i samme Forhold til den engelske som Skrædderen til Boxeren: ingen af dem kunde konkurrere med den engelske Industri i deres eget Hjem, hvor skulde de saa kunne tænke paa at skaffe sig Marked i selve England?

Nej, »Gjensidigheden« blev blot et tomt Ord. For *uudviklede* Nationer, der alene frembringe Raastoffer og Landbrugsprodukter, kunde Makkerskabet med England maaske svare Regning, og det endda ikke helt godt, men for ethvert Land med en opblomstrende Industri var det den rene Tilintetgjørelse. Resultatet af »Gjensidigheden« blev, at vedkommende Lands egen Industri ødelagdes under Konkurrencen, medens Englands voxede sig endnu større. Englands Udførsel, som i 1850 havde en Værdi af 1872 Mill. Kr., steg i 1880 til 4014 Mill. og i 1890 til 4734 Mill. Kr.; den trivedes fortræffeligt ved dette System, *fordi det ødelagde dens Konkurrenter*. Intet Under, at Englænderne følte sig tiltalte af Systemet og prædikede dets Fortrinlighed for alle andre!

Men det var ikke alene fremmede Nationer, som efterhaanden indsaa Frihandelens Ufordelagtighed for

dem. *Englands egne Kolonier* have saa klart begrebet, hvor ensidigt den kommer Storbritannien tilgode, at alle de kraftigere Kolonier, der ere komne saa vidt, at de kunne tænke paa at skabe sig en Industri, i vore Dage systematisk *beskytte sig imod Moderlandets Udførsel*. Nu have de nemlig Selvstændighed nok dertil, thi den gamle Kolonialforfatning, hvis despotiske Karakter, netop paa Handelsomraadet, kom til at koste England Tabet af de nordamerikanske Stater, er som bekjendt nu afløst af meget frie Former, der gjøre det engelske Verdensrige til et Slags løst sammenhængende Forbundsstat med vidtgaaende Selvstyre for hvert enkelt Led. Det forholder sig nu saaledes, at selv *Indien*, der paa Grund af sine særlige Forhold (den store ikke-engelske Befolkning) ikke kan nyde denne vide Selvstændighed, og som hidtil har været et af den engelske Industris allerbedste Markeder, har paalagt en Beskyttelsestold imod engelske Bomuldsvarer, udtrykkelig for at skabe en indisk Bomuldsindustri. Og det er lykkedes. Trods alle Moderlandets Bestræbelser for at hindre det, optræde Indiens Bomuldsvæverier allerede som Englands Konkurrenter paa Japans og Kinas Markeder: i 1877 sendte de 6 Millioner Pund Bomuldstøj dertil, i 1887 endog 102 Millioner Pund; medens Moderlandets Udførsel til Kina og Japan fra 1881 til 1891 er gaaet ned fra 855 til 504 Mill. Kroners Værdi, er den indiske Bomuldsexport til de nævnte Lande i samme Tidsrum voxet fra 513 til ikke mindre end 2974½ Mill. Kroners Værdi! Men kraftigst kunne dog saadanne Kolonier optræde som Nyseland, Viktoria i Avstralien, Kaplandet i Afrika eller Kanada. For at give en Forestilling om Beskyttelsens Højde i disse engelske Lydlande, gjengives her*) en Oversigt, hvor Tolden er omsat i Procent af Værdien:

---

*) Efter Poinard: Libre Echange et Protection.

	Kanada	Viktoria	Nyseland	Kaplandet
Garn af Bomuld....	12—25 ^o / _o	—	20 ^o / _o	12 ^o / _o
— Silke.....	15—25 -	—	20 -	12 -
— Uld.....	0—20 -	—	20 -	12 -
— Hamp.....	10—30 -	8—12 ^o / _o	20 -	12 -
Tøjer af Bomuld ...	15—32 -	—	0—10 -	12 -
— Hamp.....	5—25 -	—	0—20 -	12 -
— Silke.....	30 -	20 -	25 -	12 -
— Uld.....	22—27 -	10—30 -	20 -	12 -
Maskiner.....	10—35 -	0—25 -	0—20 -	—
Porcelæn etc.	30—35 -	15 -	20 -	12 -
Glasvarer.....	20—30 -	20—25 -	15 -	12 -
Forarbejdet Kobber .	10—35 -	20—25 -	15—20 -	12 -
Sæbe.....	10—15 -	20—25 -	20—25 -	10—12 -
Papir.....	20—35 -	20 -	15—25 -	0—12 .

Som man ser, er Kanada det »krasseste« Beskyttelsesland. Ja, denne engelske Koloni har endog flere Gange haft det Spørgsmaal under Overvejelse, om den ikke burde slutte et *Toldforbund imod England* med sin store Nabo, de forenede Stater — en ganske besynderlig Ting for en Koloni, der dog idetmindste af Navn staar under Moderlandets Herredømme!

Den store forhenværende engelske Koloni de forenede Stater i Nordamerika har jo siden sin Løsrivelse fra England udviklet sig til et ganske mærkeligt Modstykke til dette Land: Den ene af Verdens to store engelske Stater er Frihandelens Bannerfører, den anden er Sædet for den mest udprægede Beskyttelse, ja saa at sige for det gamle Prohibitionssystem, kun sat mere i System end i fordums Tid. Men Modsætningen er kun tilsyneladende — i Virkeligheden er Forholdet det, at Nordamerika nøje følger Englands Exempel og staar der, hvor England stod for 60—70 Aar siden. I Amerika hylder man ikke Beskyttelsen af theoretiske Grunde, men fordi man fuldt har indset, hvad det er, der har grundlagt Englands Industrimagt, og fordi man med ameri-

kansk Konsekvens og amerikansk Energi har sat sig for at naa det samme Maal ad den samme Vej. Lige fra 1764 — da de amerikanske Kolonister, misfornøjede med Moderlandets Udsugelsessystem, indgik den gjensidige Forpligtelse ikke at spise noget Lam men ubønhørligt at boykotte enhver Slagter, der falbød Lammekjød, blot for at forøge Koloniernes Faarebestand og derved sikre sig det fornødne Raastof for en indenlandsk Uldindustri — har man i Amerika klart indset Betydningen af at skabe sig en egen Industri. Lige fra 1816 til vore Dage har derfor ogsaa Beskyttelsen været konsekvent gennemført i dette Land, uden at den siden har været forladt. Vel har Landet svinget frem og tilbage mellem forskellige Grader af Beskyttelse, men disse Svingningers Betydning illustreres maaske bedst af det Faktum, at den Periode i Nordamerikas Handelshistorie, som bærer Navn af »Frihandelsperioden«, 1846—60, havde Toldsatser fra 5—150 Procent af Varernes Værdi; for de allerfleste vigtige Industrivarer udgjorde Beskyttelsen da 25—30 Procent. Det er »Frihandel« efter amerikansk Opfattelse af dette Ord! Den udskegnede Mac Kinley-Lov, under hvilken Toldsatserne gennemsnitlig skulle have beløbet sig til 65 Procent af de toldpligtige Varers Værdi, var heller ikke noget enestaaende; Morrill-Tariffen, der udkom 1861, noget før Borgerkrigen udbrød, vakte i sin Tid ganske tilsvarende Sensation i Evropa og bragte ligeledes de europæiske Nationer til at arbejde paa Sammenslutning for at gjøre Front imod den vældige amerikanske Beskyttelse. Det viste sig da ogsaa, at den Reaktion mod Beskyttelsen, som Mac Kinleys høje Toldsatser syntes at fremkalde i selve Amerika, hurtigt henvejredes. Et Systemskifte blev der ikke noget af; det af Frihandelsmanden (efter amerikansk Maalestok!) Wilson udarbejdede Forslag blev ikke til Lov, men i dets Sted fik man i 1894 en Tarif, der vel nedsætter en Del af Mac Kinley-Tariffens extreme

Satser men iøvrigt ingenlunde betegner noget Omslag i den amerikanske Toldpolitik — og næppe var denne nye Tarif vedtagen, før et storartet Valgnederlag atter knuste det Parti, der havde slaaet sig op paa Protestpolitik med Mac Kinley! Denne meget omtalte Politiker staar nu som Kandidat til de forenede Staters Præsidentstol og synes at have al Udsigt til at blive valgt.

Saaledes ser det altsaa ud med Frihandelens »Sejersgang« igjennem den øvrige Verden. Hvorledes er man nu tilfreds med Systemet i *England selv*?

Ja selv i dette Frihandelens Hjemland hæver der sig i vore Dage — og det navnlig i de allersidste Aar — Røster endogsaa fra ledende Kredse, hvori der peges paa Nødvendigheden af at vende tilbage til idetmindste en delvis Beskyttelse. Selvfølgelig lyde disse Røster stærkest fra *Landbruget*; thi det var jo det engelske Landbrug, der maatte betale Gildet, da det afgjørende Brud skete i 1846 med Prohibitionssystemet. Før den Tid kunde det opnaa Priser paa 30—35, ja 45 Kr. for en Tønde Hvede, og det havde absolut Eneret paa at forsyne England med Kjød, men efter 1846 blev det undergivet Verdensmarkedets Konkurrence og Priser. Prisfaldet var selvfølgelig uhyre, og man indsaa i England, at der maatte ydes Landbruget en Støtte for at komme over dette store Spring i Udviklingen; denne Støtte antog Form af et Laan paa 270 Mill. Kr., og det gjorde selvfølgelig sin Nytte, ligesom den stadig tiltagende Befolkning og voxende Rigdom i England øvede sin Virkning paa Priserne, og de engelske Landmænd gjorde Vidundere i Retning af at indrette deres Brug paa den fortrinligste, mest intensive Drift. Men trods alt dette har det engelske Landbrug været ude af Stand til at forvinde det Knæk, det fik i 1846. I stadig stigende Masser strømme Landbrugsprodukter andenstedsfra til

det engelske Marked. Fra 1840 til 1890 steg Indførselen af Smør fra 25 Mill. Pd. til 310 Mill. Pd., af Æg fra 96 Mill. Stk. til 1233 Mill. Stk., af Oxekjød fra $2^{9/10}$ Mill. Pd. til 213 Mill. Pd., af Hvede fra $4^{2/5}$ Mill. Centner til $30^{1/5}$ Mill. Cent. osv., og i de sidste Aar er Indførselen voxet endnu stærkere. Og denne Produktmasse sælges til Priser, som det haardtbyggede engelske Landbrug slet ikke kan konkurrere med. Det forbavses over den lave Pris, hvortil det danske Smør sælges i England; selv kan det ikke sælge til samme Pris, og saa har det danske Landbrug endda haft Transportudgift og Forhandlerfortjeneste at svare. Og siden er det avstralske Smør udbudt til endnu billigere Priser, støttet paa en Exportpræmie paa $1-1\frac{1}{2}$ d. ($7\frac{1}{2}-10\frac{3}{4}$ Øre) pr. Pund; thi ikke alene beskytte Englands Kolonier deres eget Arbejde ved Indførselstold mod engelske Varer, men de gaa angrebsvis tilværks og betale Udførselspræmier til deres Landbrug! Saa er der den amerikanske Konkurrence: »Hveden fra Dakotah driver Landmanden fra Lincolnshire ud af Londons Marked«, praler en amerikansk Forfatter, og han har Ret; thi Fragten er jo i vore Dage af aldeles forsvindende Betydning. Selv det fjærne Argentina er bleven den evropæiske Landmand en haard Konkurrent. Følgerne af alt dette er, at det engelske Landbrug befinder sig i en alt andet en misundelsesværdig Forfatning; ifølge Agerbrugsministeriets Beretning for 1892 laa 12 Millioner Acres eller en Femtedel af Landets Overflade øde hen eller som Græsgange for Faar; det dyrkede Areal formindskedes fra 1872—91 med 2 Mill. Acres, medens Græsgangenes Areal forøgedes med 3 Mill. Acres, og 90,000 Acres Jord gik i 1891 ud af Hvededyrkning. Denne Bevægelse fortsættes fremdeles. Korn- og Kvægpriserne falde, Landarbejderne udvandre i Mængde, og det beregnes, at de engelske Landejendomes Værdi siden 1874 er faldet med 30 Procent eller 12

Milliarder Kroner. Intet Under derfor, at det engelske Landbrug sukker efter Beskyttelse, at en Agerbrugsminister som Mr. *Chaplin* aabent udtalte sig derfor, og at Beskyttelse for Agerbruget *faktisk praktiseres* i Frihandelslandet — gennem Indførselsforbudene mod fremmed Kvæg! Thi at disse Forbud ere udstedte mere som Beskyttelse for det engelske Landbrug end af Frygt for Mund- og Klovsyge, er utvivlsomt; selv engelske Forfattere raillere over det mærkelige Træf, at naar Kvægpriserne ere meget lave, opdager Landbrugsministeriet altid en eller anden farlig Kreatursygdom, som gjør det nødvendigt at lukke for Udlandet, og under Forhandlingerne om den nylig vedtagne Lov, der tilintetgjør endogsaa det fattige Islands Import af Faar til Storbritannien, førtes Hensynet til den engelske Landmands Stilling overfor Konkurrencen ganske aabenlyst i Marken.

Men det er for Resten ikke Landbruget alene, som sender længselsfulde Blikke tilbage mod Beskyttelsen — ogsaa fra engelske *Industrikredse* høres Røster i den Retning, og der har dannet sig et Parti, som i Stedet for »free trade« (Frihandel) har sat »fair trade« (hvad der nærmest kan oversættes ved »rimelig Beskyttelse«) paa sit Banner. I de allersidste Aar er denne Bevægelse tiltaget betydelig i Styrke. Sagen er nemlig den, at England har faaet den i Firserne i næsten alle evropæiske Lande og i dets egne Kolonier gennemførte protektionistiske Retning ret haardt at føle. Ikke alene generes dets Udførsel af de i Udlandet paalagte Toldsatser — det kunde maaske endda overvindes; men værre er det, at *bag Toldmurene er der voxet en Industri op* i de forskjellige Lande, saa England ikke blot har mistet sit Afsætningsmarked i de paagjældende Egne, men oven i Kjøbet faaet *Konkurrenter paa Verdensmarkedet* at kæmpe med, der efterhaanden vise sig at være ret farlige. Saaledes har den østerrigske Væve-

industri, den italienske og selv den russiske Industri under Beskyttelsen hævet sig til en Højde, som gjør det muligt for disse Lande paa flere Omraader at byde England Spidsen, ikke alene indenfor deres egne Grænser, men ude paa Verdensmarkedet. Ja endog »den gule Race« har, navnlig efter at Krigen mellem Japan og Kina har henledet Opmærksomheden paa den, begyndt at indgyde den engelske Industri Frygt; i Kina (særlig omkring Shanghai) voxer der saaledes en Bomuldsindustri op, der truer med snart at gjøre Landet uafhængigt af engelske Indførsel, og Japan optræder allerede i betydeligt Omfang som *Exportland* paa dette og andre Omraader. Om Japans Fremskridt paa Textilindustriens Felt faar man en Forestilling, naar man hører, at det i 1884 kun besad 35,000 Spoler, men i 1895 allerede 380,000.

Men navnlig er det dog *Tyskland*, som voxer op til en for England truende Medbejler, baade paa Textil- og Metalindustriens og paa flere andre Omraader. Paa faa Aar er Tyskland, under Pres af et højt Beskyttelsessystem, naaet at blive Nr. 2 i Verdenshandelen, og saa nær kommer det England, at medens dettes Lands samlede Omsætning (Ind- og Udførsel) i 1895 beløb sig til 549 Mill. Lstrl. var Tyskland samme Aar naaet til 364 Mill. Lstrl. Siden 1880 er Tysklands Omsætning voxet med 70 Mill. Lstrl. = 1260 Mill. Kroner, og trindt omkring i Verden drive tyske Varer de engelske ud. I Rusland, i Orienten, Ægypten, i det engelske Ostindien, ja i England selv møde Tyskerne op som Konkurrenter: de sende Bomuld i store Partier til selve Manchester*, og med Jærnvarer forholder det sig paa samme Maade. I 1895 sendte den engelske Jærnindustri en af Arbejdsgivere og Arbejdere bestaaende Kom-

---

*) Efter den fhv. franske Handelsminister *Jules Roche* sendtes der i 1895 for 4 Mill. Kr. tyske Bomuldsvarer til England.

mission til Tyskland for at undersøge, hvori dette Forhold kunde ligge, og Kommissionen slog fast, at den tyske Jærnindustri i Rhinegnene langt havde overfløjet den engelske i teknisk Dygtighed, ja endogsaa lønnede sine Arbejdere bedre end den engelske!

Denne frodige Fremvæxt af Konkurrenter vil selvfølgelig, hvis den vedbliver at tiltage, overskære den engelske Industris Pulsaarer, og der er da ogsaa allerede en tydelig *Stilstand*, ja, navnlig i de sidste Aar, en *afgjort Nedgang* i Englands Afsætning. Fra 1862 var Udførselen af storbritanniske Industriprodukter i regelmæssig Stigen, idet den i det førstnævnte Aar beløb sig til 124 Mill. Lstrl.*, i det sidstnævnte til 256 Mill. Lstrl., altsaa over det dobbelte. Men fra 1872 til nu er der dels Stilstand, dels Tilbagegang; Krisen i 1873 bragte Udførselen ned, indtil den i 1879 naaede Lavmaalet med $191\frac{1}{2}$ Mill. Lstrl. Saa er der Stigning indtil 1883 (til $239\frac{4}{5}$ Mill. Lstrl.), men den forrige Højde naas ikke, og det gaar paany nedad til 1886. En lille Stigning følger, og i et enkelt Aar (1890) springer Udførselen endog op til $263\frac{1}{2}$ Mill. Lstrl., hvilket er højere end noget foregaaende Aar. Men saa gaar det paany nedad, og de sidste Aar vise følgende Resultat:

1890:	$263\frac{1}{2}$	Mill. Lstrl. eller	4,743	Mill. Kr.
1891:	$247\frac{1}{5}$	— —	eller $4,449\frac{1}{2}$	— «
1892:	$227\frac{1}{10}$	— —	eller 4,088	— «
1893:	$218\frac{1}{10}$	— —	eller 3,926	— «
1894:	$215\frac{4}{5}$	— —	eller $3,884\frac{1}{2}$	— «

---

*) I denne Afhandlings første Udgave (Tidskriftet »For Industri og Haandværk« 1893) nævnes der større Tal, nemlig Værdien af *hele* den engelske Indførsel, indbefattet Transitvarerne. Men da disse Værdier her ere mindre vejledende, har jeg ombyttet dem med Værdien af Produkterne af Englands eget Arbejde, *bortset* fra Transitten.

Altsaa har England i de sidst anførte fem Aar haft en Nedgang i Værdien af sin Udførsel paa ikke mindre end $858\frac{1}{2}$ Millioner Kroner. At denne Tilbagegang maa være temmelig følelig for England, er indlysende.

Herefter vil det ikke undre, at Englænderne ere begyndte at tvivle om det formaalstjenlige i at fastholde Frihandelssystemet. Allerede i 1888 erklærede Fabrikanten i Manchester paa et Møde, at enten maatte de have lavere Arbejdsløn eller Beskyttelse imod Tyskland og Belgien; og Handelskamret i Lincoln udtalte, »at det frygtelige Tryk paa Industri og Agerbrug skyldtes udenlandsk Konkurrence«, hvorfor »fuld Frihandel havde vist sig at være et mislykket Experiment (a failure), som den indenlandske Fabrikant maatte undgælde for«. Men, som sagt, navnlig i de allersidste Aar er Reaktionen mod Frihandelssystemet voxet og har, navnlig overfor Tysklands mere og mere nærgaaende Konkurrence, næsten antaget en Karakter af Nervøsitet, som ellers er det engelske Folk fremmed.

Hvad der fra de sidste Aar særlig har Betydning, er, at Stemningen mod den rene Frihandel har faaet Fodfæste i selve de engelske Regeringskredse. Som nævnt, var Agerbrugsministeren *Chaplin* fuldstændig Protektionist, og den højtansete engelske Premierminister Lord *Salisbury* holdt i 1892, da han forrige Gang beklædte det høje Embede, han nu atter indtager, en berømt Tale, hvori han konstaterede, at Frihandelsmændenes Forventninger om, at deres Theorier vilde erobre hele Verden, ikke vare slaaede til; tværtimod, det ene Land efter det andet rejste »en Beskyttelsens Broncemur« imod de engelske Varer. »Vi leve i en Tarifkrigenes Tid«, sagde den engelske Statsmand; »hver Nation søger gennem Traktater at skaffe sig den lettest mulige Adgang til sine Naboers Markeder, alt medens den bevarer den størst mulige Beskyttelse for sin egen Industri, og denne Politik

vinder mere og mere Terræn. Men hvad der interesserer mig mest i denne Situation, det er, at medens Landet A meget ivrigt stræber efter at opnaa Fordele hos Landet B, er der slet ingen, der bryder sig om at opnaa Fordele hos Storbritannien. Hvorfor? Fordi England, midt i al denne Kamp, med fuldt Forsæt har bortkastet den Rustning og de Vaaben, hvormed en saadan Kamp skal udkæmpes. . . . I Toldkrigen er hver Stats Vaaben Adgangen til dens Marked. A siger til B: Hvis du vil nedsætte dine Toldsatser saa meget, at jeg kan sælge paa dit Marked, saa vil jeg nedsætte mine saa meget, at du kan afsætte dine Produkter hos mig. Men vi Englændere have paa Forhaand erklæret, at vi ikke ville paalægge Indførselstold med nogen, blot fordi det vilde stride mod Frihandelens herlige og hellige Lære, uanset om det vilde have været fordelagtigt for os at paalægge denne Told. Jeg vil dertil sige, at en saadan Politik muligvis er ædelmodig, men *praktisk er den ikke*. (Latter og Bravo). Og Lord Salisbury rettede sluttelig følgende Ord til sin Tilhørerkreds: »Jeg opfordrer Dem til at danne Dem en Opfattelse uden Hensyn til forudfattede Ideer eller Traditioner og uden at bryde Dem om, hvorvidt De anses for orthodox eller ej, alene efter den sunde Fornuft. Jeg vil paapege for Dem, at hvis De vil vente at gaa ud af denne Traktat- og Tarifikamp med frelste Interesser, saa *maa De belave Dem paa*, om fornødent, at bruge det Vaaben overfor andre Nationer, som bestaar i *at spærre dem Adgangen til vort Marked*«. (Bifald).

Et saadant Sprog af en engelsk Premierminister, kun 30—40 Aar efter Frihandelens Indførelse, maatte vække berettiget Opmærksomhed. Men der er dog senere paa Toldpolitikens Omraade fremkommet endnu mere opsigtvækkende Ting fra den engelske Regering. Den bekjendte *Chamberlain*, der for Tiden er Koloniminister

i Lord Salisburys Kabinet, tog nemlig paa en i Marts Maaned 1896 afholdt Banket i Kanada-Klubben aabent og med stor Varme Ordet for at *danne en Toldforening mellem England og alle dets Kolonier*. Skjøndt egentlig selv Frihandelsmand, erklærede Ministeren, maatte han anse et saadant Toldforbund for det bedste Middel til at realisere den store engelske Rigstanke: Planen om at forbinde det løst sammenhængende engelske Verdensrige til en fast Enhed, et »Større Britannien« (a Greater Britain). Som Mønster henviste han til, hvorledes det tyske Toldforbund havde banet Vejen for den tyske Rigsenhed. Toldforeningen skulde baseres paa fuldstændig Frihandel *indenfor* Riget (Kolonierne skulde opgive deres Toldbeskyttelse overfor England) og *Indførelse af Beskyttelsestold imod Udlandet i alle engelske Besiddelser*. Ministeren oplyste, at ogsaa hans Forgænger, Lord Ripon, havde været inde paa samme Tanke; og hvis man, efter at have overvejet Forslaget, akcepterede Tanken i Kolonierne, vilde han indkalde et Raad, bestaaende af Repræsentanter for alle engelske Stater og Besiddelser, for at føre Sagen frem; han kunde nemlig ikke tro andet, endat Planen, som var *et Spørgsmaal af umaadelig Betydning for England*, trods alle Vanskeligheder maatte kunne gennemføres. Den vilde give den Fællesfølelse, som besjæler Englænderne i alle Verdensdele, fornøden Underbygning af *fælles materielle Interesser*, paa hvilken en fast Rigsenhed alene kan grundes.

Ved Banketten modtoges Mr. Chamberlains Foredrag med et Bifald, som noksom viste, at der er Sangbund i det engelske Folk for Tanken. Imidlertid stiller der sig store Vanskeligheder i Vejen for dens Gjennemførelse; foruden Frihandelsstrømningen, der selvfølgelig fremdeles behersker store Dele af Nationen, er det navnlig det Spørgsmaal, hvorledes Kolonierne skulle skaffe sig Kompensation for den Indtægt, de gaa glip af, hvis de opgive

Beskyttelsestolden imod engelske Fabrikvarer. Thi for næsten alle Kolonierne er Tolden en Hovedindtægt, og af forskellige Aarsager vil det ikke være dem let at skaffe sig Erstatning igjennem Indførelsen af direkte Skatter. At den engelske Regering ikke har i Sinde at vige tilbage for Vanskelighederne, fremgaar imidlertid deraf, at Koloniminister *Chamberlain* atter optraadte som Toldforeningstankens Ordfører paa den store Kongres af Repræsentanter for *Handelskamrene i hele det engelske Rige*, som den 9de Juni 1896 afholdtes i London. Her forelaa et ligefremt Forslag fra Handelskamret i Toronto (Kanada) om, at Handelsmødet skulde udtale sig for et engelsk Rigs-Toldforbund, og Mr. Chamberlain anbefalede det med stor Varme. Karakterisk nok for Englændernes praktiske Opfattelse af Frihandelens Natur afviste han den Tanke, at Kolonierne kunde indføre Frihandel ligesom Moderlandet, med den Bemærkning, at et saadant Skridt vilde komme *hele Verden* til Gode og *ikke alene* (!) de enkelte Dele af det britiske Rige*. Derfor maatte han anbefale Forslaget fra Toronto! Grundbetingelsen for en Sammenslutning var imidlertid, sagde Ministeren — og denne Udtalelse bør man særlig i Danmark, hvis Landmænd have saa vanskeligt ved at tænke sig engelske Landbrugstoldsatser, lægge nøje Mærke til — at »ogsaa Moderlandet lagde en moderat Told overfor Udlandet paa visse Artikler, der i stor Maalestok produceredes i de engelske Kolonier, saasom Uld, Fedt, *Smør*, *Ost*, *Kjød*, *Sukker*, *Korn*«. »Et saadant Forslag«, fortsatte Mr. Chamberlain, »kunde finde Naade, selv hos den mest yderliggaaende Frihandelsmand (!); det vilde aabne Englands Kolonier et Marked af ikke anet Omfang for deres Landbrugsprodukter, og det fortjente derfor den nøjeste Overvejelse«.

---

*) Se Referat af Mr. Chamberlains Tale i »Times«.

Hvad sagde nu den engelske Handelsstand til dette Forslag? Den modtog for det første Ministerens Tale med stærke Bifaldsraab. Dernæst drøftede den Sagen paa en Maade, som syntes at tyde paa fuld Tilslutning til den i Princippet fra Koloniernes Side, og skjøndt der selvfølgelig fra England lød mange og stærke Røster imod Forslaget, mente Handelsmødets Præsident Sir *Albert Rollit* dog at kunne sammenfatte Mødets Stemning i følgende Ord: »Om end Frihandelen er en Grundsætning, som ogsaa jeg slutter mig til, saa er dog en snævrere Sammenslutning af Riget og Skabelsen af en Toldforening en Grundsætning, overfor hvilken man ogsaa kan stille sig venligt«, og Forhandlingen endte med, at det engelske Handelsmøde *enstemmigt og under høje Bifaldsraab* vedtog følgende Resolution:

»Kongressen er af den Anskuelse, at Tilvejebringelsen af et snævrere Handelsforhold mellem Storbritannien og dets Kolonier er et Spørgsmaal, der fortjener og kræver hurtig og indgaaende Overvejelse. Kongressen udtaler derfor ærbødigst overfor Regeringen, at naar et dertil sigtende Forslag fremkommer fra Kolonierne eller nogle af dem, vil det være rigtigt at tage det under Overvejelse samt bane Vejen for dets praktiske Gjennemførelse ved at indkalde en Rigs-Konference, i hvilken alle vedkommende Interesser repræsenteres, eller ved saadanne andre Foranstaltninger, som Regeringen maatte finde formaalstjenlige.«

I denne Resolution, der tilsendtes Regeringen og Parlamentet, og hvortil Mødet oven i Kjøbet føjede Ønsket om, at der strax oprettedes et raadgivende Rigsraad af Repræsentanter for alle Englands Kolonier, *har altsaa den samlede engelske Handelsstand udtalt sig for at indlede Skridt til Frihandelens Afløsning til Bedste for et engelsk Rigs-Toldforbund med Beskyttelse imod Udlandet!*

Dette er sikkert de sidste Aars største toldpolitiske Begivenhed og langt mere, end man for faa Aar siden vilde have anset det for muligt for engelske Handelsrepræsentanter at stemme for. Tages der tillige Hensyn til, at de engelske Ministre, der have arbejdet i denne Sag, tilhøre *alle tre politiske Partier* — Salisbury er som bekendt Tory, Chamberlain Unionist og Ripon var Medlem af Lord Roseberys liberale Ministerium — saa er det ingenlunde formeget sagt, at Frihandelssystemet vakler i sin Grundvold i selve sin Hjemstavn. Ja, det er vel kun et Tidsspørgsmaal, naar det vil blive opgivet*.

Hermed er da vor Undersøgelse af Frihandelssystemets Udvikling og Skæbne rundt om i Verden ført til Ende. Vi ville nu som en Afslutning søge at uddrage Resultatet deraf.

Det Spørgsmaal, *hvorvidt Frihandelen er et sejrende System*, har vor Undersøgelse utvivlsomt besvaret med *et afgjort Nej*. I sit Hjemland er Systemet kun 30—40 Aar gammelt, og selv der hæver der sig vægtige Røster mod det; i næsten alle andre Kulturlande er det bleven prøvet — men efter en Snes Aars Forløb fuldstændig forladt. Hvorfor? Fordi det kun passer for ganske særlige Forhold.

At ville være enten Frihandelsmand eller Beskyttelses-

---

*) Repræsentanten for den store Fabriksskade Bradford paa Handelsmødet hørte til Toldforeningens Modstandere; men han motiverede sin Stilling paa følgende mærkelige Maade: »Mit Handelskammer har paalagt mig at stemme imod ethvert Forslag, som kunde bringe Frihandelen i Fare. Men *man maa i Kolonierne ikke tro, at vi ere Modstandere af deres Forslag om Oprettelse af en Toldforening*. Tværtimod (!), man mener kun, at *det rette Tidspunkt endnu ikke er tilstede*; der vil sikkert indtræde det Moment, da Kolonierne, efter at være tiltagne i Rigdom og Folkemængde, ville kunne forfægte deres Sag med større Vægt end nu«.

mand *a priori* — at ville ophøje enten den ene eller det andet af de to Systemer til *et enesaliggjørende Princip*, som skal gennemføres paa alle Steder, til alle Tider og under alle Forhold — det er utvivlsomt Taabelighed. For det ene Land kan Beskyttelse være det rigtige, for det andet Frihandel; i Dag kan det være forsvarligt at anvende det ene System, i Morgen det andet. Er der noget Omraade, hvor det er uheldigt at være Princip-rytter, saa er det her; her gjælder det om at være saa uhildet som mulig af forudfattede Ideer eller Læresætninger og stadig lade de herskende Forhold raade.

For to forskellige Kategorier af vor Tids Nationer er Frihandelen aabenbart det heldigste System:

1) For Lande som *England og Belgien*, der fra først til sidst have indrettet sig paa Exportindustri og paa dette Omraade ere blevne alle andre Nationer absolut overlegne, — saa længe de bevare denne absolute Overlegenhed.

2) For Lande, hvis Befolkning staar paa et meget lavt Standpunkt eller tilhører underlegne Racer, saalænge deres Underlegenhed er saa absolut, at der ikke er Haab for dem om at kunne skabe sig en indenlandsk Industri. Saadanne Lande som Tyrkiet, Persien eller de helt barbariske Stater i forskellige Verdensdele ere aabenbart bedst tjente med at ombytte deres simple Raaprodukter med fremmede Fabrikvarer uden nogen Mellemkomst af Told; en Indførselstold vilde kun blive en Byrde paa dem selv og intet andet, thi de *skulle* jo købe de fremmede Industrivarer, da de selv ingen kunne frembringe.

Men mellem disse to Yderligheder ligger der i vore Dage en stor Gruppe Nationer, der vel for Tiden ere Englands Undermænd i industriel Henseende, men som *besidde de fornødne Betingelser for at naa lige saa højt som dette Land*: For dem er *Beskyttelse* Vejen til det eftertragtede Maal — til en Rigdom og Magt som Eng-

lands. Thi Englands eget Exempel har vist, at der bag Toldmuren kan skabes en mægtig Industri, og kun igjennem en udviklet Industri bliver et Land rigt og mægtigt. Agerbruget og de andre primitive Erhverv kunne skabe jævn Velstand, men til fremragende Rigdom og Magt er ingen Nation naaet uden at passere gennem de andre Udviklingstrin op i Handels- og Industristaternes Række. Industrien er det mest intensive menneskelige Erhverv.

Men, som sagt, der udfordres visse Betingelser, hvis et Beskyttelsessystem skal frembringe gode Resultater. Toldmure alene kunne ingen Industri skabe -- det kommer an paa, hvad der findes bag dem. Blandt disse Betingelser plejer da i første Linje at nævnes *Rigdom paa Raaprodukter*, og det er jo ogsaa indlysende, at Overflod paa saadanne Æmner i høj Grad vil begunstige en Industris Fremvæxt. Som den anden, næsten endnu vigtigere Betingelse nævnes fornøden *Kapital*; men den tredje og allervigtigste Betingelse er dog, at vedkommende Lands Befolkning besidder et rigt Fond af *Intelligens, Energi og Udholdenhed*.

Er den sidstnævnte Betingelse tilstede, saa skabes Kapitalen snart, og Raastofferne kunne, navnlig med vore Dages Samfærdselsmidler, hentes fra Verdens fjærneste Egne; mangler derimod denne Betingelse, saa hjælper det ikke, at Raastofferne ligge i Jordens Overflade og Guldet i Flodernes Sand. -- Hvad hjælper det Tyrkiet, at det har en fortrinligere Beliggenhed end de fleste Lande i Verden og en Produktrigdom, der ikke lader noget tilbage at ønske? Dets Befolkning forstaar ikke at bruge disse udmærkede Betingelser. Hvad hjalp det os, at vi havde høje Toldsatser i forrige Aarhundrede? Vi havde hverken Kapital eller aandelige Betingelser for at drage Fordel deraf. Men i England fandtes begge disse Betingelser, og Rigdom paa Kul og Metaller tillige -- derfor blev Englands Udbytte af Prohibitionsperioden

saa stort. Og saadanne Nationer som Nordamerika, Frankrig, Tyskland, Italien, Østerrig, Sverige — alle de, der nu paany have indført Beskyttelsessystemet — have i vore Dage opnaaet ganske de samme Betingelser for at bringe noget ud af det, som England havde i forrige Aarhundrede og Begyndelsen af dette. Det har, som vi have set, England faaet at føle — endogsaa i en saadan Grad, at det nu selv er ved at blive kjed af det lovpriste Frihandelssystem.

II.

Hvilken Toldpolitik egner sig for Danmark?

Vende vi os efter denne Udsigt over Frihandelens Historie ude i den store Verden til vore hjemlige Forhold og opkaste det Spørgsmaal, *hvorvidt Danmarks Toldpolitik for Tiden bør gaa i Retning af Frihandel eller Beskyttelse*, saa vil det ogsaa her være gavnligt at forudskikke en historisk Oversigt over Toldforholdenes Udvikling — hvilken Oversigt dog, paa Grund af vor Toldhistories Simpelt, kan være meget kort.

Danmark levede i forrige Aarhundrede under et ganske lignende Toldsystem som det, vi have skildret for Englands Vedkommende, om det end ikke var fuldt saa hensynsløst gennemført. Systemet blev indført og klart motiveret gennem Toldrullen af 1651, ti Aar før Colberts Ministerium i Frankrig, efter hvilket det ellers ofte plejer at bære Navn. Altsaa vare vi i det 17de Aarhundrede ikke lidt forud for andre Nationer, hvad der dog, som allerede tidligere bemærket — skjøndt det

strider stærkt mod en ret almindelig dansk Opfattelse, — kun er en ny Illustration til et fastslaaet Faktum: at nye økonomiske Reformtanker, heldige saavel som uheldige, pleje at blive gennemførte med en mærkelig Hurtighed i Danmark*. Systemet kulminerede her til Lands i Tidsrummet 1762—1797 og kunde da opvise Indførselsforbud mod 150 Varesorter og Udførselsforbud mod 12 vigtige Artikler (Landbrugsprodukter og Raastoffer). At det iøvrigt gennem talrige og meget indgribende Foranstaltninger søgte at fremkalde den Industri, for hvilken vort Folk den Gang endnu manglede alle fornødne Forudsætninger, er en Selvfølge; uden her at fordybe mig i Enkeltheder, skal jeg kun som Exempel paa, hvor vidt man drev det i faderlig Omsorg for Fabrikkerne, anføre, at Regeringen uden videre gennem Stiftamtmandene paalignede Kjøbstæderne det Kvantum Silke- og Uldvarer, de »eragtedes« at kunne forbruge, hvorefter atter den enkelte Bys Øvrighed maatte afgjøre, hvor stor en Del af den paalignede Varemængde enhver af Byens Kjøbmænd skulde paatage sig at sælge! Som man ser, Systemet er fuldstændig statssocialistisk og saa kunstlet, at den Industri, der kaldtes til Live ved saadanne Midler, maatte dø hen, saasnart Drivhuskulturen ophørte.

I Aaret 1797 sker Omslaget i den danske Toldpolitik. Atten Aar før Spærringssystemet naar sin fulde Højde i England, *opgives* det resolut i Danmark og afløses af en liberal Toldpolitik: igjen ere vi altsaa, som man ser, langt forud for de »toneangivende« Nationer. Naturligvis var det ikke Frihandel, den danske Regering indførte

---

*) Falbe-Hansen og Scharling, Danmarks Statistik, III Bind, Side 366. Af dette Værk samt af Professor Scharlings »Handelspolitik Dänemarks« i »Schriften des Vereins für Socialpolitik« ere de efterfølgende historiske Data laante.

for 99 Aar siden, men den gjorde et betydeligt Skridt fremad i liberal Retning; saaledes bleve Udførselsforbudene ophævede allesammen og Indførselsforbudene paa 8 nær, samtidig med at de forhen prohibitive Toldsatser nedsattes meget stærkt, navnlig paa Raastoffer og Produktionsfornødenheder, hvilke endog delvis helt frigjordes, medens der bibeholdtes en højere Told paa Fabriks- og Haandværksvarer til den indenlandske Industris Beskyttelse.

Siden 1797 er der ikke foretaget noget Systemskifte i Danmarks Toldpolitik, men man har fortsat Udviklingen i det samme frisindede Spor lige til vore Dage. Gjennem forskellige mindre Reformers er man skredet roligt og maadeholdent frem, saaledes at efterhaanden al Udførsels- og Transittold er forsvunden, Indførselsforbudene ligeledes og Toldsatserne ikke lidt moderate. Den betydeligste Reform er den endnu bestaaende *Toldlov af 4. Juli 1863*, der ikke — som det synes at foresvæve manges Bevidsthed — er en reaktionær Lov, men et nyt og betydeligt Fremskridt i liberal Retning fra det i 1797 givne Grundlag. Den nedsatte yderligere Toldbeskyttelsen og simplificerede Tariffen, saa denne herefter tæller 115 Varegrupper med 271 Positioner, hvoraf 40 Grupper med 42 Positioner ere frie, Resten toldpligtige. Selvfølgelig har Loven, som alt andet menneskeligt, sine Fejl, hvoraf den værste vel er, at der endnu er bibeholdt Told paa et Antal Raastoffer og uundværlige Produktionsmidler, der ikke kunne frembringes her i Landet (Kul, Petroleum, halvforarbejdet Jærn o. lign.), men Lovens Beskyttelsessatser ere i det hele saa moderate, at den i Amerika ubetinget vilde blive opfattet som en Frihandelstarif.

Det var jo ogsaa i Retning af Frihandel, Strømmen gik i 1863, intet Under da, at Satserne ere moderate. Snarere maa det forbavse, at der dog endnu er bibeholdt

saa megen Toldbeskyttelse, som Tilfældet er i denne Lov; men dette har ogsaa sin Aarsag i ganske særlige Omstændigheder, som man gjør vel i at lægge nøje Mærke til. Som man ved, blomstrede der for 30 Aar siden en ret udviklet Industri i Hertugdømmerne, navnlig i Holsten; denne Industri mente man i 1863 ikke at burde prisgive ved en brat Overgang fra de tidligere ret anselige Beskyttelsessatser til Frihandel, og desuden følte man sig, særlig paa Grund af denne Industris betydelige Udvikling, tryk for, at der altid vilde være indenlandsk Konkurrence nok til at forhindre en ublu Udnyttelse af Beskyttelsen. Men der vilde endda næppe i 1863 være bleven taget dette Hensyn til den holstenske Industri, hvis der ikke var kommen endnu en Omstændighed til, nemlig vore særegne Forfatningsforhold i Tredserne; havde det været Rigsdagen, som skulde have afgjort Sagen, saa vilde vi næppe have beholdt nogen Beskyttelse, saa stærkt vare vore Politikere grebne af den fra England udgaaede Frihedsbølge; men, som man ved, Monarkiets Fællessager vare den Gang undtagne Rigsdagen og henlagte under et Rigsraad, hvori ogsaa Hertugdømmerne vare repræsenterede, og det var dette, som opretholdt vor Toldtarifs beskyttelsesvenlige Karakter.

Men da Toldloven af 4. Juli 1863 skulde træde i Kraft, hvilket var den 1. April 1864, *havde vi mistet Hertugdømmerne*, paa hvis Industri den for en saa væsentlig Del var beregnet, og den kom nu til at gjælde alene for Kongeriget, der saa godt som ikke havde nogen Industri. Denne Omstændighed blev af største Betydning for den paafølgende Tids Udvikling; *thi den for Hertugdømmerne bestemte Beskyttelse skabte nu en dansk Industri*, som hidtil næppe nok havde eksisteret. I Aarhundredets første Aartier, efter Krigen med England, var Industrien her i Landet, ligesom alt andet, sunket ned i den største Usselhed, og først i Fyrreerne og Halvtredserne

viste der sig nye Livstegn. Men efter Hertugdømmernes Tab i 1864 tog Udviklingen Fart, og der opførtes en Mængde Fabrikker og Anlæg indenfor Kongerigets Grænser, uden at denne Industri i nogen Maade lagde nye Byrder paa det indenlandske Forbrug. Hele Forskjellen mellem Tiden før og efter 1864 var, at før tilfaldt Udbyttet af Industrien Holstenerne, nu blev det Kongerigets egne Arbejdere og Industridrivende, som høstede Frugten deraf; og det, vil man indrømme, var en god og heldig Forskjel.

Som man kunde vente, maatte imidlertid vor frihandelsvenlige Rigsdag ønske snarest mulig at faa denne »holstenske« Toldlov ændret efter sine Anskuelser. Allerede i 1865 gjordes der da ogsaa Forsøg i denne Retning, men de strandede paa den Omstændighed, at vore efter Krigen trykkede Finanser ikke kunde taale nogen Nedgang i Toldindtægterne; disse maatte jo endogsaa forøges gennem en *Krigsskat*, der forhøjede Tolden paa Vin, Spirituosa, Kaffe, Sukker, The og Tobak med 25—50 Procent. Samme daarlige Finanstilstand tvang ydermere Regeringen til at afslaa den Indbydelse til at indtræde i den almindelige evropæiske Frihandelskoncert, som kom til at foreligge for os i 1866 gennem Frankrigs Forslag til Afslutning af en *dansk-fransk Handels-traktat*. Afslutningen af en saadan Traktat var os den Gang en Umulighed, fordi Frankrig naturligvis som Hovedbetingelse fra sin Side krævede store Nedsættelser i Indførselstolden paa de tre vigtigste franske Export-artikler: Galanterivarer, Silke og Vin. Betydelige Nedsættelser paa disse Poster, der jo oven i Kjøbet til Dels rantes af Krigsskatten, maatte af flere Grunde være os uantagelige, bl. a. ogsaa fordi alle de paagjældende Varer henhøre til Luxusartiklerne, som vi selvfølgelig maa ønske at belægge med særlig høj Told; men Nedsættelserne bleve os absolut umulige paa Grund af

et særegent Forhold, som fortjener stor Opmærksomhed, da det ogsaa i vore Dage spiller en vigtig Rolle. Danmark havde nemlig i 1866 slet ingen egentlige Handels-traktater (d. v. s. saadanne, der fastsætte en Række bestemte gjensidige Toldsatser for bestemte Varer), men vi havde (og have endnu) med de fleste Lande Handels-overenskomster af gammel Datum, der tilsikre de kontraherende Parter gjensidig *Behandling som den mest begunstigede Nation*. Det var en saadan Overenskomst mellem Danmark og Tyskland, der bevirkede, at vi for nogle Aar siden — uden i mindste Maade at behøve at ulejlige os derfor — strax fik Gavn af de samme Toldnedsættelser, som bleve fastsatte i de nye tyske Handelstraktater med Østerrig, Italien og Schweiz; enhver Begunstigelse, som Tyskland yder hvilket som helst andet Land, falder altsaa som en ligefrem Selvfølge ogsaa i vort Skjød. Men saa vil man ogsaa forstaa, at hvis vi i 1866 havde været villige til at indrømme Frankrig Nedsættelser i Tolden paa Galanterivarer, Vin og Silke, saa havde vi været *traktattvungne* til at tilstaa *alle* de Lande, med hvem vi have Mestbegunstigelses-Overenskomster (deriblandt baade England, Tyskland, Amerika, Holland, Rusland o. fl.), *de samme* Nedsættelser*. Med andre Ord: der kunde i 1866 slet ikke være Tale om at afslutte en fransk Handelstraktat, og vi undgik altsaa — paa Grund af en Række sammenstødende Omstændigheder, deriblandt flere store nationale Uheld, der paa dette specielle Omraade vendtes til Held for os — at komme saa dybt ind i Frihandelsbevægelsen som de fleste andre Lande i Evropa.

---

*) Det er dette særegne Traktatforhold, som de Agrarpolitikere glemme, der i vore Dage anbefale at tilbyde England Toldbegunstigelser i Danmark paa andre Landes Bekostning. Dette er, som man ser, simpelthen en Umulighed, hvis vi da ikke først opsigte alle vore Mestbegunstigelses-Traktater.

Men saasnart vore finansielle Forhold bedrede sig, saa der begyndte at komme Overskud i Statskassen — hvad der væsentlig opnaaedes ved Toldindtægternes Stigen —, saa begyndte der ogsaa at fremkomme Forslag til Toldrevisioner, og det saavel fra Regeringen som fra private; fra 1871 og til vore Dage har der, som bekjendt, foreligget et betydeligt Antal saadanne. Til at komme ind paa en nærmere Omtale af disse Forslag eller deres Enkeltheder er her slet ikke Stedet; jeg skal kun bemærke, at naar intet af dem har kunnet gennemføres, saa skyldes det kun i ringere Grad Meningsforskjel om selve Toldsatserne — i hvert Fald Halvfjerdserne igjennem gik baade Regeringsforslag og private i Retning af Frihandel, skjøndt Landstinget holdt noget igjen med den danske Industri for Øje. Men Striden stod om de Foranstaltninger, hvormed den gennem Toldnedsættelserne forarsagede Formindskelse af Statsindtægten skulde dækkes: Regering og Landsting vilde i Almindelighed fylde Hullerne med en Brændevinsskat, medens Folketinget, der »af Princip« var imod indirekte Skatter, vilde have Tolden ombyttet med en direkte Skat. Men fra Begyndelsen af Firserne (1881) indtræder den væsentlige Forandring — der staar i nøje Forbindelse med den skete Strømkæntring i Udlandet —, at nu ere Regeringsforslagene ikke længere frihandlerske, men tilsigte at bevare Beskyttelsen for Industrien og indføre en Beskyttelse for Landbruget, medens Nedsættelser foreslaas paa Raastoffer og almindelige Forbrugsartikler; man gaar nu med klar Bevidsthed ud paa at værne om Industriens Hjemmemarked og finder heri kraftig Støtte hos Landstinget. Atter strande imidlertid Forsøgene paa at opnaa en Toldrevision, dels paa lignende Skær som i Halvfjerdserne, dels paa de storpolitiske Forhold. I frisk Minde er det sidste Regeringsforslag af 1889, der vistnok tør betegnes som nogenlunde tilfredsstillende

for den danske Industri, samtidig med at det bød Befolkningen i sin Helhed betydelige Nedsættelser i Tolden paa vigtige Forbrugsartikler. Hvad der vil fremkomme som Resultat af den i 1895 nedsatte Toldkommissions Arbejde er, medens nærværende skrives (Oktober 1896), endnu ikke bekjendt.

Som man ser, vor Toldudvikling i dette Aarhundrede har været særdeles rolig, ja siden 1863 bærer den ligefrem Præget at *Stilstand*. Alt, hvad der i de sidste 30 Aar er udrettet, indskrænker sig til, at Skibsafgifterne lidt efter lidt ere blevne ophævede, og at vi i 1890 fik den saakaldte »Øl- og Sukkerreform«, der nedsatte Sukkertolden fra $13\frac{1}{2}$, $9\frac{2}{5}$ og $8\frac{1}{2}$ Øre til 6, 3 og 2 Øre pr. Pund, Roesukker og Chokoladetolden i tilsvarende Forhold og Petroleumstolden fra 4 til 2 Øre Pundet, medens der til Gjengæld indførtes en Skat paa Bajerskøl. Denne Stagnation i vor Toldlovgivning er bleven meget beklaget og højlydt dadlet, og ganske sikkert ikke helt uden Grund; thi en Toldlov bør efter sit Væsen underkastes jævnlige Revisioner, alene fordi f. Ex. Prisforholdene stadig forandre sig, nye Varer og nye Industrier dukke op, Forbruget skifter osv. Men alligevel — det er et stort Spørgsmaal, om ikke den af Forholdene medførte 30 Aars Stilstand i vor Toldudvikling i det store og hele har været til langt mere Gavn end Skade, først og fremmest for vor Industri, der ligefrem har Stagnationen at takke for, at den fra Usselheden omkring 1820 har kunnet hæve sig til sin nuværende forholdsvis blomstrende Tilstand, men derigjennem ogsaa for vor hele Nationalvelstand. Thi det maa stadig erindres, at *hvis* vi i Tredserne havde faaet en Toldrevision, saa var den aldeles utvivlsomt gaaet i *Frihandelsretning*. Og nu kan det jo ganske vist siges, at ogsaa det kunde have haft sine gode Sider; thi havde vi i Tredserne løbet Frihandelslinen helt ud, ligesom de fleste andre Nationer, saa havde vi ikke nu

i 1896 lyttet til Frihandels-Enthusiasters Forsikringer om dette Systems Fortræffelighed — saa havde vi kjendt det af egen sørgelig Erfaring og forlængst vendt os fra det. Men man skal dog mindes, at det gamle Ord, som hævder, at »af Skade bliver man klog«, ikke undlader at tilføje: »men sjælden rig«; i Henhold hertil turde det være det langt fordelagtigste for os, at Forholdene have tilladt os at bedømme Frihandelens Virkning efter *andres* Erfaringer, medens vi selv ere slupne fri for at punge ud med de betydelige Omkostninger, som disse Erfaringer have kostet.

Vi behøve ikke at gaa langt; et Blik over Sundet til vort Naboland *Sverig* vil være os højst lærerigt. Dette Land, hvis Folkerepræsentation var afgjort protektionistisk, blev mød sin Vilje — af en Regering, der hensynsløst benyttede sin Ret til at afslutte Traktater med fremmede Magter — tvunget ind paa Frihandelsbanen i 1865 og slap først derfra i 1888. Spørges der nu, hvilke Frugter dette Tidsrum har bragt *Sverig*, saa kan Svaret ved første Øjekast tilsyneladende lyde til Gunst for Frihandelen, thi Tidsrummet var ubestridelig en Opsvingsperiode for Landet. Men inden dette Opsving skrives paa Frihandelens Regning, maa først to Ting klares:

- 1) om Opsvinget savnes i den forudgaaende Beskyttelsesperiode, og
- 2) om der ikke i Perioden 1865—88 eksisterede andre Aarsager, der ligesaa godt eller snarere end Frihandelen kunne have foranlediget Opsvinget.

Op nu viser det sig for det første, at der i Beskyttelsesperioden før 1865 gjorde sig et endnu større Opsving gjældende i *Sverig*; for det andet, at en hel Række mægtige Faktorer: Kommunikationsvæsenets storartede Udvikling, Aktieselskabernes Dannelse, Oplysningens Stigen og navnlig de særdeles gunstige Verdenskonjunkturer,

der indtraf i Tredserne og Halvfjerdserne, have været samvirkende Aarsager til Opsvinget efter 1865, hvorfor det ogsaa ses, at dette kom *alle* evropæiske Lande tilgode, uanset om Frihandel eller Beskyttelse dominerede i deres Toldpolitik. Og ses der nærmere paa det tilsyneladende saa gunstige Tidsrum efter 1865, saa viser dets Fysiognomi adskillige højst betænkelige Træk, hvad der jo forøvrigt ogsaa maatte ventes, siden Enderesultatet blev, at Systemet blev *forladt*. Saaledes aftog *Udvandringen* fra Sverig ikke i Frihandelsperioden, men steg tværtimod til over $\frac{1}{2}$ Million (518,000) Mennesker; de *fattigunderstøttedes* Antal voxede fra 35.9 til 48.7 pr. 1000 Indbyggere; *Handelsflaaden* er (efter en Stigning til 1880) gaaet tilbage i Størrelse, Landbrugets *Prioritetsgjæld* er voxet fra $552\frac{1}{2}$ Mill. Kr. i 1867 til 944 Mill. i 1887, og Landet har derhos paadraget sig en uhørt *privat Forretningsgjæld til Udlandet*: den i Udlandet anbragte Obligationsgjæld udgjorde nemlig ved Nytaar 1859 77 Mill. Kr., men ved Nytaar 1886 600 Mill. Kr., altsaa en Tilvæxt i 27 Aar af ikke mindre end 523 Millioner! Skjønt det naturligvis ikke lader sig gøre i et og alt at tilskrive Frihandelen disse mislige Forhold — andre Aarsager kunne her have været stærkt medvirkende —, saa ligger det nær at se, navnlig i Gjældens Stigning (hvortil Beskyttelsestiden ikke har nogetsomhelst tilsvarende), i det væsentlige en Opgjørelse af Frihandelstidens Balance: Følgen af at lade Landet købe i stor Maalestok af Udlandets Industrivarer, uden at dets svagere Industri og Landbrug var i Stand til at indkassere en tilsvarende Fordel af sin egen Produktion. Et saadant System synes nødvendigvis at maatte give et Minus til Resultat, for en Stat lige saavel som for Enkeltmand*.

*) Ovenstaaende Talstørrelser og tildels de derpaa byggede Slutninger skyldes Professor Fahlbecks fortræffelige »Handelspolitik Schwedens« i »Schriften des Vereins für Socialpolitik«.

Et stærkt indirekte Bevis for, at det er Frihandelen, Sverige har haft at takke for Stagnationen i Landets Erhverv, er ogsaa den *stærke Fremgang*, som er indtraadt paa alle Hold siden Beskyttelsens Gjenindførelse. Saaledes i den svenske *Industri*: Værdien af dennes Produktion stod i Aarene 1883—87 ganske stille ved 191—191½ Mill. Kr., og Arbejdernes Antal steg kun fra 70000 til 74000; men i Aarene 1888—93 steg Produktionens Værdi rask fra 109 Mill. til 350 Millioner Kroner og Arbejdernes Antal til 122,000! Landets *Udførsel*, der i 1886 beløb sig til 228 Mill. Kr., voxede i 1893 til 328 Mill. — altsaa paa 8 Aar med 100 Mill. Kr.! *Landejendommenes Taxationsværdi*, der under hele Frihandelsperioden (ligesom i det øvrige Evropa) var nedadgaaende, naaede Lavmaalet i 1888, da den udgjorde 2114 Mill. Kr., men begyndte netop fra dette Aar (da Beskyttelsen indførtes!) at stige og udgjorde i 1893 2211 Mill. Kr. Og endelig har det foran paa pegede Forhold, den uhyre Væxt af *den svenske Obligationsgæld til Udlandet*, forandret sig paa en for Sverige glædelig Maade, idet Obligationsgjælden i de sidste Aar er *formindsket* med 24 Mill. Kr.*

Til Sammenligning nogle Talstørrelser, der kunne vise *Danmarks* Udvikling i det Tidsrum, da Sverige under Frihandelens Herredømme havde saa megen Tilbagegang at opvise**: Vor Handelsflaade er stegen fra 167,000 effektive Tons i 1865 til 488,100 eff. Tons i 1890 — altsaa er den omtrent tredoblet (Stigning 192 Procent); vor indenlandske Skibsfart er i samme Tidsrum, trods Jærnbanevæsenets samtidige stærke Udvikling, steget med 68 Procent, den udenlandske med 133 Procent. Vor Indførsel er

---

*) Samtlige Tal ere tagne fra Frihandelsmanden J. H. Palmes Skrift »De hårda tiderna«, Stockholm 1896.

**) Desværre kan der af Mangel paa statistisk Materiale ikke paa alle Punkter gives Oplysninger, der fuldstændig svare til de svenske.

voxet fra 194 Mill. Kr. i 1871, da der første Gang foreligger Værdiberegninger, til 364 Mill. Kr. i 1895, og Udførselen fra 146 Mill. Kr. i 1872 til 268 Mill. Kr. i 1895, altsaa 84 Procent. Indførselen af Stenkul er fra 1878 til 1892 tiltaget med 115 Procent, hvad der jo er et stærkt Tegn paa Fremgang i Landets Industri, især da Indførsel af Træ til Bygningsbrug og Brændsel samtidig er voxet med 75 Procent. Den danske Handelsomsætning har derhos antaget Dimensioner, der i Forhold til Folkemængden ere særdeles betydelige; den østerrikske Statistiker Dr. v. Jurascheck, der har foretaget en Undersøgelse af Danmarks nationaløkonomiske Udvikling*, paa-viser saaledes, at vor samlede Handelsomsætning i 1874 udgjorde 221 Kr., men i 1891 265 Kr. pr. Hoved af Befolkningen. Dette Tal (det tilsvarende for Sverig udgjør i 1891 kun 144 Kr.) faar først sin rette Betydning ved at sammenlignes med Englands, der i de nævnte Aar udgjorde henholdsvis $340\frac{1}{2}$ og 346 Kr. pr. Hoved af Englands Befolkning; altsaa er den danske Handel ikke alene tiltaget langt stærkere end Storbritanniens, men den er i sig selv meget betydelig, idet den udgjør mere end $\frac{3}{4}$ (nøjagtigt 76,6 Procent) af Verdens største Handelsmagts, beregnet pr. Hoved af Befolkningen. Gjennem et System af Tabeller viser Dr. Jurascheck endvidere, at Danmarks Omsætning vel har fulgt Verdenshandelens Svingninger, men at den aldrig er gaaet saa dybt ned i en Nedgangsperiode som det samlede Evropas og altid har taget et langt kraftigere Opsving i en Opgangsperiode end Evropas Handel. Og skjøndt der ikke foreligger aldeles paalidelige Oplysninger derom, fremgaar det dog af alt, hvad der vides eller af sagkyndige antages, at vi ikke have nogetsomhelst tilsvarende til den kolossale Stigning i i udenlandsk Gjæld, som er bleven Sverigs Resultat af

---

*) J. v. Mayrs: »Allgemeines statistisches Archiv« f. 1894.

Aarene 1865—88; i Falbe-Hansens og Scharlings »Danmarks Statistik« gaas der endog ud fra, at der er større danske Kapitaler udestaaende i Udlandet end omvendt. Altsaa synes vi, trods vort saa ofte angrebne og ilde medhandlede Toldsystem, i Grunden at have befundet os ganske vel siden 1864 — langt bedre end vort Naboland Sverig, der dog i denne Periode skulde have nydt alle Frihandelens lovpriste Velsignelser. Resultatet af Dr. Juraschecks nysnævnte Undersøgelse er da ogsaa, at det danske Folk, trods det Tryk, der hviler paa det, som paa omtrent hele Verden, dog er forholdsvis overordentlig velstillet. Det antages endog af fremmede Nationaløkonomer, at kun England har en noget større Nationalformue pr. Individ end Danmark!

Trods denne vor gunstige Stilling rettes der, som sagt, stadig her i Landet hæftige Angreb paa vort Toldsystem, hvilket vi ihærdigt opfordres til at bortkaste for at prøve det Frihandelssystem, der nu til Dags er forladt af næsten alle andre civiliserede Nationer. Som man ved, er det lykkedes at vinde en ikke ringe Del af vor under trykkede Kaar arbejdende Landbefolkning for Frihandelsideerne, nærmest gennem de ideligt gjentagne Paastande, at Beskyttelsestolden drager Landbrugets Arbejdskraft til Byerne, og at Industribeskyttelsen i det hele hviler som en knugende Byrde paa Landbrugets Skuldre. Det er mig af Hensyn til Pladsen umuligt her at indlade mig udførligt paa en Gjendrivelse af alle disse Vildfarelser, men de have jo ogsaa fra flere Sider fundet deres grundige Imødegaelse. Lad mig derfor blot kortelig henviser til den Kjendsgjerning, at Tilstrømningen til Byerne er et *Verdensfænomen*, der virkelig ikke gjør sig mindre gjældende i Frihandelslande (se f. Ex. England, Belgien!) end i Beskyttelseslande; ja, nylig er det kuriøse Faktum paavist, at selv paa Island tiltager Bybefolkningen stærkt,

medens Landbefolkningen aftager, og her der er dog ingen Industri at skyde Skylden paa! Og den Paastand, at det er den ved Industribeskyttelse muliggjorte højere Løn, der lokker Arbejderne til Byerne, i hvilken diametral Modstrid staar den ikke til en anden Paastand, som samtidig og ligesaa ivrigt fremsættes af de *samme* Frihandels-agitatorer: at Beskyttelsen kun gaar i nogle faa rige Fabrikanters Lomme! Begge Dele kunne dog umulig paa en Gang være Sandhed.

En Ting er det dog værd at dvæle en lille Smule udførligere ved. Naar der paa Toldmøder rundt omkring i Landet rettes Angreb paa vort Toldsystem, saa synes det, som om Talerne meget ofte og Tilhørerne næsten altid svæve i den Indbildning, at *al* vor Told er Beskyttelsestold. Men dette er saare langt fra at være Tilfældet: vi have nemlig ganske vist Beskyttelsestold her i Landet, men vi leve ikke under noget Beskyttelses-system. Jeg maa nu, til bedre Forstaaelse af dette Faktum, som det har sin store Betydning at faa slaaet godt fast, minde om, hvad jeg i Indledningen til denne Afhandling kortelig har berørt, nemlig at *ren* Frihandel (absolut Frihed for Told) lige saa lidt eksisterer i den praktiske Verden som dens Modsætning: fuldstændig Spærring af al Udenrigshandel. Nationerne bevæge sig i Virkeligheden paa et Mellemstadium, hvor Modsætningerne forsaavidt ikke ere synderlig store, som f. Ex. England opkræver omtrent lige saa meget (9½ Kr. pr. Hoved) i Told som Danmark (10½ Kr.)*). Hvad er da Forskjellen imellem Beskyttelse og Frihandel, saaledes som disse to Systemer praktisk anvendes i Verden? Det er følgende: Et »Frihandelsland« (som England) lægger syste-

---

*) Ja, regnes den indenlandske Skat paa Øl og Spiritus med, udgjør Englands samlede Told- og Produktionsafgifter endog 21 Kroner pr. Hoved af Befolkningen, medens vore tilsvarende Skatter kun beløbe sig til 15 Kr. pr. Hoved.

matisk al den Told, dets Statshusholdning har Brug for*), paa Varer, der *ikke* kunne frembringes i Landet selv; et konsekvent Beskyttelsesland (som Nordamerika) lader derimod netop disse Artikler (f. Ex. The, Kaffe, udenlandske Raaprodukter o. lign.) gaa aldeles frit ind og tager al sin Told af Varer, der kunne konkurrere med dets eget Landbrug eller Industri.

Hvorledes staar nu den danske Toldlov i saa Henseende? Den holder en *Middelvej* mellem Beskyttelse og Frihandel, men rigtignok langt nærmere ved den sidste end ved den første. Dette Faktum fremgaar af følgende Oversigt over den gennemsnitlige aarlige Toldindtægt for Femaaret 1884—88, som jeg har uddraget efter de i Rigsdagstidenden givne Oplysninger, der ledsagede Regeringens sidste Toldlovforslag**). Herefter udgjør Tolden paa

<i>Udenlandske Forbrugsartikler og Luxusvarer</i> (Kaffe, The, Sukker, Ris, Sago, Kakao, Kryderier, Petroleum, Tobak, Vin og Spirituosa).....		11.002.600 Kr.
<i>Nødvendige Raastoffer</i> (deriblandt Kul, raatforarbejdede Metaller, Salt, Tømmer og Træ m. m.)...		3.406.206 —
Ialt Frihandelstold...		14.408.806 Kr.
<i>Beskyttelsestold for Land- og Havebrug</i> (Ost, Humle, Cikorie, Vox, Talg, Frugter, Fjer og Dun).....		358.545 Kr.
<i>Beskyttelsestold for Industri og Haandværk</i>		8.052.497 —
Ialt Beskyttelsestold...		8.411.042 Kr.
Hertil kommer		
„ <i>Ubenevnte Varer</i> “ (Toldvæsenets Pulterkammer for alle Artikler, der ikke passe ind under Tariffens Positioner).....		110.332 Kr.
Samlet aarlig Toldindtægt...		22.930.180 Kr.

Med andre Ord: Af den danske Stats samlede Toldindtægt er *henvend to Tredjedele* (63 Procent) *Frihandelstold*,

*) Her ses der bort fra rene Luxusartikler, som begge Systemer ere enige om at beskatte.

**) Se Rigsdagstidende for 1888—90, Tillæg A, Spalte 2381—84. Enkelte Positioner, f. Ex. Metaller, har jeg delt i Raastoffer og færdige Varer og henført Delene under deres respektive Hovedgrupper.

medens kun godt en Tredjedel ($36\frac{1}{2}$ Procent) er Beskyttelse for Landets egne Industri- og Landbrugsprodukter. Og dette Forhold bliver endnu ugunstigere for Beskyttelsen ved, at en betydelig Del af »Frihandelstolden« (15 Procent af hele Toldindtægten) er ligefrem beskyttelsesfjendtlig, idet den er lagt paa Industriens og Landbrugets nødvendige fremmede Raaprodukter. Naar der tales om Beskyttelsens formentlige Evne til at skabe en »kunstig« Industri her i Landet, saa maa denne Raastoftold ikke glemmes; thi medens det indenlandske Arbejde *nødvendigvis* maa udrede de 3.406.206 Kr. i Told af sine Raastoffer, er det ingenlunde en afgjort Sag, at det kan indkassere en tilsvarende Sum »af Forbrugernes Lomme«. Ganske vist fremsættes der tidt nok den Paastand, at Landets »Fabrikanter« opkræve en uhyre Skat af Forbrugerne, men Kjendsgjærningerne modsige Paastanden, særlig for de simple Varekvaliteters Vedkommende. Ligesom Ostetolden ($10\frac{2}{5}$ Øre pr. Pd.) som bekendt ikke fordyrer vor almindelige simple Mejeriost, saaledes er ogsaa paa Industriens Omraade den indenlandske Konkurrence stærk nok til i stor Maalestok at holde de danske Frembringelser, som forbruges af den jævne eller ubemidlede Befolkning, nede paa Udlandets Prisniveau; det er saaledes et bekendt Faktum, at den høje Told paa Klædeslet ikke udnyttes af vore simple indenlandske Klædevarer, der forfærdiges til den ubemidlede Befolknings Forbrug; de sælges her til lige saa lave Priser som Udlandets — ganske af samme Grunde, som gjøre sig gjældende for Osteproduktionen i Landbruget*).

*) Her skal nævnes et enkelt Exempel. Den bekendte, meget udbredte Vare, der gaar under Navn af »det billige Holmensklæde«, sælges fra danske Fabrikker for 1 Krone Pundet (= 1 Alen dobbelt Bredde). Da Tolden er $66\frac{2}{3}$ Øre, skulde Varen ifølge visse Theorier staa Fabrikanten i $33\frac{1}{3}$ Øre eller dog kunne sælges til den Pris i Udlandet. Men dette kan ikke

I det hele taget er der i de sidste Aar fremkommet adskillige retledende Oplysninger med Hensyn til Forstaaelsen af den Toldbyrde, der gennem vor Toldtarif hviler paa den danske Befolkning. Saaledes har det kgl. Landhusholdningsselskabs Toldbetænkning af 1894 godtgjort, at *Landbruget*, der tidligere troede sig særlig forurettet gennem Tolden, »som Helhed betragtet sandsynligvis vilde tabe ved at ophæve Forbrugsafgifterne og erstatte dem ved en direkte Skat.« Efter at have undersøgt Landbrugets sandsynlige Toldbyrde gennem en Række Regnskaber fra Landhusholdninger, kommer Betænkningen endogsaa til det Resultat, at »Flerheden af de større Gaarde« for Tiden kun betaler *en Fjerdedel* af det Beløb i Told, som de nødvendigvis vilde komme til at udrede, hvis Tolden skulde erstattes af en direkte Skat*). Og for *Arbejderbefolkningens* Vedkommende har en af Universitetets statistiske Laboratorium foretagen Undersøgelse af Husholdningsregnskaber vist, at der paa Arbejderklassen hviler en ikke ringe Byrde (30 Kr. pr. Familie à 5 Personer for de bedst stillede

præstere den billigere end de danske Fabrikker, hvad der ogsaa vil fremlyse af følgende Oplysninger om Udgifterne ved Fabrikationen: Raastoffet til Forfærdigelsen af 1 Pd. Klæde ($\frac{5}{4}$ Pd. »Kraduld«) koster 50 Øre, Spindelønnen for $\frac{5}{4}$ Pd. Uld er 22 Øre, Væveløn for 1 Alen 5 Øre, Farveløn for 1 Pd. 18 Øre, ialt 95 Øre foruden Renter, Slid osv. Det vil heraf ses, at Prisen er nedbragt til det mindst mulige, hvad der skyldes indenlandsk Konkurrence. — Ligeledes har det vist sig, at nogle faa Aars Konkurrence mellem kun to danske Fabrikker har været tilstrækkelig til at trykke Prisen paa Gardiner saa dybt ned, at simple Kvaliteter sælges for 7 Øre Alen, medens Tolden paa en Alen vilde udgøre 8—9 Øre, og for adskillige andre Varer kunne lignende Forhold paavises.

*) Exempelvis skal nævnes, at den højest tænkelige Byrde af Beskyttelsestold (saaledes som den vilde være, hvis alle Varer vare fordyrede med Toldens fulde Beløb) for en bestemt Gaard paa 38 Tdr. Hartkorn har vist sig at udgjøre — kun 73 Kr. 41 Øre aarlig!

Arbejdere i Købstæderne, 21 Kr. pr. Familie for de bedst stillede Landarbejdere) af *Finanstold* (»Frihandelsstold«) paa Kaffe, The, Sukker, Ris, Tobak, Kul, Petroleum o. lign. samt *Spiritusskat*, medens Beskyttelsestolden, selv om den fordyrede *alle* indenlandske Varer med Toldens *fulde* Beløb, ikke nær vilde udgjøre saa stor en Byrde, og i Virkeligheden — paa Grund af den indenlandske Konkurrences før omtalte, prisnedtrykkende Virkning — kun udgjør en lille Brøkdel heraf (vistnok højst 1 Krone pr. Hoved af Arbejderbefolkningen!)

Overalt, hvor Frihandelen doceres, er der et Hovedargument, som gjøres gjældende, nemlig dette: Vi ere jo allesammen *Forbrugere*, altsaa ere vi allesammen interesserede i at købe saa billigt som muligt, og derfor er hele Samfundet tjent med at faa Tolden afskaffet. Dette er rigtigt under én Forudsætning: at vi ere sikre paa at have noget at købe for. For Nydere af faste Indtægter, Rentiers og Pensionister f. Ex., er Frihandelsræsonnementet derfor fortræffeligt — for dem gjælder det kun om at købe billigst muligt. Men for alle andre er der en Ting, som er endnu vigtigere end at købe billigt, det er at skaffe sig Indtægt; og nu kan man ikke tjene Penge ved at *forbruge*, selv om man forbruger nok saa billigt, men man kan leve af at arbejde: af at *producere*. Derfor er Frihandelens Hovedargument ogsaa *Systemets Hovedfejl*: det er ikke *Forbrugerens*, men *Producentens Interesser*, det først og fremmest gjælder om at fremme. Hvor lidt det hjælper at tilvejebringe billige Priser, ses ogsaa deraf, at Menneskestrømmen *altid* gaar fra de billige til de dyre Egne — fra Landet til Byen, fra Evropa til Amerika; den søger nemlig den højere Løn og finder sin Fordel derved, *uagtet* Livet samtidig bliver dyrere.

Men hvor Frihandelen har sin største Skavank, har

netop *Beskyttelsen* sin Hovedstyrke: den tager just Sigte paa Producentens Interesser. Selv et saa rigt og udviklet Land som Frankrig anvender som bekjendt et kraftigt Beskyttelsessystem, fordi Franskmændene ræsonnere som saa: Aabne vi vore Døre for Alverdens Konkurrence, saa vil vor Industri blive ødelagt af de ensidigt udviklede Industrilande, vort Landbrug af de nye Verdensdeles billigtproducerende Landbrugsdistrikter; vi maa derfor ved Hjælp af Beskyttelsestold bevare vore Erhvervskilder mod Ødelæggelse. Mon ikke gænske det samme gjælder for *Danmark*, kun i endnu højere Grad? Sikkert. Thi hvad vilde Resultatet blive, hvis vi her til Lands helt og holdent indrettede os efter Frihandels-systemet — altsaa paa »at forbruge billigt« og intet videre? Det er formentlig ikke saa vanskeligt at sige. Lad os antage, at vi havde lukket vore Porte vidt op. gennemført Systemet i sin fulde, ubarmhærtige Konsekvens, saa forstaas dets Karakter klarest. Vi gaa altsaa ud fra, at da Smør, Kjød, Korn osv. kan produceres billigere i Rusland, Amerika eller Avstralien end i Danmark, saa køber intet Menneske af den danske Bybefolkning nogetsomhelst dansk Landbrugsprodukt; og da Storfabrikationen i Tyskland, Belgien, Østerrig eller England kan levere billigere Varer end den danske Industri, saa køber ingen dansk Bonde eller Arbejder noget dansk Industriprodukt. Det ensidige Frihandelsideal er da naaet: der sælges ingensomhelst dansk Vare i Danmark, *hele* vort Forbrug faa vi fra Udlandet — og vi faa det billigt!

Efter Opnaaelsen af denne fortræffelige Tilstand drejer det sig kun om at besvare det Spørgsmaal: hvorfra faa vi Pengene til disse billige Indkjøb? Men her møde ogsaa Vanskelighederne. Thi vor *Industri*, der efter vor Forudsætning ikke kan tage Konkurrencen op med Udlandet her i sit eget Hjemland, hvorledes skal

den kunne afsætte sine Produkter i Udlandet? En stor Del Lande udelukke jo dens Varer ved høje Toldsatser, og til andre, der ere dens overlegne Konkurrenter, kan den dog ikke vente at sælge. Den synes derfor uundgaaelig at maatte gaa til Grunde. Og vil saa *Landbruget* blive bedre stillet? Vil det maaske optage de nu i Byerne ubeskjæftigede Arbejdere? Nej, man skal ikke tro, at Maskinarbejderen, Væveren eller Guldsmeden drager paa Landet for at tage Tjeneste som Høstkarl, som Røgter eller for at dyrke Hede op. Enhver, der kjender det mindste til slige Forhold, vil vide, at Haandværkeren hænger ved sin Profession; kan den ikke føde ham i hans Hjemstavn, saa vil han, hvis han er ung og rask, *udvandre* til Lande, hvor hans Fag blomstrer; er han svag og nedbrudt, vil han falde paa Fattigvæsenet; Landarbejdet har han Afsmag for. Og kunde Landbruget, hvis han virkelig tyede til det, under de tænkte Forhold betale ham en rimelig Løn? Nej, da det alene arbejder for Verdensmarkedet, hvor flere og flere fjærne, billigtproducerende Lande træde ind i Konkurrencen, vil det faa den opslidende Opgave at opretholde sin Existens som Mejerileverandør for de omgivende Industrilande ved at levere stadig fortrinligere og fortrinligere Produkter til stadig slettere og slettere Priser. Og da det, efter at vor egen Industri er bleven ødelagt, Befolkningen aftagen ved Udvandring og Toldindtægterne forsvundne af Statskassen, selvfølgelig ikke kan faa Nedsættelse i sine Skatter, men tværtimod selv maa bære hele Byrden, vil det kun have den eneste Udvej i Kampen at reducere sine Driftsudgifter, det vil sige betale sine Arbejdere daarligere og daarligere og nedsætte sine egne Fordringer til Livet mere og mere — med det nuværende Irlands Forhold som Fremtidsperspektiv.

Det kan næppe alvorligt bestrides, at en *fuldstændig* Gjennemførelse af Frihandelssystemet kunde føre til et

saadant Resultat, hvor pessimistisk det end tager sig ud, og at en *delvis* Anvendelse af samme System vilde bringe en større eller mindre Del af de antydede uheldige Konsekvenser over vore Hoveder. Thi det ligger jo i selve Frihandelens (eller hvad der jo er det samme: Frikonkurrencens) Væsen, at den nødvendigvis maa styrke den stærke og svække den svage, hvilket navnlig maa komme til at ytre sig som et *Tryk paa Arbejds-lønnen*. En Tidlang kan denne Tendens neutraliseres, ved at den mere fremskredne Nation opfinder fuldkomnere og fuldkomnere Maskiner og Arbejdsmethoder, men efterhaanden som ogsaa Konkurrenterne komme med paa dette Omraade, vil Lønnen nødvendigvis trykkes nærmere og nærmere ned imod det Lavmaal, som den Nation kan nøjes med, der stiller de laveste Krav til Livet. En saadan Virkning af Konkurrencen er yderst uheldig, eftersom netop Opretholdelsen af en rundelig Arbejdsløn — stik imod Frihandelens Theori om de billige Prisers Velsignelse — er en vigtig Betingelse for et civiliseret Samfunds Velbefindende. Det gjælder om at skabe saadanne Forhold, at den store, altovervejende Del af Samfundet, som gaar ind under Begrebet »Arbejdere« i vid Forstand, kan føre en tilfredstillende Tilværelse; thi dermed er det givet, at ogsaa de andre Samfundsklasser, der lede den store Mængde, udvikle dens Intelligens og besørge Omsætningen — men i sidste Instans selvfølgelig leve af »Arbejderen« — ville have gunstige Vilkaar at virke under. Bedst illustreres denne Sandhed i Amerika, hvor man jo ogsaa sætter saa stor Pris paa sit høje Lønningsniveau, at man ikke viger tilbage for at værge det ved ret skarpe Midler, som f. Ex. Undtagelseslovene mod de nøjsomme Kinesere.

Men naar der herefter gaas ud fra, at Midlet imod en national Forarmelse gennem udenlandsk Konkurrence

maa være *Bevarelsen af det danske Marked for det danske Arbejde gennem en fornuftig afpasset Beskyttelse saavel for Landbrug som for Industri*, saa rejser sig det vigtige Spørgsmaal: Besidde vi i Danmark *de fornødne Forudsætninger* for at kunne drage Fordel af et Beskyttelses-system? Thi vi have jo fra vor Oversigt over Udlandets Toldhistorie medbragt den Erfaring, at Beskyttelse ligesaa lidt som Frihandel i sig selv skaber Velvære, men at Hovedsagen er, hvilke Kræfter der rører sig *bag* Beskyttelsesmuren. Beskyttelsen er som Læbæltet for en Skovplantning: det gjælder om, at der bag Læbæltet findes en Jordbund, der kan ernære en Skov, og kraftige Spirer, hvoraf denne kan fremvoxe — ellers optager Læbæltet til ingen Nytte Plads paa Marken og gjør mere Skade end Gavn.

Blandt Forudsætningerne for, at der i et Land kan skabes en livskraftig Industri, nævnes, som allerede berørt af dette Foredrag, ofte i første Række Tilstedeværelsen af *Raastoffer*. Det høres ogsaa almindeligt her til Lands fra Beskyttelsens Modstandere, at Industri er en for Danmark unaturlig Næringsvej, fordi vi mangle adskillige vigtige Raastoffer. Men f. Ex. England har en betydelig Silkeindustri og en kæmpemæssig Bomuldsindustri, uagtet baade Silke og Bomuld maa føres Hundreder af Mile, inden de komme under de engelske Fabrikkers Behandling; vi selv have en blomstrende Møbelindustri, der næppe finder et eneste af sine Raastoffer her i Landet; noget lignende gjælder for vor Porcellæns- og Guldsmedeindustri, og dog møde de med Held frem paa Verdensmarkedet — hvorfor? Fordi i vore Dage Transportudgifterne ere reducerede til en Ubetydelighed, saa det med Rette er sagt, at nu til Dags er Industrien uafhængig af Stedet*. Selv for en Vare

*) Poincard anfører eksempelvis, at en Ton (2032 Pund) Varer kan faas ført fra St. Francisko til Liverpool — en Rejse to

som *Stenkul* har Fragten i vore Dage lidet at sige; Transporten fordyrer ikke Kullene mere til Danmark end til mange Industridistrikter i England eller Tyskland, der ikke have Kul i deres umiddelbare Nærhed; og den Told paa Kul, som vi her til Lands selv have paalagt os, er dog, naar det kommer til Stykket, ikke større end den Oktroj-Afgift, der i selve London maa erlægges ved Tilførsel af Kul*. Saa lidt har Kullenes Fordyrelse ved Transport og Told at sige her i Danmark, at f. Ex. vore Textilfabrikker ikke længer ænse den Vandkraft, mange af dem raade over, men lade den ligge ubenyttet og anvende Kul i Stedet; hele Kulforbruget opgives ogsaa til kun at beløbe sig til $1\frac{1}{2}$ Procent af Fabrikernes Driftsudgift. Naar jeg sluttelig peger paa et Faktum, hvis Betydning jeg ikke vil overdrive, men som dog i denne Sammenhæng har en ikke ringe Interesse, nemlig at vore Skibsværfter, uagtet vi hente baade Kul og Jærn fra England og svare Told deraf oven i Købet, med Fordel have kunnet bygge Dampskibe for engelske Rhederier, saa tror jeg tilstrækkelig at have paavist, at i vore Dage spiller Mangelen eller Tilstedeværelsen af Raastoffer ikke nogen afgjørende Rolle, naar der tales om et Folks Betingelser for at skabe sig en national Industri. Ja, endogsaa vort Landbrug producerer jo i ikke ringe Udstrækning sit Smør og Flæsk af fremmede Raastoffer!

En nok saa væsentlig Betingelse er Tilstedeværelsen af en vis *Kapital*. Men den mangler os næppe i vore Dage, i hvert Fald ikke til at gjøre en god Begyndelse; idetmindste er, som tidligere nævnt, »Danmarks Statistik« af den Mening, at der er en større dansk Kapital anbragt i Udlandet end omvendt. Er dette Tilfældet, saa

---

Gange Amerikas Længde — for $21\frac{1}{2}$ Kr. eller c. 1 Øre Pundet. Ja, man har kjendt Fragter, der kun beløb sig til $4\frac{1}{2}$ Kr. pr. Ton.

*) Professor W. Scharlings Foredrag ved det 6te danske Industrimøde.

gjælder det blot at faa Kapitalen interesseret i Industrien og give den Tillid til dennes Fremtid, hvortil en passende Beskyttelse bedst vil egne sig. — Naar der som en tredje vigtig Forudsætning nævnes Tilstedeværelsen af *et Afsætningsmarked*, saa have vi, der indtil videre ikke tænke paa en Verdensindustri, at pege paa vort *indenlandske* Marked, som hverken vort Landbrug eller vor Industri for Tiden behersker; her indførtes saaledes i 1889—93 for 122 Mill. Kr. udenlandske Industrivarer aarlig, og i 1895 steg denne Sum til 140 Mill. Kr.; og, hvad der maaske mest vil forbavse, der indførtes for henved 80 Mill. Kr. udenlandske Landbrugsvarer, dels som Raastoffer, dels *til Forbrug* her i Danmark! Altsaa gjælder det først at blive Herrer hos os selv, saa have vi den fornødne Basis for at kunne gaa videre.

Men saa er der den fjerde og vigtigste Betingelse tilbage, nemlig Tilstedeværelsen af *de fornødne aandelige Forudsætninger*: *Energi, Intelligens, Oplysning*. Uden dem hjælpe de tre foregaaende Betingelser intet, med dem kan alt det foregaaende vindes eller undværes. Saa gjælder det altsaa at rette det Samvittighedsspørgsmaal til os selv: besidde vi Danske de nævnte Forudsætninger? Og uden at udsætte os for at beskyldes for Indbildskhed eller Chauvinisme tør vi vistnok i vore Dage besvare Spørgsmaalet med et frejdigt: *Ja!*

Se til vort *Landbrug*: Kun 1—2 Menneskealldre ere forløbne, siden vort Korn i London henførtes til »skiden Sæd«, vort Smør noteredes som »Mastesmør«, og alt i vort Landvæsen svarede dertil. Naar vort Smør nu er verdensberømt som den første Vare i sit Slags, vore Mejerister overalt efterspurgte som Verdens Lærere, er det saa alene gode Konjunkturers Skyld? Nej, lad disse have deres store medvirkende Betydning — Hovedparten af Æren for det skete Fremskridt tilkommer den danske Landmands anerkjendte Energi og Intelligens

en dansk Landmandsforsamling overgaar i vore Dage hvilkensomhelst andet civiliseret Lands i Oplysning og Evne til at fatte og følge en theoretisk, fagvidenskabelig Udvikling, *derfor* har vort Landbrug naaet et saa beundringsværdigt Resultat. — At vor *Sømandsstand* nyder et tilsvarende, velbefæstet Ry, at vort *Fiskeri* befinder sig i rask Udvikling, at vor *Kunst* og *Videnskab* nyder den største Anseelse overalt, hvor de træde i Berøring med andre Nationers, skal jeg blot nævne. Skulde da alene den danske *Industri* være udygtig til at løse de Opgaver, som Tiden kræver af den — skulde den kun være i Stand til dorsk at fortære en Beskyttelsestold paa andre Samfundsklassers Bekostning?

Nej, sikkert ikke. Siden de elendige Tilstande for to Menneskealdre siden, da Hovedstaden f. Ex. kun talte 5 Jærnstøberier med ialt 39 Arbejdere, medens Provinserne vare saa godt som aldeles blottede for Industri, og navnlig siden 1864 har ogsaa dette Erhverv mægtige Fremskridt at opvise. Gjennem den stigende Oplysning, der dels er fremmet gennem det almindelige Skolevæsen, dels ved de talrige tekniske Skoler, og som i vore Dage yderligere søges udviklet gennem Foreninger, Udstillinger, Industrimusæer og andre af Tidens Midler, er vor Haandværkerstands Standpunkt meget betydelig højnet. Derfor har ogsaa vor Industri kunnet vise sig med Hæder ved de store Stævner i Udlandet, ja den har paa mange Punkter vist sig at indtage et endogsaa udmærket Standpunkt; dertil er den Energi, hvormed der i vore Dage arbejdes paa Haandværkerens Oplysning, en Borgen for, at den opvoxende Slægt for Alvor vil søge at staa Maal med sine Kaldsfæller i Udlandet. Naar der sluttelig ses hen til, at vor Industri allerede har aflagt et kraftigt Bevis for sin Levedygtighed ved at optage og sysselsætte en meget stor Del af den Befolkningstilvæxt, som vort Landbrug ikke har formaaet at

beskæftige — ved sidste Folketælling talte Industrien som bekjendt allerede 25 Procent, medens Landbruget var gaaet ned til 40 Procent af Befolkningen — og at den allerede præsterer en Export til Værdi af nogle og tyve Millioner Kroner aarlig (i 1894 23½ Mill. Kr.), saa tør det sikkert fortrøstningsfuldt udtales, at *det danske Folk i vore Dage ejer gode Betingelser for at skabe sig en national Industri*, saa det nu er fuldt forsvarligt at sætte Folkets Kræfter i Bevægelse for at søge at naa dette Maal.

Faa vi saaledes til Resultat af denne Undersøgelse, at det danske Arbejde frejdigt tør vedkjende sig Toldbeskyttelsen som et væsentligt Punkt paa sit Program; saa har det den største Betydning, at det tillige med god Samvittighed tør erklæres, at Beskyttelsessystemet ikke alene har Fremme af Standsinteresser til Formaal — uagtet ogsaa dette selvfølgelig vilde være fuldt berettiget —, men har hele Folkets almene Vel for Øje, og det endda i dobbelt Forstand.

Der er for det første den nationaløkonomiske Side af Sagen. Snart maa det dog staa klart for enhver, at en forstandig Toldbeskyttelse ikke tilsigter en Begunstigelse af et lille Antal Fabrikker, heller ikke at berige en enkelt Stand paa det store Flertals Bekostning, men at Spørgsmaalet stiller sig saaledes: Det danske Folk behøver aarlig for saa og saa mange Millioner Kroner Haandværks- og Industriprodukter; skal dette Forbrug føde en talrig dansk industridrivende Befolkning — Mestre og Arbejdere —, eller skal den store Forbrugssum gjennem nogle faa Agenter og Repræsentanter for udenlandske Fabrikker flyde i fremmede Nationers Hænder? Stillet saaledes er Spørgsmaalets Betydning for den danske Nationalvelstand indlysende, og Svaret derpaa kan ikke være tvivlsomt. Men det har en anden,

endnu dybere Rækkevidde, som giver det den mest omfattende nationale Betydning, ikke alene for Haandværkere og Arbejdere, men for Landbrugere, for Kunstnere, for Embedsmænd — for os alle som *Folk*. Vi Danske ere jo en lille Nation, og vi føle os ofte trykkede og bekymrede over vor Lidenhed; gaa end nogle af os for vidt i Pessimisme paa dette Grundlag, saa ere vi i hvert Fald alle enige om, at mindre skulde vi meget nødig blive. Men man kan blive mindre ved at staa stille, medens Omgivelserne voxe; og alle vore Naboer ere kraftigt voxende Nationer. Nu ere vi ganske vist ogsaa selv en stærkt voxende Nation — vor Tilvæxt har i den sidste Menneskealder beløbet sig til 1 Procent aarlig. Dette er meget respektabelt; det vil nemlig sige, hvad maaske de færreste tænke sig, at hvis vi vedblive at voxe i samme Forhold, saa ere vi i 1992 en Nation paa 6 Millioner Mennesker. Men der er en Fare, der truer denne Tilvæxt — det er *Udvandringen*; den har allerede gjort os meget Afbræk, thi vor Tilvæxt var for en Menneskealder siden større end 1 Procent aarlig, og den har i den sidste Tid i Virkeligheden været en lille Ubetydelighed under 1 Procent — alene som Følge af Udvandringens Tiltagen. At søge denne Udvandring formindsket, om muligt standset, er altsaa en fremragende Opgave, ja et nationalt Livsspørgsmaal for vort Folk; og Opgaven kan aabenbart kun løses ved at skabe tilfredsstillende Erhverv for saa mange Mennesker her i Landet, at vor aarlige Tilvæxtprocent ikke behøver at søge sit Udkomme hinsides Atlanterhavet.

At dette lidt mere vidtskuende Syn paa Toldbeskyttelsen og dens Opgave netop for Tiden maa paatrænge sig ogsaa *den danske Landbruger*, turde følge af det, som foran er oplyst om Englands Fremtidsplaner. Have de Udsigt til at realiseres, som det jo synes, selv om Realisationen forhaabentlig ikke kan ventes at være

meget nærforestaaende, saa er det ikke for tidligt for os at indrette os derpaa; thi det eneste Middel, hvorved vi kunne byde vort Landbrug Erstatning for de Tab som en engelsk Beskyttelsestold paa Landbrugsprodukter vilde paadrage det, er at skabe saadanne Forhold hos os selv, at der i Danmark kan leve en talrig ikke-landbrugende Befolkning, og saadanne Foranstaltninger ville selvfølgelig tage Tid. Men lykkes det os paa denne Maade efterhaanden at skaffe vort Landbrug Erstatning for de Dele af det udenlandske Marked, som det maatte miste, saa vil Landbruget deri have opnaaet en overordentlig Betyggelse for Fremtiden.

Og det vil ikke være Landbruget alene, hvem denne Betyggelse vil komme tilgode: *hele Nationen* vil nyde godt deraf. Thi medens Frihandelen virker nationalt splittende og opløsende, derved at den bringer større eller mindre Lag af Nationen i intimere Interesseforhold til udenlandske Handelsforbindelser end til deres egne Landsmænd af andre Erhverv, gives der ikke nogen sikrere Grund at bygge et Lands Velfærd paa, end paa *Gjensidighed* mellem dets forskellige Erhverv og Samfunds-klasser. Og Gjensidigheden i Interesser — det er Beskyttelsestankens Sjæl. Deri havde Koloniminister Chamberlain Ret, da han paa de engelske Handelskamres Kongres talte for en Toldsammenslutning mellem alle Dele af det vidtspredte engelske Rige: *Intet styrker i den Grad Fællesaanden og Sammenholdet i en Nation som Følelsen af, at den ogsaa i materiel Henseende er en Enhed, hvis Trivsel beror paa alle enkelte Deles — alle Erhvervsklassers — Sætten Ryg imod Ryg.* Og det gjælder ikke mindre for smaa Nationer end for store — tværtimod!

